

ΒΥΡΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΑΠΑΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΕΤΟΣ Α'.—ΤΟΜΟΣ Α'.

1 ΜΑΪΟΥ 1874.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 4.

Ο ΒΥΡΩΝ

ΒΙΟΣ, ΠΟΙΗΣΕΙΣ, ΤΕΛΕΥΤΗ ΑΥΤΟΥ.

(Συνέχεια ἴδε φυλλάδ. γ')

Πολλὰ περιστατικά τοῦ βίου τοῦ ποιητοῦ ἡμῶν, καὶ ἰδίως τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ,¹ παρελείψαμεν, σπεύδοντες ν' ἀφηγηθῶμεν τὰ τῆς τελευταίας, τῆς εὐγενεστέρας πράξεως τῆς ζωῆς

¹ Μεταξὺ ἄλλων δέον νὰ μνημονεύσωμεν τοῦ ἐπισυμβάντος, ὅτε ὁ Βύρων διέτριβεν ἐν Λιθόρνῳ, θανάτου τοῦ προσφιλοῦς αὐτῷ καὶ ἀτυχοῦς, ἕνεκα τοῦ ἀυθάδους τῶν ἰδεῶν του, ποιητοῦ Shelleg, πνιγνέντος ἐν τινὶ αὐτόθι θαλασσίῳ κόλπῳ. «Τὸ σῶμα αὐτοῦ παρεδώκαμεν, ἔγραφεν ὁ Βύρων, τῷ πυρὶ, ὅπως κηδεύσωμεν τὴν κόνιν αὐτοῦ πρεπόν-

του, ἐφ' ἣ κυρίως ἡ μνήμη αὐτοῦ δι' ἀμαράντου δόξης ἐστέφθη, τῆς δὲ Ἑλλάδος ὁ θαυμασμὸς καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη ἔσεται ἀτίδιος.

Ἀπὸ τῶν μέσων ἔτι τοῦ ἔτους 1822, ἦτο τοῦ δευτέρου τῆς Ἐθνεγεροσίας μας, ἅμα ἀποτυχόντος τοῦ Ἰταλικοῦ κινήματος, διανοεῖτο ὁ Βύρων νὰ δράμῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ συμμετάσχη τοῦ ἀγῶνος τῶν Ἑλλήνων. Ἄλλ' ἐταλαντεύετο εἰσέτι, ὡς ἔγραφεν ἕκτοτε τῷ θαυμαστῇ καὶ φίλῳ του Th. Moore μεταξὺ

τῆς. "Ἐκτακτον δὲ ὄντως καὶ καταπληκτικὸν θέαμα παρίστα ἡ νεκρώσιμος ἐκείνη πυρὰ, ἡ γινομένη ἐπὶ ἐρήμῳ αὐτῆς, ἔχουσα ὀπίσθεν μὲν τὰ ὄρη, ἐνώπιον δὲ τὴν θάλασσαν, ὡς καὶ αἱ ἀγαθρῶσκουσαι ἐκ τοῦ λιθάνου καὶ τῶν καιομένων ἀλάτων φλόγες.»

Ἑλλάδος καὶ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, ὅπου ἐσχεδιάζε καὶ ἦν ἔτοιμος ν' ἀπέλθῃ. Ὁ Ἑλληστικός ἀγὼν δὲν εἶχε εἰσέτι συγκινηθεῖς τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς, εἶχε δὲ καθ' ἑαυτοῦ δυσμενεῖς τὰς πλείστας κυβερνήσεις, παρ' ὧν ἐθεωρεῖτο ὡς συνέγιά τις τοῦ πρὸ μικροῦ δαμασθέντος καρθοναρισμοῦ. Τριετία σχεδὸν παρήλθε, λέγει ὁ Τρικούπης ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ οὐδεὶς σχεδὸν ἐξώθεν ἔστεινε χεῖρα ἀρωγὸν τῇ ἀγωνιζομένῃ ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεώς της Ἑλλάδι. Καὶ ἡ μὲν ὀμόθηστος Ῥωσία περιέθαλψε φιλανθρώπως μυριάδας φυγάδων, σωθέντων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους της, ἀλλ' εἰς ἐνεργὸν ἀντίληψιν ἡμῶν ἦλθον πρῶτοι οἱ σοφοὶ τῆς Γερμανίας, ἀσχοληθέντες εἰς σύστασιν καὶ ἀποστολὴν εἰς Ἑλλάδα γερμανικοῦ λεγεῶνος· προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου ἡ ἀγνότης τοῦ ἀγῶνος, ἐπιφέρει ὁ Τρικούπης, ἡ ἀνισότης τῆς πάλης, ἡ ὀμότης τῶν Τούρκων, ἡ ἐν τοῖς δεινοῖς παθήμασι καρτερία τῶν Ἑλλήνων καὶ αἱ προγονικαὶ αὐτῶν ἀναμνήσεις ἐπήνεργον τὴν σύστασιν τῶν φιλελληνικῶν ἑταιριῶν, αἵτινες τηλικούτων συνετέλεσαν ἐπὶ τὴν εὐτυχὴ ἔκβασιν τοῦ ἀγῶνος ἡμῶν.¹ Ἦν δὲ δυνατόν νὰ μὴ συγκινηθῇ, ἐκ τῶν πρώτων μάλιστα, ἡ μεγάλη μορφή καὶ εὐγενὴς καρδιά τοῦ Βύρωνος; τοῦ Βύρωνος, ὅστις ἔψαλε τὸ ἀρχαῖον κλέος τῆς Ἑλλάδος, ὅστις ἐπεσκέψατο, ἐθρήνησε καὶ ἔκλιτερον αὐτὴν δούλην καὶ τεταπεινωμένην, καὶ παρώτρυνε πρὸς ἐξέγερσιν;

«Κανὲν φύσημα ἀέρος δὲν κυλλεῖ κανὲν κύμα, ἐκεῖ ὅπου κεῖτ' ὁ ἥριος Ἀθηναῖος εἰς τὸ μνήμα, μνήμη' ἀστράπτου εἰς τὴν ἄκραν ἐνὸς βράχου, τὸ [ὅποιον] πρῶτον χαιρετᾷ τὴν πρῶραν τῶν ἐπιστρεφόντων [πλοίων,] εἰς τὴν χώραν τὴν ὅποιαν ἠλευθέρωσε μεταίως.— «Πότεύομιος μ' ἐκείνον θά φανῇ τις ἥριος νέος;»²

Κατόκει ἤδη ἐν Γενουῇ, ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 1822, ὅπου μετέβη καὶ ἡ κόμησσα Giucioli μετὰ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ της, κομητῶν Gamba, ἐξορισθέντων τῆς Ῥωμα-

νίας (Romagna) κατόπιν τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἐν αὐτῇ κινήματος, οὗ συμμετέσχον ἐκεῖνοι. Ἡ ἑρατεινὴ κόμησσα ἀναποσάσως προσεδέθη τῷ εὐγενῇ καὶ ἐνδοξῷ ἑραστῇ της, καὶ ὡς ἔγραφεν ὁ Βύρων πρὸς τὸν φίλον τοῦ Moore, αὕτη ἦν τὸ μόνον εἰσέτι ἐμπόδιον, ὅπως προῆλθῃ εἰς μίαν ἀπόφασιν. «Ὁ ἔριος, ἔλεγε, τὴν σήμερον εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν δόξαν.» Βραδύτερον δὲ προσέθετεν ὅτι «ἡ Giucioli παρακωλύει εἰσέτι τὴν ἀπόφασιν τῆς ὀριστικῆς ἐν Ἑλλάδι μεταβάσεώς μου, ὡς θέλουσα νὰ παρακολουθήσῃ αὐτῷ καὶ νὰ συμμερισθῇ πάντας τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς κακοπαθείας, ἀλλ' ὅτι θέλει ὑπερισχύσει καὶ τοῦ κωλύματος τούτου καὶ ἀποσπασθῇ αὐτῆς.» Ἦσθάνετο ἐν ἑαυτῷ ὀρμὰς φιλοπολέμου, ἐφίετο δόξης τῶν μαχῶν· «Θά σοι φανῇ παράδοξον, ἐπέστελε τῷ Moore, ἀλλ' αἰσθάνομαι ὅτι ἡ ποίησις δὲν εἶναι ὁ προορισμός μου. . . Φρονῶ ὅτι δύναμαι νὰ πράξω τι γενναύτερον ἐὰν ἐπιτρέψῃ ὁ χρόνος καὶ ἡ τύχη.»

Βεβαίως, ὡς παρατηρεῖ ὁ Βούλουερ, ἀνεμνησάκετο τῶν προφητικῶν ἐκείνων στίχων του,

Ὁ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγὼν ἄμα ὡς ἀργίσει, κ' ὁ πατήρ κληρονομίαν εἰς τὸ τέκνον τὸν ἀρήξει, ἂν κατασταλῇ πρὸς ὄραν, ἀλλὰ πάντα διαρκεῖ....»

Οὕτω λοιπόν, μεταξὺ ταλαντευόμενον ἐπεσκέφθη αὐτὸν κατὰ μάρτιον τοῦ 1823, ὁ κ. Ἐδουάρδος Βλακίερς, ἀπεσταλμένος τῆς πρὸ μικροῦ συσταθείσης ἐν Λονδίῳ φιλελληνικῆς Ἑταιρίας μετ' ἐντολῆς νὰ διέλθῃ τῆς Γενουῆς καὶ διακοινώσῃ τὰ τῆς Ἑταιρίας τῷ Βύρωνι, εἶτα δὲ μεταβαίῃ ἐν Ἑλλάδα, νὰ ἐξετάσῃ ἐκ τοῦ σύνεργου τὴν θέσιν τῶν πραγμάτων.

Σπουδαιότατον γεγονός ἦν ἡ τῷ τότε χρόνῳ σύστασις τῆς ἑταιρίας ταύτης (κομητᾶτου.) Ἐνεγράφησαν ἐν αὐτῇ, ὡς ἀναφέρει ὁ ἀξιότιμος Τρικούπης, οἱ ἐπιστημότεροι ἄνδρες τῆς κραταιᾶς Ἀγγλίας. Πρῶτος συνήγορος ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, ἐπὶ δημηγύρεως, ὁ διάσημος Μάκκρρις καὶ πρῶτος ὁ Ἐδμπαύργος προσέφερε τὸν ὄβολόν του. Ἐπέλησε δὲ ἡ ἑταιρία αὕτη μεγάλως διὰ τῆς ἐπιρροῆς της ἐπὶ τῆς κοινῆς γνώμης, μεταβαλλούσα ἐπὶ τέλους καὶ τὰς δυσμενεῖς διαθέσεις τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπουργείου καὶ συνεργήσασα εἰς τὴν εὐρεσιν τῶν πρώτων ἐπὶ ἐπαναστάσεως δανείων.

Ἦν ἐπόμενον ἡ Ἑταιρία νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν αὐτῆς πρὸς τὸν εὐγενῆ λόρδον, ἐκούσιον μὲν ἀλλ' ἐνδοξον ἀπόκληρον τῆς ἀγγλικῆς κοινωνίας, γνωστὸν δὲ ἐπὶ τοῖς γενναίοις αὐτοῦ αἰσθήμασιν ὑπὲρ τῶν καταδυναστευόμενων λαῶν, ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων.

Ἄμα ὁ Βλακίερς ἔγραψε τῷ Βύρωνι περὶ τῆς ἀριζεύσεως του καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἐπισκέψεώς του, τῷ ἀπῆντησεν οὕτως διὰ τῆς ἐξῆς ἐπιστολῆς·

«Φίλιπτε Κύριε,

Ἀσμένως θέλω δεχθῆ ὑμᾶς καὶ τὸν Ἑλληνα φίλον σας, καὶ ὅσον οἶόν τε ταχύτερον. Σὰς περιέμενον ἀπὸ τίνος, ἔλθετε. Ἀδυνατῶ νὰ σᾶς ἐκφράσω μετὰ πόσης ζήσεως ἀπάξομαι τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων. Αἱ ἐλπίδες, ἃς ἔτρεφον νὰ ἴδῶ τὴν ἀπελευθερώσιν τῆς Ἰταλίας με ἀνεχαίτιζον πρὸ πολλοῦ νὰ μεταβῶ καὶ ἀρσιωθῶ τῇ χώρᾳ ἐκεῖνῃ, ἦν καὶ νὰ ἐπισκεφθῇ τις μόνον εἶναι ἐνδοξον.»

Ὁ συνοδευὼν τὸν Βλακίερν Ἑλληνα ἦν ὁ Ἄνδρέας Λουριώτης, περιεργόμενος τότε, ἐντολῇ τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, τὴν Εὐρώπην πρὸς εὐρεσιν δανείων.

Μετ' οὗ πολὺ ὁ Βύρων ἔλαβεν ἐπιστολὴν καὶ παρ' αὐτῆς τῆς Ἑταιρίας, εἰς ἣν ἀπῆντα τὴν 30 Ἀπριλίου (1 Μαΐου) διὰ τῶν ἐξῆς περίπου.

«Τῷ κυρίῳ Bowring,

«Χαίρων ἀγγέλλω ὑμῖν τὴν παραλαβὴν τῆς ἐπιστολῆς σας καὶ ἀνομολογῶ τὴν τιμὴν ἣν περιποιεῖ μοι ἡ ἐπιτροπή. Θέλω προσπαθήσει δι' ὅλων τῶν ἐπ' ἐμοὶ μέσων νὰ διακαιώσω τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτῆς. . . . Ἡ πρόθεσίς μου εἶναι νὰ μεταβῶ ἐγὼ αὐτὸς εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὰ σχέδιόν μου δὲ τοῦτο ἀντιτάττονται μόνον λόγοι τινὲς οἰκιακοί, οὓς θέλω προσπαθῆσαι νὰ ὑπερικήσω. Ἐὰν ἀποτύχω, θέλω πράξαι πᾶν ὅτι δύναμαι καὶ ἐντεῦθεν, ἀ.λ.τ' ὁ στοχασμός, ὅτι θὰ ἠδυνάμην ἴσως νὰ πράξω πλεῖστον ἐπὶ τῶν ἔσται δι' ἐμὲ πηγῆ ἀβύσσου αἰωνίας. . . .»

Ἐν Ἑλλάδι εἶχον ἤδη, ἐκτὸς τῶν ἀπανταχοῦ σφαγῶν καὶ αἰχμαλωσίας τῶν ἀγίων, τῶν γυναικῶν, τῶν παιδῶν, ὑπὸ τῶν ἐξηγρωμένων Τούρκων, ὡς τῶν Κυδωνιῶν, τῆς Κασσάνδρας, τῆς Χίου, διαδραματισθῆ πολλά τινα ἐνδοξά τε καὶ ἀτυχεῖ. Ἐκ τού-

των ἐν τῶν ἀτυχιστέρων ὑπῆρξεν ἡ τελεία σχεδὸν καταστροφὴ εἰς τὸ Πέτα τοῦ πρώτου συγκροτηθέντος τακτικοῦ στρατοῦ καὶ τῆς φάλαγγος τῶν κατὰ πρῶτον ἐλθόντων φιλελλήνων, ἐν οἷς οἱ ἀείμνηστοι Νορμάννος, Ταρέλλας, Γουβερνάτης, Δαννίας, ὁ Ἑλβετὸς Βοάνδλης καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ὧν οἱ πλείστοι ἦλθον ἐκ διαφόρων μερῶν τῆς Γερμανίας. Τὰ λείψανα τῆς λεγεῶνος ταύτης διεσπάρησαν εἰς Πελοπόννησον, καὶ ἄλλοι μὲν παρέμειναν ἐν Ἑλλάδι, ἄλλοι δὲ μὴ δυνάμενοι νὰ φέρωσι τὰς κακουχίας, τὰς στερήσεις, τὴν γυμνότητα, εἰς ἃ περιέστησαν, ἐπανήρχοντο εἰς τὰς πατρίδας των. Δύο δὲ τῶν φιλελλήνων τούτων ἐμφανισθέντες αὐτῷ ἐν τῇ ἐλευσιωτέρᾳ καταστάσει, γυμνοὶ, ἀνευ ὀβολοῦ, ἀνευ ἄρτου καὶ ἐπαιτουῦντες βροῦθειαν, ὅπως ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰς πατρίδας των, περιέθαλψε καὶ συνέδραμεν ὁ Βύρων. Τοῦτο δὲ ἀντι ν' ἀποθαρρύνῃ αὐτὸν τὸν ἐπεισεν ἐτι μᾶλλον νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἀπόφασιν του, ἀφιερῶν τὰ ὑπάρχοντά του καὶ ἑαυτὸν τῷ Ἑλληνικῷ ἀγῶνι. Ἦ ἐν Λονδίῳ φιλελληνικὴ Ἑταιρία ὠνόμασεν ἡδὴ αὐτὸν μέλος της καὶ ἀντιπρόσωπόν της ἐν Ἑλλάδι, δι' ἣ τῇ ἐξέφραξε τὴν ἐνθουσιώδη εὐγνωμοσύνην του· «παρακαλῶ αὐτὸν νὰ μὴ φεισθῇ αὐτοῦ, ἐὰν δὲ ἀξιώσῃ αὐτὸν ἐφοδιάζουσα διὰ τῶν ὀδηγιῶν της, θέλει προσπαθήσει νὰ ἐκπληρώσῃ αὐτὰς κατὰ γράμμα, εἴτε συμφωνοῦσιν, εἴτε οὐ πρὸς τὴν γνώμην του». Ἡ στιγμή τῆς ἀναχωρήσεώς του προσήγγιζεν, ἐπετάχυνε τὰς προετοιμασίας του, καὶ οὐδὲν πλέον ἠδύνατο νὰ τὸν ἐμποδίσῃ, οὐδὲ τὰ κυριεύοντα αὐτὸν ἀπὸ τίνος ἀπαίσιον προαισθήματα, τὰ προλέγοντα αὐτῷ ὅτι δὲν ἔμελλε νὰ ἐπιστρέψῃ πλέον ζῶν ἐξ Ἑλλάδος. Ἐγράψεν εἰς Ῥώμην τῷ Τρελωνῇ, γενναίῳ πειρατῇ ἄλλοτε, ὅπως ἔλθῃ καὶ συνακολουθήσῃ αὐτῷ: «Ἐλθῆ, τὸ ταχύτερον, ἀνευ σοῦ οὐδὲν δύναμαι νὰ ἐπιχειρήσω. Ἀπεφάσισα, τέλος πάντων, νὰ μεταβῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶναι ὁ μόνος τόπος ὅπου ποτὲ ἤμην εὐτυχῆς. Ὀμιλῶ σπαυδαίως. Πάντες λέγουσιν, ὅτι δύναμαι νὰ φανῶ αὐτῇ ὀφέλιμος. Ἄγνοῶ τὸ πῶς, ἀλλ' ὅμως ἀγνοῦμαι.» Ἐξοφρονόμησεν, ἐν τῷ μεταξὺ πῶσον δεκακισχιλίων ἀγγλικῶν λιτρῶν, δι' ἰδίας του δαπάνας καὶ ἐπὶ σκοπῷ νὰ χρησιμεύσῃ τὸ πλεῖστον μέρος αὐτῶν εἰς τὰς προχειροῦς ἀνάγκας τοῦ πολέμου.

¹ Ἐλπίζομεν νὰ πραγματοποιῶμεν ἐν ἄρθρῳ «οἱ φιλέλληνες» τὸ σπουδαῖον τοῦτο γεγονός τῆς ἱστορίας τῆς ἐπαναστάσεως ἡμῶν.

² Λόρδου Βύρωνος Γκιουόρ, κατὰ τὴν μετάφρασιν τῆς Αἰκ. Κ. Δοσίου.

Προσέλαβεν ἐν τῇ συνοδείᾳ του τὸν Ἰταλὸν ἱατρὸν Βροῦνον, ἀπολαύοντα πολλῆς φήμης, ὁκτῶ ἄλλους ὡς ὑπέρτατος του, ἐναύλωσε τὸ ἀγγλικὸν βρῆκιον *Ἡρακλῆν* (*Heracle*) ἐφ' οὗ ἐπεβίβασε πολεμοφόδια, δύο τηλεβόλα μικρᾶς ὀλκῆς, δλόκληρον φαρμακεῖον καὶ πέντε ἵππους, φθάσαντος δὲ καὶ τοῦ Τρελωνῆ, ἐπέβη τοῦ πλοίου τὴν 1)13 Ἰουλίου 1823, συνοδευόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ κόμητος Πέτρου Γάμπα. Κατὰ παράδοξον σύμπτωσιν ἦν ἡμέρα τῆς ἐβδομάδος παρασκευῆ, ἦν αἰετοποτε ὁ Βύρων θεώρησεν ἀποφράδα, ὣν εἰς ἄκρον πρόληπτικὸς, ὅπως πολλοὶ τῶν μεγάλων νόων, οὐδ' ἐπεχειρεῖ ποτέ τι κατ' αὐτήν. Ἡ νύξ ἦν σελινοφεγγής, ἀλλ' ὁ ἄνεμος σφοδρυνόμενος κατὰ μικρὸν, μετεβλήθη εἰς τρικυμίαν, καθ' ἣν ἐκινδύνευσεν τὸ πλοῖον, ἐνῶ δὲ οἱ πάντες κατελήθησαν ὑπὸ τρόμου καὶ ἀπελπιδίας, ἐκεῖνος ἀτρόμητος παρέμενεν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, φροντίζων περὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἵππων του. Μετ' ἀνοφελῆ τρίωρον ἢ τετράωρον πάλιν κατὰ τῆς τρικυμίας, ὁ πλοίαρχος ἠναγκάσθη τέλος νὰ ἐπαναφέρῃ τὸ πλοῖον εἰς τὸν λιμένα. Ἦν φαίνεται πεπωμένον νὰ παρεμβληθῶσι προσκόμματα καὶ ἐναντιότητες, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὅπως ἐν πάσαις ταῖς μεγάλας ἀποφάσει τοῦ ποιητοῦ, καὶ ἐν τῇ ἐπιχειρήσει του ταύτη.

Καθ' ἣν ἡμέραν ἀπεβιβάσθη ἐκ νέου εἰς Γένουαν, ἐπεσεκέφθη μετὰ τοῦ Γάμπα τὸ ἔρημον ἤδη καὶ ἐγκαταλελειμμένον μέγαρόν του, ὅπερ ἀφῆκεν ἢ σύνοικὸς του κόμησά Giuciulli μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του, ὅλος ἄθυμος καὶ μελαγχολῶν. «Ποῦ θὰ εἴμεθα τοῦ χρόνου,» ἔλεγε περίλυπος τῷ συνοδῷ του. Ἀκολουθῶς διημέρευσε μετὰ τοῦ φίλου του Barry ἐν τισὶ κήποις, ἐξῶθεν τῆς πόλεως, κυριευμένος ὑπὸ τῆς αὐτῆς μελαγχολίας καὶ ταραττόμενος ὑπὸ ἀπαισιῶν προαισθημάτων. Τόσον δυσαρέστως προσέβλεπε, παρατηρεῖ ὁ Th. Moore, εἰς τὴν μέλλουσαν ἐπιχειρήσιν του, ὥστε, βεβαίως, μόνον τὸ αἶσθημα τῆς τιμῆς καὶ τοῦ καθήκοντος προσέτρεπεν αὐτὸν νὰ ἐμμένῃ εἰς τὴν ἀπόφασίν του. «Ὅτε δὲ ἀπέπλευσεν ἐκ νέου, ἀφοσιούμενος ὀλοσχερῶς ἤδη, τῷ μεγαθύμῳ σκοπῷ του, ἀπηλλάγη εὐθὺς πάσης καταπιεζούσης αὐτὸν ἀθυμίας, καὶ ἀποσπώμενος τοῦ προτέρου τρόπου τοῦ βίου του, ἤρχισεν ἀναπτύσσων πᾶσαν τοῦ πνεύματός

του τὴν ἐνέργειαν. Ἐνῶ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἦν τοσοῦτον καταβεβλημένος, μόλις εὐρέθη ἐπὶ τοῦ πλοίου καὶ ἀπὸ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης σαλευόμενος, καὶ πάραυτα ἀνεφάνη, ἀνεζωγονήθη πᾶσα τῆς ψυχῆς του, τῆς τοσοῦτον ζώσης, ἢ ἰσχύς. Ἡ περιπνεύσα αὐτὸν πονητικὰς αὔρα, αἰετώδαια, αἰ ἀναμνήσεις τῆς Ἐλλάδος, αἰ φωναὶ τῆς νεότητός του, τὰ πάντα ὁμοῦ ἐλάλουν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ. Καὶ αὐταὶ αἰ δάφναι, ἃς ὡς μέγας ποιητῆς ἔδρεψε πρότερον ὠχρίων ἐνώπιον τῆς δόξης καὶ τῶν δαφνῶν, ἃς ἐπεζήτηε ἡδῆ, ἥρωος, καὶ ἐλευθερωτοῦ ἔθνους δεδουλωμένου, ἀλλ' ἐνδόξου. Ὁ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἔρωος του, τὸ γενναῖο φρόν αὐτοῦ, ἢ εὐγενὴς φιλοδοξία του, τὰ πάντα ἐντὸς αὐτοῦ ἐξηγέρθησαν ἐκ τοῦ ληθάργου. Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ ἀπαίσια καὶ θλιβερὰ προαισθήματα, τὰ θαλπόμενα ἔτι ἐν τῷ βῆθει τῆς ψυχῆς του συνέτεινον ὅπως κατασχίσασιν αὐτῷ πολυτιμότεραν τὴν νέαν ταύτην φάσιν τῆς ζωῆς του, ἣν προσέβλεπε βραχείαν, καὶ ἣν προὔτιθετο ν' ἀποθανάτισθ.

Gir frai nemici ivi o ciproso o palma acquistar.
Ἄτρομήτως ἐν τῷ μέσῳ τῶν πολέμων νὰ ριφθῆ
Κ' ὑπὸ κυπαρίσσου εἶτε ὑπὸ δάφνης νὰ στεφθῆ.

Ἐπειτα συνέχεια.

Κ. ΠΩΠ.

ΠΛΑΤΩΝΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

Ζ'.

ΓΟΡΓΙΑΣ

(Συνέχεια ἴδ. φυλ. γ')

ΤΜΗΜΑ Ε'.

(505 Δ—527 Δ.)

Ἐπιμόνως ἀποποιούμενου τοῦ Καλλικλέους ν' ἀποκρίνηται εἰς τὸ ἐξῆς πρὸς τὰς τοῦ Σωκράτους ἐρωτήσεις οὗτος ἀναδέχεται νὰ διεξέλθῃ αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν τὸν ἐναπολειπούμενον λόγον. Ἀνακεφαλαιώσας οὖν κατὰ πρῶτον τὰ ἀπὸ σελ. 495 συζητηθέντα καταντᾶ εἰς τοῦτο τὸ τελικὸν ἐξαγόμενον, ὅτι ἡ ψυχὴ ἢ ἔχουσα τὸν οἰκείον αὐτῆς κόσμον καλεῖ-

ται σώφρων καὶ εἶναι ἀγαθὴ ἢ δὲ πρὸς ταύτην ἐναντίως διατιθεμένη καλεῖται ἄφρων καὶ ἀκόλαστος καὶ εἶναι κακὴ. Ἄλλ' ὁ σώφρων ἐκπληροῖ τὰ πρὸς τε τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον καθήκοντα. Ἐκπληρῶν δὲ τὰ πρὸς τὸν πλησίον καθήκοντα πράττει δίκαια, τὰ δὲ πρὸς τὸν Θεὸν ὅσια. Ὅστις ἄρα πράττει δίκαια καὶ ὅσια εἶναι ἀναγκαίως δίκαιος καὶ ὅσιος. Προσέτι δὲ ἀνάγκη ὅπως ὁ σώφρων ἦ καὶ ἀνδρεῖος ἔγων ἰσχυρὰν θέλησιν ἵνα ἀποφεύγῃ τὰς βλαβεράς ἡδονὰς καὶ ἐπιδιώκῃ τὰς ὠφελίμους λύπας καὶ ὑπομένῃ τὰ πάντα μετὰ καρτερίας. Ὅθεν ἀναγκαίως ἐπεται ὅτι ὁ σώφρων συνάπτων ἐν ἑαυτῷ πολλὰς ἀρετὰς εἶναι τελείως ἀγαθός· ἀγαθός δὲ ὢν καλῶς πράττει, ὅ,τι καὶ ἂν πράττῃ, καλῶς δὲ πράττων εὐπραγεῖ καὶ εὐδαιμονεῖ. Ὁ δὲ μοχθηρὸς καὶ κακῶς πράττων δυσπραγεῖ καὶ εἶναι ἄθλιος· μοχθηρὸς δὲ εἶναι ὁ ἀντικείμενος πρὸς τὸν σώφρονα ὁ ἀκόλαστος.

Ἐντεῦθεν οὖν ὁ Σωκράτης ἐξάγει ὡς πορίσματα τὰς ἐν τῇ μετὰ τοῦ Πόλου συνδιαλέξει ὑποδειχθείσας ἀληθείας τὰς μετὰ ταῦτα ὑπὸ τοῦ Καλλικλέους ἀποκρουσθείσας, ἀληθείας, αἵτινες νῦν ἔτι μάλλον ἐμπεδούμεναι, ἀναδείκνυνται διήκουσαι διὰ τε τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ἠθικοῦ κόσμου καὶ διέπουσιν τὰς πολιτείας οὐχ ἦττον ἢ τὸν βίον ἐνὸς ἐκάστου. Ἐὰν τὰ προταθέντα, λέγει, ὦσιν ἀληθῆ, ὁ βουλόμενος νὰ ἦναι εὐδαιμόν τὴν μὲν σωφροσύνην δέον νὰ ἐπιδιώκῃ καὶ ν' ἀσκήσῃ, τὴν δὲ ἀκολασίαν παντὶ σθένει ν' ἀποφεύγῃ, καὶ νὰ προπαρασκευασθῆ μάλιστα μὲν ὥστε νὰ μὴ ἔχῃ ἀνάγκην κολάσεως, ἐὰν δὲ λάβῃ ἀνάγκην ἢ αὐτὸς ἢ ἄλλος τις τῶν συγγενῶν, ἢ ἰδιώτης ἢ πόλις, δέον νὰ ὑποστῆ ποινὴν καὶ νὰ κολασθῆ, ἂν μέλλῃ νὰ ἦναι εὐδαιμόν· διότι ὁ ἀκόλαστος δὲν δύναται νὰ ἦναι προσφιλὴς οὔτε εἰς τοὺς ἀνθρώπους οὔτε εἰς τὸν Θεόν· διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ συγκοινωνῇ πρὸς αὐτούς· ὅπου δὲ δὲν εἶναι συγκοινωνία, τῶν ἀδυνάτων νὰ ὑπάρξῃ φιλία. Οἱ σοφοὶ λέγουσιν ὅτι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ τοὺς Θεοὺς καὶ τοὺς ἀνθρώπους συνέχει καὶ συγ-

κρατεῖ ἡ κοινωμία, ἡ φιλία, ἡ κοσμιότης, ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ δικαιοσύνη· καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἀποκαλοῦσι τὸ πᾶν κόσμον, οὐχὶ ἀκοσμίαν, οὐδὲ ἀκολασίαν. Σὺ δὲ, ὦ Καλλικλείς, καίπερ σοφὸς ὢν, δὲν ἐπιστᾶς, μοι φαίνεται εἰς ταῦτα τὴν προσοχὴν σου, ἀλλ' ἀγνοεῖς ὅτι ἡ γεωμετρικὴ ἰσότης² καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρ' ἀνθρώποις ἐνασκει μεγάλην δύναμιν. Ὅθεν ἐνόσω ἢ ἀρχὴ αὐτῆ ὑφίσταται ἐδραία, ὅτι οἱ εὐδαιμόνες εἰσι τοιοῦτοι διότι κέκτηνται δικαιοσύνην καὶ σωφροσύνην, ἐπονται τὰ ἀνωτέρω ῥηθέντα, ὅτι δέον νὰ κατηγορῆ τις ἑαυτὸν ἢ τὸν υἱὸν του, ἢ τὸν φίλον του ἀδικούντα, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον νὰ μεταχειρίζηται τὴν ῥητορικὴν· καὶ ἦν ἄρα ἀληθὲς ἐκεῖνο ὅπερ ἐνόμιζες, ὦ Καλλικλείς, ὅτι ὁ Πῶλος ὑπ' αἰσχύνῃς ὠμολόγησεν ἐνδοῦς ὅτι τὸ ἀδικεῖν εἶναι αἰσχρότερον, ἐπομένως δὲ κάκιον τοῦ ἀδικεῖσθαι· καὶ οὐχ' ἦττον ἀληθὲς εἶναι, ὅτι ὅπως γένηται τις ἀγαθὸς ῥήτωρ, δέον ἵνα ἦ δίκαιος καὶ κάτοχος τῆς τοῦ δικαίου ἐπιστήμης, ὅπερ πάλιν εἶπεν ὁ Πῶλος ὅτι ὁ Γοργίας δι' αἰσχύνῃν ὠμολόγησεν.

Ἐκ τούτων δὲ ὁ Σωκράτης ἐπιχειρεῖ ν' ἀποκρούσῃ τὴν ὑπὸ τοῦ Καλλικλέους αὐτῷ ἀνωτέρω (486 Α—Β) προστριβείσαν μομφὴν ὅτι δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ ὑπερασπισθῆ καὶ νὰ βοηθήσῃ τὸν ἑαυτὸν του ἀλλ' ὅτι εἶναι ἔρμαιον τοῦ τυχόντος, ἐὰν θέλῃ εἶτε νὰ τὸν κτυπήσῃ ἐπὶ κεφαλῆς, εἶτε νὰ τοῦ ἀφαιρέσῃ τὴν περιουσίαν, εἶτε νὰ τὸν ἐξορίσῃ ἐκ τῆς

τὴν φιλότητα (στοργὴν, Ἀφροδίτην, ἁμονίην) καὶ τὸ Νεῖκος ὢν ἢ μὲν παράγει ἔνωσιν καὶ ἐπικοινωνίαν, τὸ δὲ διαίρειν καὶ ἀποσύνθεσιν.

² Οἱ Πυθαγορικοὶ καὶ κατ' αὐτοὺς δὲ ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης διέστειλον δύο εἶδη ἰσότητος τὴν ἀριθμητικὴν καὶ τὴν γεωμετρικὴν, αἵτινες καθ' ἡμᾶς ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὴν τῶν κοινοκτημόνων καὶ τὴν τῶν κοινωνιστῶν. Κατὰ μὲν τὴν πρώτην ἢ διανομὴν καταβάλλει ἴση εἰς ἅπαντας κατὰ δὲ τὴν δευτέραν ἀνάλογος πρὸς τὴν ἀξίαν ἐκάστου. Ὡς ἐν παραδείγματι πολλῶν ἐμπόρων συναταιριζομένων πρὸς κοινήν τινα κερδοσκοπίαν ὁ μὲν πρῶτος τοῦτων καταβάλλει κεφάλαια καὶ ἐργασίαν διπλάσιαν τοῦ δευτέρου, ὁ δὲ δεύτερος διπλάσιαν τοῦ τρίτου, καὶ οὕτω καθέξῃς· κατὰ μὲν τὴν ἀριθμητικὴν λοιπὸν ἰσότητα τὸ κέρδος διανεμεται εἰς ἴσας μερίδας· κατὰ δὲ τὴν γεωμετρικὴν γίνεται ὑπολογισμὸς τῆς σχετικῆς ἐκάστου καταβολῆς.

¹ Ἰγναίττεται τοὺς Πυθαγορικοὺς ἴδια δὲ τὸν τὸ σύστημα τούτων ἀσπασάμενον Ἐμπεδοκλέα, ὅστις ἐκτὸς τῶν τεσσάρων πρώτων στοιχείων, ἔτινα ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῶν μίξει ἐσχημάτιζον τὸν Σφαῖρον παρεδέχετο καὶ δύο ποιητικὰς δυνάμεις,

πόλεως, εἴτε, τὸ ἔσχατον νὰ τὸν θανατώσῃ. Ἴδου δὲ πῶς ἐννοεῖ ὁ Σωκράτης τὴν πραγματικὴν ἀμυναν. Ἡ ἀμυνα συνίσταται εἰς τὴν ἀποτροπὴν μεγάλου τινὸς κακοῦ. Ἐπειδὴ δὲ δύο κακὰ ὑπάρχουσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον, μείζον μὲν τὸ ἀδικεῖν, ἔλαττον δὲ τὸ ἀδικεῖσθαι τὸ καλλίτερον εἶναι ν' ἀποτρέπη τις ἀπ' αὐτοῦ ἀμφοτέρω ταῦτα τὰ κακὰ. Ἄλλ' ἐταῦθα ἀναφέρεται τὸ ζήτημα ἂν ἦναι δυνατὸν πάντοτε ν' ἀποτρέπη ταυτοχρόνως ἀμφοτέρω. Πλὴν ἵνα μὴ ἀδικῇ δὲν ἀρκεῖ μόνη ἡ βούλησις, δὲν ἀρκεῖ νὰ μὴ βούληται ν' ἀδικῇ διότι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὡμολογήθη ὅτι οὐδεὶς ἐκὼν ἀδικεῖ ἀλλ' ἄκων. Ἀνάγκη λοιπὸν ν' ἀποκτήσῃ δύναμιν τινα καὶ τέχνην ὅπως μὴ ἀδικῇ. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἵνα μὴ ἀδικῆται, δὲν ἀρκεῖ θεσπάζειν νὰ θέλῃ τοῦτο ἀλλ' ἀνάγκη νὰ προσαποκτήσῃ καὶ δύναμιν τοῦ μὴ ἀδικεῖσθαι. Τίς δὲ αὕτη ἡ δύναμις τοῦ νὰ προφυλάττῃται ἀπὸ πάσης ἀδίκου ἐπιθέσεως; δέον ἢ ν' ἀρχῇ αὐτὸς ἐν τῇ πόλει καὶ νὰ τυραννῇ, ἢ νὰ ἦναι θιασώτης καὶ φίλος τῶν κυβερνῶντων. Ὁθεν ὅπου δεσπόζει τύραννος ἄγριος καὶ ἀπαίδευτος δὲν ἔχει ἄλλον φίλον μᾶλλον ἐπιστήθιον ἢ τὸν ὁμιόν του (διότι κατὰ τὴν παροιμίαν ὁ ὁμοῖος τὸν ὁμιον ἀγαπᾷ ὅστις τὰ αὐτὰ πρὸς ἐκεῖνον ψέγων καὶ ἐπαινῶν συναινεῖ νὰ τὸν ὑπακούῃ καὶ νὰ ἐκτελῇ τὰ θελήματα του). Ὁθεν ὅστις πρωτίμως ἐθίσῃ ἑαυτὸν νὰ ὁμοφρονῇ πρὸς τὸν δεσπότην ὁ τοιοῦτος θέλει διαμένειν ἀνεπηρέαστος ἀπὸ πάσης ἀδίκου προσβολῆς καὶ παρὰ τοῖς συμπολίταις αὐτοῦ θέλει ἑνασχεῖν μεγάλην δύναμιν. Ἀλλὰ θέλει ἄρα γε ἀπέχειν καὶ ἀπὸ πάσης ἀδίκου πράξεως; πολλοῦ γε καὶ δεῖ, ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁμοφρονεῖ πρὸς τὸν ἄρχοντα ἀδίκον ὄντα καὶ ὅτι παρὰ τούτῳ ἰσχύει πολὺ. Ἀπ' ἐναντίας δὲ πάντα τὰ διαβήματα αὐτοῦ θέλουσι κατευθύνεσθαι ὅπως ἢ ἱκανὸς νὰ διαπράττῃ πλεῖστα ἀδικήματα καὶ νὰ μὴ τιμωρῆται δι' αὐτὰ. Ἐπομένως δὲ τὸ μέγιστον κακὸν ὑπάρχει αὐτῷ οὕτινος ἡ ψυχὴ ἔσται μοχθηρὰ καὶ διεφραμμένη διὰ τὴν τοῦ δεσπότου μίμησιν.

Πρὸς ταῦτα δὲ ἀντιτείναντος τοῦ Καλλικλέους ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος ὁ μιμούμενος τὸν τύραννον θέλει ἀποκτείνειν κατὰ τὸ δοκῶν αὐτῷ τὸν μὴ μιμούμενον καὶ θέλει ἀφαιεῖν τὴν περιουσίαν του, τὸ δὲ πάντων δει-

νότατον ὅτι μοχθηρὸς ὢν θέλει ἀποκτείνειν ἄνθρωπον ἀγαθὸν καὶ ἐνάρετον, ὁ Σωκράτης λαμβάνει ἐντεῦθεν τὸ ἐνδόξιμον ὅπως ποιήσῃται λόγον περὶ τῆς ὑπερεκτιμήσεως τῆς ζωῆς καὶ περὶ τῶν τὴν διατήρησιν αὐτῆς ἀποσκοποῦσάν τεχνῶν, ἐν αἷς συγκαταριθμεῖται καὶ ἡ δικανικὴ ῥητορικὴ. Ἐὰν κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Καλλικλέους τὸ ζῆν ἦναι τὸ ἀειρότατον ἀγαθὸν καὶ ἐπιζητῆται ὑπ' αὐτοῦ ἡ ῥητορικὴ ἅτε σώζουσα τὴν ζωὴν ἐκ τῶν ἐν τοῖς δικαστηρίοις κινδύνων, ὁ Σωκράτης ἀντιπαρῆρῃ ὅτι καὶ πολλὰ ἄλλαι τέχναι τὸ αὐτὸ τοῦτο ἀπεργαζόμεναι, ἐκάστη ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῆς δικαιοδοσίᾳ, δέον ὅπως ἐν ἰσῇ μοίρᾳ θέτωνται· οἷον ἡ τέχνη τοῦ κολυμβᾶν σώζει ἐκ θανάτου τοὺς ἀνθρώπους, ὅταν ἐμπέσωσιν εἰς θαλάσσιον κίνδυνον· ἀλλ' ὅμως ἐπὶ τούτῳ δὲν σεμνύνεται. Εἶναι δὲ καὶ ἄλλαι τέχναι πολλῶν ἀξιολογωτέρας, ἡ κυβερνητικὴ, ἧτις μετὰ τῆς ζωῆς σώζει καὶ τὴν περιουσίαν ἐκ τῶν μεγίστων κινδύνων καθάπερ ἡ ῥητορικὴ καὶ αὕτη δὲ εἶναι συνεσταλαμμένη καὶ μετροφόρον καὶ δὲν ἔχει μεγάλας ἀπαιτήσεις ὡς διαπραττομένη τι τεράστιον· διότι ὁ κυβερνήτης ἀναλογίζεται ὅτι εἶναι ἀδελφὸς τίνος τῶν ἐπιβατῶν ὠφέλησε, σώσας αὐτοῦ ἐκ τοῦ καταποντισμοῦ, καὶ τίνος ἐβλάψε, γινώσκων ὅτι δὲν τοὺς ἀπεβίβασε τοῦ πλοίου τοῦ καλλιτέρους ἢ οἱοῖτο ἦσαν, ὅτε ἐπεβιβάσθησαν, οὔτε κατὰ τὰ σώματα οὔτε κατὰ τὰς ψυχάς. Ἀλλὰ καὶ ὁ μηχανοποιὸς ὅστις ὑπερῶν κινεῖ οὐ μόνον τὸν κυβερνήτην, ἀλλὰ καὶ τὸν στρατηγὸν καὶ οἰονδήποτε ἄλλον, σώζων ἐνίοτε διὰ τῶν ἀμυντικῶν μηχανῶν ὀλοκλήρους πόλεις, μήπως δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸν δικηγόρον; ὅστις ἂν ἤθελε νὰ ἐπαινέσῃ τὴν τέχνην του θὰ ἐπιστόμιζε τοὺς ἄλλους τεχνίτας προτρέπων αὐτοὺς νὰ γένωσι μηχανοποιοί, ἐπειδὴ αἱ ἄλλαι τέχναι εἶναι οὐδὲν πρὸς τὴν αὐτοῦ ἀντιπαρῆραλλόμεναι. Ὁθεν ἐὰν, ὦ Καλλικλεῖς, ἡ ἀρετὴ τοῦ ἀνθρώπου συνίσταται εἰς τὸ νὰ σώζῃ τὴν ζωὴν καὶ τὰ ὑπάρχοντά του, γίνεσθαι καταγέλαστος περιφρονῶν τὸν μηχανοποιὸν καὶ τὸν ἱατρὸν καὶ τὰς ἄλλας τέχνας ὅσαι ἀφορῶσι τὴν τῆς ζωῆς συντήρησιν· ἀλλὰ πρόσεχε μήπως ἡ ἀρετὴ καὶ τὸ εὐγενὲς τοῦ χαρακτῆρος ἦναι ἄλλο τι ἢ τὸ σώζειν ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἄλλους· πρόσεχε μήπως ὁ ὄντως ἀνὴρ

δὲν πρέπει νὰ φροντίζῃ πόσον χρόνον θὰ ζήσῃ καὶ νὰ ἦναι φιλόζωος, ἀλλ' ἐπιτρέψας εἰς τὸν Θεὸν τὴν περὶ τούτων πρόνοιαν καὶ πιστεύσας εἰς τὸ παρὰ τῶν γυναικῶν λεγόμενον ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ ἐκφυγῇ τὴν εἰμαρμένην, ὀφείλει νὰ σκέπτηται τίνι τρόπῳ τὸ διάστημα τοῦτο τῆς ζωῆς ὅσον μέλλει νὰ ζήσῃ δύναται νὰ τὸ διέλθῃ ὅσον ἐνεστὶν ἀριστείας ταύτης ἐν ἣ διαίγει τὸν βίον. Ὁθεν καὶ σὺ, ὦ Καλλικλεῖς, ἂν θέλῃς νὰ ἦσαι προσφιλεῖς εἰς τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων καὶ νὰ ἔχῃς ἐν τῇ πόλει μεγάλην ἐπιρροὴν καὶ δύναμιν, ὀφείλεις νὰ ἦσαι οὐχὶ μιμητὴς κατὰ προσποίησιν, ἀλλὰ φύσει κατὰ πάντα πρὸς αὐτόν· διότι οἱ ἄνθρωποι ἀρέσκονται εἰς λόγους συνάδοντας πρὸς τὸν χαρακτῆρά των· τὸ δὲ ἀλλότριον τοὺς δυσαρεστεῖ. Ὁ πολιτικὸς λοιπὸν ἀνὴρ ὁ καταχαριζόμενος τῷ δήμῳ καὶ κατὰ πάντα συμμορφούμενος πρὸς τὰ τούτου θελήματα κινδυνεύει νὰ περιπέσῃ εἰς ἀδικίας καὶ νὰ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. Ἡ ὄντως ἄρα πολιτικὴ τέχνη δέον ν' ἀποβλέπῃ εἰς τὴν ἠθικὴν τῶν πολιτῶν μόρφωσιν, διότι ἀνευ ταύτης, ὡς ἀνωτέρω ἐρρήθη, πάσα ἄλλη εὐεργεσία εἰς αὐτοὺς προσφερομένη ἀποβαίνει ἀλυσιστελής, ἂν μὴ καταστῇ ἐνάρετος ἡ ψυχὴ τῶν μελλόντων νὰ λάβωσιν ἢ μεγάλη πλοῦτη ἢ ἐπέκτασιν ἐπικρατείας ἢ ἄλλην τινα δύναμιν. Ὁθεν ὁ ἐπιχειρῶν νὰ διευθύνῃ τὰ τῆς πόλεως δέον πρῶτον νὰ υποβληθῇ εἰς βάσανον, ἂν ἐπίσταται τὴν πολιτικὴν τέχνην, καὶ δεύτερον νὰ παράσχῃ δοκίμια τῆς ἐμπειρίας του, ἂν, ὅτε ἰδιώτευε, π.χ., ἠθικοποίησέ τινα τῶν πολιτῶν, ἢ τῶν ξένων, ἢ τῶν δούλων, ἢ τῶν ἐλευθέρων πρότερον μοχθηρὸν ὄντα, ἀδίκον, ἀκόλαστον καὶ ἄφρονα.

Εὐρόντες οὖν ἤδη τὸν γνώμονα, ἐξακολουθεῖ λέγων ὁ Σωκράτης, καθ' ὃν δέον νὰ κρίνωμεν περὶ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν, φέρε δὴ ἴδωμεν ἂν ὁ Περικλῆς, ὁ Κίμων, ὁ Μιλτιάδης, καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς, περὶ ὧν μνησίαν ἐποιήσαμεθα ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ἐχρημάτισαν ἀγαθοὶ πολιτικοί. Ὅτι οἱ παλαιοὶ ἐκεῖνοι ἄνδρες ἐξυπηρετοῦν τὸ κοινὸν ἐπιτηδεύοντες ἢ οἱ νεώτεροι, καὶ ὅτι ἦσαν ἱκανώτεροι νὰ ἐκπληρῶσι τὰς ἐπιθυμίας του, περὶ τούτου οὐδεμίαν ὑπάρχει ἀντίρρηση. Ἀλλὰ νὰ θίωσιν ἄλλοιαν διεύθυνσιν εἰς τὰς ἐπιθυ-

μίας του καὶ νὰ τρέπωσι τοὺς πολίτας, εἴτε διὰ τῆς πειθοῦς εἴτε καὶ διὰ τῆς βίας, εἰς ὅ,τι ἠδύνατο νὰ τοὺς καταστήσῃ ἠθικοτέρους, κατὰ τοῦτο ἐκεῖνοι σχεδὸν οὐδὲν διέφερον τῶν σημερινῶν πολιτικῶν καὶ ὅμως τοῦτο μόνον εἶναι ἔργον ἀγαθοῦ πολίτου· νὰ ἐκπορίζωσι δὲ τῇ πόλει ναῦς καὶ τείχη καὶ νεώρια καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα ἐκεῖνοι ὁμολογουμένως ἦσαν τούτων ἐπιτηδεύοντες. Ὁθεν ἡ ἐκπλήρωσις αὕτη τῶν τοῦ κοινοῦ ἐπιθυμιῶν γινόμενη ἀνευ ἠθικῶν βάσεων, ἀνευ σωφροσύνης καὶ δικαιοσύνης, δύναται μὲν ἐπὶ τινα χρόνον ν' ἀναβιβάσῃ τὴν πολιτείαν εἰς ὑπερτάτην βαθμίδα ἐξωτερικῆς ἰσχύος καὶ δυνάμεως καὶ νὰ περιποιήσῃ τοῖς πολιτευομένοις μέγα κλέος, ἢ πτώσις ὅμως τῆς πολιτείας ἐκεῖνης εἶναι ἀναπόδραστος, μάλιστα δὲ εἰς τὸ φαινόμενον ἐκεῖνο ἐξωτερικὸν μεγαλεῖον ἔγκειται ἡ αἰτία τοῦ νοσήματος. Ἐκτὸς δὲ τούτου εἶναι ἀξιοπαρατήρητον ὅτι, ὅταν οἱ πολῖται μεταχειρίζωνται τινα τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν ὡς καταχραστὴν τῶν κοινῶν πραγμάτων, οὗτος ἀγανακτεῖ καὶ κατακραυγάζει ὅτι ἀναξιοπαθεῖ· ὅτι ἀντὶ τῶν πολλῶν αὐτοῦ ἐκδουλεύσεων εἰς τὴν πολιτείαν δρέπεται ἀγνωμοσύνην ἀδίκως ὑπ' αὐτῆς τῆς πόλεως ἀπόλλυται· ἀλλ' ὡς φαίνεται οἱ πολιτευόμενοι περιπίπτουσιν εἰς τὸ αὐτὸ ἄτοπον, εἰς ὃ καὶ οἱ σοφισταὶ οἴτινες ἐνῶ ἐπαγγέλλονται ὅτι διδάσκουσι τὴν ἀρετὴν πολλάκις κατηγοροῦσι τοὺς μαθητάς των ὅτι τοὺς ἀδικοῦσιν ἀποστεροῦντες αὐτοὺς τὸν ὀφειλόμενον μισθόν, καὶ μηδεμίαν γνωρίζοντες εὐγνωμοσύνην δι' ἃ ἔλαβον παρ' αὐτῶν εὐεργετήματα. Ἀλλὰ τί ἀσυνεπέστερον τοῦ λόγου τούτου; ἄνθρωποι ἀγαθοὶ καὶ δίκαιοι γενόμενοι, ἀπ' ὧν ὁ διδάσκαλος των ἀφαιρέσας τὴν ἀδικίαν παρέδωκε τὴν δικαιοσύνην, ν' ἀδικῶσι δι' ἐκεῖνου τοῦ μέσου ὅπερ ἀφῆρθησαν; Ὡσαύτως δ' ἄτοπον εἶναι ἄνθρωποι οἵτινες ἐγκανχῶνται ὅτι διέπουσιν τὰ τῆς πόλεως καὶ ὅτι ἐπιμελοῦνται, ὅπως ἀποβῇ ὅσον ἐνεστὶν ἀρίστη, ἔπειτα πάλιν κατὰ πρῶτην δοθεῖσαν εὐκαιρίαν τὴν κατηγοροῦσιν ὡς μοχθηρὰν καὶ ἀγνώμονα.

Πλὴν μόνον οἱ πολιτικοὶ καὶ οἱ σοφισταὶ οὐδαμῶς δικαιοῦνται νὰ μέμφωνται τοὺς ὑπ'

αυτῶν εκπαιδευμένους ὅτι εἰσὶ μοχθηροὶ πρὸς αὐτούς· ἄλλως ὀφείλουσι κατηγοροῦντες τούτους νὰ κατηγορῶσι καὶ ἑαυτούς ὅτι οὐδὲν ἀγαθὸν περιεποίησαν εἰς ἐκείνους, οὐδὲ διύσχυρίζονται ὅτι ὠφέλησαν.

Τέλος δὲ ταύτας τὰς περὶ πολιτικῆς καθόλου σκέψεις τοῦ ὁ Σωκράτης εἰς ἑαυτὸν ἐφορμῶζων διαδηλοῖ, ὅτι αὐτὸς μετ' ὀλίγων Ἀθηναίων, ἵνα μὴ εἴπῃ μόνος, ἀσχολεῖται περὶ τὴν ἀληθινὴν πολιτικὴν τέχνην, οὐδαμῶς κολλακεύων ἐκείνους πρὸς οὓς ἀπευθύνει ἐκάστοτε τοὺς λόγους του, ἀλλὰ μετὰ παρρησίας συμβουλευῶν αὐτοῖς τὰ βέλτιστα· ἅμα δὲ δὲν ἀποκρύπτει καὶ τοὺς κινδύνους εἰς οὓς ἐκτίθεται· διότι καλῶς γινώσκει ὅτι ἐὰν ἐναχθεῖς εἰς τὸ δικαστήριον κατηγορηθῆ ἢ ὅτι διαφθεῖρῃ τὴν νεότητα, διδάσκων αὐτὴν νὰ διστάζῃ, ἢ ὅτι κακολογεῖ τοὺς προσκυτέρους αὐστηρῶς ἐλέγχων τὴν διαγωγὴν των, θὰ ὑποστῇ πᾶν εἶδος καταδρομῆς καὶ κακώσεως, ἴσως δὲ καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον· ἀλλ' ὁ χρηστός πολίτης δὲν πρέπει ν' ἀγωνιᾷ καὶ νὰ οἰκτεῖρῃ ἑαυτὸν ὅτι περιήλθεν εἰς τοιαύτην θέσιν, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἔχῃ τὸ συνειδὸς αὐτοῦ γαλήνιον καὶ ἀπηλλαγμένον πάσης ἐσωτερικῆς τύψεως, ἀρκεῖ νὰ ζωογονῆται ὑπὸ τῆς ἐνδομύχου πεποιθήσεως ὅτι οὔτε ἐν λόγῳ οὔτε ἐν ἔργῳ προσέπταισέ τι εἴτε πρὸς τὸν θεὸν εἴτε πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, διότι αὐτὸν μὲν τὸν θάνατον οὐδέτις φοβεῖται ἐκτὸς ἂν ἦναι παντάπασιν ἀνόητος καὶ ἀνάνδρος, ἀλλὰ τὴν ἀδικίαν, ἐφ' ὅσον τὸ μέγιστον πάντων τῶν κακῶν εἶναι νὰ καταβῆ τις εἰς τὸν Ἄδην ἔχων τὴν ψυχὴν αὐτοῦ πολλῶν ἀδικημάτων ἐμπλεω.

Πρὸς κύρωσιν δὲ τῶν λεγομένων ὁ Σωκράτης ἐπισυνάπτει καὶ διήγημα, ὅπερ ὑπὸ τὴν μυθικὴν παράστασιν περικαλύπτει ἀλήθειαν ἀποκαλεῖ διὰ τοῦτο οὐχὶ μῦθον, ἀλλὰ λόγον περὶ μελλούσης ζωῆς καὶ ἀνταποδόσεως. Ἴδου δὲ τὸ περιεχόμενον τοῦ διηγήματος.

Ὁ Ζεὺς, ὁ Ποσειδῶν καὶ ὁ Πλούτων, καθάπερ λέγει ὁ Ὅμηρος¹, διενεμήθησαν τὸ κράτος, ὅπερ παρὰ τοῦ πατρὸς των παρέλαβον. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς λοιπὸν τοῦ Κρόνου ἦν νόμος περὶ τῶν ἀνθρώπων, ὅστις ἀεὶ καὶ νῦν ἐτι ἰσχύει ἐν τοῖς θεοῖς, ἐκ τῶν ἀνθρώπων

ὁ μὲν διελθὼν τὸν βίον δικαίως καὶ δόσιως νὰ οἰκῇ μετὰ θάνατον ἐν ταῖς μακάρων νήσοις ἀπολαύων πλήρη εὐδαιμονίαν ἐκτὸς κακῶν, ὁ δὲ ἀδίκως καὶ ἀθέως διαβιώσας νὰ πορευῆται εἰς τὸ τῆς τιμωρίας καὶ τῆς κολάσεως δεσμωτήριον, ὅπερ καλοῦσι Τάρταρον. Ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας τοῦ Κρόνου καὶ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς τοῦ Διὸς οἱ ἄνθρωποι ἐδικάζοντο ζῶντες ὑπὸ δικαστῶν ζώντων καθ' ἡμέραν ἐμελλον ν' ἀποθάνωσι· κακῶς οὖν αἱ δίκαι ἐκρίνοντο. Διὸ ὁ Πλούτων ὁ βασιλεὺς τοῦ Ταρτάρου καὶ οἱ διοικηταὶ τῶν μακάρων νήσων ἐλθόντες πρὸς τὸν Δία ἔλεγον, ὅτι ἀπεστέλλοντο αὐτοῖς εἰς ἐκάτερον τὸν τόπον ἄνθρωποι ἀνάξιοι τῆς ὀρισθείσης αὐτοῖς ἀμοιβῆς ἢ κολάσεως. Ἄλλ' ἐγὼ, εἶπεν ὁ Ζεὺς, θέλω παύσειν τὴν ἀνωμαλίαν ταύτην· τὸ αἴτιον τῶν σημερινῶν ἀδικῶν ἀποφάσεων εἶναι ὅτι οἱ ἄνθρωποι κρίνονται ἡμφιεσμένοι· διότι ζῶντες κρίνονται. Πολλοὶ, εἶπε ψυχὰς διεφθαρμένας ἔχοντες εἰσὶν ἡμφιεσμένοι ὡραία σώματα, εὐγένειαν καὶ πλοῦτη, καὶ ὅταν κρίνονται προσέρχονται χάριν αὐτῶν πολλοὶ μάρτυρες ἵνα μαρτυρήσωσιν ὅτι δικαίως ἔζησαν. Οἱ οὖν δικασταὶ οὐχὶ μόνον ὑπὸ τούτων τῶν ἡμφιεσμάτων ἐξαπατῶνται ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οὗτοι δικάζουσιν ἡμφιεσμένοι, ἔχοντες πρὸ τῆς ψυχῆς των δίκην προκαλύμματος, ὀφθαλμούς, ὄτα, καὶ ὄλον τὸν σωματικὸν ὄγκον. Ταῦτα λοιπὸν τὰ περιβλήματα, ἅτινα προκαλύπτουσι καὶ τοὺς κρίνοντας καὶ τοὺς κρινόμενους γίνονται ἐκεῖνοι ἐμπόδιον τῆς τοῦ ἀληθοῦς διακρίσεως. Πρῶτον λοιπὸν, εἶπε, δέον ὅπως ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τὴν πρόγνωσιν τῆς τελευτῆς των· διότι νῦν τὴν προγινώσκουσι· καὶ ἤδη μάλιστα ἐδόθησαν εἰς τὸν Προμηθεῖα αἱ περὶ τούτου ἀναγκαῖαι διαταγαί. Ἐπειτα δέον νὰ κρίνωνται γυμνοὶ ἀπάντων τούτων, ἐπομένως δὲ νὰ κρίνωνται μετὰ θάνατον, καὶ αὐτὸς ὁ κριτὴς νὰ ἦναι γυμνός, ἦτοι νεκρός, ἐπισκοπῶν ἀπ' εὐθείας διὰ μόνης τῆς ψυχῆς μόνην τὴν ψυχὴν ἐκάστου ἐξαίρηντος ἀποθανόντος, ἐρημον πάντων τῶν συγγενῶν καὶ καταλιπούσαν ἐπὶ τῆς γῆς πάντα ἐκεῖνα τὰ ἐξωτερικὰ κοσμήματα, ἵνα ἡ κρίσις γίνηται δικαία. Ἐγὼ λοιπὸν γινούς τὴν ἀταξίαν ταύτην πρότερον ἢ ὑμᾶς κατέστησα δικαστὰς τρεῖς υἱούς μου, δύο μὲν ἐκ τῆς Ἀσίας, τὸν Μίνω καὶ τὸν

Ῥαδάμανθυν καὶ ἕνα ἐκ τῆς Εὐρώπης, τὸν Λιάκον. Οὗτοι λοιπὸν μετὰ θάνατον δικάζουσιν ἐν τῷ ἀσοφελῶδει λεμῶνι, ἐν τῇ τριόδῳ, ὅθεν δύο ὁδοὶ φέρουσιν, ἡ μὲν εἰς μακάρων νήσους, ἡ δὲ εἰς Τάρταρον· καὶ τοὺς μὲν Ἀσιανούς θέλει κρίνειν ὁ Ῥαδάμανθης, τοὺς δὲ Εὐρωπαίους ὁ Λιάκος, εἰς δὲ τὸν Μίνω θέλω δώσει τὴν προεδρείαν, ἵνα ἔχῃ τὴν νικῶσαν καθ' ἡν περίπτωσιν οἱ δύο ἕτεροι ἀποροῦσιν, ἵνα γίνηται ὅσον ἐνεστί δικαιοσύνη ἢ ἀποφασίς περὶ τῆς μετὰ θάνατον εἰς ἐκάστον ἄνθρωπον προσήκουσας ἐγκαταστάσεως.

Ἐκ δὲ τοῦ προεκτεθέντος διηγήματος ὁ Σωκράτης ἐξάγει τὰ ἐπόμενα συμπεράσματα περὶ τῆς φύσεως τοῦ θανάτου καὶ τοῦ μετὰ θάνατον σχήματος τῆς ψυχῆς. Ὁ θάνατος, λέγει, κατ' ἐμὴν γνώμην, δὲν εἶναι ἄλλο τι ἢ ἀπ' ἀλλήλων χωρισμὸς καὶ διάλυσις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν χωρισμὸν τὸ σῶμα ἐπὶ τινα χρόνον διατηρεῖ τοὺς αὐτοὺς χαρακτήρας οὓς περ εἶχε καὶ ὅτε ἔζη ὁ ἄνθρωπος, οἷον ἐὰν τὸ σῶμα τίνος, ἐνῷ ἔζη, ἦτο παχὺ, τούτου καὶ ἀφοῦ ἀποθάνῃ ὁ νεκρός διατηρεῖται παχὺς, καὶ ἐὰν τις συνείδηζε ν' ἀφίη τὴν κόμην του, τούτου κομῆτης διατηρεῖται καὶ ὁ νεκρός. Ὡσαύτως δ' ἔχει τὸ πρᾶγμα καὶ ὡς πρὸς τὴν ψυχὴν. Ὅταν λοιπὸν προσέλθωσιν ἐνώπιον τοῦ δικαστοῦ, π. χ. οἱ Ἀσιανοὶ ἐνώπιον τοῦ Ῥαδάμανθους, οὗτος ἐπισκοπεῖ τὴν ψυχὴν ἐκάστου, ἀγνοῶν τίνος εἶναι· καὶ πολλάκις ἐν χερσὶν ἔχων τὸν μέγαν βασιλεῖα ἢ ἄλλον οἰονδήποτε βασιλεῖα ἢ δυνάστην καθορᾷ ὅτι οὐδὲν ὑμῆς ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ἐνυπάρχει, ἀλλ' ὅτι εἶναι καταπεπληγωμένη ὑπὸ ἐπιπορευῶν καὶ ἀδικῶν, ἅς τινας, ἐκάστη πράξις αὐτοῦ ἐνεγράφαζεν εἰς τὴν ψυχὴν του. Ταύτην δὲ ἰδὼν γέμουσαν ἀσυμμετρίας καὶ ἀισχροτήτος ἀποπέμπει κατ' εὐθείαν εἰς τὸ δεσμωτήριον, ὅπου ἐλθούσα μέλλει νὰ ὑποστῇ τὰς προσήκουσας ποινάς.

Οἱ δ' ἐνταῦθα κολαζόμενοι διαίσιονται εἰς δύο τάξεις εἰς τοὺς ἀμαρτόντας ἰάσιμα ἀμαρτήματα, οἵτινες δι' ἀληθδύων καὶ ὀδυνῶν ἐξιλεονύσονται τὰ ἀμαρτήματά των καρποῦνται ὠφέλειαν, καὶ εἰς τοὺς διαπράξαντας τὰ βαρύτερα ἐγκλήματα, ὧν τὰ βασανιστήρια αὐτοὺς μὲν οὐδὲν ὠφελοῦσι καθὼ ἀνιάτους,

ἀλλὰ χρησιμεύουσιν ὡς παράδειγμα εἰς τοὺς ἐκάστοτε προσερχομένους ἐγκληματίας. Μάλιστα δὲ οἱ πλείστοι τῶν παραδειγματιζομένων εἰσι τύραννοι, βασιλεῖς, δυνάσται καὶ πολιτικοὶ· διότι οὗτοι δι' ἡν περιβάλλονται ἐξουσίαν διαπράττουσι μέγιστα καὶ ἀνοσιώτατα ἀμαρτήματα. Καὶ τῶντι ἐκ τῆς τάξεως τῶν δυνατῶν ἀναφαινόνται καὶ οἱ ἐπισημότεροι κακούργοι, οὐδὲν ὅμως τὸ κωλύον καὶ μεταξὺ τούτων ν' ἀπαντῶσιν ἀγαθοὶ ἄνδρες, οἵτινες εἰσι λίαν ἀξιοθαύμαστοι· διότι σπάνιοί εἰσιν οἱ ἐν δικαιοσύνῃ διαβιῶντες, ἐνῷ ἔχουσι πλήρη ἐξουσίαν ν' ἀδικῶσι. Τοιοῦτος δὲ μάλιστα ἐγένετο Ἄριστείδης ὁ Λυσιμάχου, ὅστις ἐνεκεν τῆς δικαιοσύνης του προσεκτίησθετο μεγίστην ὑπόληψιν κατὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα.

Ὅταν λοιπὸν ὁ Ῥαδάμανθης ἐκεῖνος λάβῃ τινὰ μοχθηρὸν καὶ διεφθαρμένον, τὸν ἀποπέμπει εἰς τὸν Τάρταρον, ἀφοῦ περιψῆσῃ αὐτῷ διασταλτικὸν τι σημεῖον, καθ' ὅσον τὸν κρίνει ἰάσιμον ἢ ἀνιάτον. Ὁ δὲ ἐκεῖσε ἀρξάμενος τιμωρεῖται κατὰ τὴν ἀξίαν του. Ἐνίοτε δὲ ἀποβλέψας εἰς ἄλλην ψυχὴν ἐν ἀληθείᾳ καὶ δαίτητι βιώσασαν, εἴτε ἰδιώτου, εἴτε ἄλλου τινός, πρὸ πάντων δὲ φιλοσόφου, ὅστις ἐν τῷ βίῳ ἐπησχολήθη ἀποκλειστικῶς περὶ τὰ ἴδια, καὶ δὲν περιεργάσθη τὰ ἀλλότρια, τὸν θαυμάζει καὶ τὸν ἀποπέμπει εἰς μακάρων νήσους. Τὰ αὐτὰ δὲ ταῦτα πράττει καὶ ὁ Λιάκος ἐν τῇ δικαιοδοσίᾳ αὐτοῦ· ἐκάτερος δὲ τούτων δικάζει κρατῶν ἐν χερσὶ ῥάβδον· ὁ δὲ Μίνως κἀθηται ἐπιτηρῶν αὐτοὺς, μόνος κρατῶν χρυσὴν ῥάβδον.

Ἀλλὰ διὰ τί (ἐν ἀρχῇ τοῦ πέμπτου τούτου τμήματος) ἀποποιουμένου τοῦ Καλλικλέους ν' ἀποκρίνηται, ὁ Σωκράτης αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν διαπεραίνει τὴν συζήτησιν; Ὁ λόγος τῆς μεταβολῆς ταύτης εἶναι πρόδηλος· εἶναι ἀνάγκη καλλιτεχνική. Τὰ ἐν τῷ προηγουμένῳ τμήματι προεκτεθέντα δέον ν' ἀνακεφαλαιωθῶσι πρὸς ὑπόμνησιν τῶν κυριωτέρων ἀποδείξεων· ἀλλὰ διὰ τῆς διαλογικῆς μορφῆς ἢ ἀνακεφαλαίως διολύως ἢ ἠτιολογεῖτο φορτικῆ καὶ ὑπόφυγος ἀποβαίνουσα. Ἐκτὸς δὲ τούτου τὸ ν' ἀναδέχηται ὁ Σωκράτης αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸν λόγον, τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ

¹ Ῥαψ. ο 187 καὶ ἐφ.

θεωρία του είναι ακούνητος βράσιμος, ὥστε ἄλλο τι δὲν ὑπολείπεται εἰ μὴ μόνον νὰ ἐξαχθῶσιν αἱ ἐκ ταύτης συνέπειαι, ἐπομένως δὲ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐξαρκεῖ μόνον τὸ τοῦ Σωκράτους πρόσωπον καὶ ἡ ἐπέμβασις ἐτέρου τινὸς προσώπου καθίσταται ὄλως περιττὴ καὶ ἀνάρμστος.

Τὸ οὐσιῶδες λοιπὸν ἐξαγόμενον εἰς ὃ καταντῶμεν διεξερχόμενοι τὸ προηγούμενον Τμήμα τοῦ Διαλόγου τούτου εἶναι ὅτι ὁ Πλάτων διαστολὴν ποιούμενος τῆς ἀληθοῦς καὶ τῆς ψευδοῦς τέχνης, τῆς μὲν κύριον γνώρισμα ἀνευρίσκει τὴν τάξιν καὶ τὸ μέτρον, τὴν διπλὴν ταύτην τοῦ ἀγαθοῦ ἐξωτερικευσιν, ἥτις ἐν μὲν τῷ σώματι καλεῖται ὑγεία, ἐν δὲ τῇ ψυχῇ δικαιοσύνη καὶ σωφροσύνη, τῆς δὲ τὴν ἀταξίαν καὶ τὴν ἀκοσμίαν, ἥτις ἐν μὲν τῷ σώματι παράγει τὴν νόσον, ἐν δὲ τῇ ψυχῇ τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν ἀκολασίαν. Ὅθεν καὶ ἡ ἀληθὴς ῥητορικὴ τέλος προτίθεται οὐχὶ τὸ ἡδῦ καὶ τὸ ἀρεστὸν τοῖς ἀκραταῖς ἀλλὰ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ ὠφέλιμον.

Ὁ ὄντως ῥήτωρ στρέφει ἀείποτε τὸν νοῦν πρὸς τὴν τάξιν, καὶ πρὸς τοῦτο διηνεκῶς ἐνατενίζει πῶς νὰ ἐμποιήσῃ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν συμπολιτῶν του δικαιοσύνην καὶ σωφροσύνην, καὶ πῶς νὰ τὰς ἀπαλλάξῃ τῆς ἀδικίας καὶ τῆς ἀκολασίας διὰ σοφῶν νόμων· διότι θεωρεῖ τὴν ἠθικὴν ὡς βᾶσιν τῆς πολιτικῆς, ἐφ' ὅσον ἐνθα τὸ γενικὸν συμφέρον θυσιάζεται εἰς τὸ προσωπικόν, ἐνθα ἐπικρατεῖ ὁ ἐγωϊσμός καὶ ἡ ἰδιοτέλεια, ἥτις ἐστὶν ἡ πηγὴ πάσης κακίας καὶ ἀνῆθικότητος, ἐκεῖ εἶναι βεβαία ἡ παρακμὴ καὶ ἡ διαφθορὰ τῆς πολιτείας, ἐκεῖ βαίνει ἡ κοινωνία γοργῶ βήματι πρὸς τὸν ὄλεθρον καὶ τὴν ἀποσύνθεσιν. Ὅθεν ὁ ἀληθὴς ῥήτωρ, ὁ ἀληθὴς πολιτικὸς ἐργαζόμενος ὑπὲρ τῆς ἠθικῆς τάξεως, ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῆς ἀρετῆς συντελεῖ τὰ μάλιστα εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν τῆς πατρίδος του ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον.

Ἀλλὰ τίς ἐστὶν ὁ ἀπαραίτητος ὅρος τῆς ἠθικῆς τάξεως; τί τὸ παρέχον τῇ ψυχῇ τὴν οἰκειάν αὐτῆς ἀρμονίαν καὶ τάξιν; εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἀπαντῶν ὁ Πλάτων ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος Τμήματος ἐξαίρει μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀρετῶν τὴν σωφροσύνην ὡς τὴν κατ' ἐξοχὴν ἐκφαίνουσαν τὸ μέτρον καὶ τὴν τάξιν· διότι δι' αὐτῆς πᾶσα τάσις, πᾶσα δύναμις

τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως περιστέλλεται ἐντὸς τῶν προσηκόντων αὐτῇ ὁρίων. Μόνος ὁ σώφρων, ὁ ἐπιστάμενος νὰ χαλιναγωγῇ τὰ πάθη καὶ τὰς ὁρμὰς του, εἶναι ἱκανὸς νὰ ἐκπληρῶσιν τὰ πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ τὰ πρὸς τὸν θεὸν καθήκοντα. Ὁ τοιοῦτος δὲ περὶ μὲν τοὺς ἀνθρώπους ἐκπληρῶν τὰ ἑαυτοῦ καθήκοντα πράττει δίκαια, περὶ δὲ τοὺς θεοὺς ὅσια· ὁ δὲ τὰ δίκαια καὶ ὅσια πράττων κατ' ἀναγκαίαν συνέπειαν εἶναι δίκαιος καὶ ὅσιος. Εἶναι δὲ καὶ ἀνδρεῖος· διότι τὸ ὄργανον τῆς σωφροσύνης ἢ τῆς ἐγκρατείας εἶναι ἡ ἀνδρεία. Ὁ ἀκρατὴς, ὁ χαριζόμενος εἰς τὰ πάθη καὶ τὰς ὁρμὰς του, γίνεται ἔρμαιον πάσης μοχθηρίας καὶ φαυλότητος· τούναντίον δὲ ὁ σώφρων κέκτηται τὴν ἀνδρικὴν ἐξιν νὰ ἐγκρατερῇ εἰς τὴν τοῦ καθήκοντος ἐκπλήρωσιν, παρ' οὐδὲν λογιζόμενος οἰανδήποτε θυσίαν, οἰανδήποτε κίνδυνον. Ὅθεν ἡ σωφροσύνη συνενῶν ἐν ἑαυτῇ καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς, τὴν δικαιοσύνην, τὴν δσιότητα, καὶ τὴν ἀνδρείαν, ἐπομένως δὲ καὶ τὴν εὐδαιμονίαν· διότι ἡ εὐδαιμονία ἐγκρατεῖα ἐν τῇ ἠθικῇ τάξει, ἐν τῇ ἀρμονίᾳ τοῦ ἠθικοῦ βίου. Ἀλλ' ὁ Πλάτων ἐπὶ τὰ πρόσω προβαίνει, πρὸς ἔτι μείζονα ἐμπέδωσιν τῶν ἠθικῶν αὐτοῦ θεωριῶν, ποιεῖται χρῆσιν Πυθαγορικῶν φιλοσοφημάτων, ἵνα παραστήσῃ τὸ ἠθικὸν μέτρον καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἀρμονίαν ὡς ἀπεικόνισμα καὶ ἐκτύπωμα τῆς παγκοσμίου ἀρμονίας καὶ τάξεως. Οἱ νόμοι τῆς ἠθικῆς εἰσὶ καὶ νόμοι τοῦ παντός, οὔτινος ἢ κατὰ τὸ φαινόμενον αἰδίου μεταβολῆ καὶ κίνησις ὑπόκειται εἰς σταθεροὺς καὶ ἀναλλοιώτους νόμους, διὸ καὶ ἐκλήθη κόσμος, τάξις. Νόμος τῆς παγκοσμίου ὑπάρξεως ἐφαρμοζόμενος εἰς τὰς ἀνθρωπίνους κοινωνίας οὐχ ἤττον ἢ εἰς τὴν φύσιν εἶναι ἡ γεωμετρικὴ ἰσότης ἢ κατ' ἀναλογίαν τὰ πρόποντα ἐκάστοις ἀπονέμουσα, ἐφ' ἧς στηρίζεται καὶ ἡ ἐν τῇ πολιτεῖᾳ δικαιοσύνη. Καὶ ἐν τοιαύτῃ δὲ σώφρονι διαγωγῇ παρατηρεῖ ὁ Πλάτων ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ μετὰ τῶν πολιτῶν ἀμοιβαία συγκοινωνία, ἐπομένως δὲ φιλία, ἐκλαμβάνων τὴν λέξιν ταύτην κατὰ τὴν εὐρυτάτην ἐκείνην σημασίαν, καθ' ἣν τὴν μεταχειρίζεται ὁ Ἐμπεδοκλῆς, ὅστις ἐν τῇ Κοσμολογίᾳ αὐτοῦ παραδέχεται ὅτι ἡ κοινωνία καὶ ἡ φιλία συνέχει καὶ συγκρατεῖ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν,

καὶ τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ἀνθρώπους. Καθὰ περ δὲ ἡ ἀληθὴς καὶ ἀδολὸς φιλία εἶναι ὁ σύνδεσμος καὶ ἡ ψυχὴ πάσης ἐναρέτου καὶ ἀγαθῆς πολιτείας, οὕτως ἀπ' ἐναντίας ἡ ψευδὴς καὶ ὑπουλὸς φιλία ἀδιασπᾶστος συζευγύεται μετὰ τῆς φαύλης καὶ διεφθαρμένης. Ὅθεν ἵνα συνάψῃ τις φιλίαν πρὸς δεσποτικὴν κυβέρνησιν δέον ὅπως κολακεύῃ τὰς ἰδιοτροπίας τοῦ ἀρχόντος, εἴτε οὗτος εἶναι εἰς τύβραννος, εἴτε δῆμος ὅλος, καὶ γίνηται δούλος τῶν δεσποτικῶν ἐκείνου ἀθαιρεσιῶν καὶ ὀρέξεων.

Κατόπιν δὲ ὁ Σωκράτης ὑπομνησκει τὴν ἐν τῷ πρώτῳ τμήματι (464 B. καὶ ἐφ.) ἐκτεθεισάν διαίρεσιν τῶν πρακτικῶν τεχνῶν, τῶν μὲν θηρευουσῶν τὴν ἡδονήν, τῶν δὲ τὸ βέλτιζον. Ὑπὸ ταύτην λοιπὸν τὴν ἐποψὴν ἐξετάζων καὶ τὴν ῥητορικὴν διακρίνει τὴν ψευδῆ τὴν ἀποβλέπουσαν εἰς τὴν πρόσκαιρον ὠφελίαν, τὴν ἐπιτυχίαν καὶ τὴν ἡδονὴν ἀπὸ τῆς ἀληθοῦς, τῆς ἀποσκοπούσης τὴν τῶν πολιτῶν ἠθικὴν βελτιώσιν. Ἀλλ' ἵνα βελτιώσῃ τις τοὺς ἄλλους δέον αὐτὸς πρῶτος νὰ ᾔναι ἀγαθός. Ὅθεν ὁ ἐπιχειρῶν νὰ διευθύνῃ τὰ δημόσια, ὀφείλει πρῶτον νὰ ὑποβάλλῃ εἰς βᾶσαν τὸν ἰδιωτικὸν αὐτοῦ βίον, ὀφείλει πρῶτον νὰ καταδείξῃ τίνα ἀνθρώπον πρότερον κακοῦ ὄντα ἀδικῶν καὶ ἀκόλαστον τὸν μετέτρεψεν εἰς ἀγαθὸν καὶ δίκαιον· ἄλλως δὲ, πρὶν ἢ καταστῆ ἱκανὸς ν' ἀρχῇ αὐτὸς ἑαυτοῦ, εἶναι θρασύτης ἀσύγγνωστος νὰ διευθύνῃ καὶ νὰ συμβουλεύῃ τοὺς ἄλλους ἐπαγγελλόμενος τὸν πολιτικὸν καὶ τὸν ῥήτορα. Παραδείγματα δὲ τοιούτων πολιτικῶν ἀνδρῶν, οὔτινες ἀντὶ τοῦ νὰ βελτιώσωσι τοὺς συμπολίτας των, τοὺς διέφθειραν, ἄλλο τι μὴ διανοοῦμενοι εἰμὴ πῶς νὰ προάξωσι τὰ ὑλικά τῆς κοινωνίας συμφέροντα, ἀρνούμενος ὁ Σωκράτης ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος, ὀνομαστὶ καθάπτεται τοῦ Περικλέους, τοῦ Κίμωνος, τοῦ Μιλτιάδου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους, ἐξαιρῶν μόνον τὸν Ἀριστείδην διὰ τὸ ἀκηλίδωτον τοῦ χαρακτήρος του. Εἰδικώτερον δ' ἐπικρίνει τὴν πολιτείαν τοῦ Περικλέους, ὅστις εἰ καὶ διὰ τῆς μεγαλοφυίας αὐτοῦ ἀνύψωσε τὴν δημοκρατίαν εἰς τὸ κατακόρυφον σημεῖον τῆς δόξης καὶ τοῦ μεγαλείου, οὐχ ἤττον ὅμως συνετέλεσεν εἰς τὴν τῶν ἠθῶν χαλάρωσιν διὰ τῆς περιστολῆς τῆς ἐξουσίας τοῦ Ἀρείου Πά-

γου, μάλιστα δὲ κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Πλάτωνος διὰ τῆς εἰσαχθείσης μισθορορίας πολλῶν λειτουργῶν τῆς Πολιτείας.¹

Ἀλλὰ διὰ τί ὁ Πλάτων μετὰ τοσαύτης πικρίας ἐπιμέμφεται ἄνδρας τοιούτους, οἳ ἦσαν ὁ Μιλτιάδης, ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Κίμων, ὁ Περικλῆς; διὰ τί φέρει μέλαιναν ψῆφον κατὰ τῶν διασημοτέρων πολιτικῶν τῆς πατρίδος του; Τὸν λόγον τῆς καταδίκης ταύτης παρέχει ἡμῖν ἡ περὶ πολιτικῆς θεωρία τοῦ Πλάτωνος, ἐκλαμβάνοντος ταύτην ὡς ἀποκλειστικὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἠθικῆς ἐπὶ τῶν ποικίλων σχέσεων τοῦ δημοσίου βίου. Καὶ τῶντι ἐνῶ παρὰ τοῖς νεωτέροις ἡ ἠθικὴ εἶναι ὄλως ἐξ ὑποκειμένου, ἀναφερομένη εἰς τὸν ἔσω ἀνθρώπον, εἰς τὴν προαίρεσιν, καὶ τὸ ἠθικῶς πράττειν εἶναι τι ἀρνητικόν, ἐφ' ὅσον τὸ ἐνεργεῖν πρόσωπον τιρεῖ τὰς ἐντολάς, οὐ φονεῖσεις, οὐ κλέψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις, κτλ. τούναντίον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἡ ἠθικὴ εἶναι μᾶλλον ἐξ ἀντικειμένου, ἔχουσα εὐρύτερον στάδιον ἐνεργείας, καὶ ὁ ἠθικῶς πράττων δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ ἐκκλίνῃ ἀπὸ τοῦ κακοῦ, ἀλλ' ὀφείλει καὶ νὰ ποιῇ τὸ ἀγαθόν, συνεργῶν καὶ αὐτὸς καθὼ κοινωνικὸν μέλος μετὰ τῶν ἄλλων συμπολιτῶν του πρὸς ἐν καὶ τὸ αὐτὸ τέλος, πρὸς πραγματικῶσιν θετικῶν τινος σκοποῦ.

Ἀλλ' ἔπεται ἄρα γε ἐντεῦθεν ὅτι ἡ πολιτικὴ δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ ἐφαρμογὴ τῆς ἠθικῆς; Ὁ πολιτικὸς ἀνὴρ ὀφείλει βεβαίως νὰ ἐνεργῇ πρὸς ἐφαρμογὴν τῶν ἠθικῶν αὐτοῦ ἀρχῶν καὶ πεποιθήσεων· ἀλλ' ἡ πολιτεία εἶναι καὶ τι πλέον ἢ ἐφαρμοσμένη ἠθικὴ, ἐν αὐτῇ ἐνυπάρχουσιν ἀνισότητες τάξεων, ἀντιθέσεις ὑλικῶν συμφερόντων, κομματικοὶ διαπληκτισμοὶ, καὶ ἐπὶ τέλος δὲ συγκρούσεις πρὸς τὰς πλεονεκτικὰς τάσεις ἄλλων πολιτειῶν. Ὁ πολιτικὸς λοιπὸν ἀνὴρ ὅστις προνοεῖ περὶ τοῦ συνόλου τῶν κοινωνικῶν ἀναγκῶν, ὅστις βαθμηδὸν καὶ ἡρέμα προσβιβάζει τὴν πολιτείαν ἀναλόγως τῶν παραδόσεων αὐτῆς, τῶν ἐθίμων καὶ τῶν ἔξεων, συμμορφούμενος πρὸς τὰς περιστάσεις ὑφ' ὧν ἐκείνην περιστοιχίζεται, εἶναι ἄρα γε ἐπιλήψιμος ἂν μὴ δύναται νὰ ἀποπλύνῃ τοὺς ῥύπους αὐτῆς ἐν τῷ λουτρῷ τῆς παλιγγενεσίας, ἂν μὴ κατορθοῖ νὰ τὴν ἐποι-

¹ Ὁ Περικλῆς εἰσήγαγε μισθὸν στρατιωτικῶν δικαστικῶν, ἐκκλησιαστικῶν καὶ θεωρικῶν.

κοδομήσῃ ἐπὶ καινῆς τινος βάσεως ἠθικότητος; Ὁ Πλάτων εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἀπαντᾷ καταφατικῶς ἀποκηρύττει τέσσαρας διακεκριμένους πολιτικούς Ἀθηναίους, ἀλλὰ τὸ καθ' ἡμᾶς ἀδίκως.

Καὶ πρῶτον ὅτι οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι ἄνδρες κατεδιώχθησαν καὶ κατεδικάσθησαν ὑπ' αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ λαοῦ, ἠνευθρήθησαν, τοῦτο κατὰ τὸν Πλάτωνα, ἀποδεικνύει ὅτι ἐκεῖνοι διέστρέψαν τὰ ἔθνη τῆς πολιτείας καὶ τὴν ἐξηγεῖσθαι, διότι ἄλλως αὕτη δὲν θὰ προσεφέρετο ἀγνωμόνως καὶ ἀδίκως πρὸς τοὺς εἰσεργάτας τῆς. Ἀλλὰ τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο, δὲν εἶναι ἀποχρώντως ἰσχυρὸν, διότι τὸ αὐτὸ δύναται τις νὰ εἴπῃ καὶ περὶ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οἵτινες πρῶτοι εὐαγγελισάμενοι νέας μεγάλας ἀληθείας, ἠμείφθησαν ὑπὸ τῶν συγχρόνων των διὰ τῆς ἀγνωμοσύνης καὶ τῆς ἀπολακτίσεως. Ἐκτὸς δὲ τούτου μήπως μόνος ὁ πολιτευόμενος ὀφείλει νὰ θεωρῆται ὑπεύθυνος διὰ πᾶσαν ἐπὶ τὰ χεῖρ᾽ μεταβολὴν τῶν διαθέσεων καὶ τῶν αἰσθημάτων τοῦ λαοῦ, ἐφ' οὗ ἐκτὸς τῆς ἰδίας ἐκείνου πολιτικῆς ἐνεργείας συνεπιδραῖσι καὶ πολλὰ ἕτερα αἴτια, οἷον ἄλλων εἰσηγήσεις, εὐπραγίαι ἢ δυσπραγίαι, φορὰ εὐνοικῶν ἢ δυσμενῶν περιστάσεων; Τέλος δὲ ὁ πολιτικός ἀνὴρ δὲν ἔχει ἀποκλειστικὴν ἀποστολὴν τὴν τοῦ λαοῦ ἠθικοποίησιν, ἀλλ' ὀφείλει συνάμα νὰ λαμβάνῃ πρόνοιαν καὶ περὶ τῶν ὑλικῶν, οἰκονομικῶν, κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν ἀναγκῶν τοῦ κράτους, περὶ τῆς ἐξωτερικῆς καὶ ἐσωτερικῆς αὐτοῦ ἀσφαλείας ἐπομένως δὲ περὶ παντὸς μέσου συντείνοντος εἰς τὴν εὐημερίαν αὐτοῦ καὶ παγίωσιν. Καὶ εἶναι μὲν ἀπαράδεκτος ἡ γνώμη τῶν διίσχυριζομένων ὅτι διχοστατούσης τῆς κοινῆς ἠθικῆς πρὸς τὴν πολιτικὴν, οἱ κανόνες ἐκείνης εἰσὶ πάντῃ ἀνεφάρμοστοι ἐπὶ ταύτης, ἀλλὰ καθάπερ ὁ ἰατρός ὀφείλει νὰ ἀλαμβάνῃ τὴν θεραπείαν οἰουδῆποτε ἀσθενοῦς προσδεομένου τῆς ἐπιουρίας του, οὕτω καὶ ὁ πολιτικός ἔχει καθήκον νὰ διατηρῇ καὶ ἐξασφαλίσῃ τὴν ὑλικὴν καὶ πολιτικὴν ὑπαρξίν τοῦ κράτους, οὗτινος προστατᾶται, καὶ περὶ γινώσκων ὅτι δὲν δύναται καὶ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἠθικοποίησιν του.

Μετὰ δὲ τὴν παρέχθασιν ταύτην ἀναλαμβάνοντες τὸ νῆμα τῆς ἀναλυτικῆς τοῦ Διαλόγου ἐκθέσεως ὅθεν διακόπη παρατηροῦ-

μεν ὅτι ὁ Σωκράτης διὰ τοὺς προμνημονευθέντας λόγους ἀποδοκιμάσας τὴν ψευδῆ ῥητορικὴν, διαδήλοι ὅτι αὐτὸς προσελετο τὴν ἀληθῆ, ὅπως διὰ ταύτης ἀγωνίζεται πρὸς βελτίωσιν τῶν συμπολιτῶν του, ἔστω καὶ μὲ κίνδυνον αὐτῆς τῆς ζωῆς του· διότι οἱ ἄνθρωποι ἀγνωσοῦντες τὰ πραγματικὰ αὐτῶν συμφέροντα ἐγκολποῦνται μᾶλλον τοὺς κόλακας καὶ τοὺς πρὸς ἡδονὴν λέγοντας ἢ τοὺς εἰλικρινεῖς φίλους καὶ τοὺς πρὸς τὸ βελτίον ἀπιθλόποντας, καθάπερ τὰ παιδιά προτιμῶσι τὸν ἐπιδέξιον μάγειρον ἀντὶ τοῦ σοφοῦ ἰατροῦ. Καὶ εἶναι μὲν βέβαιος ὅτι εἰσαχθεὶς εἰς τὸ δικαστήριον θέλει περιπέσει εἰς ἐσχάτην ἀμηχανίαν ἀπορῶν τί ν' ἀπολογηθῇ καὶ ὅτι κατὰδικασθῆσεται εἰς θάνατον· διότι οὐδέποτε ἐκολάκευσε τοὺς συμπολίτας του, ἀλλ' ἀείποτε πικρῶς τοὺς ἐνουθέτησε χάριν τῆς ψυχικῆς αὐτῶν ἐπανορθώσεως· ἀλλὰ συνειδῶς ἑαυτῷ ὅτι οὕτε περὶ τοὺς θεοὺς ἡσέθησεν, οὕτε τοὺς ἑμοίους του ἠδίκησεν, εἶναι ἔτοιμος νὰ ὑποστῇ ἀταράχως τὸν θάνατον· διότι αὐτὸ μὲν τὸ ἀποθνήσκειν οὐδεὶς φοβεῖται, ἐκτὸς ἂν ᾖ τις ἀλόγιστος καὶ ἀνανδρως, ἀλλὰ τὸ ἀδικεῖν ὅπερ ἐστὶ τῶν κακῶν μέγιστον οὐ μόνον ἐν τῷ νῦν αἰῶνι ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.

Τὰ μέχρι τοῦδε περὶ τῆς ἠθικῆς τάξεως εἰρημένα στηρίζονται ἐπὶ λογικῶν ἐπιχειρημάτων· διότι ἢ τε ὑποχρέωσις τοῦ νὰ μὴ ἀδικῶμεν καὶ ἢ εἰς τὸν ἀδικοῦντα ἐπιβαλλομένη ποινὴ εἰσι δύο νόμοι ἀπολύτως ὑπὸ τοῦ λόγου ὑπαγορευόμενοι καθάπερ δὲ ἡ δικαιοσύνη ἀντανάκλῃ τὴν ἐν τῷ αἰσθητῷ κόσμῳ ἢ δικαίᾳ τῆς ποινῆς ἐπιβολὴ εἶναι ἀπόρροια τῆς ὑπερκοσμίου ἐκείνης Προνοίας, ἣτις ἀνωπερθέτως ἀπαίτει ὅπως πᾶσα παραβίασις τῆς τάξεως, πᾶσα ἀδικία τιμωρῆται πρὸς ἐπανόρθωσιν. Ὅθεν ἡ ποινὴ τοῦ ἐγκλήματος εἶναι ἀναπόδραστος, καὶ ἐὰν ὁ ἐγκληματίας ὑπερβούγῃ αὐτὴν ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ, ὀφείλει νὰ τὴν ὑποστῇ ἀλλαγῶν μετὰ θάνατον· διότι τὸ κακόν, ἢ ἀταξία, δέον ν' ἀρθῇ καὶ ν' ἀντικαταστήθῃ διὰ τῆς τάξεως καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, ὅπερ μόνον κέκτηται θετικὴν ὑπαρξίν καὶ ὑπόστασιν.

Ἐντεῦθεν οὖν ὁ Πλάτων ἀποπειρώμενος ὅπως περιβάλῃ τὴν ὑψηλὴν ταύτην περὶ ἠθι-

κῆς θεωρίαν καὶ διὰ θρησκευτικοῦ κύρους καὶ συναρμολογήσῃ τὰ φιλοσοφικὰ αὐτοῦ δόγματα πρὸς τὰς θρησκευτικὰς τῆς ἐποχῆς του δοξασίας, ἐπισφραγίζει τὴν λογικὴν συζήτησιν διὰ μύθου, ὃν περὶ ὅμως αὐτὸς ἀποκαλεῖ λόγον, διότι ἡ οὐσία αὐτοῦ εἶναι ἀλήθεια, διότι ὑπὸ τὸ εἶδος τῆς εἰς τὸν Τάρταρον καὶ τὰ ἡλίθια πεδία δημόδους πίστεως περιέχει τὴν ἐνδόμυχον τοῦ φιλοσόφου πεποίθησιν περὶ τῆς μελλούσης ἀνταποδόσεως. Τίνα δὲ τὰ κεφαλαιωδέστερα πορίσματα τὰ ἐκ τῆς μετ' ἐπιστάσις ἀναγωγῆσεως τοῦ μύθου τούτου συναγόμενα; Πρῶτον μὲν ὁ ἐνταῦθα μνημονούμενος Προμηθεὺς, ὅστις εἶναι τὸ σύμβολον τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας ἣτις εἰς αὐτογνωσίαν καὶ συνειδήσιν ἑαυτῆς ἀναπτυσσομένη, τείνει πρὸς ἰδίαν αὐτῆς μέρψωσιν καὶ καλλιέργειαν εἰσάγεται ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος οὐχὶ ὡς εἰς τὸ θεῖον ἀντιτασσόμενος, οἷον τὸν παριστάνει ἡ δημόδης πίστις, ἀλλ' ὡς ἐκτελεστής τῶν βουλῶν τῆς προνοίας, ἅμα δὲ ὡς περιστέλλων τὴν πρὸς γνῶσιν ἀπληστίαν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ὡς ἀφαιρῶν ἀπ' αὐτῆς τὴν τοῦ θανάτου πρόγνωσιν. Δεύτερον δὲ λέγων ὁ Πλάτων ὅτι ἡ ψυχὴ δικάζεται γεγυμνωμένη τοῦ σώματος καὶ παντὸς ἐξωτερικοῦ κοσμήματος τοῦ γένου βίου, ὑπαινίττεται διὰ τῆς συμβολικῆς ταύτης παραστάσεως ὅτι εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἠθικῆς ἀξίας τοῦ πράττοντος δέον ἵνα λαμβάνηται ὡς γνώμων οὐχὶ τὸ τυχαῖον τῶν ἐπὶ μέρος πράξεων καὶ τῶν συνεπειῶν των, ἀλλὰ τὸ ἔμμονον τῆς προαιρέσεως καὶ τοῦ φρονήματος, ἐξ οὗ ἐκεῖνα ἀπορρέουσι. Τρίτον δὲ τῆς τελείας μακαριότητος ἀπολαύουσι μάλιστα αἱ ψυχαὶ τῶν φιλοσόφων τῶν παρὰ πάντα τὸν βίον ἐνασχησάντων σωφροσύνην καὶ ἐγκράτειαν, οἱ δὲ βασιλεῖς καὶ οἱ δυνάσται καὶ οἱ τὰ κοινὰ διέποντες δυσκόλως εἰσελεύσονται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ὅθεν καὶ ἐνταῦθα πάλιν παρίσταται ἡ ἀληθῆς ἠθικὴ τέχνη, ἐν ἣ θεωρία καὶ πράξις ἀναποσπάστως συνδέονται, ὡς ἡ αἰτία καὶ ἡ πηγὴ τῆς ἀκροτάτης μακαριότητος, ἐνῶ ἡ ψευδής, ἣτις καθ' ἕξιν καὶ ἐμπειρίαν μεταδιώκει σκοποὺς πεπερασμένους καὶ δευτερεύοντας ἀποτρέπει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς ψυχικῆς αὐτοῦ σωτηρίας καὶ ἀπολυτρώσεως. Τέταρτον δὲ καὶ τελευταῖον προσδιορίζεται καὶ μετὰ θά-

νατον διπλοῦς ὁ σκοπὸς τῶν ἐπιβλήθησομένων ποινῶν· οἱ μὲν ἴσχυμα ἀμαρτάντες ἀφαιρῶνται διὰ καθαρτηρίου κολάσεως, οἱ δὲ ἀνιάτως ἔχοντες ἕνεκα τῶν μεγάλων κακουργημάτων των, οὗτοι αἰώνως ἐν τῷ Τάρταρῳ κολάζομενοι γίνονται παράδειγμα εἰς τοὺς ἄλλους. Ἀλλὰ καὶ ὁ προσδιορισμὸς οὗτος παραλαμβάνεται ἐκ τῶν ἐν ταῖς πολιτείας ἐφαρμοζομένων ποινῶν, αἵτινες χρησιμεύουσι πρὸς βελτίωσιν ἅμα δὲ καὶ πρὸς ἐκφόβησιν. Πλὴν τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα, αἵτινα ἐν τῇ ἰδέᾳ τῆς ποινῆς εἰσὶν ἀπ' ἀλλήλων ἀδιαιρέτα, ὑπὸ τὴν μυθικὴν παράστασιν διαστέλλονται καὶ ἀποχωρίζονται.¹

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Μετὰ τὸν μῦθον τοῦτον ὁ Σωκράτης διὰ βραχέων ἀνακεφαλαίων τὰς θεμελιώδεις ἐννοίας τοῦ ὅλου Διαλόγου, ὑπομνησκει ὅτι ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε εἰρημένων τοῦτο μόνον ὑφίσταται ἐδραῖον καὶ ἀκαταγώνιστον, ὅτι δέον νὰ προσέχη τις μᾶλλον πῶς νὰ μὴ ἀδικῇ ἢ πῶς νὰ μὴ ἀδικῆται καὶ κατὰ τὸν ἰδιωτικὸν αὐτοῦ καὶ τὸν δημόσιον βίον πρὸ πάντων εἰς τοῦτο νὰ ἐγκύπτῃ, οὐχὶ πῶς νὰ φαίνεται, ἀλλὰ πῶς νὰ ᾖ ἐνάρητος. Ἐὰν δὲ τις γίνηται κατὰ τι κακὸς δέον νὰ κολάζηται καὶ ὅτι ἡ ῥητορικὴ, ἣτις ἀγωνίζεται ὅπως σώσῃ ἀπὸ τῆς ποινῆς τὸν ἐγκληματίαν ἐπισπεύδει οὐχὶ τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ τὴν ἀπώλειαν· ὅτι δὲ καθόλου ἡ ῥητορικὴ, ἣτις ἄλλοτε δὲν θηρεύει ἢ τὸ χαρίζεσθαι, εἶναι ψευδὴς καὶ ἀπατηλὴ, ἐνῶ ἡ ἀληθῆς τέλος προτίθεται νὰ λέγῃ τὰ βέλτιστα, ἠθικοποιῶσα τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀδιαλείπτως συνιστῶσα αὐτοῖς τὴν ἠθικὴν τάξιν ὡς τὸν μοναδικὸν κανόνα τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ὡς τὸν μοναδικὸν προορισμὸν τῆς ἐλλόγου καὶ πραγματικῆς ὑπάρξεως.

ΣΚΟΠΟΣ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ.

Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις οὐχ ἦττον ἢ τοῖς νεωτέροις σχολιασταῖς καὶ κριτικοῖς τῶν Πλατωνικῶν συγγραμμάτων ἐπικρατεῖ μεγάλη διαφωνία περὶ τοῦ κυρίου σκοποῦ, ὃν ὁ Πλά-

¹ Steinhardt's Einleitungen Τόμ. Β'. σελ. 386.

των προσέθετο πρὸς συγγραφήν τοῦ διαλόγου τούτου, περὶ τῆς πρώτης ἰδέας ἥτις ἀπαντᾷ τὰ μέρη αὐτοῦ δεσπόζουσα παρέχει τούτοις ἐναρμόνιον ἐνότητα.

Οἱ μὲν ὡς κέντρον αὐτοῦ ὑπολαμβάνουσι τὴν ἀντίθεσιν τῆς ἀληθοῦς καὶ τῆς ψευδοῦς ῥητορικῆς, οἱ δὲ, ὡς Ὀλυμπιόδωρος ὁ Νεοπλατωνικός, ἀποδίδουσιν εἰς τὴν συγγραφήν σκοπὸν εὐρύτερον, ἥτοι πραγματεῖαν τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν τῶν φερουσῶν ἡμᾶς ἐπὶ τὴν πολιτικὴν εὐδαιμονίαν· οἱ δὲ ὡς πυρῆνα τοῦ ὅλου πονήματος παραδέχονται τὴν διαστολὴν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ἡδέος, διαστολὴν ἀπαρτιζούσαν ἐν ἐκ τῶν οὐσιωδεστέρων ἀντικειμένων τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας. Ἄλλοι δὲ ἄλλως γνωματεύουσι περὶ τῆς θεμελιώδους τοῦ διαλόγου ἐνοίας. Ἄλλὰ τὸ καθ' ἡμᾶς φρονοῦμεν ὅτι κύριον τούτου θέμα εἶναι ἡ ῥητορικὴ ἐξεταζομένη οὐχὶ ὡς ἄθροισμα κανόνων, ὡς τέχνη τῆς τοῦ λόγου συνθέσεως, ἀλλ' ὡς ὄργανον τοῦ πολιτεῦσθαι, ὡς τέχνη τοῦ πῶς βιωτέον· διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ ῥητορικὴ ἐνήσκει μεγίστην ἐπίρροιαν ἐν ταῖς πλείσταις τῶν Ἑλληνικῶν πολιτειῶν. Ὅθεν καὶ ὁ Γοργίας ὁ τὴν διδασκαλίαν ταύτης ἐπαγγελλόμενος ἐξύμνει τὴν τέχνην αὐτοῦ ὡς τὴν ἀροτάτην, ὡς τὴν ἐν ἐαυτῇ συλλήβδην περιέχουσαν τὰς δυνάμεις πασῶν τῶν ἄλλων τεχνῶν· καὶ παρ' οὐδὲν τιθέμενος τὴν τοῦ λόγου ἕλην ἀπένευμε μεγίστην βαρύτητα εἰς τὸν ἐξωτερικὸν τούτου εἶδους, εἰς τὴν ἐντεχνον τοῦ λεκτικοῦ ἐπεξεργασίαν. Ἐντεῦθεν οὖν ἐπεχειρεῖ νὰ συζητῇ περὶ παντὸς πράγματος ἀδιαφορῶν ἂν ἦτο τούτου εἰδήμων ἢ ἀδαῆς ἐφ' ὅσον δὲν ἀπέβλεπε πῶς νὰ διαφωτίσῃ τοὺς ἀκροατὰς του περὶ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς πραγματικότητος, ἀλλὰ πῶς νὰ τοὺς συμπαρασύρῃ εἰς τὸ σκοπούμενον πῶς νὰ φανῇ αὐτοῖς πειστικός, ἐφ' ὅσον ἐθεώρει τὴν ῥητορικὴν ὡς τέχνην τοῦ πείθειν δι' οἰοῦδήποτε μέσου, εἴτε διὰ τῆς ἀληθείας εἴτε καὶ διὰ τοῦ ψεύδους. Ὅθεν οἱ παρὰ τῷ Γοργίᾳ ἐκπαιδευόμενοι νέοι προσεδόκων ὅπως διὰ τῆς ἐκμαθήσεως τῆς ῥητορικῆς τέχνης καταστῶσιν ἱκανοὶ νὰ διαχειρίζωνται τὰ δημόσια πρὸς τὸ ἴδιον αὐτῶν συμφέρον, ὅπως δι' αὐτῆς ἐνασχοῦντες ἐν τῇ πολιτείᾳ μεγίστην δυνάμιν, διοικῶσι κατὰ τὸ δοκοῦν τὰ πράγματα, χρώμενοι τοὺς συμ-

πολίτας τῶν ὑποχειρίους εἰς τὰς ὁρέξεις τῶν.

Τῆς ῥητορικῆς λοιπὸν ταύτης μορφώσεως τὰς σαθὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἀληθείας συνεπειὰς καταπολεμῶν ὁ Πλάτων ἐν τῷ διαλόγῳ τούτῳ ἀντιπαρβάλλει τὴν ἀληθῆ ῥητορικὴν, ἥτις βαθμηδὸν λαμβάνουσα εὐρύτερας διαστάσεις προσεβιάζεται εἰς τὴν περιωπὴν τῆς ἠθικοπολιτικῆς τέχνης, ἥτις κανονίζουσα τὰς ποικίλας σχέσεις τοῦ δημοσίου βίου συνεργεῖ πρὸς πραγματίωσιν τῆς ἠθικῆς καὶ ἐλλόγου τάξεως, καὶ ἐπιβάλλουσα τὴν προσήκουσαν ποινὴν εἰς πᾶσαν παράβασιν αὐτῆς, συνδιαλλάττει τὸν παραβάτην πρὸς τὸ ἐκυτὸν, καὶ πρὸς τὴν κοινωνίαν καὶ πρὸς τὸν παγκόσμιον λόγον. Τὴν βαθμιαίαν λοιπὸν καὶ προοδευτικὴν ἐκτύλιξιν τῆς ἠθικοπολιτικῆς ταύτης τέχνης τῆς συνταυτιζομένης μετὰ τῆς ἀληθοῦς ῥητορικῆς ὁ Πλάτων ἀπένευμε τῷ διδασκάλῳ αὐτοῦ ἀπέναντι τῶν τριῶν διαδοχικῶν ἀντιπάλων του, ὧν ἕκαστος ὑπὸ διάφορον ἔποψιν ἐκπροσωπεῖ τὴν ψευδῆ ῥητορικὴν. Ὅθεν ὁ μὲν Γοργίας, καὶ περὶ διαβεβαίων ὅτι ὁ ῥήτωρ εἶναι ἱκανὸς νὰ συζητῇ περὶ παντὸς πράγματος, καὶ νὰ συμπαρασύρῃ τὰ πλήθη εἰς τὰ θελήματά του, διαδηλοῖ ὅμως ὅτι τὴν ῥητορικὴν ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἔχει τις τὸ ἐλευθερὸν νὰ καταχρᾶται εἰς ἀνθρώπους σκοπούς, καὶ ὅτι ἡ διδασκαλία τῆς ῥητορικῆς ἀναγκαιῶς προϋποθέτει τὴν ἠθικὴν ἐκπαίδευσιν· ἐπομένως δὲ μετ' αὐτοῦ συνδιαλεγόμενος ὁ Σωκράτης εὐκόλως διεξάγει τὴν συζήτησιν· ἀλλ' ὁ Πῶλος προβαίνει ἐπὶ τὰ πρόσω διατείνεται ὅτι ἡ ῥητορικὴ ἀποκλειστικῶς ἀσχολεῖται περὶ τὴν τοῦ λεκτικοῦ ἐξωτερικὴν καλλονὴν, περὶ τὴν ἐντεχνον τοῦ λόγου κατασκευὴν παντάπασιν ἀδιαφοροῦσα περὶ τῆς ὕλης αὐτοῦ, περὶ τοῦ ἐμπεριεχομένου του· μάλιστα δὲ ἀυστόλως ἀποφαίνεται ὅτι χρησιμεύει καὶ ὡς μέσον πρὸς ἐπίτευξιν εὐτελεστάτων σκοπῶν, πρὸς κατόρθωσιν ἐγωϊστικῶν σχεδίων. Πλὴν διατηρῶν εἰσέτι ζῶπυρόν τι τοῦ αἰσθήματος τοῦ καλοῦ, ὁμολογεῖ ὅτι τὸ ἀδικεῖσθαι εἶναι κάλλιον τοῦ ἀδικεῖν. Ὅθεν ὁ Σωκράτης ἐπωφελοῦμενος ἐκ τῆς ὁμολογίας του ταύτης τὸν πειθαναγκάζει ὅπως ἀναγνωρίσῃ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὰ πλεονεκτήματα τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἐναρέτου βίου· διότι καὶ τί ἕτερον εἶναι ἡ δικαιοσύνη ἢ ἡ ἠθικὴ ἐκείνη καλλονὴ, ἥτις διὰ τῶν νόμων καὶ τοῦ

πολιτεύματος διαχέει ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς βλομελείας τὴν τάξιν καὶ τὴν ἁρμονίαν; ἢ τί ἕτερον εἶναι ἡ ποινὴ ἢ αὐτὴ ἡ δικαιοσύνη ἡ ἀποκαθαίρουσα τὸν ἐγκληματιᾶν ἀπὸ τῆς μοχθηρίας καὶ ἐπανάγουσα αὐτὸν διὰ τοῦ μέσου τούτου εἰς τὴν ἠθικὴν ἁρμονίαν, ἐξ ἧς ἅμαρτων ἐξέστραπται. Ἄλλ' ἐὰν ἀμφοτέροι οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Σωκράτους ὁ Γοργίας καὶ ὁ Πῶλος εὐλαβούμενοι ν' ἀπαρνῆθωσι τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς ἠθικῆς, διὰ τῆς Σωκρατικῆς διαλεκτικῆς ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν ἐκάτεροι ἐν τῷ μέρει αὐτῶν ἐξελέγχονται πρὸς ἑαυτοὺς ἀντιφάσκοντες, ὁ τρίτος ὅμως, ὁ Καλλικλῆς, ἰταμώτερος ὢν τῶν προκατόχων αὐτοῦ καὶ συνεπέστερος ἀπροκαλύπτως ἐκτίθησιν εἰς φῶς τὴν φιλοσοφικὴν ἐκείνην θεωρίαν, ἣν καὶ περ ἀσπαζόμενοι οἱ συνέταιροι αὐτοῦ δὲν ἀπετόλμησαν ὅμως ἀναφανδὸν νὰ ὑποστηρίξωσι.

Ὁ Καλλικλῆς ἀνὴρ πρακτικὸς καὶ περὶ τὰ τῆς πολιτείας ἀσχολούμενος ὑπολαμβάνει τὴν ῥητορικὴν ὡς μέσον πρὸς ἀπόκτησιν πλούτου καὶ δυνάμεως, πρὸς διάσωσιν τῶν φίλων καὶ ἐξαφάνισιν τῶν ἐχθρῶν του, πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν παθῶν του καὶ πρὸς ἐπίτευξιν βίου ἡδυπαθοῦς καὶ εὐδαιμονος. Πρὸς ἀνασκευὴν οὖν τῶν τοῦ Καλλικλέους ἀντιορήσεων ὁ Σωκράτης ἀντιπαρτίθησιν τὸν ἀκοσμον πρὸς τὸν κόσμον τὸν ἀκόλαστον πρὸς τὸν σφόδρα βίον, ὧν ὁ μὲν εἶναι προῖον τῆς ψευδοῦς τέχνης τῆς θηρευσοῦσας τὴν τῆς ἡδονῆς ἀπόλαυσιν, ὁ δὲ τῆς ἀληθοῦς, ἥτις τέλος προτίθεται τὴν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς ἐκνίκησιν. Καὶ τῶντι ἀφ' ἐνός μὲν καθορώμεν τὴν τοῦ ἀτόμου ἰδιοτροπίαν καὶ ἀστάθειαν ἐπιζητοῦντος ἵνα μετασχηματίσῃ τὸν κόσμον κατὰ τὰς φαντασιοπληξίας του καὶ δουλαγωγῶντος ἑαυτὸν ὑπὸ τὸ κράτος τῶν παθῶν καὶ τῶν ἡδονῶν, πᾶσαν δὲ νόμιμον τάξιν, πάντα ἠθικὸν κανόνα ἐκλαμβάνοντος ὡς παρὰ φύσιν κώλυμα καὶ φραγμὸν τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας του· ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸν πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ ἀληθὲς κατευθυνόμενον βίον τοῦ ἐναρέτου, οὐ μόνον τὴν ἰδίαν αὐτοῦ διαγωγὴν ρυθμίζοντος κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς νομιμότητος, ἀλλὰ καὶ μετ' αὐταπαρνήσεως ἀρροισιουμένου ὑπὲρ τοῦ κοινῶ καλοῦ, καὶ δραστηρίως ἐνεργούντος πρὸς ἐμπέδωσιν τοῦ ἠθικοῦ λόγου καὶ

τῆς τάξεως. Τούτου δὲ τοῦ βίου ἡ προαίρεσις εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ὄντως πολιτικῆς ἢ ῥητορικῆς τέχνης, ἥτις ὑποδείκνυσιν ὡς σκοπὸν αὐτοῦ οὐχὶ τὸ ἡδὺ καὶ τὸ εὐάρεστον, οὐχὶ τὸ ρῶδες καὶ τὸ μεταβλητόν, ἀλλὰ τὸ αἰδίων ἀγαθόν, τὸ πνευματικόν καὶ τὸ θεῖον, ἐπὶ τοσοῦτον μόνον παραδεχομένη τὸ ἡδὺ ἐφ' ὅσον ἐνδέχεται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς μέσον πρὸς τὸν τελικὸν καὶ κύριον σκοπὸν. Ἐντεῦθεν δὲ προδήλως ἐπεταί ὅτι ἡ ἐπὶ τῆς πολιτικῆς ταύτης τέχνης ἐρειδόμενη πολιτεία εἶναι ἐκτύπωμα καὶ ἀντανάκλασις τῆς παγκοσμίου ἁρμονίας καὶ ὅτι ὁ φιλοσοφῶν πολιτικὸς, ὅστις διὰ τῆς πειθοῦς καὶ τῆς ποινῆς χειραγωγεῖ τοὺς πολίτας εἰς τὸ ἀγαθόν καὶ διὰ τοῦ συστήματος τούτου διατηρεῖ τὴν κοινωνικὴν ἁρμονίαν ἐνεργεῖ κατὰ τὸ πρότυπον τῆς θεότητος ἥτις οὐ μόνον τὸν φυσικὸν κόσμον συγκρατεῖ δι' ἀναλλοιώτων καὶ σταθερῶν νόμων, ἀλλὰ καὶ τὸν ἠθικὸν κανονίζει καὶ διέπει ὡς πρόνοια, ἀπονέμουσα εἰς τὴν ἀθάνατον τοῦ ἀνθρώπου ψυχῆν ἐν τῷ παρόντι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι βίῳ τὴν ἀμοιβὴν τῆς ἀρετῆς του ἢ τὰ ἐπιχειρήματα τῆς κακίας.

Ἴδου λοιπὸν ὅση ἡ εὐρύτης καὶ ἡ ἔκτασις τῆς Πλατωνικῆς μεγαλοφυΐας, ἥτις βασιανίζουσα τὸ ἀντικείμενον τῆς συζητήσεως ὑφ' ἀπάσας τὰς ἐνδεχομένας ἐπόψεις, τὸ ἀναβιβάζει μέχρι αὐτοῦ τοῦ ἀροτάτου ὕψους τῶν ἰδεῶν. Ὅθεν καὶ ἐκ τῆς ἐν τῷ διαλόγῳ τούτῳ διεξαχθεῖσας συζητήσεως πορίζομεθα τὸ σφόδρον τοῦτο μάθημα, ὅτι ἡ ῥητορικὴ ἢ μὴ ἄλλο τι ἀποσκοποῦσα εἰμὴ πῶς ν' ἀπαλλάττῃ ἐκ τῆς ποινῆς τὸν ἐγκληματιᾶν ἢ πῶς ν' ἀγορεύῃ πρὸς ἡδονὴν καὶ γάριν εἶναι ψευδὴς καὶ κίβδηλος, τὸναντίον δὲ ἡ γνῶσις καὶ ἡ ὄντως ἐπαξία τῆς προσηγορίας ταύτης ἐνατενίζει πρὸς τὸ ἀγαθόν καὶ τὸ ἀληθὲς βελτιοῦσα τοὺς πολίτας καὶ διηνεκῶς ἀναπτεροῦσα τὰς ψυχὰς των πρὸς τὴν ἠθικὴν τάξιν, ἥτις καθὼ μὲν νομοθετικὴ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τοὺς νόμους, δι' ὧν τὸ πᾶν κυβερνᾶται, καθὼ δὲ δικαιοσύνη τιμωρὸς ἀπορρέει ἐκ τῆς θείας ἐκείνης δίκης, ἥτις καὶ μετὰ θάνατον ἀναγκάζει τὴν ψυχῆν, ὅπως ὑποστῇ τὰς συνεπειὰς τῶν ἐπὶ τῆς γῆς πράξεών της.

Ὅθεν καὶ ὁ διάλογος οὗτος οὐχ ἤττον ἢ ἕκαστον τῶν ἄλλων φιλοπονημάτων τῆς Πλα-

τιωνικῆς μεγαλονοίας συναπαρτίζει ὅλον τι οὕτως ἐπιτυχῶς συνυφασμένον, ὥστε διὰ τῆς ἐντέχνου πλοκῆς ἀπάντων τῶν μερῶν αὐτοῦ διήκει ἡ ἐνόητος τῆς αὐτῆς θεμελιώδους ἰδέας σαφῆς καὶ ἀσύγχυτος.

Θ. ΚΑΡΟΥΣΟΣ.

ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.

Οἱ οὐρανοὶ διηγούνται δόξαν Θεοῦ ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα.

(Ψαλμ. ΙΘ΄.)

Ὅπου ἂν στρέψῃ ὁ ἄνθρωπος τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ δὲν δύναται ἢ νὰ θαυμάσῃ τὰ ἔργα τοῦ Δημιουργοῦ, ἀλλ' ἀτενίζων πρὸ πάντων καὶ τὸ στερέωμα καὶ ἀναλογιζόμενος τὴν πληθὺν καὶ τὸ μέγεθος τῶν οὐρανίων σωμάτων, τὴν ἀπερίγραπτον ταχύτητα τῆς κινήσεως αὐτῶν καὶ τὸ ἀπειρον τῆς διαστάσεως, ἐκπλήττεται τῇ φαντασίᾳ αὐτοῦ, καὶ ταπεινούμενος ἀνακράζει μετὰ τοῦ Σαφροῦνίου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων. «Μέγας εἶ Κύριε, καὶ θαυμαστά τὰ ἔργα σου, καὶ οὐδεὶς λόγος ἐξαρκέσει πρὸς ὕμνον τῶν θαυμασιῶν σου.» Καὶ ἐν ἔργῳ¹

Περὶ ὑδρογείου.

Ἡ ὑδρογείος ἔχει περίμετρον 9,000 λευγῶν, ἐπομένως ἵνα περιέλθῃ τις αὐτὴν, καθ' ὅλας τὰς διαστάσεις ὄφειλε ζῆν καὶ ἀκαταπαύστως περιδεύειν ἐπὶ 18,272 ἔτη! καὶ ἡ γῆ ἀπέναντι ἄλλων οὐρανίων σωμάτων οὐκ ἔστιν ἢ μικρὸν καὶ πάντῃ ἀσήμαντον σῶμα, διότι π. χ. ὁ πλανήτης καλούμενος Οὐρανὸς ὑπερτερεῖ τῆς γῆς κατὰ 82¹ ὁ ἕτερος πλανήτης Κρόνος καλούμενος κατὰ 734¹ ὁ Ζεὺς κατὰ 1414. Ὁ ἐλάχιστος τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων κατὰ 900,000¹ καὶ ὁ ἥλιος κατὰ 1,400,000! Ὡστε ἀπέναντι τοῦ σύμπαντος ἡ γῆ οὐκ ἔστιν ἢ κόκκος ἄμμου ἢ μᾶλλον εἶπεῖν μηδενικόν! Punctum est, λέγει περὶ ὑδρογείου ὁ Σενέκας, in quo navigavitis, in quo bellatis, in quo cegna disponitis, punctum est.»

Ἐν τῇ σημερινῇ καταστάσει τῆς ἐπιφανείας τῆς ὑδρογείου, τὸ ζῆρον ἢ χέρσον αὐ-

τῆς μέρος, παραβαλλόμενον πρὸς τὸ ὕδρον, ἀναλογεῖ ὡς 1 πρὸς 2, $\frac{1}{5}$, καὶ κατὰ τὴν δόξαν τοῦ Ῥιγαύδου ὡς 100 πρὸς 270¹ Ἄπασαι τῆς ὑψηλίου αἱ νῆσοι συγχωνευόμεναι ἤθελον μόλις ἀποτελέσει τὸ εἰκοστοτριτημόριον τῆς κεντρικῆς μάζης.

Αἱ ἐν λόγῳ νῆσοι εἰσι διεσπαρμέναι δυσαναλόγως, διότι ἐν τῷ ἀρκτικῷ ἡμισφαιρίῳ κατέχουσιν ἐπιφανείαν τρεῖς μεγαλειτέραν τῆς ἐν τῷ νοτίῳ ἡμισφαιρίῳ. Ἐπομένως ἀπὸ τῆς 40¹ μοίρας νοτίου πλάτους μέχρι τοῦ ἀνταρκτικοῦ πόλου ἅπασα ἡ τῆς γῆς ἐπιφάνεια καλύπτεται ὑπὸ ὕδατων. Τὸ βόρειον καὶ δυτικὸν ἡμισφαίριόν εἰσι τὰ μᾶλλον ἀπορούντα ὕδατων.

Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Ἑγκλίου ἡ μάζα τῆς γῆς ἐστὶν $\frac{1}{4}$, 865,751. Τῆς δὲ γῆς τε καὶ σελήνης ὁμοῦ $\frac{1}{4}$, 355,499 ἐκλαμβάνομένης τῆς τοῦ ἡλίου ὡς μονάδος.

Ἡ δὲ πυκνότης τῆς γῆς παραβαλλομένη πρὸς τὴν τοῦ ὕδατος ἐστὶ 4,44. Ἡ δὲ τοῦ ἡλίου, ἐκλαμβάνομένης τῆς πυκνότητος τῆς γῆς ὡς μονάδος, ἐστὶ 0,252¹ ἐπομένως παραβαλλομένη αὐτῇ πρὸς τὴν τοῦ ὕδατος ἀναλογεῖ ὡς 1,37 πρὸς 1.

Ὁ μέσος ὅρος τῆς ἀποστάσεως τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ ἡλίου εἶναι 12,030¹ ὑπέρτερος τῆς διαμέτρου γῆς δηλαδή 20,682,000 γεωγραφικῶν μιλίων, ἧτοι 15,346,000 μυριομέτρων.

Ἡ περὶ τὸν ἥλιον ἐτήσιος περιστροφή τῆς γῆς τελεῖται ἐν διαστήματι 365 ἡμερῶν, 6 ὥρων, 9', 10", 7, 496.¹ Ὁ δὲ ἐκκεντρισμὸς τῆς τροχιάς αὐτῆς ἐστὶ 0,01679226.

Κατὰ δὲ τοὺς ἐπὶ δέκα τῆς μοίρας μέτρων ὑπολογισμοὺς τοῦ Βεσέλου ἡ συμπίεσις ἢ ἐπιπέδωσις τῆς γῆς ἐστὶν ἐπὶ $\frac{1}{299,153}$. Ἡ δὲ ἰσημερινὴ διάμετρος ἐστὶ 1718, 9 γεωγραφικῶν μιλίων, ἧτοι 1276 μυριομέτρων¹

¹ Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ γεωγράφου Βάλθη ἡ ὅλη τῆς γῆς ἐπιφάνεια ἐστὶν 148,522,000 τετραγ. μιλία ἀνὰ 60 τὴν μοῖραν¹ ἐξ ἧς τὸ ὑπὸ θαλάσσης καλυπτόμενον μέρος ἐστὶν 110,849,000. Ἡ δὲ ξηρὰ 37,673,000.

¹ Ὡστε διανύει 20 περίπου μιλία κατὰ δευτέρον λεπτόν τῆς ὥρας, δηλαδή κινεῖται πεντηκτοντάκις ταχύτερον ἢ σφαῖρα τηλεβόλου¹ καὶ συγχρόνως περιστρέφεται περὶ τὸν ἄξονα αὐτῆς μεθ' ὁμοίας σχεδὸν κατὰ τὸν ἰσημερινὸν ταχύτητος!

καὶ ἡ πολικὴ διάμετρος 1713, 9 γεωγρ. μιλίων, ἧτοι 1271, 7 μυριομέτρων.

Ὁ Ἄρχιμήδης, καθ' ἃ ἀναφέρουσι, συνείθιζε λέγων «Δός μοι πᾶ στῶ, τὰν γὰρ κινήσω.» Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ὁ μέγας οὗτος μαθηματικὸς ἔλεγε ταῦτα οὐχὶ ἐπὶ τῇ πεποιθήσει ὅτι ἄνθρωπος δύναμις ἠδύνατό ποτε κινήσαι τὴν γῆν, ἀλλὰ μόνον ἵνα ἀποδείξῃ πόσα τεράστια ἔργα δυνάμεθα διὰ μηχανῶν κατορθῶσαι.

Κατὰ δὲ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Ἄγγλου Φεργυσῶνος, καὶ ἂν ὑπετίθετο ὅτι ὁ μέλλων κινήσαι τὴν γῆν ἄνθρωπος εἶχε ταχύτητα ἴσῃ σφαῖρα διὰ τηλεβόλου ἐκσφενδονιζομένη, ἧτοι διατρεχούση 48 μιλία καθ' ὥραν, ἀπῆτεῖτο διάστημα χρόνου 44,963,540,000, 000, ἐτῶν! ὅπως ἀνυψώσῃ τὴν ὑδρογείον τῆς θέσεως αὐτῆς ἐπὶ ἓνα καὶ μόνον δάκτυλον!

Ἡ ὑδρογείος ἔχει περίμετρον 40,000 χιλιομέτρων¹ ὄγκον δὲ 1080 δισεκατομμυρίων κυβικῶν μέτρων¹ καὶ κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Μασκελῶνος ἔχει βάρος τοῦλάχιστον 4 1[2 πλέον τοῦ ὕδατος¹ ὥστε τὸ δλικὸν αὐτῆς βάρος ἀναβαίνει εἰς 4,860 ἑκατομμύρια δισεκατομμυρίων τόνων, ἀνὰ 1000 χιλιόγραμμα ἕκαστος τόνος. Ἐπὶ τῇ ὑποθέσει λοιπὸν ὅτι ἐνεργοῦμεν διὰ τινος μοχλοῦ οὐ μόνον ἀβαροῦς ἀλλὰ καὶ δεκτικοῦ ἀπειρου ἀντιδράσεως¹ ἐκτάσεως δὲ κατὰ μὲν τὸν μικρὸν βραχίονα, ἐνὸς μόνον πήχεως, κατὰ δὲ τὸν μεγάλον 3,200¹ ὅσον τὸ σερρέωμα τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς¹ ἐὰν κινήσωμεν τὸν ἐν λόγῳ μεγάλον βραχίονα μετὰ δυνάμεως 50 χιλιογράμμων, ἀπαιτεῖται χρονικὸν διάστημα 3,000 ἐτῶν ὅπως ἡ ὑδρογείος μετακινήθῃ ἐπὶ ἓν ἑκατοστημόριον χιλιομέτρου!

Ἦρκει δὲ μόνον ἐν δέκατον τοῦ ἑκατοστημόριου τοῦ εἰρημένου χρονικοῦ διαστήματος, καὶ τοῦ μήκους τοῦ μοχλοῦ ἐὰν ὑπετίθετο νὰ νικήσωμεν μόνον τὴν τοῦ ἡλίου καὶ τῆς ὑδρογείου ἀμοιβίαν δλικὴν, μὴ ὑπολογιζομένης ποσῆς τῆς περιστροφικῆς κινήσεως τῆς γῆς. Οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι ὑπελόγιζον τὴν περίμετρον τῆς γῆς εἰς 360,000 σταδίων. Ἐβδόξος ὁ Γνίδιος εἰς 400,000 σταδίων. Ὁ Ἀρχιμήδης καὶ Κλεομήδης εἰς 300,000 σταδίων. Ὁ Ποσειδώνιος εἰς 240,000 σταδίων, Ὁ Ἐρατοσθένης, Ἰππάρχος καὶ Στράβων εἰς 250—252,000. Ἄλλοι δὲ εἰς 130,000.

216,000. 225,000 ἢ καὶ 270,000 σταδίων.

Ἡ διαφορὰ δὲ αὕτη πηγάζει οὐ μόνον ἐκ τῆς διαφορᾶς τοῦ μεγέθους τῶν διαφορῶν σταδίων, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ὑπολογισμῶν ὡς ἐκ τῆς ἀτελείας τῶν ἐργαλείων αὐτῶν.

Περὶ Σελήνης.

Ἡ σελήνη ἐστὶν ὁ μόνος τῆς γῆς δορυφόρος, περιστρεφόμενος δὲ περὶ αὐτὴν ἐν διαστήματι 27 ἡμερῶν, 7 ὥρων, 34', 11" καὶ 5. Ἡ ἐκκέντρωσις τῆς τροχιάς αὐτῆς ὑπελογίσθη εἰς 0,0548442. Ἀπέχει δὲ τῆς γῆς κατὰ 51,000 γεωγραφικῶν μιλίων, ἧτοι 38,400 μυριομέτρων. Ἡ διάμετρος αὐτῆς ἐστὶ 336, ἧτοι $\frac{1}{4}$ περίπου τῆς γῆς. Ἐχει ὄγκον μικρότερον κατὰ $\frac{1}{54}$ τοῦ τῆς γῆς. Μάζαν δὲ, κατὰ μὲν τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Λιδεμάνου $\frac{1}{87,73}$ κατὰ δὲ τοὺς τοῦ Πετέρσου καὶ Σχινδοφσίου $\frac{1}{81}$ τῆς τῆς γῆς. Ἡ δὲ πυκνότης ὑπελογίσθη 0,619, ἧτοι σχεδὸν $\frac{3}{5}$ τῆς τῆς γῆς.

Ἡ ἀπὸ τῆς γῆς ἀπόστασις τῆς σελήνης εἶναι 400¹ ἐλάσσων τῆς ἀπὸ τοῦ ἡλίου μόλις δηλαδὴ 60¹ μεγαλειτέρα τῆς τῆς γῆς ἀκτίνας, ἧτοι 86,000 λευγῶν¹ τοῦτέστιν ὅσον 300¹ ἐκ Παρισίων μέχρι Ῥώμης.

Τὸ φῶς τὸ ἀπὸ τῆς γῆς πρὸς τὴν σελήνην ἐξακοντιζόμενον εἶναι 13¹ λαμπρότερον ἢ τὸ ἀπὸ τῆς σελήνης πρὸς τὴν γῆν ἀνακλώμενον.

Τὸ σεληνιακὸν ἀργυρόχρουν φῶς μετὰ διπλὴν ἀντανάκλασιν ἐστὶ κατὰ τοσοῦτον ἐπαύθητον ὥστε διὰ τῶν τηλεσκοπίων ἐπιτυχάνομεν νὰ διακρίνωμεν τὰς σημαντικωτέρας αὐτῆς κοιλιάδας καὶ τὰς κορυφὰς τῶν ὄρεων τὰς καὶ διαλαμπούσας ὡς φαεινὰ σημεῖα ἐν μέσω τῶν πεδίων αὐτῆς.

Μὴ ὑπαρχούσης δὲ ἐν τῇ σελήνῃ ἀτμοσφαιρας δὲν διαχέεται τὸ φῶς, τοῦτου ἕνεκα οἱ ἐξ αὐτῆς ὀρώμενοι ἀστέρες φαίνονται ὡσαυτεῖ ὑπῆρχον ἐν μέλανι σχεδὸν οὐρανῷ καὶ ἐν πλήρει ἀόμῃ μεσημβρίας. Ὡς ἐκ τῆς αὐτῆς ἐλλείψεως ἀτμοσφαιρας οὐδ' ἤχος διαδίδεται, ἐπομένως ἐπικρατεῖ ἀεὶ ποτε μεγίστη ἐκεῖ σιγῆ.

Τὰ $\frac{2}{5}$ σχεδὸν τοῦ δίσκου τῆς σελήνης κλύπτονται ὑπὸ κηλίδων.

Συνεπεία ἐπικνηλιμμένων παρατηρήσεων

γενομένων δι' ἰσχυρῶν τηλεσκοπίων κατώρθωσαν οἱ ἀστρονόμοι νὰ ἔγνογραφῶσι τὴν τοπογραφίαν τῆς σελήνης μετὰ τοσαύτης ἀκριβείας, ὥστε δυνάμεθα εἰπεῖν ὅτι ἔχομεν ἀκριβέστερον χάρτην τοῦ πρὸς ἡμᾶς ἡμισφαιρίου τῆς σελήνης, ἢ τῆς Ἀφρικῆς καὶ αὐτῆς ἴσως τῆς Ἀσίας.¹

Τὰ σκοτεινότερα αὐτῆς μέρη εἰσὶν ἐν γένει τὰ μᾶλλον ἐπίπεδα καὶ χθαμαλά, τὰ δὲ φαεινὰ εἰσὶ τὰ ὑψηλότερα καὶ ὄρενά.

Ἡ εἰς πεδιάδας καὶ θαλάσσας παλαιὰ διαίρεσις τοῦ Κεπλέρου ἀπεδείχθη ἐσφαλμένη δι' ἀκριβεστέρων νέων παρατηρήσεων, ἀποδεικνυοσῶν συνάμα ὅτι τὸ κυκλωτέρες σχῆμα ἐπικρατεῖ καθ' ὅλα τὰ ὄρενά αὐτῆς μέρη. μάλιστα ἐν μέσῳ σχεδὸν τοῦ ἀρκτικού αὐτῆς ἡμισφαιρίου ὑπάρχουσι καὶ σειραὶ ὄρεων γνωσταὶ ὑπὸ τὰς ἐπωνυμίας Ἀπενίνων, Ἀλπεων καὶ Καυκάσου.

Παραβαλλόμενα δὲ τὰ ὑψη τῶν τῆς σελήνης καὶ γῆς ὄρεων πρὸς τὰς διαμέτρους ἐκάστου τῶν οὐρανίων τούτων σωματῶν, δῆλον γίνεσθαι ὅτι τὰ τῆς σελήνης, ἥς τὸ ὑψηλότερον μόλις εἶναι 600 πήχεις χθαμαλότερον τῶν τῆς γῆς, ἀναλογουσι πρὸς $1/454$ τῆς διαμέτρου αὐτῆς, ἐνῶ τὰ τῆς γῆς, τῆς καὶ τετρακίς μεγαλειτέρας τῆς σελήνης, ἀναλογουσι πρὸς $1/1481$ τῆς διαμέτρου αὐτῆς.

Ἐκ τῶν 1095 καταμετρηθέντων μέχρι τοῦδε ὕψωμάτων τῆς σελήνης 39 ἔχουσιν ὕψος ἄνω τῶν 2,462 πήχεων ἕκαστον, καὶ 6 ἄνω τῶν 3,000 πήχεων. Οὕτω τὸ ὑπὸ τοῦ Μηδλέρου καταμετρηθὲν ὄρος, Δοερφέλου καὶ Λειβνιτίου καλούμενον, ἔχει ὕψος 3,800 πηχ. Τὸ στρογγύλον ὄρος τὸ καὶ τοῦ Νεύτωνος φερώνυμον, οὗ ἡ κοιλὰς οὐδέποτε φωτίζεται, ἔχει ὕψος 3,727 πηχ. Τὸ ὄρος λεγόμενον Κασάτου, τὸ πρὸς μεσημβρίαν τοῦ προρηθέντος, ἔχει ὕψος 3,569 πηχ. Τὸ Καλλιπίον ὄρος, τὸ ἐν τῇ Καυκασίᾳ σειρᾷ κείμενον, ἔχει ὕψος 3,199 πηχ. Τὰ δὲ Ἀπενίνα ὄρη 2,800 καὶ 3,000 πηχ.

¹ Ο φίλος μου Κ. Σμιθ, διευθυντῆς τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἀστεροσκοπίου καταγίνεται πρὸ πολλῶν ἐτῶν, μετὰ πολλοῦ ζήλου, εἰς κατασκευὴν χωρογραφικοῦ τῆς σελήνης χάρτου. Καὶ διάφοροι φωτογράφοι ἐποίησαν ἀξιολόγους τῆς σελήνης φωτογραφίας, ἐξ ὧν τινες προσήνεγκον τῇ σοφῇ τῶν ἐπιστημῶν ἐν Παρισίοις Ἀκαδημίᾳ.

Τὸ ἐν τῇ σεληνιακῷ δίσκῳ ἐπικρατοῦν, ὡς εἴρηται, στρογγύλον σχῆμα, εἰς τε τὰ ὄρη καὶ κοιλάδας, καὶ ἔτι μᾶλλον εἰς τοὺς κρατῆρας, ἐξ ὧν ἀριθμοῦνται 22 εἰς τὸ τοῦ Βαυέρου καλουμένου ὄρους, καὶ 33 εἰς τὸ τοῦ Ἀλβατεγγίου, παρώτρυνε Ῥοβέρτον τὸν Χούκιον ὑποθέτειν ὅτι τὸ κεντρικὸν τῆς σελήνης μέρος ἀντιδρᾷ κατὰ τοῦ ἰδίου φλοιοῦ τὴν δὲ ἀντίδρασιν ταύτην ἀποδίδει τῷ κεντρικῷ αὐτῆς πυρὶ, καὶ τῇ ἐξορμησίᾳ ἐλαστικῶν ἀερίων, ἢ ἀναβρασμῶ ἀναδίδοντι φουσαλίδας διαρρηγνυούσας τὴν τοῦ δίσκου ἐπιφάνειαν. Καθ' ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὰ πυραυγῆ ὑφαιστία τὰ δῆθεν ὑπὸ τοῦ Βιαγκίνου παρατηρηθέντα τῇ 16 Αὐγούστου τοῦ 1725 ἔτους, καὶ τῇ 22 Ἀπριλίου τοῦ 1751 ἔτους ὑπὸ τοῦ Σχόρτου, οὐδὲ ὡς ὑπάρχουσιν οἱ δὲ μνησθέντες ἀστρονόμοι ἠπατήθησαν, φαίνεται, ἐκ τοῦ τῆς γῆς φωτός, ὃ ἀντανακλώμενον ἰσχυρότερον ἐπὶ τῶν σκοτεινῶν τῆς σελήνης μερῶν προξενεῖ τοιαύτην ὀπτικὴν ἀπάτην.

Τὸ ὄρος Κιγγίγγα τὸ καὶ ὑψηλότερον τῶν Χιμαλαῶν, ὃ κατὰ τὰς καταμετρήσεις τοῦ Βαυγίου ἔχει ὕψος 8,587 γαλλικῶν πήχεων, παραβαλλόμενον πρὸς τὰ ὑψηλότερα τῆς σελήνης ὄρη τὰ ἔχοντα ὕψος 3,800 περίπου πήχεων, κατὰ τὰς τοῦ Μαιδλέρου καταμετρήσεις, ἐστὶ σχετικῶς μικρὸς τι λόφος, διότι ἡ διάμετρος τῆς σελήνης ἐστὶ 337 μυριομέτρων, ἐνῶ ἡ τῆς γῆς ἐστὶ 1274. ὥστε τὸ ὕψος τῶν ὄρεων τῆς σελήνης παραβαλλόμενον πρὸς τὴν διάμετρον αὐτῆς ἀναλογεῖ καθὼς προεῖπον ὡς 1, πρὸς 454, ἐνῶ τῶν τῆς γῆς ἀναλογεῖ πρὸς τὴν διάμετρον αὐτῆς ὡς 1, πρὸς 1481.

Τὸ ἐν τῇ σελήνῃ ὄρος ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν Ἀρζακέλου γνωστὸν, ἔχει ἐπὶ τῆς κορυφῆς κρατῆρα. Τὸ δὲ Ἡρακλέους λεγόμενον ἔχει ὡσαύτως κρατῆρα ἀλλὰ κατὰ τὴν κλιτύν.

Σημειωτέον δὲ ὅτι τὸ πλεῖστον μέρος τῶν κατὰ κύκλου κειμένων ὄρεων τῆς σελήνης οὐ συνοδεύονται ὑπὸ κεντρικοῦ τινος ὄρους καὶ ὅπου ἂν τοιαῦτα ὑπάρχουσιν, ὅποια γ. π. τὰ Ἐβελίου καὶ Μακροβίου ὄρη, οὐ παριστώσιν εἶδος κώνου μετὰ κρατῆρος, ὅπως τὰ τῆς γῆς ἠφαιστία ὄρη.

Οἱ ἠφαιστιοὶ κρατῆρες Μονφίνης, Πάλμας, Τενερίφης καὶ Θήρας, οἱ καὶ μέγιστοι τῶν τῆς ὑψηλίου, παραβαλλόμενοι πρὸς τοὺς τοῦ

Πτολεμαίου, Ἰππάρχου καὶ ἄλλων τῆς σελήνης κρατῆρων εἰσὶν ἀναλόγως λίαν μικροί. Οὕτως ὃ τῆς Θήρας ἔχει διάμετρον ἐκτάσεως 5,200 πήχεων ὃ δὲ Τενερίφης 7,600 πήχεων καὶ ὅμως παραβαλλόμενοι πρὸς τοὺς τοῦ Πτολεμαίου καὶ Ἰππάρχου τῆς σελήνης ἀναλογουσι ὡς 1, πρὸς 8 ἢ 6 πρὸς 6. Οἱ δὲ μικροὶ κρατῆρες τοῦ τε Οὐεσουβίου καὶ Τενερίφης, οἱ ἔχοντες δηλονότι 300—400 ποδῶν διάμετρον, μόνις ἤθελον εἶσθαι δρατοὶ ὀρῶμενοι διὰ τηλεσκοπίου ἐκ σελήνης.

Εἰς ἡμᾶς τηλεσκοποῦντας, λέγει ὁ Ἀραγῶ, τὴν σελήνην διὰ τηλεσκοπίου μεγεθύνοντος τ' ἀντικείμενα ἐξακισχιλιάκις, τὰ ὄρη αὐτῆς ἤθελον προξενήσει τὴν αὐτὴν ἐντύπωσιν οἶαν τὸ λευκὸν λεγόμενον ὄρος ὀρῶμενον ἀπὸ τῆς λίμνης τῆς Γενεύης.

Κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Μαιδλέρου ἡ μεγάλη τοῦ Κλέοπος πυραμὶς ἐὰν ὑπῆρχεν ἐν τῇ σελήνῃ οὐδὲ ὡς ἤθελον εἶσθαι εἰς ἡμᾶς ὄρατῆ, διότι ἡ σκιά αὐτῆς καὶ κατὰ τὴν βᾶσιν ἀκόμη μόνις ἀπέχει δύο λεπτῶν πλάτους.

Κατὰ τὴν δόξαν Ἰωάννου τοῦ Ἐρσχέλου ἐν τῇ σελήνῃ ὑπάρχει μέγιστον ποσὸν θερμαντικοῦ, καὶ ἀνώτερον μάλιστα τῆς πρὸς βράσιν τοῦ ὕδατος, καθὼς διατελούσης τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς ἐπὶ 14 ἡμέρας κατὰ συνέχειαν εἰς τὴν ἐπίρροιαν τῶν ἠλιακῶν ἀκτίνων ἐπομένως ἡ σελήνη καθίσταται μίαν τῶν πηγῶν τῆς τῆς γῆς θερμότητος καὶ ὅμως τὸ θερμαντικὸν τοῦτο ἐκτοξευόμενον ἐκ σώματος μὴ διαπύρου, δὲν φθάνει μέχρι τῆς γῆς ἀπορροφώμενον ὑπὸ τῆς ἀτμοσφαιρας.

Κατὰ γενικὴν ἀρχαίαν δόξαν ἡ σελήνη προῦρισται ἵνα μᾶς φωτίζῃ διαρκούσης τῆς νυκτός, ἀλλ' ὃ διάσημος ἀστρονόμος Λαπλάσιος διατείνεται ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ φύσις δὲν ἤθελον ἐπιτύχει τοῦ προτιθεμένου σκοποῦ, διότι πολλάκις ἐνῶ στεροῦμεθα συγχρόνως καὶ τοῦ τῆς σελήνης. Ἄν ὃ προορισμὸς τῆς σελήνης ἦτο τοιοῦτος, λέγει ὁ ῤηθεις Λαπλάσιος, αὕτη ἤθελε κατέχει θέσιν ἀπέναντι τοῦ ἡλίου, κατὰ τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον τῆς ἐλλειπτικῆς, εἰς ἀπόστασιν ἑκατοστάκις μικρότεραν τῆς ἀποστάσεως τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ ἡλίου, καὶ συγχρόνως αὕτη τε καὶ ἡ γῆ ἤθελον ἔχει ταχύτητα παράλληλον καὶ ἀνάλογον πρὸς τὴν τῆς ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἀποστάσεως

αὐτῶν. Οὕτως ἡ σελήνη ἤθελον εὐρίσκεισθαι ἀείποτε ἀπέναντι τοῦ ἡλίου, καὶ ἤθελε διαγράφει περὶ αὐτὸν ἐλλειπτικὴν ὁμοίαν τῇ τῆς γῆς. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὅτε ἡλῖος καὶ ἡ σελήνη ἤθελον πάντοτε διαδέχεσθαι ἀλλήλους ἐν τῷ ὀρίζοντι, καὶ ἐπειδὴ οὐδέποτε ἤθελον ὑπάρχει ἔκλειψις σελήνης, τὸ φῶς αὐτῆς ἤθελον ἀντικαθιστᾶ διαρκῶς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου. Ὁ δὲ ἀστρονόμος Λιουβίλλος φρονεῖ ἀπεναντίας ὅτι ἂν ἡ σελήνη ὑπῆρχεν ἐν τῇ λέγει ὁ Λαπλάσιος θέσει, οὐκ ἠδύνατο διατηρηθῆναι ἢ ἐπὶ μικρὸν διάστημα χρόνου.

Περὶ Ἡλίου.

Κατὰ τὴν γνώμην πλείστων τῶν νεωτέρων ἀστρονόμων ὃ ἡλῖος σύγκειται (α) ἐκ κεντρικῆς τινος σφαιρας μᾶλλον σκοτεινῆς. β.) ἐξ ὑπερμεγίστης τινος στιβάδος πυκνῶν νεφῶν περικυκλούντων τὴν ἐν λόγῳ σφαῖραν γ.) ἐκ τινος φαεινῆς σφαιρας περικυκλούσης τὴν ἐκ νεφῶν στιβάδα δ.) ἐκ τινος ἄλλης νεφελώδους καὶ μᾶλλον σκοτεινῆς σφαιρας περικυκλούσης τὴν ῤηθειςαν φαεινὴν σφαῖραν. Μάλιστα ἡ τελευταία αὕτη σφαῖρα ἐπετέλει ἐν τῇ περιμέτρῳ κατὰ τὴν ὀλοσχερῆ ἔκλειψιν τῆς 8 Ἰουλίου τοῦ 1842 ἔτους, ἐρυθρὰς τινος προεξοχᾶς. Ὁ ἐκ Βερολίνου ὅμως ἀστρονόμος Σπίλλερὸς θεωρῆ τὸν ἡλίον ὡς ῤευστὴν σφαῖραν καὶ ἀπολύτως κοίλην, ἐμπεριέχουσαν δὲ ἀέρια καὶ μόνις 141 λαγῶν πυκνότητά ἔχουσαν.

Πολλάκις παρατηροῦνται ἐπὶ τοῦ ἡλίου κηλίδες ἔχουσας 250 ἑκατομμυρίων τετραγωνικῶν λευγῶν ἑκτασιν, ἤτοι 1700^{κις} μηγαλητέρας ἀπάσης τῆς Εὐρώπης καὶ ἐπειδὴ αἱ κηλίδες αὗται ἐξαφανίζονται συνήθως ἐντὸς ἐξ ἑβδομάδων, ἔπειτα ὅτι περιεφερόμεναι διαγράφουσι κατὰ 360 λεύγας τὴν ἡμέραν, ἤτοι 150 ἐπὶ τοῖς 100 πλείτερον ἀπ' ὅσον διατρέχει ἡ τῶν σιδεροδρόμων ἀτμάμαξα.

Αἱ ἠλιακαὶ αὗται κηλίδες αἰ θεωρούμεναι ὑπὸ τῶν πλείστων ὡς στροβιλώδεις ὀπαι τοῦ φωτεινοῦ περικαλύμματος, σχηματίζονται, κατὰ τὸν φάσπον, ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν διαφόρων κινήσεων τῆς περιστροφῆς μετὰ τῶν διαφόρων ἀπὸ τοῦ ἠλιακοῦ μεσημβρινοῦ πλατῶν, καὶ τῶν ἀρμόδιων κινήσεων τῆς ἐσωτερικῆς ὕλης τῆς ὑπαρχούσης καὶ ἐν τῇ ἐσωτερικῇ τῆς φωτοσφαιρας ἐπιφανείᾳ ἀπαρᾶλ-

λάκτως, προστίθωσιν, ὡς ἐπισυμβαίνουναι αἱ κατὰ τὰ ἡμέτερα θαλάσσια βέματα καὶ τὴν ἀτμοσφαῖραν ἡμῶν δίνει.

Ἡ θερμοκρασία τῆς ὄρατῆς τοῦ ἡλίου ἐπιφανείας ὑπελογίσθη κατὰ 300,000 βαθμοῦς ἰσχυροτέρα τῆς πηγαζούσης ἐκ τῶν πρὸς τὴν γῆν ἐξακοντιζομένων ἠλιακῶν ἀκτίνων, διὰ τῆς διὰ φανοῦ συγκεντρώσεως τῶν ὀπῶν δυνάμεθα μετατρέψαι εἰς ἀτμὸν τὸν τε χρυσὸν καὶ λευκόχρυσον ἢ πλατίναν.

Αἱ ἰσχυρότεροι τῶν πυρῶν ἡμῶν φλόγες, καὶ τὰ μάλλον διάπυρα τῶν ἐπιγειῶν σωμάτων τιθέμενα μεταξὺ ἡλίου τε καὶ ὀφθαλμοῦ φαίνονται ὡς ἀμαυραὶ κηλίδες ἐπὶ τοῦ ἠλιακοῦ δίσκου.

Ἡ ἰσχύς τῶν ἠλιακῶν ἀκτίνων ἐστὶν 7^{αῖς} ἐπαισητοτέρα ἐν τῷ Ἄρῃ ἢ ἐν τῇ γῆ καὶ 2,300^{αῖς} ἀσθενεστέρα ἐν τῷ πλανῆτῃ Οὐρανῷ.

Κατὰ τοὺς νεωτέρους τοῦ Στρώβου ὑπολογισμὸς, τὸ ἠλιακὸν φῶς διατρέχει 30,808 μυριάμετρα κατὰ δευτερόλεπτον, δηλαδὴ ἐστὶν ἐπὶ ἓν ἑκατομμύριον ταχύτερον τοῦ ἡχοῦ ὥστε ἐν διαστήματι μιᾶς ὥρας διατρέχει 110 ἑκατομμύρια μυριάμετρων!

Τινὲς ἔμως δοξάζουσι τὸν ἥλιον εἶναι φύσεις σκοτεινὸν σῶμα, ἀλλὰ διὰ τῆς ταχτικῆς αὐτοῦ κινήσεως ὥθει λεπτότατον τι καὶ ἀζυγαστάθμιτον βευστὸν αἰθέρα καλούμενον, ὃ διὰ τῆς κυμάνσεως αὐτοῦ προξενεῖ τὸ φαινόμενον τοῦ φωτός. Καὶ οὕτως ἐξηγουῦνται κάλλιστα καὶ τὰ ὑπὸ τῆς Γραφῆς βεβαιούμενα, ὅτι δηλαδὴ τὸ φῶς προεπλάσθη τοῦ ἡλίου.

Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πλινίου πρῶτος ὁ Θαλῆς προεῖδε τὴν κατὰ τὴν 48^{ην} Ὀλυμπιάδα, ἥτοι 170 ἔτη ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης, ἐπισυμβᾶσαν ἠλιακὴν ἔκλειψιν. Κατὰ δὲ τὸν Πτολεμαῖον ἡ ἔκλειψις αὕτη συνέβη περὶ τὸ 4^{ον} ἔτος τῆς 44^{ης} Ὀλυμπιάδος, ἥτοι τὴν 4^{ην} τοῦ Αἰγυπτιακοῦ μηνὸς Πάκωνος καὶ κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Νεύθωνος τὴν 28 Μαΐου τοῦ 585 ἔτους π. Χ. Κατ' ἄλλους δὲ ἡμέρα Κυριακὴ 20 Ἰβρίου, ὥρα 3 καὶ λεπτὰ 30 πρὸ μεσημβρίας.

Ἐὰν ὁ ἥλιος κατεῖχε τὴν τῆς γῆς θέσιν, ἡ περίμετρος αὐτοῦ ἤθελεν ὑπερβαίνειν τὴν θέσιν τῆς σελήνης ἐπὶ τοσοῦτον ἔφ' ὅσον αὕτη ἀπέχει ἀπὸ τῆς γῆς.

Ἐξεταζομένου τοῦ ἡλίου διὰ τοῦ φασματοσκοπίου ἐξάγεται ὅτι ἡ ἀτμοσφαῖρα αὐτοῦ

σύγκεται μὲν ἐξ ὑδρογόνου καὶ μετάλλων, διαφέρει ὁμῶς οὐσιωδῶς ἀπὸ τῆς γῆνου.

Ὁ ἥλιος ἐκτὸς τῆς περὶ τὸν ἄξονα κινήσεως αὐτοῦ ἔχει καὶ μεταβατικὴν τινὰ κίνησιν, δι' ἧς κατὰ τὸν Ἀργελάνδρον προχωρεῖ πρὸς τι σημεῖον τοῦ τοῦ Ἡρακλέους ἀστερισμοῦ. Ὁ δὲ Βέσελος ὑπολογίζει τὴν ταχύτητα τῆς ἐν λόγῳ κινήσεως καθ' ἓν ἑκατομμύριον μυριάμετρων τὴν ἡμέραν.

Περὶ ἠλιακοῦ Συστήματος.

Κατὰ τοὺς ἀκριβεστέρους τῶν ἀστρονόμων ὑπολογισμοὺς τὰ διάφορα σώματα τοῦ ἠλιακοῦ ἡμῶν συστήματος ἀπέχουσι τοῦ κέντρου αὐτῶν, δηλονότι τοῦ ἡλίου κατὰ ἑκατομμύρια γεωγραφικῶν μιλίων, ἀνά 15 κατὰ μοῖραν, ὡς ἐφεξῆς.

Ὁ νέος πλανήτης ὁ ὑπὸ Ἐσκαρόβόλδου ἐν ἔτει 1860 ἀνακαλυφθεὶς	2,1
Ὁ Ἑρμῆς	8,0
Ἡ Ἀφροδίτη	15,0
Ἡ Γῆ	20,7
Ὁ Ἄρης	31,5
Οἱ 53 μέχρι τοῦδε γνωσταὶ μικροὶ πλανῆται οἱ καὶ ἀστεροειδεῖς καλούμενοι	55,2
Ὁ Ζεὺς	107,5
Ὁ Κρόνος	197,3
Ὁ Οὐρανός	396,7
Ὁ Ποσειδῶν	621,2

Ἀπερίγραπτος δὲ ἐστὶν ἡ ταχύτης τῶν οὐρανίων τούτων σωμάτων. Οὕτω γ. π. ὁ Οὐρανός καίτοι δαπανῶν 83 ὅλα ἔτη εἰς τὴν περὶ τὸν ἥλιον περίοδον αὐτοῦ, διατρέχει ὁμῶς καθεκάστην ὥραν 5,700 λεύγας, δηλαδὴ κινεῖται μετὰ ταχύτητος 285^{αῖς} μεγαλειτέρας τῶν ταχυτέρων ἡμῶν ἀτομομηχανῶν. Ἡ Ἀφροδίτη διατρέχει 28.953 λεύγας καθ' ἑκάστην ὥραν, δηλαδὴ 146^{αῖς}, ταχύτερον τῆς τοῦ μεγαλειτέρου τηλεβόλου σφαίρας, καὶ ὁμῶς ὁ Ἑρμῆς κινεῖται μετὰ ταχύτητος διπλασίας τῆς Ἀφροδίτης.

Ὅπως συλλάβωμεν ἰδέαν τινὰ τοῦ μεγέθους καὶ τῆς ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἀποστάσεως τῶν διαφόρων τοῦ πλανητικοῦ ἡμῶν συστήματος σωμάτων, ὑποθετοῦμεν σφαῖραν κινουμένην ἐπὶ ἐπιπέδου καὶ ἔχουσαν μέγεθος δύο μόνον ποδῶν κατὰ διάμετρον, παριστώσαν δὲ τὸν ἥλιον. Κατ' ἀναλογίαν ὁ νέος πλανήτης θέλει παρί-

σταθαι ἐκ κόκκου μήκωνος κειμένου ἐν ἀποστάσει 6, 1/2 περίπου πήχεων ἀπὸ τῆς ἐν λόγῳ σφαίρας. Ὁ Ἑρμῆς ἐκ κόκκου σινάπεως ἐν ἀποστάσει 26 1/2 πήχεων. Ἡ Ἀφροδίτη ἐκ κόκκου ἐρεβίνθου ἐν ἀποστάσει 47, 1/2 πήχ. Ἡ γῆ ἐκ κόκκου ὠσαύτως ἐρεβίνθου κειμένου ἐν ἀποστάσει 71 1/2 πήχεων. Ὁ Ἄρης ἐκ κόκκου μικροῦ πύσου ἐν ἀποστάσει 119, πήχ. οἱ μικροὶ πλανῆται ἐκ κόκκου λεπτῆς ἄμμου ἐν ἀποστάσει 175—200 πήχ. Ὁ Ζεὺς ἐκ πορτοκαλίου μετρίου μεγέθους ἐν ἀποστάσει 365 πήχ. Ὁ Κρόνος ἐκ μικροῦ πορτοκαλίου κειμένου ἐν ἀποστάσει 666, 1/2 πήχ. Ὁ Οὐρανός ὑπὸ εὐμεγέθους πορτοκαλίου κειμένου ἐν ἀποστάσει 1465 πήχ. καὶ ὁ Ποσειδῶν ἐκ πορτοκαλίου ὠσαύτως κειμένου ἐν ἀποστάσει 2484 πήχεων περίπου¹.

Ἀξιοθαύμαστος δὲ ἐστὶν ἡ ἁρμονία δι' ἧς οἱ διάφοροι τοῦ πλανητικοῦ συστήματος ἡμῶν πλανῆται συνδέονται μετ' ἀλλήλων καὶ μετὰ τῶν οἰκείων δορυφόρων. Οὕτω μεταξὺ δύο ἀλλεπαλλήλων ἐν συνδέσμῳ πλανητῶν ὑπάρχει, κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Ἀμερικανοῦ ἀστρονόμου Δ. Κιρβούδου, κέντρον τι ἐν ᾧ αἱ ἐλκτικαὶ αὐτῶν δυνάμεις εἰσὶν ἰσοδύναμοι. Ἐκ τούτου ἐξάγεται κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ μνησθέντος ἀστρονόμου, ὅτι τὸ τετράγωνον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν περιστροφῶν τῶν τελουμένων κατὰ τὴν ὁλόκληρον περὶ τὸν ἥλιον περίοδον ὑπάρχει ἐν σταθερᾷ σχέσει πρὸς τὸν κύβον τῆς γραμμῆς τῆς ἐκτεινομένης ἀφ' ἐνὸς πρὸς ἕτερον κέντρον ἰσοδυνάμου ἑλξέως. Ἡ δὲ σέσις αὕτη δηλοῦται διὰ τοῦ ἀριθμοῦ 972,929. Ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ εἰκάξει ὁ μνησθεὶς Κιρβούδου τὴν μάξαν καὶ τὸν μέσον ὄρον τῆς διαστάσεως τοῦ πρώτου πλανῆτου τοῦ κειμένου μεταξὺ Ἄρεως καὶ Διός, τοῦ καὶ παραγαγόντος, κατὰ πιθανὸν λόγον, τοὺς καθεκάστην ἀνακαλυπτομένους ἀπτεροειδεῖς πλανήτας. Ἐκ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς

¹ Ὑπάρχουσι διάφοροι μηχαναὶ παριστώσαι τὰς σχετικὰς τῶν διαφόρων πλανητῶν καὶ δορυφόρων θέσεις τε καὶ περιστροφάς. Ἀξία λόγου πρὸ πάντων φαίνεται μοι ἡ τοῦ Ἰταλοῦ Βιζγγίνου, διὰ τε τὴν ἀκρίβειαν καὶ τάξιν δι' ἧς τελούνται αἱ κινήσεις τῶν διαφόρων πλανητῶν τε καὶ δορυφόρων καὶ αἱ μάλα κατ' ἀναλογίαν καὶ ὁμοίωτα ταῖς οὐρανίαις σφαίραις.

ὁρμώμενος συμπεραίνει πρὸς δὲ τὴν ὑπαρξίν καταπέρου τινὸς πλανῆτου κειμένου μεταξὺ Ἑρμού καὶ Ἡλίου. Καὶ δοξάζει ὅτι οἱ πλανῆται συνδέονται ἀνά δύο διὰ τινος σχέσεως καὶ ὁμοιότητος² δηλαδὴ

Ζεῦχος: Πλανῆται	μέσ. διάμ.	πυκνότης.
Α'. Ποσειδῶν	4,793.	0,187
Α'. Οὐρανός	4,428.	0,153
Β'. Κρόνος	9,205.	0,133
Β'. Ζεὺς	11,255.	0,243
Γ'. ὑποτιθέμενός τις πλανήτης	0,584.	1,472
Γ'. Ἄρης	0,519.	1,032
Δ'. Γῆ	1,000.	1,000
Δ'. Ἀφροδίτη	0,991.	0,973
Ε'. Ἑρμῆς	0,391.	0,930
Ε'. πλανήτης ἀγνωστος		

Σημειωτέον πρὸς δὲ ὅτι ὑπάρχει ἀριθμητικὴ τις ἀναλογία ἐν τῇ χρονικῇ περιόδῳ τῶν διαφόρων δορυφόρων τοῦ Διός πρὸς τοὺς τοῦ Οὐρανοῦ, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν παρατηρήσεων καὶ ὑπολογισμῶν πλείστων νεωτέρων ἀστρονόμων καὶ ἰδίως τοῦ Ἐρσχέλου καὶ Behr.

Περὶ Κομητῶν.

Ἡ κατ' ἰδίαν μάξα τῶν κομητῶν μόλις ἐξισοῦται πρὸς 1/5000 τῆς γῆς, καὶ ὁμῶς κατ' ὄγκον εἰσὶ τὰ μεγαλύτερα τοῦ πλανητικοῦ ἡμῶν συστήματος σώματα, διότι ἡ εὐρὰ τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1680 ἐμφανισθέντος κομητοῦ εἶχεν ἑκτασιν πλέον τῶν 165 ἑκατομμυρίων χιλιομέτρων, δηλαδὴ πολὺ πλείωτερον ἢ ὅσον ἀπέχει ἡ γῆ τοῦ ἡλίου.

Καὶ τοὶ ὑπαρχόντων, κατὰ πιθανὸν λόγον, χιλιάδων κομητῶν, ἡμεῖς μόλις γινώσκωμεν 700, διότι πλείστοι διερχόμενοι ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ καθίστανται ἡμῖν ἀόρατοι. Οὕτως ἐν τῇ κατὰ τὸ 60 πρὸ Χ. ἔτος ὀλιγῇ τοῦ ἡλίου ἐκλείψει, ἐθεάθη, κατὰ τὰ ὑπὸ Σενέκα μαρτυρούμενα, κομητῆς τις πλείσιον τοῦ ἡλίου μηδόλως πρότερον ὁρμώμενος. Καὶ ὁμῶς βεβαιούσιν ὅτι οἱ κατὰ τὰ ἔτη 1402 καὶ 1532, καθὼς καὶ οἱ μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Καίσαρος ἐμφανισθέντες κομητῆται, ἦσαν τοσοῦτον φασινοὶ ὥστε καὶ ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ καθίσταντο ὄρατοι.

Πρῶτοι οἱ Σῖνοι παρετήρησαν τοὺς τέσσαρας τῶν ἀρχαιοτέρων κομητῶν ὑπολογίσαντες τὰς τροχιάς αὐτῶν. Οὗτοι δὲ εἰσὶν ὁ

ἐν ἔτει 240 π. χ. ἐπὶ Γορδιανοῦ Γ'. ἐμφανισθεῖς ὁ ἐν ἔτει 539 ὅπῃ Ἰουστιανοῦ ἐμφανισθεῖς ὁ ἐν ἔτει 565, καὶ ὁ ἐν ἔτει 837. Κατὰ δὲ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Δυσσείουρου ὁ τελευταῖος οὗτος διέμυγνον ἐπὶ 24 ὥρας εἰς ἀπόστασιν μόλις 400,000 μυριομέτρων ἀπὸ τῆς γῆς. Ἡ ἐμφάνισις αὐτοῦ ἐφύθη ἐπὶ τοσοῦτον τὸν βασιλέα Ἀλουίσιον τὸν καὶ εὐσεβῆ ἀποκλιθέντα, ὥστε ἵνα σώσῃ αὐτὸν ὁ Θεὸς ἀπὸ τοῦ κατὰ φαντασίαν κινδύνου, ἀνῆγειρε πλεῖστα μοναστήρια καὶ ναοὺς! Καὶ ὅμως ἐνῶ ταῦτα ἐν Εὐρώπῃ συνέβαινον, οἱ Σῖναι κατεγίνοντο παρατηροῦντες τὴν πορείαν αὐτοῦ, ὑπολογίζοντες μεθ' ὅλης τῆς ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας τὴν φαινομένην παραβολὴν αὐτοῦ, καταμετροῦντες τὴν 60⁰ μῆκους οὐρανὸν αὐτοῦ, καὶ περιγράφοντες ἀκριβῶς τὰς διαφόρους φάσεις αὐτῆς τῆς καὶ διαφορομόρφως παρουσιασθείσης.

Ὁ πρῶτος δὲ κομήτης οὗ ἡ τροχία ὑπολογίσθη ἐπὶ παρατηρήσεων Εὐρωπαϊκῶν ἀστρονόμων ἐστὶν ὁ ἐμφανισθεὶς ἐν ἔτει 1456.

Ἐκ νεωτέρων παρατηρήσεων ἔπεται ὅτι ἡ τοῦ κομήτου, Εὐλέρου, καλουμένου τροχία ἐφ' ἧς κατὰ πρῶτον ἐγένοντο αἱ παρατηρήσεις μέχρι τοῦδε, ὑπέστη ἐπαισθητὴν ἐλάττωσιν καὶ συστολῆν, ὅπερ ἀποδοτέον, πιθανῶς τῷ λόγῳ τῆ ἀντιδράσει τοῦ ἐν τῇ οὐρανίᾳ διαστάσει ἐνυπάρχοντος αἰθέρος καὶ ἀδραζῶν ῥευστῶν.

Οἱ δὲ κομήται οἱ ἐπικληθέντες Ἐγκου καὶ Βιόλα εἰπὶν ἀξιοσημείωτοι διὰ τὴν βραχύτητα τῆς περιόδου αὐτῶν, καθότι ὁ μὲν πρῶτος ἐπανέρχεται κατὰ $3\frac{1}{2}$ ὡς ἔγγιστα ἔτη ὁ δ' ἕτερος ἀνά $6\frac{1}{4}$ περίπου ἔτη, ἐνῶ οἱ λοιποὶ, ὡς γνωστὸν διανύουσιν αἰῶνας ὀλοκλήτους!

Περὶ διαττόντων ἀστέρων.

Κατὰ τὸν Ἰταλὸν Σκιαπαρέλλην τὸ φαινόμενον τῶν κομητῶν σχετίζεται πρὸς τὸ τῶν διαττόντων ἀστέρων. Κατὰ τὴν ἐν χώρῳ κίνησιν, λέγει οὗτος, τὸ ἡμέτερον πλανητικὸν σύστημα συναντᾷ σμήνην σωματιδίων ἐπίσης κινουμένων. Τὰ συστατικά τοῦ σμήνους σώματα εὐρίσκονται κατ' ἀνάγκην πλη-

¹ Ὁρα καὶ τὴν ἐν τῇ Πανδώρα Περὶ Κομητῶν διατριβὴν ἡμῶν.

σίον ἀλλήλων, ἀλλ' ἐλκόμενα ὑπὸ τοῦ ἡλίου καὶ πλησιάζοντα αὐτὸν συμπλησιάζουσιν ἀλλήλα καὶ οὕτως εἰσέρχονται ἐν τῷ ἡμέτερω πλανητικῷ συστήματι, ἐν ᾧ ἔρχονται κινούμενα πάντα ὁμοῦ περὶ τὸν ἥλιον. Ὄταν δὲ τὸ ἐν λόγῳ σμήνος ἔλθῃ εἰς τὸ περιήλιον τῆς τροχίας αὐτοῦ φαίνεται ὡς κομήτης. Ὄταν δὲ πάλιν ἡ τροχία τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος σμήνους συναντᾷ τὴν τῆς γῆς, τότε κατὰ περιόδους ἴσας πρὸς τὸν χρόνον τῆς πρὸς τὸν ἥλιον ἀποκαταστάσεως αὐτῶν, ἡ γῆ συναντᾷ τὸ σμήνος ἔλκει πρὸς ἑαυτὴν τὰ πλησιέστερα πρὸς αὐτὴν σωματίδια τοῦ σμήνους καὶ οὕτω γίνεται συνεχὴς κατάπτωσης διαττόντων. Ἡ ὑπόθεσις ὅμως αὕτη καίτοι εὐφυῆς οὐκ ἐξηγεῖ ὅμως ὅλα τὰ τῶν κομητῶν φαινόμενα, πλὴν οὐκ ἀπάδει εἰς αὐτὰ.

Περὶ ἀπλανῶν ἀστέρων.

Κατὰ τὰς παρατηρήσεις καὶ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Ἀργελάνδου ὁ ἀριθμὸς τῶν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ὁρατῶν ἀστέρων συμποσοῦται κατὰ μέσων ὅρον εἰς 5,000 ἕως 5,800 διακρινόμενων, ἀναλόγως τοῦ μεγέθους εἰς 9—10 κατηγορίας, ὧν ἐκάστη ἐμπεριέχει ὡς ἔγγιστα τὸν ἐφεξῆς ἀριθμὸν.

Κατηγορία Α'. μεγέθους.	Ἀριθ. ἀστέρων
Β'. »	65
Γ'. »	190
Δ'. »	425
Ε'. »	1,100
ΣΤ'. »	3,200
Ζ'. »	13,000
Η'. »	40,000
Θ'. »	142,000
	200,000

Ὁ δὲ Βέσελος ἀριθμεῖ 3,000 ἀστέρων 9^{ου}—10^{ου} μεγέθους, ἐνῶ ὁ Λιτρόββιος τοὺς ἀναριθμᾷ εἰς 70,000.

Ἐν τῷ ὁρατῷ ὁρίζοντι τῶν Παρισίων διακρίνονται διὰ τῶν ὀφθαλμῶν 4,140. ἀστέρες. Ἐν δὲ τῷ ὁρίζοντι τῆς Αἰγύπτου Ἀλεξανδρείας 4,638, τῷ ὁρίζοντι τῆς Ἰταλίας ὁ Πλίνιος ἠρίθμησε μόνον 1,600 ἀστέρας μέχρι 5^{ου} μεγέθους, ὁρατοὺς διὰ τῶν ὀφθαλμῶν. Καὶ ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ Πτολεμαίου ἀριθμοῦνται μόνον 1,025 μέχρι 6^{ου} μεγέθους.

Ὀυλλιάμος ὁ Ἐρσεγελος χρώμενος τηλε-

σκοπίῳ ἔχοντι 20 ποδῶν μῆκος ἠρίθμησεν ἐν τῷ οὐρανῷ 20,374,000 ἀστέρων. Διὰ δὲ τηλεσκοπίου 40 ποδῶν μῆκους ὑπελόγησεν εἰς 18,000,000, μόνον τοὺς ἐν τῷ γαλαξίᾳ ἀστέρας!

Ἐπολογιζομένης τῆς μέσης ἀκτίνος τοῦ σεληνιακοῦ δίσκου εἰς 15', 33", 5 ἀπαιτοῦνται 195,291 σεληνιακαὶ ἐπιφανείαι ὅπως καλυφθῇ ὁ οὐρανός. Ὄθεν ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι αἱ 200,000 τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων τῶν μεταξὺ Α'. καὶ Θ'. μεγέθους ἀπέχουσιν ἀπ' ἀλλήλων κατ' ἴσας τῷ σεληνιακῷ δίσκῳ διαστάσεις, ἤθελεν ὑπάρχει εἰς ἀστὴρ ἐν ἐκάστη σεληνιακῇ ἐπιφανείᾳ καὶ ἐπειδὴ ἡ σελήνη δαπανᾷ 44'. καὶ 33" ὅπως διατρέξῃ ἀπόστασιν ἴσην τῷ ἑαυτῆς δίσκῳ, δὲν θέλει συναντήσῃ ἐν τῇ διαστάσει ταύτῃ ἢ ἓνα μόνον ἀστέρα. Ἐντεῦθεν συμπεραίνομεν τίνι τρόπῳ ἡ σελήνη ἐν τῇ περιόδῳ αὐτῆς δὲν καλύπτει ἢ ὀλιγίστους ἀστέρας.

Ἐὰν ληρθῇ ὡς ὅρος συγκρίσεως ἡ ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἀπόστασις τοῦ Ποσειδῶνος, ἧτις ὑπολογίζεται εἰς 30,04 ἀκτίνας τῆς τροχίας τῆς γῆς ἢ ἀπόστασις τοῦ ἐν Κενταύρῳ ἀστέρου α. ἀπὸ τοῦ ἡλίου ὑπερτερεῖ 7,523^{κις} τῆς τοῦ Ποσειδῶνος, ὑπολογιζομένης δηλονότι τῆς παραλλάξεως εἰς 0'', 91. καὶ ὅμως ἡ ἀπόστασις τοῦ ἐν Κύκνῳ 61 ἀστέρου εἶναι σχεδὸν ἴση πρὸς $2\frac{1}{2}$ τῆς ἐν λόγῳ ἀποστάσεως τὸν ἐν Κενταύρῳ α. Ἡ δὲ ἀπόστασις τοῦ Συρίου διὰ παραλλάξεως 0'', 23 εἶναι τετράκις μεγαλειτέρα. Ἐπολογιζομένη εἰς μυριάμετρα ἢ τοῦ Ποσειδῶνος ἀπόστασις ἀναβαίνει εἰς 460,000,000. Ἡ τοῦ Κρόνου, κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Ἀνσενος εἰς 294,000,000, μυριομέτρων. Ἡ δὲ τοῦ Συρίου ἢ ἴση πρὸς 896,800 ἀκτίνας τῆς τροχίας τῆς γῆς, ὑπολογίζεται εἰς 13,762,000 ἑκατομμυρίων μυριομέτρων. Ἀπόστασις ἦν τὸ φῶς διατρέχει μόλις ἐν διαστήματι 14 ἐτῶν!

Ἀπὸ τοῦ ἡλίου μέχρι τοῦ 61^{ου} τοῦ Κύκνου, ὑπάρχει ἀπόστασις 657,000 ἀκτίνων τῆς γῆνιου τροχίας ὅθεν τὸ ἡλιακὸν φῶς

¹ Καὶ ὅμως ὁ Ἐγγελοσ ἀπετόλμησεν ἐν τῇ ἰσολογοικῇ αὐτοῦ παραφροσύνῃ ν' ἀποκαλέσῃ τὴν ἀπειρον ταύτην τῶν οὐρανίων σωμάτων πληθὺν ἑξανθηματικῆς τοῦ δέκατος ἐκφύσεις ἢ σωρείαν μυριῶν!! (Encycloped. § 270 addit. nun §§268 et 270.)

τὸ ὁποῖον φθάνει εἰς λεπτὰ τῆς ὥρας 8', 17", καὶ 78" εἰς τὴν γῆν, ἐν τῷ μνησθέντι ἀστέρῳ φθάνει μόλις μετὰ δέκα καὶ ἐπέκεινα ἔτη.

Ἐκ τινων εὐστόχων φωτομετρικῶν ὑπολογισμῶν τοῦ I. Ἐρσεγελου ἐξάγεται ὅτι τινὲς τῶν τοῦ γαλαξίου ἀστέρων, τῶν διὰ τηλεσκοπίου ἐξ γαλλικῶν πύργων ὁρατῶν, εἰσὶν ἐν τοιαύτῃ ἀφ' ἡμῶν ἀποστάσει, ὥστε ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ἄρτι ἐπλάσθησαν ἤθελον διέλθει 2,000 περίπου ἔτη ὅπως τὸ φῶς αὐτῶν φθάσῃ μέχρι τῆς γῆς! Καθίσταται ἀδύνατον ν' ἀντιληφθῶμεν τῶν ἐν λόγῳ ἀποστάσεων ὅθεν ὀρθῶς εἶπεν ὁ Βέσελος, ὅτι ἡ διάστασις ἢ διατρεχομένη ὑπὸ τοῦ φωτός ἐν χρονικῷ διαστήματι ἐνός ἔτους εἶναι ἐξ ἴσου ἀκαταλόγιστος ὅπως ἡ διατρεχομένη ἐν διαστήματι 10 ἢ ἐπέκεινα ἐτῶν τούτου ἕνεκα μάτην ἠθέλαμεν κοπιᾶσαι ἵνα καταδειξώμεν ἐπαισθητῶς τὰς ἀνωτέρας τῶν συνήθων τῆς γῆς διαστάσεων ὡς π.χ. τῶν τοῦ γαλαξίου ἀστέρων κ.λ.

Μετὰ πολλῶν κόπων καὶ μόχθων ἐπέτυχεν κατὰ τὸ ἔτος 1842⁰ διευθυντῆς τοῦ ἐν Κοινοβόρῳ ἀστεροσκοπίου Βέσελος νὰ καταμετρήσῃ τὴν ἀφ' ἐνός τῶν ἀστέρων ἀπόστασιν τῆς γῆς, καθότι μετὰ τριῶν ἐτῶν ἐπανηλειμένας παρατηρήσεις ἐπὶ τριῶν μικρῶν ἀστέρων τοῦ Κύκνου, μικρὸν ἀπ' ἀλλήλων ἀπεχόντων εὗρεν ὅτι ἡ παραλλαγή τῶν ἀστέρων τούτων ἦτο μόλις ἐνός τριτημορίου δευτερολέπτου. Ἡ παραλλακτικὴ αὕτη γωνία ἔχουσα βᾶσιν τὴν ἀκτῖνα τῆς γῆς τῆς τροχίας, ἦτοι 38 ἑκατομμυρίων λευγῶν, δεικνύει κατὰ συνέπειαν ὅτι ἡ ἀπόστασις τῆς γῆς ἀπὸ τῶν ἐν λόγῳ ἀστέρων τοῦ Κύκνου εἶναι 600,000^{κις} μεγαλητέρα ἀφ' ὅ,τι ἡ τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἐπομένως τὸ φῶς τὸ ἀπὸ τὸν ἥλιον εἰς τὴν γῆν φθάνον ἐν χρονικῷ διαστήματι 8 ὡς ἔγγιστα δευτερολέπτου, διατρέχον ἀνά 617,000 λεύγας κατὰ δευτερολέπτου, καταναλίσκεν δέκα ἔτη ὅπως ἀπὸ τῶν μνησθέντων ἀστέρων φθάσῃ μέχρι ἡμῶν! Καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι μία σφαῖρα μεγάλου τηλεβόλου ἐκσφενδονομένη ἀπὸ ἐνός τῶν ῥηθέντων ἀστέρων καὶ προχωροῦσα πρὸς ἡμᾶς μετὰ τῆς συνήθους τῶν τηλεβολικῶν σφαιρῶν ταχύτητος δὲν ἤθελε φθάσει εἰς τὴν γῆν ἢ μετὰ παρέλευσιν 23,303,030, ἐτῶν!

Ἐκ τῶν ἀστέρων οἵτινες θέλουσιν ἀκολουθῶς καθέξει τὸν ἀρκτικὸν πόλον μέχρι τοῦ Βέγα τῆς Λύρας, ὁ κάλλιςτος πάντων θέλει ἀναπληρώσει τὸν νῦν πολικὸν ἀστέρα μετὰ παρέλευσιν 12,000 ἐτῶν.

Διάφοροι τῶν ἀστέρων ἐφάνησαν κατὰ πρῶτον εἰς ἐποχὰς χρονικῶς ὄρισμένας. Οὕτως ἐν ἔτει 14 π. Χ. ἐφάνη εἰς ἀστὴρ ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ Σκορπιού. Ἐν ἔτει 123 μ.Χ. ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ Ὀφιοῦχου. Ἐν ἔτει 174 μ.Χ. ἐν τῷ τοῦ Κενταύρου. Ἐν ἔτει 369² ἢ 386 ἐν τῷ τοῦ Τοξότου. Ἐν ἔτει 827² ἐν τῷ τοῦ Σκορπιού ὠσαύτως. Ἐν ἔτει 945 μεταξύ τοῦ τοῦ Κυφέως καὶ Κασσιοπέας. Ἐν ἔτει 1012 ἐν τῷ τοῦ Κρινοῦ. Ἐν ἔτει 1203 ἐν τῷ τοῦ Σκορπιού. Ἐν ἔτει 1230 ἐν τῷ τοῦ Ὀφιοῦχου. Ἐν ἔτει 1264 μεταξύ Κηφέως πάλιν καὶ Κασσιοπέας. Ἐν ἔτει 1572 ἐν τῷ Κασσιοπέας. Ἐν ἔτει 1578.... 1584, ἐν τῷ τοῦ Σκορπιού. Ἐν ἔτει 1600 ἐν τῷ τοῦ Κύκνου. Ἐν ἔτει 1604 ἐν τῷ τοῦ Ὀφιοῦχου. Ἐν ἔτει 1609.....1670, ἐν τῷ τῆς Ἀλώπεκος. Καὶ ἐν ἔτει 1848 ἐν τῷ τοῦ Ὀφιοῦχου.

Περὶ σύμπαντος.

Τὰ γνωστά ἡμῖν ἀθροίσματα ἀστέρων περιφερομένων ἐλλειψοειδῶς περὶ κοινόν τι κέντρον βαρῦτητος, κατὰ τοὺς γνωστοὺς τῆς παγκοσμίου βαρῦτητος νόμους, εἰσὶν 28,000· καὶ ὅμως πλεῖστα τῶν οὐρανίων σωμάτων εἰσὶν ἡμῖν πάντῃ ἀγνωστά, καθότι ἀπειράριθμα μὲν εὐρίσκονται εἰς ἀποστάσεις ἐν αἷς οὐ φθάνει ἀνθρώπινος ὄρασις καίτοι ὑπὸ ἐντελεστάτων τηλεσκοπίων βοηθουμένη. Πλεῖστα ἄλλα ἐξηφανίσθησαν πρὶν ἢ ἡ λάμψις τοῦ φωτός αὐτῶν φθάσῃ μέχρι τῆς γῆς· καὶ οὐκ ὀλίγα ἐκ τῶν γνωστῶν τοῖς προπάτορῶν ἡμῶν ἐκτοπισθέντα ἀπεχώρησαν ὅπου ἡ ἀνθρώπινος ὄρασις οὐδόλως εἰσχωρεῖ οὐδὲ διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν ἰσχυροτέρων τηλεσκοπίων.¹

Δότε μοι, ἔλεγεν ὁ Καρτέσιος, ὕλην καὶ κίνησιν καὶ πλάσσω κόσμον, μηδὲν λογισάμενος ὅτι τὸ πλάσμα αὐτοῦ ἤθελεν εἶσθαι τεράστιος μηχανὴ καὶ οὐχὶ κόσμον καθὼς

¹Υπάρχουσι διάφοροι οὐρανογραφικοὶ πίνακες ἐξ ὧν ἀξίως λόγου ὁ τοῦ ἰταλοῦ ἀστρονόμου Ἐρνεστρού Καποκίου

ἄμοιρος ἠθικῆς καὶ νοεῆς δυνάμεως. Οὕτω καὶ ὁ Ἀρχιμήδης ἐπειράθη ὑπολογῆσαι πόσοι κόκκοι ψαμμίτου ἀπαιτοῦνται πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ σύμπαντος, μηδὲν λογισάμενος ὅτι τὸ ἀπειρον οὐδέποτε δύναται συμπληρωθῆναι!

Ἡ μᾶλλον τολμηρὰ φαντασία ἀπισθοδρομεῖ, λέγει ὁ σοφὸς συγγραφεὺς τῶν Ὁρησκευτικῶν Μελετῶν Zschokke, ἀποδειλιῶσα ἐνώπιον ταύτης τῶν θείων δημιουργημάτων τῆς ἀπειρίας. Καὶ ἀνῆδύνασο πτερυγοφόρος νὰ πετάξῃ ἀπὸ ἀστέρος εἰς ἀστέρα ταχύτερον τῆς ἀστραπῆς, ταχύτερον τοῦ φωτός, ταχύτερον τῆς διανοίας, ἀνταιοτρόπως ἀφίνες μακρὰν ὀπισθέν σου τὴν γῆν καὶ τὸν ἥλιον αὐτῆς, ἀντὶ τὴν οὐράνιον ταύτην πορείαν σου ἐξηκολούθεις ἀκαταπαύστως εἰς αἰῶνας αἰώνων, ἤθελες καὶ τότε μάτην ἐπιζητεῖ τὸ τέρμα τοῦ σύμπαντος τῆς κτίσεως. Κατὰ διαδοχὴν νέοι ἀστέρες, νέα δημιουργήματα ἤθελον σοὶ ἐπιλάμπει ἐξ ἀπεράντων ἀποστάσεων. Ἄν δὲ καὶ μέχρις αὐτῶν ἔφθανες, ἤθελον σοὶ ἀποκαλυφθῆ καὶ ἄλλοι νέοι λαμπροὶ κόσμοι, ἐν νέων ἀκαταλόγιστων ἀποστάσεων. Οὐδὲν ὄριον, οὐδεμίαν ὄχθην ἤθελες ἀπαντήσῃ. Ὁ νοῦς σου ἤθελε χαθῆ ἐν τῇ ἀπειρίᾳ τῶν ὄντων σὺ δὲ οὐδέποτε ἤθελες φθάσῃ τὸ κράσπεδον τοῦ Παντοδυναμίου, ἢ τὸ κέντρον τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ!»

Ἴδου ὅποια τὰ ἔργα τοῦ Ὑψίστου, καὶ ὅμως εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ἔστι Θεός!! Ὁ Pater orbis! Unde nefas tautum¹.

Ι. ΔΕΚΙΓΓΑΛΣ.

Κύριοι συντάκται τοῦ Βύρωνος,

Ἐπιστέλλων ἡμῖν ἔγγραφον ἐκ Νάξου, φέρον χρονολογίαν τῆς 11 Μαΐου 1670, ἵνα δημοσιεύσῃτε, ἀν ἐγκρίνητε, αὐτὸ, προστίθῃτε καὶ τὰς ἐξῆς ὀλίγας διασαφήσεις· τὸ διακόσια ἐτῶν καὶ ἐπέκεινα ἡλικίαν ἔχον τοῦτο ἔγγραφον ἐπιγράφεται «Βούρα, πάσκουλα καὶ ἐντριτίες» Καὶ διὰ μὲν τῆς λέξεως βουρὰ, ἐννοεῖ ὅτι καὶ ἡμεῖς σήμερον· πάσκουλα δὲ, ἰταλιστὶ, τὰς βοσκὰς, καὶ ἐντριτίες, τὴν ἀπανομὴν τοῦ ἐνὸς τρίτου τοῦ εἰσοδήματος.

Τὸ ἐν τρίτον τοῦτο, νομοθετηθὲν ἐπὶ φραγκοκρατίας, ἐδίδοτο τακτικῶς καὶ μετ' αὐτὴν ὡς φόρος πρὸς τοὺς ἀπογόνους τῶν φράγκων παρὰ τῶν καλλιεργούντων τὰς θέσεις τὰς σημειούμενας ἐν τῷ ἔγγραφῳ. Διήρκεσε δὲ ἡ φορολογία μέχρι τοῦ 1820 ἔτους, ὅτε ὁ Μιχαὴλ Μαροκοπουλίτης, ἐκ τῶν προκρίτων τῆς νήσου, ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ παραστήσας εἰς τὴν θωμανικὴν Κυβέρνησιν τὸ ἀδικον αὐτῆς, ἐπέτυχε τὴν κατάργησιν.

Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς νὰ φροντίσῃτε νὰ φυλαχθῆ ἀσφαλῶς τὸ ἔγγραφο, καθὼς πρωτότυπον. Μοὶ ἐδόθη δὲ πρὸ χρόνων ὑπὸ τοῦ μακαρίτου φίλου μου Χρυσάνθου Σουμαρίπα, ἀνίκοντος εἰς τὴν εἰκογένησιν τῶν δουκῶν de Sommarive καὶ χρηματίσαντος βουλευτοῦ τῆς Νάξου ἐπὶ βασιλείας Ὁθωνος.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 19 Ἀπριλίου 1874.

Ν. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ.

Βούρα πασκουλα καὶ ἐντριτίες 1670 μαγίου—11 κατατονέο

- Πρῶτος Στελιδα Θεοφιλακτος. χιλία τετρακόσια ἀσπρα. . . . . ἄσπ. 1400
- 2 Πολίγνη Αντονις σουμαρίπας καὶ μπαργιανίς μετὶς ἐντριτίες . . . . . » 1450
- 3 Ἀβολιανὴ τζορτζέτος μετὶς ἐντριτίες ποῦ ἔχου μεσα στοτόπο. διοχλιάδες τετρακόσια πενιντα . . . . . » 2450
- 4 Οσκιελος Γερονιμος κωντες πετακοσια πενιντα ἀσπρα μετὶς ἐντριτίες . . . . . » 550
- 5 σιδεροπετρα χρουσις κορονελος χιλια πεντακοσια ἄσπρα . . . . . » 1500
- 6 Ἀγισσο σταγι μπαρότζις χιλια ἀσπρα . . . . . » 1000
- 7 Γιάλη φραντζεσκος μπαροτζις Αντονις μαβρομάτις καὶ μαρκος ἀναπλιωτις ἀσπρα χιλια . . . . . » 1000

- 8 μεΓαλι βίγλα αντονις μαυρομάτις φραντζεσκος μπαροτζις καὶ διμητρι κκ. . . ἄσπ. 850
- 9 σανκρο τζορτζις σουμαρίπα καὶ φίλιπος σουμαριπας ἐντριτίες . . . . . » 590
- 10 τριποδες φατακις διακοσια πενιντα . . . . . » 250
- 11 Κιεχρες αντονις μπαροτζις ἑφτακοσια ἀσπρα . . . . . » 700
- 12 Ἐβριακίς ἀσπρα χιλια ἐξακόσια . . . . . » 1600
- 13 αρχατος χρουσις κορονελος ἀσπρα χιλια πενιντα . . . » 1050
- 14 μαραθος Γιακουμος καστρις χιλια πεντακοσια . . . . » 150
- 15 μικραργία φίλιπος σουμαριπας ἀσπρα τριακόσια ἰκοσι πεντε . . . . . » 320
- 16 αρχια τζορτζις σουμαρίπας πεντακοσιά ἰκοσι πεντε . » 525
- 17 αρχια τζορτζις κορπ. εκατο » 100
- 18 δαυαργιονας φίλιπος Λουρδας διακοσια πενιντα . . » 250
- 19 απλικι τζαμπατις κορονελο χιλια εκατο πενιντα . . . » 1150
- 20 απλικι μαρκαντωνις χιλια εκατο πενιντα . . . . . » 1150
- 21 πανερμος τζανε τελαροκας χιλια οκτακοσια . . . . . » 1800
- 22 Χιμαρος μαρκος ἀναπλιωτις καὶ φίλιπα παρπαρίγο χιλια πεντακοσια . . . . . » 1500
- 23 αναλια τζανε τελαροκας ἐξακόσια ἀσπρα . . . . . » 600
- 24 Χαλατρι φίλιπος λουρδας ἀσπρα οκτακοσια . . . . . » 800
- 25 καλιστιχια χρουσις κιαστρις . » 1000
- 26 φοτοδοτις διο χιλιαδες ὀκτακοσια . . . . . » 2800
- 27 μερσινη μαρκαντωνι τζιλιύ πεντακοσια . . . . . » 500
- 28 Λακος αντονις γριμαλις χιλια ἑφτακοσια . . . . . » 1700
- 29 ὄριτις χρουσις κορονελος ὀκτακοσια . . . . . » 800
- 30 αρχια κικια χρουσις κορονελος ἑφτακοσια . . . . . » 780
- 31 αμομαζι Νικολαίος σουμαρί-

πας χιλια	ἄσπ. 1000
32 βαθη χρουσις σουμαριπα μάρκου χιλια	» 1000
33 μεσι τζορτζετος μπαροτζις διο χιλιαδες τετρακοσια	» 2400
34 κομιακι φραντζεσκος μπα- ροτζις διο χιλιαδες τετρα- κοσια	» 2400
35 ἁγια μόναστρι ασπρα τετρα- κοσια	» 400
36 κανας γιακουμος καστρις χι- λια ασπρα	» 1000
37 σκιεπονη μαρκος Κορονελος χιλια ασπρα	» 1000
38 χαλαντρα φιλιππος Γριμαλ- τις χιλια διακοσια	» 1200
39 αγιο πνευμα τζορτζι σουμα- ριπας χιλια ασπρα	» 1000
40 Γράπουτι Νικολας συνοδος χιλια	» 1000
41 Κυνιδαρος χρυσις κορονέλλος χιλια	» 1000
42 Κυραμοτι γιακουμος γρι- μαλτις τζαμπατι μπαροτ- ζις ενιακοσια	» 900
43 σιφονες τζανες Γιουστιανανος και σουλτανα χιλια τρα- κοσια	» 1300
44 φαναρι Ματεος σουμαριπας πεντακοσια ασπρα	» 500
45 φινελια αντονις μπαροτζις εξεκασια	» 600
46 φιλοτι χρουσις μπαροτζις ε- φτακοσια	» 700
47 αμελαθιου και τζικαλαργα εφτακοσια πενιντα	» 750
48 ραχι γιακουμος καστρις ασ- πρα πενιντα	» 50
49 φλεργιο Γερμανος σουμαρι- πας χιλια ασπρα	» 1000
50 απανο κάστρο εφτακοσια Νι- κολας Γριςπος	» 800
51 μελανες αγουστις τενορες οΚτακοσια	» 800
52 μεγαλες πετρες Γεζουίτες τρακοσια πενιντα	» 350
53 ἁγιος διμιτρις φιλιππος Λούρ- δας τρακοσια πενιντα	» 350
54 ἁγιος μαμας εφτακοσια	» 700

55 κορακια Γιακουμος κορονέ- λος πενιντα ασπρα	ἄσπ. 50
56 ξεροκαμπος χιλια ασπρα	» 1000

Φραντζεσκος μπαροτζις.
Χρουσις καστρις.
Χρουσις Κορονέλλος.
Τζουανες ντελαροκας.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ ΕΝΥΠΝΙΟΝ.

Φιλόμουσος ομήγουρις.¹

Πρὶν ἢ ἐπιληφθῶ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ προαγγελθέντος ὑμῖν ποιήματος, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν στιχοῦργήματος, ἀναγκαῖον θεωρῶ προειπεῖν ὑμῖν δύο τινά: πρῶτον, ὅτι καθάπερ καὶ ὑμεῖς αὐτοὶ μετ' ὀλίγον πεισθήσεσθε, τὸ ἀναγνωσθησόμενον στιχοῦργημα ὑπὸ ποιητικῆν ἔποψιν θεωρούμενον μετριωτάτης τυγχάνει ὄν, ἵνα μὴ εἶπω μηδεμιᾶς ἀξίας· εἰ δέ τινα ἐγκλείει ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀξίαν, αὕτη συνίσταται εἰς τὸν σκοπὸν μόνον δι' ὃν τοῦτο ἐγράφη, σκοπὸν καθαρῶς ἠθικόν, ὡς παρακατιόντες ἀναπτύξομεν.

Καὶ εἰκόνας μὲν ἐν αὐτῷ ῥομαντικὸς οὐδὲ ὅλως, οὐδὲ ἀνθη ποιητικὰ ἀπαντήσετε, εἰ δέ ποτε κἀνεν τοιοῦτον τυχαίως παρεισέπεσε, τοῦτο βεβαίως, ἢ Μουσαίτις λεληθότως καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ποιητοῦ παρενέβαλεν, ἢ δεινός τις ἀνεμοστρόβυλος ἀφαρπάσας ἐκ ταπεινοῦ τινος καὶ ἀποξηρανθέντος κηπίσκου, μέτεφερεν ἐν αὐτῷ· διόπερ οὔτε τὴν ὁσμὴν ἀλλ' οὐδὲ τὴν χροιάν ὁμοιάζει τὸ παράπαν πρὸς τὰ ἀθάνατα τοῦ Ἑλικωνος ἀνθη. Δεύτερον δὲ ὅτι σκοπὸς τοῦ ποιήματός ἐστιν ἡ στηλίτευσις τῆς κατ' ἐπιφάνειαν περὶ τὰ θεῖα εὐλαβείας τινῶν, οὐκ εὐαρίθμων δυστυχῶν, τῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ὧν πᾶσα ἡ εὐλάβεια καὶ αἱ Χριστιανικαὶ ἀρεταὶ περιστρέφονται ἐν τῷ στενῷ ξηρῷ καὶ ἀγόνῳ κύκλῳ τῆς Ἐξωτερικῆς μόνης λατρείας.—Καὶ τούτων μὲν, τῶν δὴ καὶ καλῶν χριστιανῶν καὶ εὐλαβῶν καὶ πιστῶν, ὡς μὴ ὄφελε, κοινῶς ἀποκαλουμένων, δύο τινὲς ὑπάρχουσι κατηγορίας. Α' ἡ τῶν ἐν πεποιθήσει πιστευόντων εἰς τὰ τῆς θρησκείας δόγματα, περιοριζομένων ὅμως

¹ Ἀνεγνώσθη ἐν τῷ Συλ. Ἀδριανουπόλεως.

εἴτε ἀμαθείας εἴτε κητῆς ἀγωγῆς ἕνεκεν, εἰς τὴν ἀπαρέγκλιτον ἐκπλήρωσιν μόνων τῶν τυπικῶν καὶ ἀναφορικῶν πρὸς τὸ ἄτομον ἐπιβαλλομένων ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας θρησκευτικῶν καθηκόντων. Οὗτοι οὐ διαλείπουσι φριτώντες ἐν τοῖς ναοῖς, ἐν τῇ ὀρθρίᾳ ἑσπερίαις τε καὶ νυκτερίοις ἀκολουθίαις, μηδεμίαν τῶν νηστειῶν καταλύοντες καὶ τετράκις τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐξομολογούμενοι καὶ μεταλαμβάνοντες, καθὼς ἐξ ἀγνοίας νομίζουσι ὅτι ἐν τούτοις καὶ μόνοις ἐγκτεται πᾶσα ἡ θεία καὶ ὑψηλὴ τοῦ θεανθρώπου διδασκαλία· ὀλιγωροῦσι δὲ ἀπ' ἐτέρου, ἢ μηδὲ ὅλως μερμνῶσι περὶ τῶν πρωτίστων καὶ ὑψηλῶν καθηκόντων, ἅτινα ὑπὸ πάντων ἐν γένει τῶν θρησκευμάτων, καὶ αὐτῶν τῶν μᾶλλον ἀλλήλοις ἀρισταμένων ἐπιβέβληνται τοῖς ἀνθρώποις, πρὸ πάντων δὲ καὶ ἐξ ὀχῶς ὑπὸ τῆς θείας τοῦ διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος σταυρωθέντος Ἰησοῦ διδασκαλίας τοῖς ὁπαδοῖς αὐτοῦ.—Β' ἡ τῶν ἀνευ πραγματικῆς πεποιθήσεως ἀκολουθούντων τὰ τῆς Ἐξωτερικῆς λατρείας, ἀλλὰ πρὸς ἀνθρωποπαρέσκειαν, κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον, χάριν ἐπιδείξεως εὐλαβείας εἴτε βιωτικῶν ἐστὶν ὅτε συμφερόντων.

Οἱ ἀνήκοντες ἐν ταῖς δυσὶ προρηθείαις κατηγορίαις, ὧν ἱκανὰ δυστυχῶς παραδείγματα ἐν τῷ βραχεῖ τοῦ βίου μου διαστήματι ἔτυγον ἰδεῖν, πάντες παρεγώρισαν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν οὐδὲ ὅλως ἐγνώρισαν τὴν θεόπνευστον καὶ ἱεράν τοῦ Εὐαγγελίου διδασκαλίαν, ἧς βάσις καὶ θεμέλιος ἀδαμάντινος λίθος ἐστὶν ἡ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἀγάπη. «Ἀγάπα Κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου καὶ ἀγάπα τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν.» Ἐν τούτῳ ἐγκτεται πᾶσα ἀρετὴ, πᾶσα θρησκεία, πᾶς νόμος ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι καὶ ἐκ τούτου ὡς ἀπὸ χρυσορροῦ πηγῆς ἀπορρέει πᾶν ἀγαθὸν καὶ ὑψηλὸν αἰσθημα' ἐν αὐτῷ συγκαιφαιουῦται ὀλόκληρος ἡ τοῦ θεανθρώπου θεία διδασκαλία, καὶ ἐν αὐτῷ τέλος ἐγκρύπτεται τὸ μυστήριον τῆς ἐναρκνώσεώς του, ἢ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἀγάπη. «Ἐν ταύταις, λέγει, ταῖς δυσὶ ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται.» Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους!

Ἐκ τῆς θείας ταύτης ἐντολῆς ἐκπορεύονται, ὡς χρυσαὶ καὶ ἀτινοβόλοι θυματέρες

ὑπερφουῶς μητρὸς ἢ πρωτότοκος ἀγία Ἐλεημοσύνη, ἔπονται δὲ ταῦτη ἢ φιλοξενεία, ἢ τῶν νοσοῦντων νοσηλεία, ἢ τῶν καμνόντων περιθαλψίς ἢ τῶν θλιβομένων παρηγορία.

Τί ὄφελεῖ μοι, πανευλαβέστατε Κύριε, εἰ σὺ μὲν νηστείας καὶ προσευχαῖς καὶ ἀλλεπαλλήλοις γονυκλισίαις ἐπικαλῆ δι' ἑαυτόν τὴν ἐξ ὕψους ἀντίληψιν καὶ τὴν ἐκ τῶν δεινῶν σου ῥύσιν παρὰ τοῦ κοινοῦ ἡμῶν ῥύστου καὶ Σωτῆρος ἀπεκδεχόμενος οὕτω τὴν βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν, ἐνῶ ἐγὼ ὁ ὁμοίός σου, ὁ ὁμοπάτριος ἀδελφός σου, ὁ ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ αὐτοῦ παντοδυνάμου ἀπειραγάθου καὶ πολυελέου Πατρὸς ἐξεληθῶν, κρούω ματαίως τὰς ταυνοσκίους θύρας τοῦ μεγάρου σου ἐπαιτῶν σοι τεμάχιον ἄρτου, ἄστις καὶ τρέμων ὑπὸ τῆς πείνης καὶ τοῦ ψύχους; σὺ δὲ ὁ κατ' εἰκόνα Θεοῦ, ὡς μὴ ὄφελε, πλασθεῖς, οὐδ' ἐνὶ κἀν τῶν ὑπὸ τὴν Λουκούλιον τράπεζάν σου πιπιτόντων ψυχῶν ἀξίους νὰ μ' ἐλεήσης; εἰ δέ που συναντήσεις μοι καθ' ὁδὸν, ἀποστρέφει ἀπ' ἐμοῦ τὸ πρόσωπον, ἀποτροπιαζόμενος τὴν θέαν τῶν ῥακίων μου καὶ τοῦ κατεσκληκότος προσώπου μου, καὶ γοργῶ μακράν μου φεύγει βήματι ὡσεὶ ὑπὸ πανώλους κατεχομένου;

Εἰς τί ὄφελουσι με αἱ σήμερον δεήσεις προσευχαὶ καὶ ἐξομολογήσεις σου, ἐνῶ τὴν ἐπιούσαν συκοφαντεῖς με ἀδικῶς, διαβάλλεις καὶ ἀτιμάζεις με, ἢ λαβόντα προσκαίρως ἀνάγκην τοῦ βαλαντίου σου προσφέρεις μοι τοῦτο ἐπὶ τῷ ἀνηκούστῳ καὶ φρικαλέῳ τόκῳ τῶν ὅ τοις $\frac{0}{10}$ κατὰ μῆνα καὶ σὺν ἐνεχύρῳ μάλιστα διπλασίαν τὴν ἀξίαν τοῦ δανειζομένου μου ποσοῦ, μὲ καταστρέφεις δ' οὕτω ἀντὶ νὰ μ' εὐεργετήσης;

Τοῦτο δὲν εἶνε κύριοι ἐπινόησις τῆς φαντασίας μου, ἀλλὰ γεγονός, διότι ἔτυχέ ποτε νὰ γνωρίσω ἐν τινὶ πόλει τοῦ Εὐξείνου ἀνθρωπόμορφον τοιοῦτον κεφαλαίουχον τοκογλύφον, ὅστις ἦν, ὡς εἶκός, γνωστός πᾶσι τοῖς κατοίκοις τῆς πόλεως ἐκείνης, καὶ ὅστις ἐν τούτοις οὐδεμίαν κατέλυε τῶν νηστειῶν, οὐδ' ἔτυχέ ποτε ἀπὼν ἐκ τῆς λειτουργίας.

Καὶ ἐν τούτοις ὁ ἀγαθὸς ἐκείνος ἀνθρωπὸς ἐφρόνει καὶ ἐν πεποιθήσει ἔτι φρονεῖ ὅτι εἶνε ὁ κάλλιστος τῶν χριστιανῶν καὶ ὅτι ἀπαρεγκλίτως καὶ ἀκριβῶς ἀκολουθεῖ τὰ ὑψηλὰ δόγματα τῆς θείας τοῦ Εὐαγγελίου

διδασκαλίας, τὰ δόγματα ἐκείνου ὅστις εἶπεν «Εὐκοπώτερόν ἐστι κάμηλον διὰ τρυπήματος βαφίδος διελθεῖν ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν» καί, «ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐν τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε, μυριοπλάσιον δ' ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν Οὐρανῶν.» — Οὐδέποτε ὅμως, ἐξ ὅσον οἶδα, εἶπε νηστεύετε, ἢ προσεύχεσθε ἀπὸ πρωίας μέχρι ἑσπέρας, ἀλλὰ τὰ «παρατιθέμενα ἐν τῇ τραπέζῃ ἐσθίετε» «οὐ τὸ εἰσεργόμενον εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ στόματος, τούτο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον» ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐξεργάζονται διαλογισμοὶ πονηροὶ, φόνοι, μοιχεύειαι, πορνείαι, πλεονεξίαι, πονηρίαι, δόλος, υπερηφάνια, βλασφημίαι, κλοπαί, ψευδομαρτυρίαι· ταῦτά ἐστιν τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον. Προσευχόμενοι δὲ μὴ βαττολογεῖτε ὡς περὶ αἱ ἐθνικοὶ· δοκοῦσι γὰρ ὅτι «ἐν τῇ πολυλογία αὐτῶν εἰσακουσθήσονται, ἄλλ' ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνεῖτε τὸν Κύριον. Οὐ γὰρ πᾶς ὁ λέγων μοι Κύριε, Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν Οὐρανοῖς.»

Τοιαῦτα οἴλητ' ἀπαδείγματα, τοιαῦται ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀγχιμαίαι, εὐτυχῶς οὐχί τοσοῦτον κοιναί, οὐχί ὅμως καὶ πάντα σπάνια, παρῶτρυνάν με πρὸ δεκαεσσάρων ἐτῶν ἐν Ἱεροσολύμοις εὐρισκόμενον νὰ συνθέσω τὸ ποιημάτιον, οὐτινος θέλετε ἔχει τὴν ἐπισκεψὴ ὑπεμονὴν ν' ἀεροσπῆτε τὴν ἀνάγνωσιν.

Μὴ τις ὅμως ὑμῶν, πρὸς Θεοῦ, ὑπολάβῃ ὅτι λέγων ταῦτα ἐνοῶ ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ λατρεία καὶ ἡ ἐκπλήρωσις πάντων, ἔστω τοῦ ἐπουσιωδέσσερου τῶν ὑπὸ τῆς ἀγίας ἡμῶν Ὁρθοδόξου ἐκκλησίας ἐπιβαλλομένου ἡμῖν καθήκοντων εἰσὶ παραληπτέα καὶ παραγκωνιστέα· πολλοῦ γε καὶ δεῖ! μηδεὶς τοιαύτην κακόδοξον ἀποδύτω μοι δόξαν. Ἀπ' ἐναντίας φρονῶ, παραινῶ καὶ πιστεύω ὅτι δεῖ καὶ «τοῦτο ποιεῖν καθεῖνο μὴ ἀρεναί.»

Ἡ βουλὴν μόνον, ἐπὶ τῶν ἀγῶν αὐτῶν τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου ἐρεϊδόμενος ν' ἀποδείξω ὅτι Πίστις ἄνευ ἀγαθῶν ἔργων μηδὲν ἐστι, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, σώμα ἐστι νεκρὸν, ἄγονον, δυσειδὲς καὶ κάκοδμον.

Ἡ ἰδέα δὲ αὕτη ἀπ' αὐτῆς ἔτι τῆς πρώ-

τῆς παιδικῆς ἡλικίας μου ἐνεπνεύσθη μοι καὶ ἐνεφουτεύθη ἐν τε τῷ νῶϊ καὶ τῇ καρδίᾳ μου, διότι ἐν τῇ ἀλληλοδιδασκτικῇ Σχολῇ τῆς πατρίδος μου ἐνθῆ τὸ πρῶτον ἐδιδάχθην νὰ συλλαβίζω, εἰεῖνο ὅπερ ἐν πρώτοις ἐμαθὼν ν' ἀναγινώσκω ἦν τὸ ἐξῆς θαυμασίον τετραστιχον, γεγραμμένον μεγάλως γράμμασιν ἐπὶ πίνακος ἀνηρτημένου ὑπερθεῖν τῆς διδασκαλικῆς καθέδρας.

Ἔργα καλὰ θεῖ' ὁ θεὸς καὶ καθαρὰν καρδίαν. Οὐχὶ πομπὰς δωρήματα, καπνίσματα, θυσίαν. Τοιαῦτα δὲν χρειάζεται ὁ Κύριος τῶν ὄλων· καρδίαν θέλει καθαρὰν, δικαίαν, χωρὶς ὀδόν.

Ὡστε ἂν ἐξακολουθῶ ἔτι καὶ νῦν τοιαῦτα τρέφων φρονήματα, τὸ σφάλμα οὐκ ἐμὸν ἀλλὰ τοῦ παιδαγωγήσαντός με διδασκάλου.

Δεύτερος ἔτι λόγος τῆς συνθέσεως τοῦ προκειμένου ποιηματίου ὑπῆρξεν ἡ ἰσότης, εἰς ἐμὲ τοῦλάχιστον, καὶ βλάσφημος ῥήτρα του «πίστευε καὶ μὴ ἐρέυνα» ἐκ διαμέτρου ἀντικειμένη καὶ ἀντιτρατευομένη πρὸς τὸ τοῦ Εὐαγγελίου «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς.»

Ὁσᾶκις τυχὸν ὑπέβαλλον κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ μαθητικῆ μου σταδίου, εἴτ' ἐγὼ εἶτε τις ἕτερος τῶν οὐηλικῶν συμμαθητῶν μου ἀπορίαν τινα πρὸς τὸν διδάσκαλον τῆς Ἱερᾶς Ἱστορίας οὕτως ἀντιπάσης ἀπαντήσεως, ἐπανελάμβανον ἡμῖν ἀεὶποτε τὸ στερεότυπον τὸ «πίπτει καὶ μὴ ἐρέυνα» ὅπερ ἐστὶν ἴσον τοῦ ἀποκτηνότητι, τύφλωτε, μὴ σκέπτε, μὴ κρίνε τὰ τοιαῦτα, διότι τὸ δικαίωμα τοῦ λόγου ἀπηγόρευται σοι. Ὁρθῶς νομίζω, κύριοι, ἀνωτέρω τὴν ῥήτραν ταύτην βλάσφημον ἀπεκάλεσα, διότι οὐδὲν ἥττον σκοπεῖ αὕτη ἢ τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ λόγου, καὶ τὴν ἀποκτίνωσιν τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου. Ταύτης ἐφαρμοζομένης, ὁ λόγος θν ἐδωρήσατο ὁ Θεὸς τῷ ὑπερτάτῳ τῆς δημιουργίας αὐτοῦ ὄντι, δι' οὗ καὶ μόνον ὑπερτερεῖ ὁ ἄνθρωπος πάντων τῶν λοιπῶν κτισμάτων, δι' οὗ μετέχει τοῦ Θεοῦ καὶ κοινωνεῖ μετ' αὐτοῦ, ὁ λόγος λέγω οὗτος τῷ ἀφαιρεῖται παντάπασιν· ἐκπτώσις δὲ τότε τοῦ θρόνου αὐτοῦ ὁ ἄνθρωπος γενόμενος, κατέρχεται ἐν τῷ ἅμα εἰς τὰς κατωτάτας βαθμίδας τῶν ζωϊκῶν ὄντων, καθότι ἅπαντα τὰ θηρία θέλουσιν ὑπερτερεῖ αὐτοῦ κατὰ τὴν σωματικὴν βίωσιν, τὴν ὠκυποδίαν, τὴν ὀξύτητα τῆς τε αἰσῆς, ὀράσεως καὶ ἀσπρήσεως,

καὶ κατὰ τὴν ὑγείαν ἐν γένει· διότι τὸ θεῖον ἐκεῖνο δῶρον δι' οὗ καὶ μόνον ἀναδεικνύεται οὗτος βασιλεὺς τῆς ζωϊκῆς πλάσεως, ὁ λόγος, ἀφῆρη ἀπ' αὐτοῦ.

Ἀνατρεξόμεν ἤδη πρὸς στιγμὴν διὰ τῶν ἠλεκτρικῶν πτερυγῶν τῆς διανοίας ἀναμέσον τοῦ ἀχανοῦς τῶν Αἰώνων κοιμητηρίου καὶ διελθόντες πολλοὺς πρὸ τῆς ἐν τῷ Κόσμῳ ἐμφανίσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ αἰῶνας, στήμεν πρὸ τῶν Ἡρωϊκῶν καλουμένων χρόνων τῆς Ἑλλάδος, οὗς ὑπερφυῶς ἐψάλεν ἡ Μοῦσα τοῦ Ὀμήρου, τῆς ἀθανάτου ἐκείνης ἀηδόνος τῆς ἀρχαιότητος. Τί δὲ βλέπομεν ἐν αὐτοῖς; ὅτι οἱ ἀεὶμνηστοὶ προπάτορες ἡμῶν ἐξήσκουν ἀκριβῶς καὶ ἀπαρεγκλίτως καὶ μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαθείας πάσας τὰς χριστιανικὰς ἀρετὰς εἰ καὶ μὴ ἔχοντες ὡς εἰκὸς, οὐδεμίαν γνῶσιν τοῦ Εὐαγγελίου.

Αἱ ἀρεταὶ δ' αὗται τῶν προγόνων ἡμῶν ἀριδίως καταφάνονται ἐν πᾶσι τοῖς σωζομένοις συγγράμμασιν αὐτῶν, ὥστε περιττὸν πάντη θεωρῶ μακρηγορῆσαι περὶ τούτου ἐνταῦθα. Ἀρκεῖ ἐν μόνον βλέμμα νὰ ῥίψη τις ἐπὶ μιᾶς καὶ μόνης σελίδος οἰουδήποτε συγγράμματος αὐτῶν, ὅπως πεισθῇ περὶ τούτου. Ἡ πρὸς τὴν θεότητα εὐλάβειά των ἦν ἀμετρος ἐν τε ταῖς ἀνωτάταις καὶ κατωτάταις τῆς κοινωνίας αὐτῶν τάξεσιν, διότι οὐδενὸς κατῆρχοντο ἔργου πρὶν ἢ ἐπικαλεσθῶσι τὴν θεῖαν ἀντίληψιν καὶ ἀρωγὴν τελευτώντες δ' αὐτὸ, ἐτέλουν σπονδὰς καὶ θυσίας, κατὰ τὸ ἔτος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅπως ἐκφράσωσιν οὕτω τὰς εὐχαριστίας αὐτῶν πρὸς τὸν Θεόν. Μηδέποτε δυσανεσχέτου κατὰ τῆς θεότητος διὰ τὰ συμβαίνοντα αὐτοῖς δεινοπαθήματα, εἰ καὶ ἐν πεποιθήσει ἐπρέσβευον ὅτι πᾶν ἀγαθὸν ἤδὲ δεινὸν ἐκ Θεοῦ ἐπιγίγνεται τοῖς ἀνθρώποις.

Καὶ μόλα ταῦτα οὐδέποτε ἐβλασφήμου, διότι ἄγνωστος ἦν παντάπασιν ἐν τῇ ἀμύμονι καὶ ἀγγελοτευκτῇ γλώσσῃ αὐτῶν ἡ βλασφημία, ἡ τοσοῦτον τὴν σήμερον κοινὴν παρὰ πᾶσι τοῖς Χριστιανικοῖς ἰδίως λαοῖς, παρὰ πολλοῖς δὲ τῶν τῆς πεφωτισμένης καὶ χριστιανικῆς ἐσπερίας Εὐρώπης λαῶν κατήτησεν αὕτη τρόπος τοῦ λέγειν καὶ κρίνειν σαρμὸς. Ὁ θεῖος ὅμως καὶ πολυτλήμων Ὀδυσσεὺς ἐπὶ δεκαετίαν ὄλην περιπλανώμενος καὶ θειῶς ταλαιπωρούμενος ἕνεκεν τῆς κατ' αὐ-

τοῦ ὄργῆς τοῦ Ποσειδῶνος οὐδέποτε βλασφημεῖ τούτον, εἰ καὶ καλῶς γινώσκων ὅτι αὐτὸς ἦν τῶν δεινῶν του ὁ αἴτιος.

Τοῦ δὲ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτος, τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης, τῆς ἱερᾶς φιλοξενείας, τῆς ἀγίας ἐλεημοσύνης, τῆς δικαιοσύνης τοῦ πρὸς τοὺς γεννήτορας σεβασμοῦ, τῆς συζυγικῆς πίστεως καὶ ἀγάπης, τῆς φιλικίας κτλ. εἰς ποῖον ἄλλον λαὸν τῆς ὑψηλοῦ ἀνεφάνησαν δείγματα μεγαλύτερα καὶ περιφανέστερα ἐὰν μὴ εἰς τὸν Ἑλληνικόν; Τίνος ἐτέρου ἔθνους ἢ Ἱστορία παρουσιάζει ὅμοιον αὐταπαρνήσεως παράδειγμα χάριν τῆς πατρίδος, τοῦ πολυθυλλήτου εἰεῖνου τοῦ μεγάλου τῆς Σαλαμῖνος Ἡρώος Θεμιστοκλέους, ὅτε πρὸς τὸν Εὐρυβιάδην μὴ πειθόμενον εἰς τὴν γνώμην αὐτοῦ ὅπως πολεμήσωσι τοὺς Πέρσας κατὰ θάλασσαν, καὶ ὑψώσαντα ἐν ἀγανακτήσει τὴν βακτηριαν ὅπως τὸν πατάξῃ, εἶπε τὸ πολυθύλλητον ἐκεῖνο «πάταξον μὲν ἄκουσον δέ;» Ποῖον ἕτερον ἔθνος ἔχει νὰ ὑποδείξῃ ἡμῖν ὅμοιον παράδειγμα συζυγικῆς ἀγάπης καὶ πίστεως καὶ ἀρετῆς οἶον τὸ τῆς συνετῆς καὶ περίφρονος Πηνελόπης; Οὐδέποτε λησμονεῖ αὐτὴν ὁ θεῖος Ὀμηρος καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς μακρᾶς του ὑπὲρ τοῦ Ὀδυσσεῦς ἐποποιίας, οὔτε τῷ ἀναγνώστῃ κατὰ συνέπειαν ἐπιτρέπει ἵνα πρὸς στιγμὴν τὴν λησμονήσῃ, ἐξαιρεται δὲ τοσοῦτον ἐπιτυχῶς καὶ ἐνθουσιωδῶς ἡ ἀρετὴ τοῦ ὑπογραμμοῦ τούτου τῆς συζυγικῆς πίστεως, τοῦ κλέους τοῦ γυναικείου φύλου, ὑπὸ τοῦ πατρὸς τῆς ποιήσεως, ὥστε ἡ φαινή τῆς Πηνελόπης εἰκὼν διαλάμπει ὡς ἀστὴρ καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς Ὀδυσσεΐας σιωπηλῆ, ἄνευ περιπετειῶν, ὑφαίνουσα καὶ διαλύουσα τὸν περιώνυμον ἴστόν της καὶ ἐν τούτοις δευτέρα Ἡρώϊς τοῦ ποιήματος κατ' οὐδὲν ἐλαττομένη τοῦ Ὀδυσσεῦς. Οὐδόλως κατ' ἐμὴν γνώμην ἠθέλε τις ἀμαρτήσῃ εἰ τὴν Ὀδυσσειαν Πηνελόπειαν ἀπεκάλει.

Ὁ ξένος παρὰ τοῖς προγόνοις ἡμῶν ἐθεωρεῖτο ἱερός, ὁ δὲ ἐπαίτης σεβάσιμος, καθὼς ἐθεώρουσαν αὐτοὺς ὡς φίλους τοῦ Διὸς ὑπώπτευσαν δὲ ἀεὶποτε μὴ τις Θεὸς ἐγκρύπτεται τοῖς τελευταίοις τούτοις, μεταμορφωμένοι εἰς σχῆμα ἐπαίτου. Ὡ! τῆς θείας καὶ ὑψηλῆς διδασκαλίας τῆς ἀποθεούσης τὸ πάθος καὶ τὴν πάσχουσαν ἀνθρωπότητα.

«Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τῶν ἀδελφῶν ἡμου τούτων τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε», ἀναφωνεῖ ὁ θεάνθρωπος Ἰησοῦς. Ἀδελφοὺς αὐτοῦ ἀποκαλεῖ τοὺς πένητας καὶ ἐπαίτας, ἀδελφθῆους δηλονότι. Θεὸς ἐν αὐτοῖς ἐγκρυπτόμενος βλέπουσιν οἱ Ἕλληνας. Ὅποια ἀναλογία μεταξὺ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἐτέρας διδασκαλίας!

Ἐξαιτούμαι, κύριοι, τὴν συγγνώμην ὑμῶν, ἂν πέραν τοῦ δέοντος ἐλταθεῖς τηλικούτον προέταξα πρόλογον ἐπὶ ποιήματος βραχυτάτου οὔτε κἀν διακοσιοστίχου· προλαμβάνω δὲ ἐγὼ αὐτὸς νὰ καταγγείλω ὑμῖν τὴν καθ' ὅλα σμικρότητά του, μήποτε ἐκ τοῦ μακροῦ προλόγου αὐτοῦ ἀπατηθέντες, ὑπολάβητε ὅτι Ἰλιάδα δλόκληρον πρόκειται ν' ἀκούσῃτε, πάθητε δὲ καὶ ὑμεῖς τὸ τοῦ Διογένης τοῦ Σινωπέως, τοῦ περιπύστου ἐκεῖνου κυνικοῦ φιλοσόφου, ὅστις πορευθεὶς ποτε εἰς τὴν πόλιν τῶν Μίνδων καὶ ἰδὼν τὰς μὲν πύλας τῆς πόλεως ὑπερμεγέθεις καὶ κολοσσιαίας, τὴν δὲ πόλιν μικροτάτην, συνεβούλευε τοῖς κατοικοῖς ἵνα κλείσωσιν ἐν τάχει τὰς πύλας μήποτε δι' αὐτῶν ὑπεξέληθῃ ἡ πόλις.

Ὅμοιόν τι καὶ ἐνταῦθα συμβαίνει. Αἱ πύλαι παντὸς συγγράμματος αἱ εἰσάγουσαι ἐν αὐτῷ τὸν ἀναγνώστην εἶνε ὁ πρόλογος αὐτοῦ, θύρα εἰσόδου, καθάπερ ὁ ἐπίλογος θύρα ἐξόδου. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ θύρα τῆς εἰσόδου τοῦ παρόντος ποιηματίου πολλῶ μείζων ἐστὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ, διατρέχουσαν κίνδυνον μὴ τοῦτο, λαθὼν τὴν ἀξυδέρκειαν πάντων ἡμῶν ἐνταῦθα, διεκρύγη ταύτης καὶ ἀφαντον γένηται.

Μόλις τῆς ἡθῆς ἡ ὥρα ε' τοῦ βίου μου ἤχη τὰς θύρας, ὅτε γυναῖκες κατ' ὄναρ ἐμοὶ ἐνεφάνησαν δύο.

Ἦτον ἡ μὲν εὐτραφῆς, καὶ φαιδρὰ καὶ ῥοδόχρους τὴν ὄψιν.

ἦτο φιλόγελως λίαν, τοῦ Μώμου ἀξία θυγατὴρ ἔσκωπε πάντα καὶ πάντας καὶ πᾶσαν ἐνέπαιξε [πιστιν.]

Ἦτον ἐν τούτοις σοφὴ καὶ πολλὰς ἐπιστήμας κατεῖχεν.

εἶχε τὸ πνεῦμα ὀξὺ, καὶ δεινότητα λόγου μεγάλην. Ἀκαταμάχητος ἦτον ἐν Ἑρσι λόγων, καὶ πάντας ἐπειθεν ὥστε πιστεύειν ὀρθὰ ὅτι πάντες ἔλαλει.

Ἀπιστος οὖσα, ἠρνεῖτο Θεὸν καὶ Χριστὸν καὶ Παρθένον.

Θεῖον πᾶν ὄν θεώρει ὡς πλάσμα νοῶν ἐξημεμένων.

«Ἀνθρώπε! ἔλεγεν· ὁ, τι μισεῖς μὴ ἐτέρῳ ποιήσης. ἀνόμος, καθήκον, θρησκεία, ἐν τούτῳ τὰ πάντ' ἀπολήγουν.

«Τὴν ἐντολὴν ταύτην τήρει· πλὴν τίς σοι ἡ χρεῖα [πιστεύειν]

«θαύματ' ἀγγέλους, ἁγίους, Θεὸν καὶ Χριστὸν [καὶ Παρθένον,

«πλάσματα ἅλα μυθώδη νοσούντων νοῶν φαντασίας;

«Μήποτε ἄρα ἐλπίζης σωθῆναι εἰς ταῦτα πιστεύων;

«Τί ὠφελῆται ἡ Πίστις γυμνῆ ἀρετῆς καὶ καρδίας;

Ταῦτα καὶ ἕτερα πλείστα εἰπούσα, ἐσίγησε τέλος.

Ἐκθαμβος ἤκουον λόγους βλασφημίας· ἀσύνηθες [δέος]

τὴν νεαράν μου κατεῖχε καρδίαν· πλὴν τέλος ἐν [φρόβῳ]

ταύτην προσβλέψας, ὦ ῥυε! τῇ λέγω, τίς εἶσαι; [εἰπέ μοι.

Κέκλημαι μὲν ἀπεκρίθη, γελῶσα φαιδρῶς Ἀπι- [στία.—

Πῶς! Ἀπιστία! Βαρὺς ἐπ' ἐμοῦ ἐπεκάρθη ὁ ὕπνος· [δὲς νὰ τεινάξω αὐτὸν ἀπ' ἐμοῦ ἐπειράθη, μεταίωσέ

δὲς ν' ἀποφύγω τὸ φάσμα ποθῶν, ἀνηγέρθη τῆς [κλίνης.

Νεναρκωμένος πλὴν ἄλιν κατέπεσα.— Τέκνον μου [θάρρει!

κέκλημαι μὲν Ἀπιστία, ὑπέλαβεν αὐτὴ καὶ ὅμως [πέποιθα ὅτι ἐμοῦ μετ' ὀλίγον προσήλυτος ἔσει.

Στρέψαι· τὸ βλέμμα καὶ ἴδε ἐκεῖνην ἐκεῖ τὴν γυ- [ναῖκα.

εἶνε ἡ Πίστις· τοὺς λόγους, τὰ ἔργα τῆς ἄκουσον [ἡδῆ.—

Στρέψας τὸ βλέμμα ἐτέραν ἀπέναντι βλέπω γυ- [ναῖκα.

Πρὸ τῆς τιμίας εἰκόνας προσήγχετο τῆς Θεοτόκου [γονυπετῆς καὶ τὸ σῶμα προσκλίνουσα μέχρις [ἐδάφους.

Ἦτον ἰσχνή, μελανεῖμων, σεβάσμιον εἶχε τὸ ἦθος· [ἔκαμνε τρεῖς μυριάδας σταυροὺς εἰς λεπτὸν ἐν [τῆς ὥρας,

ὅσα δὲ στήματ' ἐρεῦρ ἡ εὐλάβεια, πάντα ἐποιεῖ.

Ὅμως ἀπάθειαν λίθου ἐνεφάνισεν οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς [Ἔως εἰ ἡ ξηρὰ καὶ ψυχρὰ καὶ προμήκης μελάγ- [χρους μορφῆ τῆς

Βλέμμα ξηρὸν πρὸς ἡμᾶς καὶ περιεργὸν ἔστρεφεν [ἔμα,

μᾶλλον ἡμῖν δὲ τὸν νοῦν ἢ τῇ θεῖα εἰκόνι προσεῖχε· [Χρόνον πολὺν οὕτω πως προσηγῆθη· εὐθὺς δ' ὡς [ἠγέρθη,

σπεύσας ἐν τάχει πρὸς ταύτην, «ὦ Πίστις γλυ- [κεία! κραυγάζω,

«σῶσόν με! τῆς ἀσθενούσης καρδίας μου κρούει [τὰς θύρας

«ἡ Ἀπιστία! πλὴν σὺ τὴν γλυκειάν μου κράτῳ [νον πιστίν!—

«—Πῶς! καὶ τολμᾷς νὰ λαλῆς οὕτως πρὸς με!» [ἀνέκραξεν αὐτῇ,

στρέψασα βλέμμα ὀργῆλον καὶ ἀσπόνδον μίσους ἐμ- [φαίνον.

«Ἵπαγ' ὀπίσω μου! ἴθι· μακράν μου, ὦ κάκιστε [δαίμων! [απολήγουν!

«Εἶπες κλονεῖτ' ἡ σὴ πίστις; ἢ δ' εἶσαι λοιπὸν [κολασμένος!—

—Πόσον παρήγορος εἶνε ἡ Πίστις, ὡ νέε μου εἶδες; [καλὴν!]

«ἢ Ἀπιστία γελῶσα ἀνέκραξεν. Ἦδη ἐρώτα [θείας;—

«ἄξιος πράξεισι ποταῖς τῆς Χάριτος ἔσει τῆς [ρίου!—

—Πίστευε, νήστευε, δέου, ἰδοὺ αἱ ὁδοὶ τοῦ Κυ- [ἀλλῃ,

εἶπεν ἡ Πίστις—Καὶ πλέον οὐδὲν; ἐπηρώτα ἡ [μέγα καγχάσασα αὐθις. Καὶ πῶς; ὡς οὐδὲν οὐδ' [πρότιν]

πάντα τὰ ἄλλα; ὦ Πίστις! τὸ μὴ ἀδικῆσαι οὐ- [δένα;

τὸ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ὡσεὶ ἐαυτὸν; τὸ μὴ [πράττειν

δὲ σὺ μισεῖς τῷ ἐτέρῳ;—Πρὸς ταῦτα ἀπήντα [ἐκείνη,

«—Πίστευε, νήστευε, δέου, ἰδοὺ αἱ ὁδοὶ τοῦ Κυ- [ρίου!

«Ταῦτα τηρῶν αὐστηρῶς ἀμοιῆθην τὸν Παράδεισον [ἐξείς·

«καὶ, σέσωκέ σε ἡ πίστις, ὁ Κύριος εἶπε τῶν [πάντων.

Οὕτω λαλοῦσης, ἠσθάνθη πρὸς ταύτην φρικτὴν [βδελυγμίαν,

πλὴν καὶ τῆς ἄλλης εἰσέτι προσήλυτος δὲν εἶχον [γίνει.

Πίστειος καὶ Ἀπιστίας ἐν μέσῳ ἰστάμην ὁτότε [ἀνθρώπων.

βλέπω μακρόθεν πληθύν πρὸς ἡμᾶς ἐρχομένων [ἔμα δ' ἐγγὺς ἡμῶν ἦλθον, χωροῦσι πρὸς τὴν Ἀ- [πιστίαν,

—Ἀγγελε! κράζοντες, σῶτερ! πτωχῶν ἡ γεν- [ναῖα προστάτις!

τῶν δυστυχούντων ἐλπίς! τῶν πεινώντων γλυκύ- [τατον μᾶνα!

τῶν θλιβομένων χαρὰ! ἀσθενῶν ἡ παρήγορος [φίλη!

δέχθητι πάντων ἡμῶν τὰς ἐνθέρμους εὐχὰς κ' εὐ- [λογίας!

Εἶπον καὶ κλινάντες γόνυ, τὴν χεῖρά της πάντες [λαμβάνουν,

καὶ ἐπ' αὐτῆς ἀσπασμὸν σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης [προσφέρουν.

Ταῦτα ὀρῶν καὶ ἀκούων, ἠπόρουσαν κ' ἐθαύμαζον [λίαν,

ὅτε προσβλέψας με εἰς ἐκ τοῦ πλήθους, ὦ νέε! [μοὶ λέγει,

«ξένος ὡς ἔοικεν εἶσαι, ἄς λύσω τὴν σὴν ἀπορίαν» [εἶνε!

«Αὐτ' ἡ γυνὴ ἦν ὄραξ, τῶν ἀγγέλων ὁ ἀγγελος [ῥακενδύτης,

«ἐν τῷ ἰδῶ της οἴκῳ τρεῖς μ' ἐνοσήλευσε μῆνας! [σῆνεγκε προῖκα!

—Εἰς τῇ πτωχῆν μου δὲ κόρην γενναίαν προ- [ἄλλος φωνεῖ ἐκ τοῦ πλήθους.— Ἐπαίτης, πεινῶν [ἔμα

ἠλθον μακρόθεν ἐνταῦθα, ἀνέκραξεν ἄλλος, καὶ [ἔμα

«μ' εἶδε τὸ εὐσπλαγγχον ὄμμα, ὡς ἄλλη μ' ἐνέ- [ουσε μήτηρ!

«—Ἐἴνη καὶ ἄσπεργς ἦν, τὴν ἰδίαν της μ' ἔδοσε [καλὴν!]

δακρυρροοῦσα γυνὴ γηραιὰ ἀνεφάνει μακρόθεν. Οὕτω δ' ἐνῶ ἡμιλλῶντο τὶς μᾶλλον αὐτὴν ἐπα- [νείσαι,

Εἰς ἐξ αὐτῶν κατὰ τύχην ἰδὼν τὴν ἐτέραν γυ- [ναῖκα,

φοίκης ἀφῆκε κραυγὴν, καὶ ἐν βῆμα ἐσφάθη ὀπίσω. Πάντες ἐστράφησαν ἅμα τὴν εἶδον, κ' εἰς πάν- [των τὸ ὄμμα

μίσους ἀσπόνδου ἀκτὶς ζοφερὰ ἀπεξήσραψε τότε. Περιδεῆς θεωώμην—Ἰδοὺ ὁ ἐχθρὸς τῶν πεινήτων! [Πίστις!

κράζουσι πάντες. Ἰδοὺ ἡ ἀναίσχυντος κέκληται [ἄρτου,

—Ἀπειρον ἔχουσα πλοῦτον, μ' ἠρνήθη τεμάχιον [σῆλθον!

ἄσιτος ὅτε καὶ τρέμων καὶ κλαίων εἰς ταύτην προ- [λαίου!

—Τρεῖς τῇ ἐπλήρωσα τόκον διπλάσιον τοῦ κεφα- [καὶ τέλος

Οἶκον, ἀγρόν μου, καὶ πᾶν μοὶ ἐπόλησε κτήμα [τρία καθεῖρξέ με ἔτη τὸ τέρας αὐτὸ τῶν τεράτων!

Ἐκαστος τότε ἀνὰ μίαν ἐκείνης ἀθέμιτον πράξιν ἔσπευδε νὰ καταγγείλῃ· εἶτα τὰς χεῖρας ὑψούντες [κράζου.

πάντες αὐτὴν καταρῶνται καὶ τρεῖς τὸ ἀνάθεμα! [μέγας;

Ἐφριττον ταῦτα ἀκούων καὶ φόβος κατεῖχέ με [θός.—

μόνη ἡ Πίστις ψυχρὰ καὶ ἀτάραχος ἔμειν' ὡς λί- [θησ.—

Τότε στραφεῖσα ἡ ἄλλη, με ἦθος καὶ βλέμμα [θεοῦ!

με θεώρει ὡς ἂν εἰ μοὶ ἔλεγ' εἰσέτι διστάζεις; [ἀγάπης.—

Νὰ ἀντιστῶ ἐπὶ πλεόν δὲν ἴσχυον ἔνθους ἐρρίφθην [εἰς τὰς ἀγκάλας της χαίρων καὶ δάκρυα χύνων

εἰς τὰς ἀγκάλας της χαίρων καὶ δάκρυα χύνων [ἄγᾶπης.—

—Ἵπνωττον χρόνον πολὺν εἰς τὴν ἀγκάλῃν αὐτῆς [τὴν γλυκεῖαν

τῆς Ἀπιστίας μου ὦν ὁ πιστὸς καὶ ἀχώριστος [φίλος,

ὅτε ἰδοὺ! νέον φάσμα ὁ ὄνειρος φέρει ἐμπρὸς μου. Βλέπω νῶν πρὸ ἐμοῦ παμμεγέθη, καὶ ἐξῶθεν [τούτου

πλήθος λαοῦ προσκυνοῦν ἐν σιγῇ κ' εὐλαβεῖα με [γάλη.

—Τίς ὁ ναός ἐστίν οὗτος; ἠρόμην — Ὁ ἄγιος [Τάφος!

μ' εἶπε τυχῶν παρ' ἐμοὶ γηραιὸς μοναχὸς μελα- [νείμων.

Χλεύης μειδίαμα τότε αὐτόματον περιεχύθη [τὰ χεῖλη.

Βλέμματι σκόμματος κ' οἴκτου πιστῶν τὴν πλη- [θὺν θεωρῶντες,

οὔτινες γονυπετεῖς εὐλαβεῖα προσήγχετο ἄκρα,

ἔβημεν μέσον αὐτῶν πρὸς τὴν θύραν τοῦ θεοῦ
[τεμένους.
Καὶ τὸ μειδιᾷ μ' αἰ φαιδρὸν φέροντες ἐπὶ τὰ χεῖλη.
ἐν τῷ ναῷ εἰσχωροῦμεν... Σιγῇ ἔβασίλευεν ἄκρα
πλὴν τῶν βημάτων ἡμῶν οὐδεὶς ἄλλος ἠκούετο
[ἤχος.
Ῥίγος ἡσθάνθη λεπτὸν περιτρέξαν τὸ σῶμά μου
[ῶλον
τὴν Ἀπιστίαν αὐτὴν ὠχρῶσαν πλησίον μου εἶδον.
Πάραυτα πλὴν συνελθῶν, — ὦ φιλάττη μου, θάρ-
[ρει, τῆ λέγω
ἄγομεν ἐς τὰ ἐμπρός! τὴν χεῖρά σου δός μοι κ'
[ἀνδρῆου!
Οὕτω τὰς χεῖρας ἀλλήλων κρατοῦντες προέβημεν
[ἔως
ἔμπροσθεν τοῦ μακαρίου τοῦ ζῶντος Σωτῆρός μας
[Τάφου.—
Γονυπετῆς πρὸ τοῦ τάφου παρθένος ξανθῆ καὶ
[λευχείμων,
ἔχουσ' ἀγγέλου μορφήν καὶ ὠχρὰν καὶ γλυκεῖαν
[τὴν ὄψιν,
σιωπηλὴν πρὸς τὸν Πλάστην ἀπηύθυνε δέησιν.
[Εἶπεν
ἑσταυρωμένας τὰς χεῖρας, τὸ βλέμμα' ἀτενὲς πρὸς
[τὸν τάφον.
Κίνησιν, σχῆμα, οὐδὲν ὅτε λέξιν προέφερε μίαν.
Ἐξωθεν ἄγαλμα ἦτο, πλὴν ἔνδον; πυρρίνης καρ-
[δίας
ἄσβεστον, ἄγιον πῦρ ε' τὸ ὑγρὸν τῆς διέλαμπεν
[ῶμα.
Ἵψου ἐνίοτε ἄνω γλαυκὸν καὶ θεόπνευστον βλέμμα
κ' ἔμενε χρόνον πολὺν ἐν ἐκστάσει μελέτης ἁγίας.
Ἐκστασις ἦτον ἐκείνη ἀγγέλου τὸν Πλάστην ὁ-
[ρῶντος.
Δάκρυ ἄγνόν, διαυγὲς ὡς ἡ ὁρὸςος πρωίας Μαῖου
ἔρρεε τότε ἐπὶ τῶν ὡς κρῖνος λευκῶν παρεῖων τῆς
Σπασμωδικῆς σφίγγουσάν με τῆς φίλης μ' ἡσθάν-
[θη τὴν χεῖρα.
Ἦτον ὠχρὰ ὡς νεκρὰ κ' ἐκλονεῖτο καὶ ἔτρεμεν
[ῶλη
Νὰ ἐνθαρρύνω αὐτὴν παντελῶς ἠδυνάτου, καθότι
ἄπαν τὸ αἷμά μου εἶχε παγώσει ἐντὸς τῶν φλε-
[βῶν μου,
καὶ γλωσσοπέδη δεινὴ τὴν φωνὴν μου δεσμῶτιν
[ἐκράτει,
Ὅτ' ἰδοὺ! Φρικῶ καὶ νῦν ἔτι αὐτὸ ἀναφέρων.
Βλέπω ἄκτινα φωτὸς λαμπροτέρων μυρῶν Ἡλίων
ἔχουσαν σχῆμα πυρρίνης, διστόμου, εὐθείας ῥομ-
[φαίας,
ἄνωθεν κατερχομένην ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς νέας.
Ἐλαμψεν ὡς περ ἀστὴρ τὸ λευκὸν καὶ εὐθὺ μέ-
[τωπόν τῆς,
καὶ ἐπ' αὐτοῦ με στοιχεῖα ἀστέρια ἦν γεγραμμένον
« Ἡ Ἀληθὴς Πίστις »
Τοὺς ὀφθαλμούς μου πρὸ χρόνου μακροῦ ἐν τῷ
[σκότει βιοῦντας,
ἔκλειον μὴ δυναμένους εἰς τόσην ἄνθεξωσι λάμψιν.
Ἐστρεψε τότε τὸ πρῶτον ἡ Πίστις τὸ βλέμμα
[τῆς πρὸς με,

καί, ὦ τοῦ θαύματος! ὡς εἰ ἐγγὺς Ἡφαιστείου
[ἐβρίβην,
τοῦ σώματός μου εὐθὺς ὁ ψυχρὸς παγετὸς ἀνε-
[λύθη
πρὸς τὴν καρδίαν μου ἄπαν τὸ αἷμα συνέβρευσ'
[ἀθρόον,
κ' ἔπαλλεν αὕτη σφοδρῶς καὶ ἐκλόνει τὸ στῆθος
[μου ὄλον.
Τὴν Ἀπιστίαν μ' ἐφάνη ὅτ' εἶδον τὴν ὄραν ἐκείνην
φεύγουσαν μετὰ σπουδῆς πρὸς τὴν θύραν τοῦ θεοῦ
[τεμένους
Ἔπεσα γονυπετῆς καὶ εἰς δάκρυ ἀνέλυσα ὄλος.
Τοῦ ἱματίου τὸ ἄκρον τῆς Πίστειος κατησπαζόμεν,
κ' ἔρραινον τοῦτο δακρυοὺς θερμῆς μετανοίας κ'
[ἀγάπης.
Πλὴν ν' ἀσπασθῶ δὲν ἐτόλμων εἰσεῖτι τὸν ἄγιον
[Τάφον.
Ἦνοιξε τότε ἡ Πίστις τὴν θείαν ἀγάλην τῆς
[πρὸς με,
Χαίρουσα μ' ἐνηγκαλίσθη καὶ μ' ἔφερε πρὸσθεν
[τοῦ Τάφου.
Μ' εἶπεν, « ἀσπάζητι ἡδὴ » καὶ κύψας σὺν ταύ-
[τῃ ἡσπάζθη.
Ἐγραφον ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν ἔτει 1859 μὴν
Αὐγουστοῦ.

ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ.

ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΙ
ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ.

(Συνέχεια καὶ τέλος, ἴδε φυλ. Γ')

Ἀλλὰ, κατὰ τοὺς μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον
χρόνους, ὅτε οἱ Βυζάντιοι ἀνέλαβον τὴν διοί-
κησιν ἐπέβαλον τὸ διαγῶγιον ἐπὶ τῶν πλοίων
τέλος, ὅπερ οἱ Ῥόδιοι κατέλυσαν διὰ τοῦ πο-
λέμου, κατὰ τῶν Βυζαντίων.¹ Μόνον οἱ Ῥω-
μαῖοι τῆς ἐν Ἀσίᾳ Κύμης, μετὰ τρεῖς αἰῶ-
νας, ἀπὸ κτίσεως τῆς πόλεως τῶν διέταξαν
τοιαῦτα τέλη.²

¹ Μεγάλως δὲ γενομένης τῆς ἀλυσιτελείας καὶ
δυσχρηστίας πᾶσιν ἐκ τοῦ τέλους πράττειν τοῖς
Βυζαντίοις τῶν ἐξαγομένων ἐκ τοῦ πόντου δεινὸν
ἠγοῦντο καὶ πάντες ἐνεκάλουν οἱ πλαιζόμενοι τοῖς
Ῥοδίοις διὰ τὸ δοκεῖν τούτους προεστάναι τῶν
κατὰ θάλατταν, ἐξ οὗ συνέβη φῦναι τὸν πόλεμον.
(Πολύδ.)

² Σκώπεται δὲ εἰς ἀναίσθησιν ἡ Κύμη κατὰ
τοιαύτην τινὰ, ὡς φασὶν ἔνιοι, δόξαν, ὅτι τριακο-
σίους ἔεσαν ὑστερον τῆς κτίσεως ἀπέδοντο τοῦ
λιμένου τὰ τέλη. Πρώτερον δὲ οὐκ ἐκαρπούτο τὴν
πρόσοδον ταύτην.
(Στράβ.)

Ἐν γένει δὲ τὰ δημόσια ταῦτα τέλη ἐπω-
λοῦντο ὑπὸ τοῦ δημοσίου ἐπὶ δημοπρασίας,
καὶ εἰσεπράττοντο εἰς χρήματα. Μόνον, κατὰ
τῶν ἐν Ὠρωπῷ τελωνῶν ἐξηγέρθη κατα-
κραυγὴ ὡς ἐπιμαρτυρεῖ Δικαίαρχος.¹

Ἡ ψευδὴς δῆλωσις καὶ ἡ ἀπόκρυψις τοῦ
τελωνιστέου πράγματος ἐτιμωρεῖτο, ἀν μὲν
ἀπηγορεύετο ἡ ἐξαγωγή, μὲ τὴν τεταγμένην
ὑπὸ τοῦ νόμου ποινήν, εἰ δὲ μὴ, διὰ χρημα-
τικῆς ζημίας, ἡ διὰ τῆς δημεύσεως τοῦ πράγ-
ματος. Ἐν γένει τὸ λαθρεμπόριον δὲν ἐτι-
μωρεῖτο πάντοτε, καὶ διὰ τῶν αὐτῶν ποινῶν.²
Μόνον ὁ Λέσβιος οἶνος εἰσάγετο ἀνευ πλη-
ρωμῆς τέλους, καὶ μόνον ὁ τῶν Φωρῶν λι-
μῆν, ἔξω τοῦ Πειραιῶς, μετὰ τοῦ λιμένος
τῆς Αἰολίδος Κύμης, ἐν Ἀσίᾳ, καὶ τοῦ τῆς
Δήλου, ὑπῆρξαν λιμένες ἀτελεῖς.³ Ἀγοραῖα
δὲ ἐσωτερικὰ τέλη ὑπῆρξαν τὰ ἐξῆς.

α) Τὸ Ξενικὸν τέλος, ὅπερ ἐπληρώνετο ἐν
ταῖς ἀγοραῖς παρὰ τῶν ξένων ἐμπόρων.

β) Τὸ Δαπύλιον, ἐπιβαλλόμενον εἰς τὰ εἰ-
σερχόμενα διὰ ξηρᾶς.

γ) Τὸ Ἐπώνιον, ὅπερ ἐδίδετο παρ' ἐκά-
στου πωλητοῦ καὶ ἀγοραστοῦ καὶ

δ) Τὸ ἀπὸ τῶν ἐργαστηρίων, ἡ τοῦ μι-
σθώματος αὐτῶν πληρωνόμενον, κατὰ τὴν
διαβεβαίωσιν τοῦ Ἀριστοφάνους.⁴ Τὸ τελευ-
ταῖον τοῦτο, κατὰ τινὰ παράδοσιν, ὠνομά-
ζετο ἐπιδέκατον, τὸ ὅποιον ὁ Ἀντίγονος ἔταξε

¹ Ἡ δὲ πόλις τῶν Ὠρωπῶν, οἰκία Θεβῶν ἐρί,
μεταβολῶν ἐργασία, τελωνῶν ἀνυπέριθτος πλεον-
εξία, ἐκ πολλῶν χρόνων τῇ πονηρίᾳ συνθετραμ-
μένη. Τελωνοῦσι γὰρ καὶ τὰ μέλλοντα πρὸς αὐ-
τοὺς εἰσάγεσθαι. Οἱ πολλοὶ αὐτῶν τραχεῖς ἐν ταῖς
ὀμιλίαις, τοὺς συνετοὺς ἐπανελόμενοι.
(Δικαίαρ)

² Ἐπειτα ὁ πατὴρ παρατελωνησάμενός τι πα-
νοίκιος ἐπράθη μεθ' ἡμῶν.
(Διογ.)

Λεύκιον γὰρ τις γεωργὸς μέλιτος ἀσκούς εἰς
φορμὸν ἐμβαλὼν ἐκόμειζεν Ἀθήνας, κριθᾶς οὖν
τοῖς φορμοῖς ἐμβαλὼν, ὡς ὑπὲρ κριθῶν ὀλίγον
εἰσπραχθῆσθαι τέλος, τοῦ δὲ ὄνου πεσόντος,
οἱ τελῶνα βοήθησαι βουλόμενοι ἔμαθον ὅτι μέλι
ἐστὶ. καὶ ἀπενέγκατο αὐτὸ, ὡς ἀτελώνητον.
(Ζηνοβ.)

³ Καὶ λιμὴν ἀτελεῖς ὅπου μὴδὲν εἰσεπράττετο.
(Πολύδ.)

Καὶ ἔστιν ὁμοιον εἰς Φωρῶν λιμένα ὀρμίσα-
σθαι ὡς περ ἂν εἴ τις εἰς Αἴγιναν, ἢ εἰς Μέγαρον
ὀρμίσει.
(Δημοσθ.)

⁴ Τοῖς δὲ ὠνομένοις τε ἔταξαν χωρὶς τῆς τιμῆς
διδόναι τὸ ἐπιδέκατον.
(Ἀριστοφ.)

καὶ ἐπὶ τῆς πόσεως τῶν Ἰαματικῶν Ὑδάτων
τῆς Αἰδιψοῦ· ἀλλ' ἡ πηγὴ ἐξηράνθη καὶ ἔλαβε
τὴν ἀτέλειάν τῆς, ὡς θεοδὲν προστατευο-
μένης.

Νῦν εἰσερχόμεθα εἰς τ' ἀφορῶντα τὰς δια-
δικασίας τῶν ἐμπορικῶν διαφορῶν, ἐπὶ τῇ
βάσει τῶν προεκτεθέντων, καὶ τινῶν διασω-
θέντων κειμένων γραπτῶν νόμων.

Πρώτοι τῶν Ἑλλήνων, οἱ Ἀθηναῖοι συνέ-
στησαν δικαστήρια καὶ ἐνομοθέτησαν καὶ εἰσή-
γαγον γραπτοὺς νόμους.¹ Οὐδεὶς λέγει ὁ Δη-
μοσθένης οὔτε ἐνάγων, οὔτε ἐναγόμενος παρε-
πονέθη ποτὲ δι' ἀπόφασιν τοῦ Ἀρείου Πά-
γου.²

Ὁ Συρακοῦσις γέρον Νικόλαος ἔλεγε πρὸς
αὐτοὺς τοὺς Συρακοῦσιους, ἐνῶ ἐπολεμοῦντο
ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, νὰ σώσωσι τοὺς αἰχμα-
λώτους αὐτῶν, σεβόμενοι καὶ ἐντρεπόμενοι
τὴν δόξαν τῆς πόλεως Ἀθηνῶν, ἥτις διὰ πολ-
λῶν εὐηργέτησε τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ
μάλιστα νόμους εὔρε, δι' ὧν ὁ κοινὸς βίος ἐκ
τῆς ἀγρίας καὶ ἀδίκου ζωῆς εἰς ἡμερον καὶ δι-
καίαν ἐλήλυθε συμβίωσιν. Καθ' ὅλου δ' εἰπεῖν,
ἡ ὑπόληψις τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Νόμους
τῶν Ἀθηναίων ὑπῆρξε μεγίστη, καὶ ὑπερ-
τέρα ἐκείνης τῶν Ῥοδίων οἵτινες ἐπίσης ἐρη-
μίσθησαν διὰ τοὺς ναυτικούς αὐτῶν νόμους.

Οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἔθνος λεπτο-
μερέστερον διαχωρίσαντες τὰ εἶδη τῶν δικα-
στηρίων, καὶ τὰ διάφορα εἶδη τῶν δικῶν,
χρησιμωτάτην θεώρησαν καὶ τὴν διαίρεσιν
τῆς ἐμπορικῆς δικαιοδοσίας, καὶ τὴν ταχίστην
διεκπεραίωσιν τῶν ἐμπορικῶν δικῶν. Οἱ δια-
φερόμενοι ἠδύναντο ν' ἀναβέσωσιν ἐκ συμφῶ-
νου, εἰς ἓνα, ἡ τρεῖς διαιτητὰς, τὴν δίκην τῆς
διαφορᾶς αὐτῶν. Ἐν τῶν ἀνωτέρων δικαστη-
ρίων, τὸ τῶν θεσμοθετῶν, ἐδίκασεν ἰδίως, καὶ
περὶ τῶν ἐμπορικῶν ὑποθέσεων. Αἱ δίκαιαὶ αὐταὶ
ἐδικάζοντο ἐντὸς ἐξ ὥρισμένων μηνῶν, ἀπὸ

¹ Πρώτη γὰρ (ἡ πόλις τῶν Ἀθηναίων) καὶ
νόμος ἔθετο καὶ πολιτεῖαν κατεστήσατο. Δῆλον
δ' ἐκείθεν οἱ γὰρ ἐν ἀρχῇ περὶ τῶν φονικῶν ἐγκα-
λέσαντες καὶ βουλευθέντες μετὰ λόγου, καὶ μὴ μετὰ
βίας διαλύσασθαι τὰ πρὸς ἀλλήλους, ἐν τοῖς νό-
μοις τοῖς ἡμετέροις τὰς κρίσεις ἐποίησαντο περὶ
τούτων.
(Ἰσοκράτ.)

² Τὸν Σωκράτην δὲν ἐδίκασεν ὁ Ἄρειος Πάγος
καὶ ἡ τῶν Ἀθηναίων καταφάρὰ κατὰ τοῦ Ἀνό-
του καὶ Μελίτου ἀποδεικνύει τὸ φιλοδίκαιον, ὅπερ
ἡ φρίκη τῆς ἀδικίας διήγειρε.
(Δημοσθ.)

8βρίου—Ἀπριλίου, ὅτε ἡ Ἐμπορικὴ Ναυτιλία ἦτο διακεκομμένη. Πέραν τῆς ἐποχῆς ταύτης οὐδεμία δίκη ἐνήγετο.¹

Κατὰ τοὺς νόμους τῶν Ἀθηναίων πᾶσα Ἐμπορικὴ δίκη ἀποπερατοῦτο ἐντὸς μηνός, ἀλλ' ἀγνωστον ἀπὸ ποίας ἐποχῆς διετάχθη τοῦτο. Ὁ Δημοσθένης παρατηρεῖ ὅτι δὲν ἦσαν τοιαῦται ἔμμηνοι δίκαι προὐ τοῦ Φιλίππου. Αἱ ἔμπορικαὶ ἀποφάσεις ἐξετελοῦντο καὶ διὰ τῆς φυλακίσεως τῶν καταδικασθέντων εἰς πληρωμὴν χρεῶν, ἢ προστίμων, καὶ ἀποζημιώσεων.²

Προνοήσαντες δὲ οἱ νόμοι περὶ τῆς προφυλάξεως τῆς ὑπολήψεως τῶν ἐμπόρων, καὶ περὶ τῆς μὴ ἐνοχλήσεως αὐτῶν, δι' ἀδικῶν ἀγωγῶν ἐτιμώρησαν μὲ ἀυστηρὰς ποινὰς τοὺς τοιαύτας ἀγωγὰς κινούντας.³

Ἡ παραίτησις τῆς περιουσίας τῶν ὀφειλετῶν, πρὸς πληρωμὴν τῶν δανειστῶν ἦτον ἐπιτετραμμένη.⁴

Τὰ ἔμπορικὰ συμβόλαια ἐγίνοντο ἔγγραφα, καὶ παρεκατατίθεντο εἰς χεῖρας φίλου, ἢ τραπεζίτου, κοινῆς πίστεως καὶ ὑπολήψεως τῶν συμβαλλομένων.

Δὲν εἶχον ὁμῶς μηδεμίαν διάταξιν περὶ συστάσεως ἑταιριῶν. Ἄλλ' ἐπέτρεπον πᾶσαν ἐλευθερίαν συμφωνίας μὴ ἐναντιουμένης εἰς τὸν νόμον.⁵

¹ Αἱ δὲ λήξεις τῶν δικῶν τοῖς ἐμπόροις ἔμμηνοι εἰσιν, ἀπὸ τοῦ Βοηδρομιῶνος μὲχρι τοῦ Μουνυχιῶνος, ἵνα παραχρῆμα τῶν δικαίων τυχόντες ἀνάγωνται. (Δημοσθένης.)

² Τοῖς μὲν ἐμπόροις ὡ ἄνδρες δικαστικαί, καὶ τοῖς ναυκλήροις κελεύει ὁ νόμος εἶναι τὰς δίκας, πρὸς τοὺς θεσμοθέτας, ἐάν τι ἀδικῶνται, ἐν τῷ ἐμπορίῳ, ἢ ἐνθένδε ποι πλεόντες, ἢ ἐτέροθεν δεῦρο καὶ τοῖς ἀδικούσι δεσμὸν ἔταξε τοῦπιτίμιον, ἕως ἂν ἐκτίσωσιν ὅ, τι ἂν αὐτῶν καταγνωσθῆ ἵνα μηδεὶς ἀδικῆ μηδένα τῶν ἐμπόρων εἰκῆ. (Δημοσθ.)

³ Ὅτι δὲ ταῖς χιλίαις μόνον ἔνοχος ἔστων, ἀλλὰ καὶ ἀπαγωγῆ, καὶ τοῖς ἄλλοις ὅσα κελεύει πᾶσχει, ὁ νόμος οὐτοσὶ συκοφαντοῦντα τοὺς ἐμπόρους, καὶ τοὺς ναυκλήρους. Ἀλλὰ τί κελεύεις, ὦ Λάκρυε, μὴ ἱκανὸν εἶναι ἡμᾶς ἀποστειροῖσθαι ἂ ἐδανείσαμεν χρήματα ὑμῖν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ δεσμιωτήριον παραδοθῆναι ὑφ' ὑμῶν προσοφλῶντας τὰ ἐπιτίμια ἐὰν μὴ ἐκτείνωμεν; (Δημοσθ.)

⁴ Ἀλλὰ δι' ἀπορίαν ἐξεστῆκε τῶν ἑαυτοῦ καὶ τῆν ναῦν εἰπεπράκει. Καὶ τοὺς μὲν ἄλλους τοὺς δανειζομένους ἴδοι τις ἂν ἐξ-σταμένους τῶν ὄντων. (Δημοσθ.)

⁵ Οἱ Νόμοι κελεύουσιν ὅσα ἂν τις ἐκὼν ἕτερος

Ἐνιαῦθα τὸν λόγον καταλύοντες, ἵνα μὴ ἐπὶ πλέον κουράσωμεν τοὺς ὀκροατάς μας, παραθέτομεν ὑπ' ὄψιν αὐτῶν, τὸ μόνον ὑπάρχον καὶ διασωθῆν ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους συμβόλαιον ναυτικοῦ δανείου, ἐξ οὗ καταφαίνεται ἡ σύνταξις, ἢ ὁμοιότης πρὸς τὰ σήμερον, καὶ τὸ ναυτικὸν δίκαιον. Σημειωτέον δὲ ὅτι εἰθίζετο καὶ ποινικῆ ῥήτρα κατὰ τὸν Δημοσθένην.¹

ΝΑΥΤΙΚΟΝ ΔΑΝΕΙΟΝ

Ἐμφότεροπλουρι.

«Ἐδάνεισαν Ἀνδροκλῆς Σφήττιος καὶ Ναυσικράτης Καρύσιος, Ἀρτέμωνι καὶ Ἀπολλοδώρῳ Φασιλήταις δραχμάς ἀργυρίου τρισχιλίας Ἀθήνηθεν εἰς Μένδην ἢ Σκιώνην, καὶ ἐντεῦθεν εἰς Βόσπορον, ἐὰν δὲ βούλωνται, τῆς ἐπ' ἀριστερᾷ μέχρι βορυσθένους, καὶ πάλιν Ἀθήναζε, ἐπὶ διακοσίας εἴκοσι πέντε τὰς χιλίας. Ἐὰν δὲ μετ' Ἀρκτοῦρον, ἐκπλεύσωσιν ἐκ τοῦ πόντου. Ἐφ' Ἰερὸν, ἐπὶ τριακοσίας τὰς χιλίας, ἐπὶ οἴνου κεραμίους Μενδέοις τρισχιλίας, ὅς πλεύσεται ἐκ Μένδης, ἢ Σκιώνης, ἐν τῇ Εἰκοσῶρῳ, ἢ Ἰβλίσιος ναυκληρεῖ.

Ἐπιτιθέασιν δὲ ταῦτα οὐκ ὀφείλοντες ἐπὶ τούτοις ἄλλω οὐδενὶ οὐδὲν ἀργύριον, οὐδ' ἐπιδανείσονται καὶ ἀπάξουσι τὰ χρήματα τὰ ἐκ τοῦ πόντου ἀντιφορτωθέντα Ἀθήναζε πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ πλοίῳ ἅπαντα.

Ἐσθέντων δὲ τῶν χρημάτων Ἀθήναζε ἀποδώσουσιν οἱ δανεισάμενοι τοῖς δανείασιν τὸ γιγνόμενον ἀργύριον, κατὰ τὴν συγγραφὴν ἡμερῶν εἴκοσιν, ἂφ' ἧς ἔλθωσιν Ἀθήναζε, ἐντελεῖς πλὴν ἐκβολῆς, ἢ ἐὰν οἱ σύμπλοιο ψηφισάμενοι κοινῆ ἐκβάλλονται, καὶ ἂν τι πολεμίοις ἀποτίσωσιν.

Ἐτῶν δ' ἄλλων ἀπάντων ἐντελεῖς καὶ παρέξουσι τοῖς δανείασιν τὴν ὑποθήκην ἀνέπαφον κρατεῖν, ἕως ἂν ἀποδώσῃ τὸ γιγνόμενον ἀργύριον κατὰ τὴν συγγραφὴν. Ἐὰν δὲ

ἕτερον ὁμολογήσῃ ταῦτα κύρια εἶναι. Ὁ δὲ ἀπαγορεύει μὴ συντίθεσθαι παρὰ τὸν Νόμον.

(Ἀριστοτέλ.)

¹ Ἐὰν δὲ μὴ παράσχωσι τὰ εἰποκείμενα ἐμφανῆ καὶ ἀνέπαφα, ἢ ποιήσωσι τί παρὰ τὴν ναυτικὴν συγγραφὴν ἀποδιδότωσαν διπλάσια τὰ χρήματα. (Δημοσθ.)

μὴ ἀποδώσιν ἐν τῷ συγκεκριμένῳ χρόνῳ τὰ ὑποκείμενα τοῖς δανείασιν ἐξέστω ὑποθεῖναι καὶ ἀποδόσθαι τῆς ὑπαρχούσης τιμῆς, καὶ ἂν τι ἐλλείπη τοῦ ἀργυρίου ὃ δεῖ γενέσθαι τοῖς δανείασιν, κατὰ τὴν συγγραφὴν, κατὰ Ἀρτέμωνος καὶ Ἀπολλοδώρου ἔστω ἢ πράξις τοῖς δανείασιν, καὶ ἐκ τῶν τούτων ἀπάντων, καὶ ἐγγείων καὶ ναυτικῶν, πανταχοῦ ὅπου ἂν ᾧσι, καθάπερ δίκην ὄφληκτότων καὶ ὑπερημέρων ὄντων, καὶ ἐνὶ ἐλαττέρῳ τῶν δανεισάντων καὶ ἀμφοτέρους. Ἐὰν ἢ δὲ μὴ εἰσβάλωσι μείναντες ἐπὶ κυνὶ ἡμέρας δέκα ἐν Ἐλληνισπόντῳ ἐξελόμενοι ὅπου ἂν καὶ σῦλαι ὦσιν Ἀθηναίους, καὶ ἐντεῦθεν καταπλεύσαντες Ἀθήναζε τοὺς τόκους ἀποδόντων τοὺς πέρουσι γραφέντας εἰς τὴν συγγραφὴν. Ἐὰν δὲ τι ἢ ναὺς πάθῃ ἀνήκεστον πᾶν ἢ ἂν πλῆθ τὰ χρήματα, σωτηρία ἔστω τῶν ὑποκειμένων. Τὰ δὲ περιγεγόμενα κοινὰ ἔστω τοῖς δανείασιν, κυριώτερον δὲ περὶ τούτων ἄλλο μηδὲν εἶναι τῆς Συγγραφῆς.»

Μάρτυρες

ΦΟΡΜΙΩΝ ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ.
ΚΗΦΙΣΙΔΩΡΟΣ ΒΟΙΩΤΙΟΣ.
ΗΛΙΟΔΩΡΟΣ ΠΙΤΘΕΥΣ.

Σημ. Ἡ ὑπογραφή τῶν συμφωνησάντων δὲ ὑπάρχει, καὶ ἤκει φαίνεται ἡ ὑπογραφή τῶν μαρτύρων.

ΚΩΝΣΤ. ΞΑΝΘΗΣ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΕΩΣ.²

§ 1. Τὸ πρῶτον ἔργον τῆς Μεταφυσικῆς

¹ Ἐν τῷ Αὐγουστῳ.

² Ἐπιτιθέασιν δὲ ταῦτα οὐκ ὀφείλοντες ἐπὶ τούτοις ἄλλω οὐδενὶ οὐδὲν ἀργύριον, οὐδ' ἐπιδανείσονται καὶ ἀπάξουσι τὰ χρήματα τὰ ἐκ τοῦ πόντου ἀντιφορτωθέντα Ἀθήναζε πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ πλοίῳ ἅπαντα. Ἐσθέντων δὲ τῶν χρημάτων Ἀθήναζε ἀποδώσουσιν οἱ δανεισάμενοι τοῖς δανείασιν τὸ γιγνόμενον ἀργύριον, κατὰ τὴν συγγραφὴν ἡμερῶν εἴκοσιν, ἂφ' ἧς ἔλθωσιν Ἀθήναζε, ἐντελεῖς πλὴν ἐκβολῆς, ἢ ἐὰν οἱ σύμπλοιο ψηφισάμενοι κοινῆ ἐκβάλλονται, καὶ ἂν τι πολεμίοις ἀποτίσωσιν. Ἐτῶν δ' ἄλλων ἀπάντων ἐντελεῖς καὶ παρέξουσι τοῖς δανείασιν τὴν ὑποθήκην ἀνέπαφον κρατεῖν, ἕως ἂν ἀποδώσῃ τὸ γιγνόμενον ἀργύριον κατὰ τὴν συγγραφὴν. Ἐὰν δὲ ἕτερον ὁμολογήσῃ ταῦτα κύρια εἶναι. Ὁ δὲ ἀπαγορεύει μὴ συντίθεσθαι παρὰ τὸν Νόμον. (Ἀριστοτέλ.) Ἐὰν δὲ μὴ παράσχωσι τὰ εἰποκείμενα ἐμφανῆ καὶ ἀνέπαφα, ἢ ποιήσωσι τί παρὰ τὴν ναυτικὴν συγγραφὴν ἀποδιδότωσαν διπλάσια τὰ χρήματα. (Δημοσθ.)

ἔστιν ὁ βασανισμὸς¹ τῆς ἐννοίας τῆς ὑπάρξεως· διότι, ὅταν ἡ ἐννοία τῆς ὑπάρξεως βασανισθῇ καὶ εὐρεθῇ πραγματικῆ, τότε δύναται νὰ βασανισθῶσι καὶ αἱ ἐννοιαὶ τῶν διαφορῶν μορφῶν καὶ ἀναφορῶν τοῦ ὑπάρχοντος.

§ 2. Ἐπὶ τούτῳ ἐν πρώτῳ ἐξεταστέον πῶς τὸ πνεῦμα ἐξέρχεται τῆς ἐννοίας καὶ εὐρίσκει τι αὐτῆς ἕτερον.²

§ 3. Τὸ πνεῦμα ἐξέρχεται τῆς ἐννοίας, καθόσον, ἐχούσης ταύτης πλάτος,³ τὸ πνεῦμα:

ἐξῆς σημασίας· α) σημαίνει ἄρσιν ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ διὰ τῆς αὐτῆς γνωστικῆς ἐνεργείας ἀμαρτημένου καὶ αἰρομένου, ἢτοι ἀντιφατικόν τι λέγεται δὲ τότε λογικὸν μὴ δὲν. Ἡ ἀντιφατικὴ ἐννοία δὲν παριστᾷ τι πραγματικόν, οὔτε νοεῖται τι ὑπάρχον ἐκτὸς τῆς λέξεως. β) σημαίνει ἄρσιν ἐν τῇ καθόλου ἐννοίᾳ ἐκείνων τῶν ἰδιοτήτων, καθ' ἃς διαφέρουσιν ἀλλήλων καὶ δι' ὧν ὀρίζονται τὰ τὸ πλάτος αὐτῆς συναποτελοῦντα καθέκαστα καὶ ὧν ἄνευ τὰ καθέκαστα δὲν ὑπάρχουσιν, ἢτοι σημαίνει ἄρσιν παντὸς δυνατοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἡ πραγματικὴ ἐννοία λαμβάνει ἀληθῆ ὑπαρξίν· λέγεται δὲ τότε μὴ δὲν στερητικόν ἢ ἐξ ἀφαιρέσεως. Ἡ καθόλου ἐννοία κατ' ἀπόλυτον ἀφαιρέσιν τῶν διορισμῶν τοῦ πλάτους αὐτῆς δὲν παριστᾷ τι ὑπάρχον ἢ καθόλου ἐννοία τοῦ ὄντος κατ' ἀφαιρέσιν τῶν ἀπείρων διορισμῶν ἢ μορφῶν αὐτοῦ ἔστι τι νοητὸν καὶ δὲν παριστάνεται πρὸς τὸν ἄνθρωπον ὑπάρχον, εἰμῆ, καθ' ὅσον ἐνδύεται τινος τῶν ῥηθειῶν μορφῶν. Ἡ εἰς τὸ ἀφηρημένον ὄν πρόσθεσις τούτων ἢ ἐκείνων τῶν μορφῶν, δι' ὧν ἐμφανίζεται ὡς ὑπάρχον, θεωρεῖται ἐνταυτῷ καὶ ὡς ἄρσις τῶν λοιπῶν. γ) σημαίνει ἄρσιν παντελῆ τοῦ θετικοῦ στοιχείου τῆς συνειδήσεως, ὅπερ παριστᾷ καὶ εἰς ὃ ἀνάγεται ἀναγκαιῶς ἡ ἐννοία, ἂν ἡ πραγματικῶς ἀληθῆς ὡστε ἡ ἐννοία αὕτη σχηματίζεται μετὰ τῆς ἐννοίας τοῦ ὑπάρχοντος ἀποφατικῆν κρίσιν· λέγεται δὲ τότε μὴ δὲν ἀρνητικόν. Ἡ ἄρσις οὐκ ἔστιν οὔτε τὸ πρῶτον οὔτε τὸ ἔσχατον· διότι προῦποτίθησι θέσιν καὶ καταλείπει τοὺς ἀλάστον αὐτὸ τὸ αἶρον τὴν ἄρσιν συνειδὸς ὑποκείμενον· διὸ ἀπόλυτος ἄρσις οὐκ ἔστι δυνατὴ καὶ τὸ ἀπόλυτον μὴδὲν ἔστιν ἐννοία ἀδύνατος καὶ ἀτοπος.

¹ Τουτέστιν ἡ ζήτησις καὶ διαστάθμισις τῶν λόγων, ἐφ' ὧν ἐρείδεται ἡ παραδοχῆ, ὅτι ἔστι (ὑπάρχει) τι, ἢτοι ὅτι ἔστι τι τῶν ἀνατυπώσεων καὶ ἐννοιών ἡμῶν ἕτερον καὶ ἀπ' αὐτῶν ἀνεξάρτητον, εἰς ὃ ἀναφέρονται πᾶσαι ἡμῶν αἱ ἀνατυπώσεις καὶ ἐννοιαί, ὡς ἀπεικασματα αὐτοῦ ἢ ἀντεκμύγματα.

² Τὸ πνεῦμα οὔτε ἐξέρχεται ἑαυτοῦ οὔτε δύναται ἐξελεῖσθαι, ἀλλ' ἐξέρχεται τῆς ἐννοίας καὶ εὐρίσκει ἐν ἑαυτῷ τι τῆς ἀνατυπώσεως καὶ ἐννοίας ἕτερον, ὡς ἐν τῇ § ταύτῃ καὶ ἐπὶ λέγεται.

³ Γνωστόν ἔστιν ἐκ τῆς λογικῆς, ὅτι πᾶσα ἐννοία ἔχει βάθος καὶ πλάτος καὶ ὅτι τὸ μὲν βάθος:

υπάρχον και από τούτου κεχωρισμένον, μη υπείκον τῷ πνεύματι εἰμὴ ἐλάχιστον και ἐμμέσως, ἐπενεργούν δ' ἐπὶ τοῦτο κατά τινος μόνον περιστάσεις και τοπικάς ἀναφοράς, ἀλλὰ δυναμένου τοῦ πνεύματος ἀποφεύγειν τὴν ἐπενέργειαν αὐτοῦ. Οὕτω δὲ παρίσταται ἐν τῇ συνειδήσει ἡ ἐκτὸς ἡμῶν ἔνυλος φύσις ἡ ὁ ἐξω σωματικὸς κόσμος, οὗ ἡ ἀντίδρασις ταῖς κατά βούλησιν κινήσεσι τοῦ ἡμετέρου σώματος αἶρει πάντα περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ διασταγμῶν.¹

§ 13. Ἐκ τῶν εἰρημένων δῆλον γίνεται, ὅτι α) τὸ ὄν, ὡς τὸ σύνολον τῶν ἀντικειμένων τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως, διακρίνεται εἰς ἐσωτερικόν, ὃ ἐστὶ πνευματικὸν και νοητὸν, και ἐξωτερικόν, ὃ ἐστὶ ὑλικὸν και αἰσθητόν. β') ἐκάτερον τούτων ἔχει διττὴν ὄψιν τὴν μὲν ἐσωτερικὴν, ἡ ἐστὶν αὐτὸ τὸ ἐσωτερικὸν ἡ ἐξωτερικὸν ὄν θεωρούμενον γυμνὸν πάσης ἐν χώρῳ ἡ χρόνῳ ἀντιληπτῆς μορφῆς, ἡτοὶ θεωρούμενον μόνον ὡς τι ἐνεργόν, ὡς ψιλή τις δύναμις τὴν δὲ ἐξωτερικὴν,

¹ Ἐκ τῶν εἰρημένων ἀποδιδύεται, ὅτι α) ἀνοπίστατός ἐστὶν ἡ ὁδὸς, ὅτι 1) αἱ αἰσθήσεις παρίστανται τῷ πνεύματι ἰνδάλματα μόνον κενὰ και μηδεμίαν ὑπόστασιν ἔχοντα. 2) τὸ μόνον ἀληθὲς ὑπάρχον ἐστὶ τὸ πνεῦμα, ὃ δὲ ἐξω κόσμος ἐστὶ προϊόν αὐτοῦ ἀνθυφιστῶντος τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἀναγκαίας ἐνεργείας. β') ἡ ἔννοια τῆς ὑπάρξεως ἡ τοῦ εἶναι κατά τὴν ὄντολογικὴν αὐτοῦ σημασίαν δὲν ἐξάγεται ἐκ τινος κρίσεως, ἀλλὰ γεννάται ἐκ τῶν στοιχείων τῆς ἀμέσου συνειδήσεως και σχηματίζεται ἀναγκαιῶς ὑπὸ τοῦ πνεύματος, ἡ ἀρχομένης τῆς νοητικῆς αὐτοῦ κινήσεως.

Τὸ ὄντολογικὸν εἶναι, ἡτοὶ ἡ ὑπαρξίς, οὐκ ἔστι διὰ τῶν ἐξωτερικῶν αἰσθήσεων οὕτως αἰσθητὸν ὡς τὸ σχῆμα, τὸ χρῶμα και αἰλοῖται ποιότητες, νοεῖται ὁμοῦ ἀναγκαιῶς, ὡς ἡ βία τούτων και τὸ οὐκ ἄνευ τῆς αἰσθήσεως και ἀντιλήψεως. Ἐπειδὴ δὲ τὸ εἶναι ἡ ἡ ὑπαρξίς οὐκ ἔστι ποιότης ἡ ιδιότης, ἀλλὰ βία τῆς πάσης ποιότητος ἡ ιδιότητος, δὲν δύναται νὰ ἀκλήφθῃ οὕτε ὡς τελειότης τοῦ ἀπλῶς νοουμένου.

Τὸ εἶναι ἔχει διττὴν σημασίαν: α) τὴν μὲν ὄντολογικὴν, καθ' ἣν ἐστὶ ταυτόσημον τῆς ὑπαρξεως. β) τὴν δὲ λογικὴν, καθ' ἣν χρησιμεύει μόνον ὡς σύνδεσμος τοῦ ὑποκειμένου και κατηγορουμένου ἡ σημαίνει τὸ δυνατόν μόνον τῆς ὑπάρξεως.

Τὸ εἶναι κατά τὴν ὄντολογικὴν σημασίαν ἀποδίδεται 1) εἰς τὰ αὐθυπόστατα ὄντα· εἰσὶ δὲ τὰ αὐθυπόστατα ἡ ἀντιληπτά, ἡ νοητὰ ἀναγκαιῶς νοούμενα πρὸς ἐξήγησιν τῶν ἀντιληπτῶν. 2) εἰς τὰς ιδιότητας τῶν αὐθυποστάτων ὄντων και τὰς ἐνεργείας αὐτῶν.

ἡ ἐστὶν ἡ ἐν χώρῳ ἡ ἐν χρόνῳ ἀντιληπτῆ αὐτοῦ μορφή, ἡτοὶ τὸ φαινόμενον αὐτοῦ. γ') ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις ἐκάτερου τῶν ὄντων ἐστὶ ποικίλη.

Α.

ΜΕΛΕΤΗ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΑΡΑ Τῷ ΡΩΜΑΙΚῷ ΣΤΡΑΤῶ ΠΟΙΝΩΝ.

(Συνέχεια και τέλος.)

Ποῖν προδῶμεν εἰς τὰς ποινάς, αἰτίνας ἀπηθύνοντο κατά τῆς στρατιωτικῆς τιμῆς και τῆς πολιτικῆς καταστάσεως παραθέτομεν τινὰς πειθαρχικὰς μάλλον ποινὰς κατά τοῦ σώματος ἡ τῆς ἐλευθερίας και κατά τῆς τιμῆς δευτερευόντως τοῦ στρατιώτου ἀπευθυνομένας.

Ἡ διαχείμασις ἐκτὸς τοῦ στρατοπέδου (extra castra hibernare), ἀναφέρεται παρὰ πολλῶν συγγραφέων² ἀλλ' ἐν οὐδενὶ νόμῳ. Συνίστατο εἰς τὸ ὅτι ὁ καταδικασθεὶς δὲν ἠδύνατο νὰ διαμένῃ εἰμὴ ἐν τῷ ὀρισθέντι τόπῳ, ὅπου οὔτε χιρὰχωμα ἡ δρύφακτον ἡ ὄχυρωμα διὰ πασσάλων, οὔτε τάφρον οὔτε σκηνὴν ἠδύνατο νὰ στήσῃ, ἐπομένως ἔμενεν ἐκτεθειμένος εἰς τοὺς ἐχθροὺς και μάλιστα ἐν ὥρᾳ χειμῶνος. Πότε και κατά τίνων ἐπεβάλετο δένειναι γνωσόν· ἐκ τοῦ εἶδους ὁμοῦ τῆς ποινῆς και τοῦ σκοποῦ αὐτῆς τοῦ νὰ

¹ Α') Τοῦ ἐξωτερικοῦ ὄντος 1) τὴν μὲν ἐξωτερικὴν ὄψιν δεῖκνῶσι τῷ ἀνθρώπῳ αἱ αἰσθήσεις. 2) τὴν δὲ ἐσωτερικὴν ὄψιν εὐρίσκει ὁ ἀνθρωπος ἐν τῇ ἀμέσῳ συνειδήσει ἐνεργείας τινὸς προερχομένης ἐξ ἀλλοτρίας δυνάμεως και ἐρεθίζούσης τὸ πνεῦμα εἰς προσοχὴν και ἀντίληψιν. Β') τοῦ ἐσωτερικοῦ ὄντος 1) τὴν μὲν ἐξωτερικὴν ὄψιν δεῖκνῶσι τῷ ἀνθρώπῳ ἡ ἀντιλήψις ἡ συνειδήσις ἡ παρακολούθησα τῇ προσοχῇ τῆς ψυχῆς στραφεῖση πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν τῆς ψυχῆς κατάστασιν, ὅτε ἡ ψυχὴ διακρίνει ἑαυτὴν τῆς ἐσωτερικῆς ἑαυτῆς ἐνεργείας. 2) τὴν δ' ἐσωτερικὴν ὄψιν εὐρίσκει ὁ ἀνθρωπος ἐν τῇ ἀμέσῳ συνειδήσει τῆς ἐσωτερικῆς ἐνεργείας (ἡτοὶ ἐνεργείας τινὸς προερχομένης ἐκ τῆς ψυχῆς και ἐρεθίζούσης τὸ πνεῦμα εἰς προσοχὴν και ἀντίληψιν).

² Βαλ. Μαξ. Β Π κεφ. 7 § 13. Φροντ. 4. κεφ. I Στεβ. comment ad veget Β:δλ. 3. κεφ. 4 και Sichterm κεφ. 14.

ἐκτίθηται εἰς προφανῆ κίνδυνον και μεγάλην κακουχίαν ὁ τιμωρούμενος, εἰκάζει τις ὅτι ἐπήγετο κατά τῶν ἐνόχων πράξεως δειλίαν μαρτυροῦσης.

Ἡ ἐκτὸς τῆς πόλεως διαχείμασις (extra opidum hibernare) εἶναι τῆς αὐτῆς φύσεως ποινῆς και βεβαιούται ὑπὸ τῶν ἰδίων συγγραφέων.¹ Ἀπηγορεύετο εἰς τοὺς οὕτω καταδικασθέντας νὰ ἐγείρωσι παράπηγμα ἐντὸς ἀκτίνος δεκαχιλίων βημάτων ἀπὸ τῆς πόλεως.

Οἰμιλήσαντες περὶ τῶν κατὰ τῆς ἐλευθερίας ποινῶν οὐδὲν εἶπομεν περὶ φυλακίσεως. Λόγον τῆς τοιαύτης σιωπῆς δίδομεν ὅτι ἐπὶ στρατιωτῶν δὲν εὔρομεν τοιαύτην ποινὴν ἰσχύουσαν. Ταῖς ἐποχαῖς ἐκεῖναις ὅτε τὸ Ποινικὸν Δίκαιον δὲν ἦτον ἀνεπτυγμένον, ἡ φυλάκισις ἐλογίζετο ποινὴ βαρεῖα και ὡς συνάγομεν ἐπήγετο σπανίως μὲν κατά πολιτῶν συνήθως δὲ κατά δούλου, και μάλιστα ἀπηγορεύετο τὸ ἀκαταδικάζειν τινὰ ἐν φυλακῇ εἶναι διηνεκῶς.² Φαίνεται δὲ ὅτι ἐγένετο διάκρισις περιορισμοῦ, φυλακίσεως και δεσμῶν.³ Ἦθελεν ὁμοῦ εἶσθαι μακρὸν νὰ δμιλῶμεν ἐνταῦθα περὶ τῶν διακρίσεων τούτων και τῶν περιστάσεων, αἰτίνας μνημονεύονται ἐν τοῖς νόμοις ὡς και περὶ τῶν περὶ φυλακῶν διατάξεων.⁴ Κατὰ τινὰς μεταγενεστέρους φυλάκισις ἡπειλεῖτο κατά στρατιωτικῶν ὡς πειθαρχικὴ ποινὴ. Ἐννοεῖται ὅτι ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχον ὀρισμέναι πειθαρχικαὶ ποιναί, ὁ τιμωρὸν ἀνώτερος ἐτιμώρει διὰ ποινῆς ἣν ἐνόμιζε προφορωτέραν. Εἶδος φυλακίσεως ἡ μάλλον περιορισμὸς ἦτο ἡ κατὰ στρατιωτῶν ἐφαρμοσθεῖσα ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου ἀποχώρησις (à castris segregari) ἡτοὶ ἡ ἐν φρουρίῳ ἡ ἐν ὄχυρᾳ πόλει ἀποστολὴ τῶν ταραχοποιῶν ἡ στάσεως ὑπόπτων στρατιωτικῶν.

Ἐκ τῶν κατὰ τῆς τιμῆς ποινῶν δέον νὰ διακρίνωμεν τὰς ἐναντίον τῆς στρατιωτικῆς

τιμῆς ἡ καταστάσεως ἀπευθυνομένας ἀπὸ τῶν κατὰ τῆς πολιτικῆς και ἀστυκῆς τοῦ προσώπου καταστάσεως, ὧν αἱ βαρύτεραι συνεπήγοντο και τῆς στρατιωτικῆς καταστάσεως τὴν μεταβολὴν και ἀλλοίωσιν.

Ὅπως σήμερον οὕτω και τότε ἡ δλοσχερῆς ζήτησις τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων συνεπήγετο τὴν στήρῃσιν και τοῦ τῆς στρατείας και τῶν ἐξ αὐτῆς προσόντων, ἀφοῦ τὸ στρατεύεσθαι ἦν δικαίωμα τοῦ Ῥωμαίου, πολίτου ὡς σήμερον ἐν τῶν πολιτικῶν πλεονεκτημάτων εἶναι και τοῦτο. Ἐπειδὴ δὲ τότε κατά τὴν διάφορον πολιτικὴν τάξιν ἐδικαιοῦτο και εἰς τὰ διάφορα νὰ καταταχθῇ σώματα μία μεταβολὴ οὐσιώδης ἦτον ἡ ἐναλλαγὴ στρατιωτικοῦ σώματος, ὡς θέλομεν ἐξηγήσει.

Αἱ ἐλαφρότεροι ποιναὶ τοιοῦτου εἶδους εἶναι ἡ παράδοσις τοῦ δόρατος (ad hastae dationem condemnari) ἡτοὶ και censtio hastaria ἐλέγετο. Συνίστατο δὲ εἰς τὴν κατάδικην τοῦ στρατιώτου νὰ παραδώσῃ τῷ ἀνωτέρῳ τοῦ τὸ δόρυ. Ἦτο τιμωρία ἀτιμωτικὴ και ἐνόστο ἐχρησίμευον ὡς ἀρχὴ τῆς ἐκ τοῦ στρατοῦ ἀποπομπῆς.¹ Ἀγνοοῦμεν ὁμοῦ ἐπὶ ποίων πράξεων ἐπεβάλετο μόνη, και δὲν ἔχομεν παραδείγματα τοιαύτης τιμωρίας.

Ἡ μετὰ τῶν σκευῶν πορεία (cum impedimentis iter facere) μνημονεύεται παρὰ τῶν νεωτέρων.² Ἐξ αὐτῶν δὲ γίνεται ἡμῖν γνωστὸν ὅτι οὕτως ἐτιμωροῦντο οἱ τὰ ὄπλα τῶν θραύσαντες, οἱ κατηγορηθέντες ὅτι ἐν μάχῃ ἔφυγον και οἱ ἀφέντες ν' ἀρπασθῶσιν αἱ σημαῖαι τῶν.

Τὸ ἰστάμενος τρώγειν (cibum potionemque stantem capere) εὐρίσκομεν παρὰ Τίτῳ Λιβίῳ³ ὅστις ἀναφέρει ὅτι ὁ Γράκχος νικήσας τοὺς Καρχηδονίους ἐν Βενεβέντῳ, ἀπηθύθη προσλαλιὰν ἐπαινετικὴν πρὸς τοὺς νικητὰς στρατιώτας του ἐν ἣ προσέθετεν ὅτι τοὺς ἄνευ ζήλου πολεμήσαντας στρατιώτας τιμωρεῖ νὰ τρώγῃσι και νὰ πίνωσιν ὄρθιοι, ἐφ' ὅσον χρόνον θέλωσιν ἀκόμη ὑπηρετήσῃ εἰς τὸν στρατὸν (quoad stipendia facient). Ἡ τοιαύτη δ' ἐπιβολὴ τῆς ποινῆς μαρτυρεῖ

¹ Στεβ. im comment Veget 4. 3. Sic hterm de poen milit. Rom. dissert. 14.

² Στεβ. αὐτόθ. 3 κεφ. 4 Sichtermann. αὐτόθ. 14, προσέτι δὲ ἀπαντᾶται και παρὰ Ἀμμιανῷ Μαρκελλ. βιβλ. 25 κεφ. 1.

³ Β:δλ. 24 κεφ. 16 Στεβ. αὐτόθ.

¹ Στεβ. αὐτόθ. Sichterm αὐτόθ. και Τίτος Λιβίου 35.

² Βασιλ. 60, 54 η § 9 Παν. 48, 49, 8 § 9.

³ Βασιλ. αὐτόθ. β'. λ'. ξ'. Πανδ. αὐτόθ. Ν. 2 § 1 και Ν. 33 και 23.

⁴ Βασιλ. αὐτόθ. οἱ ἄνω Νόμοι και προσέτι ε'. κατ'. μ'. και ξγ'. και Πανδ. αὐτόθ. και Νόμοι 8, 26, 28, Κωδ. 9, 47, 4. Ἄρμ. 6, 14, 8 Βασιλ. 60, 55 α. και Ἐπ. Κωδ. 9, 5, I και Σύνολ. φ. δ'. Βασ. 2, ρκστ'. σγ. σιστ'. Πανδ. 50, 16, 131, 216, 224.

ὅτι ἦν τιμωρία πειθαρχική, ἐπιβαλλομένη ἐπὶ μὴ ὀρισμένης πράξεως ὑπὸ τοῦ στρατηγού.

Ἡ ἀλλογή τόπου κατασκηνώσεως (tendendi locum mutatio) φέρεται ἐν τῷ ἰδίῳ Ῥωμαίῳ συγγραφεῖ,¹ καὶ συνίσταται εἰς τοῦτο, ὅτι οἱ τιμωρούμενοι εἰς αὐτὴν ὑπεχρεοῦντο νὰ στήσωσι τὴν σκηνὴν τῶν εἰς τόπον ὀρισμένον ἐν τῷ στρατοπέδῳ, καὶ ἄλλον παρ' ἐκεῖνον ὅπου, ἂν μὴ ἦσαν τιμωρημένοι, ἤθελον κατασκηνώσει, ὅπως βλέπη αὐτοὺς ὅλος δὲ στρατὸς καὶ μανθάνῃ ὅτι ἐτιμωρήθησαν καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν. Συνωδεύετο ἡ τιμωρία αὕτη πολλὰς καὶ διὰ προσθηκῶν βαρυνουσῶν αὐτήν. Οὕτως ὠρίζετο τόπος κατασκηνώσεως ἐκτὸς τοῦ ὠχυρωμένου στρατοπέδου ὅπως μένωνσιν ἐκτεθειμένοι εἰς κίνδυνον, ἢ ἀπηγορεύετο αὐτοῖς νὰ ἔχωσι σκηνὰς καὶ τοῖς ἐπεβάλετο νὰ διαμένωσιν ἐν ὑπαίθρῳ. Εἰς τοιαύτην ποινήν καταδικάζοντο καὶ ὁλόκληρα σώματα ἀπωλέσαντα τὰς σημαίας των.²

Ἡ Στρατείας ἐναλλαγὴ (militiae mutatio). Πρὸς ἐξήγησιν αὐτῆς ἀναγκαῖον νὰ προτάξωμεν ὀλίγα.

Γνωστόν ἐστὶ ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι πολῖται διηροῦντο εἰς τάξεις. Τὸ πολίτευμα τοῦ Τύλλου Ὀστιλίου καθιέρου πέντε τοιαύτας κατὰ τὴν οὐσίαν ἢ τὸ εἰσόδημα τῶν πολιτῶν πρὸς καταρτισμὸν τοῦ πεζικοῦ, ὧν ἡ πρώτη, ἢ πλουσιωτέρα, εἶχε τὴν πρώτην ἐν τῇ μάχῃ τάξιν, ἢ δευτέρα τὴν κατόπιν καὶ ἐφεξῆς. Τὸ ἱππικὸν ἀπηρτίζετο ἐκ τῶν πλουσιωτέρων καὶ εὐγενεστέρων πολιτῶν. Ἡ θητεία τῶν μὲν πεζῶν ἦν εἰκοσαετής τῶν δὲ ἱππέων δεκαετής. Αἱ κατὰ τὸ 500 ἀπὸ κτίσ. Ῥώμης ἔτος γενόμεναι μεταβολαὶ ἐτροποποίησαν τὸν ὄργανισμὸν τοῦτον, καὶ ἡ κατὰ τὸ πρῶν πολίτευμα τάξις τῶν πολιτῶν, ἢ μὴ μετέχουσα τῆς στρατείας, πολυαριθμωτάτη καταστάσα διηρέθη εἰς τρεῖς τάξεις κατὰ λόγον τῆς οὐσίας καὶ τοῦ εἰσοδήματος ἐξ ὧν ἡ πρώτη μόνον προσελήθη εἰς τὰς Ῥωμαϊκὰς λεγεῶνας αἱ δὲ δύο ἄλλαι (οἱ proletarii καὶ capite censi) μάλιστα εἰς τοὺς κατὰ Ἰουγούρθα πολέμους (646 ἀπὸ Κ. Ρ.) προσελήθησαν εἰς τὸν στρατόν. Ἐπίσης οἱ ἀπελεύθεροι οὔτινες τότε μό-

¹ Τοῦ Τίτου Λιβίου βιβλ. 25 κεφ. 2, ἔρα καὶ Sicherterm αὐτόθι.

² Τίτος Λίβιος βιβλ. 10.

νον εἰς τὸ ναυτικὸν ἐσυγχωρεῖτο νὰ λαμβάνωνται, ἐτρατολογήθησαν ὀλίγον βραδύτερον.

Οἱ ἱππεῖς διηροῦντο πάλιν εἰς δύο τάξεις, τοὺς παρὰ τοῦ δημοσίου λαμβάνοντας τὸν ἱππὸν καὶ τοὺς ἔχοντας ἰδιόκτητον τοιοῦτον.

Προσέτι οἱ μὲν πεζοὶ διηροῦντο εἰς ἀνακεκλημένους (evocati) μετὰ ὑπηρετηθεῖσαν θητεῖαν καλουμένους εἰς τὸν στρατόν, εἰς ἀκροβολιστὰς ἢ γροσφομάχους (velites) εἰς λογχοφόρους ἢ ἀστάτους (hastati) εἰς πρίγκητας, (principes) καὶ εἰς τριαρίους (triarii) κατὰ λόγον, ἡλικίας σωματικῆς ῥώμης καὶ ἰκανότητος περὶ τὸ μάχεσθαι.¹ Ἐπίσης δὲ τὰ ἐλαφρὰ σώματα εἶχον διαφόρους κλάσεις, τοὺς τοξότας (rorarii) τοὺς ἐπικούρους, (ferentarii) τοὺς ἐθελοτάς (accensi) κ. λ. π.

Ἐκ τούτων ἐνοεῖται εἰς τί συνίστατο ἡ στρατείας ἐναλλαγὴ, ἢν καὶ ἐν τοῖς νόμοις εὐρίσκουμεν² καὶ ἐν τοῖς συγγραφεῦσι.³

Κατὰ τὰς μεταξὺ τῶν διαφόρων κλάσεων καὶ τάξεων διαφορὰς ἐπεβάλετο καὶ ἡ ποινὴ αὕτη· οὕτως οἱ ἱππεῖς ἐπέστελλοντο εἰς τὸ πεζικόν, ὅπου ὑπῆρτεον 20 ἀντὶ 40 ἐτῶν, οἱ τῆς πρώτης τάξεως πεζοὶ εἰς τὴν δευτέραν ἢ τὴν τρίτην ἢ τὴν τελευταίαν, οἱ λεγεωνάριοι ἐπέστελλοντο εἰς μίαν τῶν κλάσεων τῶν ἐλαφρῶν σωμάτων καὶ ἐφεξῆς.

Διὰ τῆς ποινῆς ταύτης ἐτιμωροῦντο ἐπιεικῶς οἱ ἐν καιρῷ πολέμου πωλοῦντες ὅπλα.⁴ Ἐπίσης δὲ οἱ ἀποθνήσκοντες ἐν εἰρήνῃ οἱ μὲν «ἱππεῖς ἐναλλάσσουσι τὸν βαθμὸν» οἱ δὲ «πεζοὶ τὴν στρατείαν».⁵

Ἡ τοῦ βαθμοῦ ἐκβολὴ (gradus dejectio) ἦν οἱ νόμοι καθιερῶσιν⁶ ὡς τὴν προηγουμένην εἶναι ὡς ἡ παρ' ἡμῶν ἔκπτωσις.

Συνίστατο δὲ οὐ μόνον εἰς τὸν ὑποβιβασμὸν κατὰ μίαν ἢ δύο βαθμίδας τῆς κλίμακος τῶν στρατιωτικῶν ἀξιωματίων ἀλλὰ εἰς τὴν καταδίκην μέχρι τῆς ἐσχάτης βαθμίδος ἢτοι μέχρι τοῦ ἀπλοῦ στρατιώτου καὶ τοῦ νεοσυλλέκτου.

Ἐλέγετο καὶ βαθμοῦ ἐξώθησις καὶ ἐπήγετο κατὰ τῶν κλεπτόντων ἀλλότρια ὅπλα⁷

¹ Πολυβ. 6, 24.

² Πανδ. 49, 16, 3 § 4 Βασ. 57, I, α.

³ Βαλερ. Μαξιμ. Βιδλ. 2, κεφ. 7. Sicherterm αὐτόθι.

⁴ Βασιλ. αὐτόθι στ. καὶ Πανδ. αὐτόθι § 13.

⁵ Β. αὐτόθι ιγ'. Παν. αὐτόθι Ν. 5 § 4.

⁶ Β. αὐτόθι Ν. α. καὶ Πανδ. αὐτόθι Ν. 3 § 4.

⁷ Β. αὐτόθι Ν. ζ'. Πανδ. αὐτόθι Ν. 3 § 44.

καὶ τῶν μέχρι ἀφωγῆς ἢ ψιλῆς μέμφεως) ἐξερεθίζόντων στάσιν στρατιωτῶν.¹

Ἡ ἀποστράτευσις ἢ ἀπὸ τοῦ στρατοῦ ἐκδιώξις (militia rejici) ἀριθμεῖται ὑπὸ τινῶν νεωτέρων² καὶ μνημονεύεται ἐν τοῖς νόμοις ἐπαγομένη κατὰ τῶν ὑπερπηδόντων τὴν τάφρον, κατὰ τῶν ἐπιτιθεμένων ἐναντίον συστρατιώτου διὰ λίθου καὶ κατὰ τῶν κλεπτόντων ὅπλα. Ὁ εἰς τοιαύτην ποινήν τιμωρούμενος ἐσερεῖτο παντὸς βαθμοῦ καὶ ἀπεβάλετο τοῦ στρατεύματος οὐχὶ ἀτιμωτικῶς διότι τοιαύτα ἀποβολὴ ἦτο ποινὴ διάφορος.

Ἡ ἀτιμωτικὴ ἀποστράτευσις (ignominia mitti) εἶναι ἢ βαρυτέρα τῶν κατὰ τῆς τιμῆς στρατιωτικῶν ποινῶν. Ἦτο ποινὴ κυρία καὶ παρακολουθηματικὴ. Ὡς κυρίαν ὤφειλεν ἢ ἀπόφασις ἢ ἀπαγγέλλουσα αὐτὴν νὰ κηρύττη συνάμα ὅτι αὕτη ἐπεβλήθη δι' αἰτίαν ἀτιμωρῆς ἢ ἀτιμωτικῆς.³

Ὡς παρακολουθηματικὴ ἦτο τοιαύτη σωματικῆς ἢ κεφαλικῆς ποινῆς, μιᾶς τῶν δύο μεγάλων ἀλλοιώσεων τῆς προσωπικῆς καταστάσεως (capitis deminutionum) ἢτοι τῆς μεγίστης καὶ μέσης⁴ ὧν ἡ μὲν ἀπεστέρει τὴν ἐλευθερίαν καὶ σὺν αὐτῇ τὴν πολιτείαν καὶ οἰκογένειαν, ἢ δὲ τᾶλλα οὐχὶ δὲ καὶ τὴν ἐλευθερίαν.⁵

Οἱ Ἐλλήνες εἶχον τοιαύτην ποινήν τὴν φοβεράν τῶν ὄντι ἀτιμίαν περὶ τῆς ὁποίας εὐκαιρον νομίζω νὰ εἶπω ἐνταῦθα ὀλίγα. Ἡ ποινὴ αὕτη κατὰ πολλοὺς συγγραφεῖς ὑποδιηρεῖτο εἰς τρεῖς ἐπίσης βαθμολογίας ὅπως ἡ Ῥωμαϊκὴ ἐλάττωσις τῆς προσωπικῆς καταστάσεως πρὸς τὴν ὁποίαν παραβάλλουσιν αὐτὴν ὀλοσχερῶς.⁶ Κατ' ἐμὲ ὅμως ἦτο ἀτιμία πλειόντων τῶν τριῶν εἰδῶν.

¹ Β. αὐτόθι Ν. θ'. Πανδ. αὐτόθι § 49.

² Sicherterm αὐτόθι κεφ. 44. Βασιλ. αὐτόθι Ν. η καὶ Πανδ. αὐτόθι Ν. 3 § 48 καὶ Ν. 6 § 6.

³ Πανδ. αὐτόθι Ν. 2 καὶ Ν. 43 § 3 καὶ Βασιλ. αὐτόθι α. καὶ ιθ. καὶ Βασιλ. 24, 2, β. § 3.

⁴ Πανδ. 4, 5, 44 καὶ 4, 5, 20 Βασ. 40, 2, ι. Πανδ. 80, 43, 5 § 3 καὶ 38, 46, 4 § 4 καὶ 38, 47, 4 § 8.

⁵ Πανδ. αὐτόθι.

⁶ Meieri. Historiae juris attici de Bonis damnatorum κτλ. 1849 caput 4. σελ. 404 καὶ Ἐπ. Schoemann antiquitates juris publici graecorum 1837 IV, 4, XIV σελ. 432, V, I, XXI σελ. 499 V, 8, 83 σελ. 345. Περίτου σελ. 569-572, καὶ Y, 9, XCII σελ. 354 καὶ Ἐπ. Vachsmuth II, 2, σελ. 49 καὶ

εἰδικὴν βιογραφίαν περὶ ἀτιμίας (de infamia) τοῦ Petr. Lelyveed, 1835 σελ. 251.

Ἦτο ἀτιμίας ἐν εἶδος ἢ τῆς μετοχῆς τῶν κοινῶν¹ στεροῦσα τὸν τιμωρούμενον ὥστε καὶ βουλευσάι, καὶ εἰπεῖν ἐν τῷ δήμῳ καὶ γράψασθαι καὶ ἐνδειξάι² καὶ στρατεῦσαι ἀνίκανον καθιστάναι. Δεύτερον δὲ ἐκεῖνο, καθ' ὃ ατὰ μὲν σώματα ἄτιμα ἦν τὴν δὲ οὐσίαν «εἶχον καὶ ἐκέκτηντο, τούτους ἔδει καὶ αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐκ τούτων ἀτίμους εἶναι.» Εἰς τοιαύτην δὲ ποινήν καταδικάζοντο «ὀπόσοι κλοπῆς ἢ δώρων ὄφλοιεν» ὀπόσοι ἀλίποιοι «τὴν τάξιν ἢ ἀστρατείας ἢ δειλίας ἢ ἀναυμαχίου ὄφλοιεν, ἢ τὴν ἀπίδα ἀποβάλοιοι» ἢ τρεῖς ψευδοκλητίας ὄφλοιεν ἢ τοὺς γονεάς «κακῶς ποιεῖν».³

Τρίτον εἶδος ἦτο οἱ κατὰ προστάξεις ἀτιμοί, «οἵτινες οὐ παντάπασιν ἀτιμοὶ ἦσαν, ἢ ἀλλὰ μέρος τι αὐτῶν, οἷον οἱ στρατιῶται νοῖτινες ἐπέμεναν ἐπὶ τῶν τυράννων ἐν τῇ πόλει» οἵτινες τὰ μὲν ἄλλα εἶχον ὅσα οἱ ἄλλοι πολῖται, «εἰπεῖν δ' ἐν τῷ δήμῳ οὐκ ἐξῆν αὐτοῖς οὐδὲ βουλευσάι» ἄλλοι δὲ ἐσεροῦντο τοῦ δικαίωματος τοῦ γράψασθαι, ἄλλοι τοῦ ἐνδειξάι, ἄλλοι τοῦ ἀναπλευσάι εἰς Ἐλλήσποντον ἢ εἰς Ἰωνίαν, ἢ τοῦ εἰσελθεῖν εἰς τὴν ἀγοράν⁴. Κατὰ τὸ εἶδος τοῦτο, ὠρίζοντο διὰ τῆς καταδίκης αἱ ἐπαγόμεναι στερήσεις, καὶ διὰ τοῦτο ἐλέγετο κατὰ πρόσταξιν ἀτιμία ἢ ἀνικανότης.

Τελευταῖον εἶδος ἦν ἐκεῖνο, καθ' ὃ τὰ κτήματα τῶν ἐνόχων ἐπωλοῦντο καὶ ἦν εἶδος καθολικῆς δημεύσεως⁵, καὶ οὗτοι εἶχον καθ' ἐν ψήφισμα τὴν ἀδειαν λέγειν καὶ ἐπιψηφίζεσθαι.⁶

Ὁ τῆς Πολιτείας διὰ τῆς ἀτιμίας χωριζόμενος ἦν κατὰ Πλάτωνα τοῦ ἐθέλοντος.⁷ Ἡ

¹ Δημοσθ. περὶ Ῥοδ. 13. «μηδὲν τῶν κοινῶν μετέχειν» Πολυδ. VIII 42, καὶ 422. Δημοσθ. κατὰ Τιμοκρ. 15, καὶ Φίλιπ. III 13.

² Δημ. περὶ Ῥοδ. 43 καὶ Λυσίας κατὰ Ἐρατοσθ. καὶ Δημ. κατὰ Τιμοκρ. κατὰ Ἀριστογ. Β. 248 καὶ λεξ. ῥητορ. 226, 21.

³ Ἀνδοκ. περὶ Μυστηρίων.

⁴ Ἀνδοκ. περὶ Μυστ. αὐτόθι Δημοσθ. κατὰ Κτησιφ. «ἔξω τῶν περιγραπτῶν τῆς ἀγορᾶς ἐξίργει καὶ οὐκ ἐξ ἀστεφανοῦσθαι» κατὰ Ἐρατοσθ. αὐτόθι.

⁵ Ἀνδοκ. περὶ Μυστηρ. αὐτόθι.

⁶ Ψήφισμα Πατροκλείδου καὶ Ξενοφ. ἀπομν. Σωκρ. 4, 18, Ἀίσχυν. κατὰ Κτησιφ. εκδ. ῥητορ. σελ. 385.

⁷ Γοργ. 508 περὶ τῆς σημασίας τούτου ὑπάρχει διαφωνία καὶ οἱ μὲν φρονοῦσιν ὅτι ἐδῆλον ὅτι πᾶς τις ἠδύνατο φρονεῖσαι τὸν ἀτιμόν, οἱ δὲ ὅτι ἀτιμωρητὴ ἠδύνατο πᾶς τις νὰ καταγγεῖλῃ αὐτόν, οἱ δὲ ὅτι πᾶς τις ἠδύνατο νὰ κωλύῃ αὐτὸν περὶ τὸν μὲν ἐκασκὸν πολιτικὸν δικαίωμα τοῦ ὁποίου ἦν ἐστερημένος.

ἀτιμία παρηκολούθει και αὐτὸν και τοὺς ἐξ αὐτοῦ φύντας¹ και τοὺς υἰοθετοῦντας ἀπόγονον τοῦ ἀτίμου². Ὁ ἀτίμος δὲν ἠδύνατο νὰ εἰσελθῆ εἰς ναὸν³ ἐπὶ ποινῇ θανάτου, δὲν ἐπετρέπετο νὰ ταφῆ⁴ και τὰ ὄστα αὐτοῦ ἢ ἡ κόνις ἀν μετὰ θάνατον κατεδικάζετο ἐβρίπτοντο ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς και οὐδὲ ν' ἀπολογηθῆ ἐνώπιον Δικηστηρίου «οὐδὲ φθέγγασθαι ἢ ὀδύρασθαι οὐδ' εἰ δίκαια ἢ ἄδικα πέπονθε» πρὸς τοὺς δικαστὰς εἰπεῖν, οὐδὲ ἀν ἐκακοῦθῃ ὑπὸ τινος νὰ καταγγείλῃ αὐτὸς τοῦτο ἠδύνατο.

Μετὰ τὰ περιἀτιμίας ταῦτα ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν ἀτιμοῦ ἀποστράτευσις⁵ ἣτις ἰσοδυναμεῖ με τὴν παρ' ἡμῖν ἐν ἰσχυεῖ καθαίρεσιν.

Ὁ εἰς κεφαλικὴν ποινὴν καταδικαζόμενος ἢ εἰδικώτερον εἰς Πολιτείας ἐκπτωσιν ἣτις ἐστὶ κεφαλικὴ τιμωρία⁶ ἀπεδιώκετο συγχρόνως και τοῦ στρατοῦ καθόσον ἢ πολιτείας ἐκπτωσιν ἦν ἀτιμωτικὴ ποινὴ και καθηρεῖτο μεν πρότερον ἐξέπιπτε δὲ ὕστερον και τῆς πολιτείας.

Ἡ ἀτιμος ἀποστράτευσις ἐπήγετο οὐ μόνον κατὰ στρατιωτῶν, ἀλλὰ και κατὰ ἐκατοντάρχων και ἀρχόντων τάξεων ἠταγμάτων, κατὰ τριδούων και καθὰ ὁ Πομπώνιος λέγει, και κατὰ προεστώτων στρατοπέδου (στρατηγῶν) κἀν ὑπατικοὶ ὄσι, και κατ' αὐτῶν ἔτι τῶν δουκῶν,⁷ (ὅπως σήμερον ἐπάγεται καθαίρεσις κατὰ παντὸς βαθμοῦ στρατιωτικοῦ) και ἀκόμη κατὰ λεγεῶνων ὀλοκλήρων.⁸

Ὁπου ὁ νόμος ἐπάγει κεφαλικὴν τιμωρίαν ὑπονοεῖται ἢ ἀτιμος ἀποστράτευσις, διότι ὡς εἶδομεν κεφαλικὴ τιμωρία εἶναι ὁ θάνατος και ἢ πολιτείας ἐκπτωσις.⁹ Και ἐπὶ μὲν θανάτου εἴπομεν εἰς προηγούμενον ὅτι καθηρεῖτο ὁ καταδικος, ἐπὶ δὲ τῆς μεγίστης ἀλλοιώσεως συνάγεται τὸ ἴδιον ἐκ τῶν νόμων,¹⁰

ὥστε ὅπου ὁ νόμος λέγει περὶ στρατιωτῶν ὅτι κεφαλικῶς τιμωροῦνται, ἐνοεῖται ὅτι συνάμα ἀτίμως ἀποστρατεύονται διότι ταυτίζει τὴν ἐννοίαν τῆς ἀτίμου ἀποστρατεύσεως με τὴν τῆς ἀτιμώσεως και ταύτην με τὴν πολιτείας ἐκπτωσιν.¹

Ἐλέγετο παρὰ Ῥωμαίοις και exauctoratio, ἐπήγετο δὲ κατὰ τῶν καταδικασθέντων ἐπὶ μοιχεία,² ἐπὶ κατασκοπία,³ κατὰ τῶν πωλούντων ὄπλα,⁴ τῶν κλεπτόντων ξένα τοιαῦτα, τῶν ἀνυποτάκτων τῶν εἰς φρούρια εἰσέρχόμενων, τῶν ἐξερεθίζόντων εἰς ἑσάνιν τοὺς στρατιώτας, τῶν κατὰ ἀνωτέρου ἐπιτιθεμένων κλπ.⁵

Νόμος κανονίζων τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεως δὲν ὑπῆρχεν, ὅπως δὲν ὑπῆρχεν ἐν Γαλλίᾳ πρὸ τῆς τελευταίας Στρατ. Ποινῆς Νομοθεσίας τοῦ 1856 και παρ' ἡμῖν πρὸ τῆς ἡμετέρας τοῦ 1860. Ἀφῆρουντο ὅμως ἀπὸ τοῦ καταδικίου τὰ ὄπλα και τὸ στρατιωτικὸν ἔνδυμα,⁶ ἀπεπέμπετο τοῦ στρατοῦ οὐδὲ ἠδύνατο δὲ εἰς τὸ μέλλον νὰ γίνῃ στρατιώτης.

Ἐὰν δὲ ἀπλῶς ἀφῆρουντο ἀπὸ στρατιωτῶν τὰ ὑποδήματα, και τὸ ἔνδυμα⁷ τὸ στρατιωτικὸν και χωρὶς ἀποφάσεως και χωρὶς τῆς πανηγυρικῆς μνείας ὅτι «ἀτίμω αἰτία σὲ ἀποστρατεύω,» πάλιν ἀτίμος ἦταν ἢ ἀποστράτευσις.

Σημειωτέον προσέτι ὅτι ἀν δι' ἐλάττωσιν καταστάσεως μέσην ἢ μεγίστην ἀποστρατευθῆ τις δικαιούται νὰ διαμένῃ ἐν Ῥώμῃ και ὅπου εὐρίσκεται ὁ βασιλεὺς, ἐν ᾧ ὁ ἀτίμος ἀποστρατευθεὶς δὲν δικαιούται⁸ διότι ὑπῆρχεν ὑπόνοια μήπως φονεῦσῃ τὸν βασιλέα.

Παραδείγματα τοιούτων ἀποστρατεύσεων εὐρίσκομεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ.⁹

Ὁ Λαμπρίδιος¹⁰ ἀναφέρει τύπον πανηγυρικῆς ἀποστρατεύσεως τοιούτου

«Πολίται, ἀπόσθηθι και ἀπόθετε τὰ ὄπλα.»

¹ Αὐτόθι.

² Βασ. αὐτοῦ. Πανδ. αὐτοῦ.

³ Βασ. 57, 4 ἄ. Παν. 49, 43, 3 § 4.

⁴ Β. αὐτοῦ. στ'. Παν. αὐτοῦ. § 43.

⁵ Β. αὐτοῦ. οἱ ἐπομ. νόμοι ὡς και Πανδ.

⁶ Β. 21, 2 § 3 Πανδ. 3, 2, Ν. 2 § 2.

⁷ Βασιλ. αὐτοῦ. Ν. 2. σχολ. και Πανδ. αὐτοῦ. ρ^π

⁸ Β. αὐτοῦ. § 4 σχολ. Πανδ. αὐτοῦ. § 3 και 4.

⁹ Hirtius de bello Africano κερ. 54.

¹⁰ Hadr. κερ. 45.

Ἄλλος δὲ συγγραφεὺς¹ περιέχει τὴν ταυτόσημον ταύτην πρόσκλησιν.

«discedite castris
tradite nostra viris ignavi signa quiritis.»

Ὁ Καῖσαρ ἀπὸ τοῦ Ὑπατικοῦ βήματος καθήρεσε τοῦ στρατιωτικοῦ ἀξιώματος δι' ἀτιμοποιῶν αἰτίαν (ignominiae causa) τὸν γιλιάρχον τῆς δεκάτης Λεγεῶνος διότι ἐν Σικελίᾳ εἶχε διεγείρει τοὺς στρατιώτας εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τῆς Δημοκρ' διότι εἶχε φορολογήσει παρανόμως πολλὰς πόλεις χαϊρούσας τὸ δικαίωμα τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐπαρχιῶν διότι ἀπέβη ἀνωφελῆς τῷ τε Καίσαρι και τῇ Δημοκρατίᾳ, καθόσον ἐνῷ ὄφειλε νὰ ἀπασχολήσῃ καὶ ὅπως μεταφέρωσι τοὺς στρατιώτας εἰς Ἀφρικὴν, μετεχειρίσθη αὐτὰς πρὸς μεταφορὰν τῆς ἑαυτοῦ ὀλογενείας και τῶν ἐπίπλων του και διότι ἔνεκα τῆς πράξεώς του ταύτης ἢ Δημοκρατία ἐστερήθη στρατιωτῶν εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν τῇ ἦσαν οὗτοι πολὺ ἀναγκαῖοι.

Ἐπίσης ὁ αὐτὸς Καῖσαρ ἀπεστράτευεν ἀτίμως τοὺς ἐκατοντάρχους Α. Φοντεῖον, Τ. Σαλιέον και Μ. Τίρωνα και Κ. Κλαουζίαν, ὡς ἐπαναστάτας, και ἀνωφελεῖς ἐν πολέμῳ και ἐν εἰρήνῃ και ἀναξίους νὰ ὀδηγῶσι τὰ σώματά των. Τοὺς ἐπεδίβασε παραχρῆμα ἐπὶ πλοίων και ὑπεχρέωσεν αὐτοὺς ἐγκαταλείψωσιν ἀμέσως τὴν Ἀφρικὴν. Και τὸν μὲν Ἀβιέον ἀναφέρεται ὅτι ἀπέβαλε δι' ἀτιμωτικὴν αἰτίαν, διὰ τοὺς ἄλλους δ' ἐκατοντάρχους δὲν γίνεταί τοιούτου μνεία ἀλλ' ὅμως πλὴν τοῦ ὅτι πρὸ τῆς ἐκδιώξεως ἀφῆρεσε τὸν βαθμὸν των εἶδομεν ἀνωτέρω ὅτι ἀπλῆ ἢ καθαίρεσις ἤρκει ἐνίοτε ὅπως ὑπονοηθῆ ἢ ἀτίμως.²

Ἄλλα παραδείγματα εὐρίσκομεν και παρ' ἄλλοις Συγγραφεῦσι³.

Παρατηρῶ τελευταῖον ὅτι ἢ μετ' ἀροπλισμοῦ ἐκπτωσιν (discinctos destitui) ἦν τινες ἀναφέρουσιν ὡς ἰδιαιτέρων ποινῶν, εὐρίσκοντες αὐτὴν ἐν Τίτῳ Λιβίῳ,⁴ δὲν μοι φαίνεται οὐσα χωριστῆ και αὐτοτελῆς.

Ἡ Κεφαλικὴ ποινὴ (capitis poena) δὲν

¹ Lucin Pharsal. Βιβλ. 5.

² Sichterm de pscd militi e. c. t. κερ. 13.

³ Σουελ. Βίος Ἰουλ. Καίσαρι κερ. 70 και Ταντίου Ἰστορικὰ Βιβλ. ἄ. κερ. 42.

⁴ Βιβλ. 28 κερ. 13.

εἶναι εἰδικὴ τις ποινὴ ἀλλὰ ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦτον ἐνοεῖτο ἢ θανατικὴ καταδίκη ὡς ἐν ἀρχῇ τῆς παρουσίας διατριβῆς ἀνεφέραμεν και ἢ πολιτείας ἐκπτωσιν δὲ και ἢ ἐξορία¹ περιλαμβάνοντο ἐν τῷ ὄρῳ τοῦτο.

Ἐπίσης δὲ ἢ δεκάτευσις (decimatio) οὐδὲ ὅπως ἦτο ποινὴ, ἀλλὰ τρόπος τιμωρίας πολλῶν. Ἀπλονότι προκειμένου νὰ τιμωρωθῶσι πολλοὶ, ἐκληροῦντο ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν και οἱ ὀλίγοι οὗτοι ἐτιμωροῦντο διὰ τοῦ θανάτου ἢ ἄλλης ποινῆς τῶν λοιπῶν ὑποβαλλομένων εἰς ἄλλην ἐλαφροτέραν.

Ὁ Κικέρων² λέγει ῥητῶς ὅτι «οἱ πρόγονοι ἡμῶν ὥρισαν ὅτι ὅταν στρατιωτικὸν ἐγκλημα ἐπράχθη ὑπὸ μεγάλου ἀριθμοῦ στρατιωτῶν ἢ τύχη νὰ τιμωρῆ τινὰς μόνον ἐξ αὐτῶν, και τοῦτο οὕτως, ὥστε ὁ φόβος νὰ ἐκτεινῆται ἐφ' ὅλων και ἢ ποινὴ νὰ πίπτῃ ἐπὶ τοῦ μικροτέρου ἀριθμοῦ.

Ὁ Πολύβιος³ ἀναφέρει εἰδικώτερον ὅτι ὁ Ὑπατος συγκαλεῖ συνέλευσιν στρατευμάτων τίθησιν ἐν τῷ μέσῳ τοὺς λειποτάκτας και μετὰ ὀμιλίαν ἐν ἣ κατηγορεῖ αὐτοὺς πικρῶς ἐπὶ ἐγκλήματι, σύρει ἐκ τῶν κατηγορουμένων «ποτὲ μὲν πέντε, ἄλλοτε ὀκτώ, και ἄλλοτε εἴκοσιν τὸ δ' ὄλον πρὸς τὸ πλῆθος ἀεὶ στοχαζόμενος ὥστε δέκατον μάλιστα γίνεσθαι τῶν ἡμαρτηκότων» και ἀπαγγέλλει κατ' αὐτῶν ποινὴν αὐσῆρὰν, τοὺς δὲ λοιποὺς ὑποβάλλει εἰς τὴν ποινὴν τῆς διακριθῆς τροφῆς, τῆς κατασκηνώσεως ἐκτὸς τοῦ στρατοπέδου κλπ.

Ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς δεκατεύσεως γίνεταί δὲ ἄλλο ὅτι ἐλαμβάνετο τὸ ἐν δέκατον, ἀλλ' ἐνίοτε χάριν ἐπιεικειᾶς ἐλάμβανον τὸ εἰκοστὸν και ἐλέγετο τότε εἰκάτευσις (vigesimatio) ἢ τὸ ἐκατοστὸν και ἐφεξῆς.

Ὅταν ἐτιμωρῆτο ὀλοκλήρον σῶμα, ἐτιμωροῦντο πρῶτον οἱ σημαιοφόροι και ἐκατόνταρχοι και εἶτα οἱ στρατιῶται κατὰ τὸ σύστημα τῆς δεκατεύσεως ἢ εἰκατεύσεως.

Παρὰ τοῖς συγγραφεῦσι τέλος πάντων ἀπαντῶμεν πειθαρχικὴν τινα ποινὴν σκοποῦσαν βεβαίως τὸν παραδειγματισμὸν και οὐσαν ποινὴν κατὰ τῆς τιμῆς, ἣτις φαίνεται ὅτι ἦτο ἐν μεγάλῃ χρήσει παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ὡς

¹ Β. 60, 54, 6'.

² oratio pro Cluentio.

³ Βιβλ. 6 κερ. 33, 37, 39, και Σιν. 2, 59.

¹ Δημ. καθὰ Ἀριστογείτων 3.

² Παρὰ Ψευδοπλουτάρχῳ Βίος Χ ἡμιλ. I. XII σελ. 226.

³ Ἀνδ. περὶ Μυστ. σελ. 17.

⁴ Δημ. καθὰ Ἀριστογ. αὐτόθι.

⁵ Τὸν ὄρον τοῦτο παρέλαβα ἐκ Βυζαντινῶν πηγῶν.

⁶ Βασιλ. 60, 54, β. Πανδ. 48, 49, 2 και 6.

⁷ Βασιλ. 24, 2. β'. σχολίον και Πανδ. Β. 3, τίλ.

⁸ Ν. 2.

⁹ Ὡς βλέπομεν παρὰ Λαμπριδίῳ ἐν βίῳ Ἀλεξάνδρου Σεβήρου.

¹⁰ Βασ. 60, 54 β'. και Παν. 48, 49, 2 ργ.

¹¹ Β. αὐτοῦ. Παν. αὐτοῦ. και Βασ. 24, 2. β'. Παν. 3, 2, § 3 και 4.

δυνάμεθα να συμπεράνωμεν ἐκ τῶν διαφορῶν βαθμολογιῶν αὐτῆς.

Ἡ ποιηὴ αὕτη ἦν ἡ πρὸ τοῦ Πραιτωρίου ἢ τῶν ἀρχαίων ἀνευ ἐπιβουλεύσεων (stare per totum diem ante pretorium vel ad principia.) (Ἀρχαία εἶπομεν ὅτι ὁ Πλούταρχος μεταφράζει τὴν λέξιν principia ἢτοι τὸ μέρος τοῦ στρατοπέδου ὅπου ἦν ἡ ἀγορὰ καὶ ὅλαι αἱ ἀρχαί.

Τὴν ποιητὴν ταύτην ἀναφέρει ὁ Σουετώνιος³ καὶ ἄλλοι. Ἐγένετο δὲ κατὰ διαφορῶν τρόπων ἐπιβαρυντικούς αὐτῆ οὕτως.

Ἦτον ἡ δημέρευσις διὰ μόνου τοῦ χιτωνίου ἀνευ δηλονότι τῆς συνήθους ἐκστρατείας ζώνης καὶ ἀνευ (ἐνοεῖται πάντοτε) ὀπλων.

Ἡ δημέρευσις εἰς χορτοκοπίας (foenum secare) ἐνώπιον τοῦ Πραιτωρίου ἢ τῶν ἀρχαίων. Κατ' αὐτὴν ὁ τιμωρούμενος ὑπεχρεοῦτο νὰ κόπῃ τὸν χορτὸν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ εἰς θέαν πάντων.

Ἡ μετὰ δεκάποδος καλάμου δημέρευσις (cum decempedis stare). Ὁ τιμωρηθεὶς ἔφερον ἀντὶ ὀπλοῦ οὐδὲ ποτε, καλάμου δέκα ποδῶν μήκους οἰνοὶ παιδαριώδη ἐντεταμένους φυλακὴν.

Ἡ δημέρευσις εἰς χορτὸν μεταφορὰν (cespitem portare) ἦτις ἐφημερεύετο μόνον κατὰ ἑκατοντάρχων καὶ ὑπαξιωματικῶν καὶ τῶν ἐπιλέκτων οὐχὶ δὲ καὶ τῶν κοινῶν στρατιωτῶν οἵτινες ὡς ἐκ τῶν χρεῶν τῶν ὑπεχρεοῦντο νὰ φέρωσι χορτὸν¹.

Ἡ δημέρευσις γυμνοῖς ποσὶ (nudis pedibus). Δὲν χρήζει ἐπεξηγήσεως.² Παράδειγμα τοιαύτης τιμωρίας, ἐν ᾧ μάλιστα εὐρίσκομεν καὶ ὅλα τὰ παρακολουθήματα, ἀναφέρει ὁ Βαλέριος, Μάξιμος³ τοῦτο. Ὁ ὕπατος Καλπούρνιος Πίζων σταλείς εἰς Σικελίαν κατὰ τῶν φυγάδων ἐτιμώρησε τὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἵππικοῦ (praefectus equitum) ὅστις κατέθηκε τὰ ὄπλα μετὰ τῶν ὑπ' αὐ-

τὸν νὰ διαμῆναι ἀπὸ πρῶτας μέχρι ἐσπέρας ἱμάτιον κατερρακωμένον, καὶ χιτῶνιον εὐτελὲς ἐνδεδυμένος καὶ γυμνὸς εἰς τὰ ἀρχαία καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς στρατείας, ἀπηγόρευσε δὲ συνάμα αὐτῷ νὰ τρώῃ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν διατελέσαντας ἵππους στερεῆσας τῶν ἵππων κατέταξεν εἰς τοὺς σφενδονιστάς.

Τοιαῦται εἰσὶν αἱ ποιναὶ ὅσας εὐρίσκομεν ἐν χρήσει ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ στρατῷ, ποιναι αἰτινες, ὁμολογητέον, ἦσαν κατὰ τὰς τότε ἰδέας καὶ τὰ ἦθη τοῦ καιροῦ λίαν πρόσφοροι πρὸς μόρφωσιν στρατοῦ δημοκρατικοῦ, ὁποῖος ὑπῆρξεν ὁ μέγας ἐκεῖνος καὶ τροπαιοφόρος στρατὸς τῶν πολιτῶν οἵτινες ἀνέδειξαν τὴν πατρίδα τῶν ἡγεμόνα τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου καὶ ἱδρυσαν ὑπὲρ αὐτῆς δόξαν τὴν ὁποίαν αἱ γενεαὶ ἐθαύμασαν καὶ ὁ χρόνος καὶ οἱ αἰῶνες δὲν θέλουσιν εὐκόλως ἐξαλείψει.

ΗΛΙΑΣ ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΣ.

ΠΕΡΙ ΧΡΗΣΜΩΝ

ΜΕΡΟΣ Α'. — ΜΑΝΤΕΙΑ ΚΑΙ ΧΡΗΣΜΟΙ.

(Συνέχεια ἰδε φυλλ. δ. γ')

VI

Οἱ χρησμοὶ τῆς Πυθίας. — Εἰκασίαι τῶν Γερμανῶν. — Ὁ Βολταίρος. — Διαίσεις τῶν χρησμῶν. — Ἡ γνώμη τοῦ Klausen καὶ Hullmann. — Τὸ διάταγμα τοῦ Θεοδοσίου.

Οἱ χρησμοὶ κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους ἦσαν πάντες σχεδὸν ἐμμετροὶ μόνον δὲ κατὰ τὴν παρακμὴν τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν ἤρχησαν νὰ δίδωνται καὶ εἰς πεζὸν λόγον. Ἐν γένει ὅμως οἱ χρησμοὶ εἰς δύο δύνανται νὰ διακριθῶσι τάξεις· εἰς προφητικούς καὶ προτρεπτικούς. Ἦσαν λοιπὸν ἡ καθαρῶς προφητεῖαι περὶ τῶν μελλόντων ἢ ἀπλῆ συμβουλαὶ καθὼς π. χ. ὁ πρὸς τοὺς Κνιδίους δοθεὶς ποτε χρησμός·

Ἴσθμον δὲ μὴ πυργοῦτε μηδ' ὀρύσσετε.

Ζεὺς γὰρ κ' ἔθηκε νῆσον εἰ γ' ἐβούλετο.¹

¹ Ἡρόδοτος Β. βλ. I. 174.

Παρητηρήθη πολλάκις ὅτι μεταξὺ τῶν ἀπειρῶν χρησμῶν πολλοὶ ἦσαν οἱ διαφοροῦμενοι, οἱ δυνάμενοι δηλαδὴ νὰ λάβωσι διπλὴν ἐξήγησιν. Καὶ περιττὸν θὰ ἦτο νὰ ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα τὸν πασίγνωστον ἐκεῖνον χρησμόν·

Ἦξεις ἀφήξεις οὐ θνήξεις ἐν πολέμῳ.

Πολλοὶ ἀφ' ἐτέρου ἦσαν οἱ σκοτεινοὶ καὶ δυσεξηγήτοι, ἐζήτουν δὲ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων νὰ συμβιβάσωσι τοὺς χρησμούς πρὸς τὰ πράγματα.

Ἄλλὰ καὶ πολλοὶ πάλιν ἐξ αὐτῶν ἀπεδείχθησαν ἀληθεῖς. Καὶ πολλάκις ἡ Πυθία ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ Τρίποδος ἐχρησιμοδότησεν ἀληθείας περὶ τῶν μελλόντων μετὰ τσαύτης βεβαιότητος μὲθ' ὅσης ἴσως οὐδ' ἡ ἱστορία ἢ ἐκ τῶν ὑστέρων ἱστοροῦσα τὰ πράγματα ἤθελε κηρύξει ταῦτα.

Οὕτως ὅτε ὁ βασιλεὺς τῆς Λυδίας Κροῖσος ἠρώτησε τὸ μαντεῖον περὶ τοῦ υἱοῦ του, ὅστις ἦτο βωβὸς, ἡ Πυθία ἀπήντησεν·

Λύδε γένος, πολλῶν βασιλεῦ, μέγα νῆπιε Κροῖσε, Μὴ βούλευε πολέυεσκον ἰὴν ἀνὰ δώματ' ἀκούειν Παιδὸς φβεγγομένου· τὸ δέ σοι πολὺ λώϊον ἀμφὶς Ἐμμενεῖ· αὐδῆσει γὰρ ἐν ἡματι πρῶτον ἀνόλωφ.¹

Καὶ τῶντι ὅτε αἱ Σάρδεις ἠλώθησαν καὶ ὁ Κύρος νικηφόρος ἐπῆρχετο, ἐνῶ ὁ Κροῖσος ἴστατο παρὰ τὸ τεῖχος καὶ ἐχθρὸς τις ἠτοιμάζετο νὰ τὸν φονεύσῃ, ὁ παῖς αὐτοῦ ἀνεφώνησε τότε πρῶτον ἐν ἡμέρᾳ δυστυχίας «Ἐνθροπε μὴ κτεῖνε Κροῖσον!»

Καὶ πάλιν πρὸ τοῦ γεγονότος τούτου, ὁ αὐτὸς βασιλεὺς πρὸ τοῦ πρὸς Πέρσας πολέμου, προθέμενος νὰ ἐρωτήσῃ περὶ τῆς ἐκβάσεως αὐτοῦ τὰ μαντεῖα, ἠθέλησε νὰ δοκιμάσῃ ἐκ τῶν προτέρων ποῖον εἶναι τὸ ἀψευδέστατον καὶ ἐπεμψεν εἰς ὅλα τὰ χρηστήρια θεοπόρους παραγγείλας αὐτοὺς τὴν 20 ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἐκ Λυδίας ἀναχωρήσεώς των νὰ ἐρωτήσωσιν ἕκαστος τὸ μαντεῖον εἰς ὃ ἀπεσάλη τί κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκεῖνην πράττει ὁ Κροῖσος. Ἐμμηχανεῦθη δὲ τὸ ἐξῆς.

Χελώνην καὶ ἀρνίον κόψας εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν λέβητα καὶ ἐπιθέσας χαλκοῦν ἐπίθεμα τὴν ὠρισμένην ἡμέραν ἔψεν αὐτὸς ὁ ἴδιος τὸ μίγμα τῶν κοσμάτων. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἡ Πυθία μεγαλοπρεπῶς ἀπὸ

τοῦ ἱεροῦ τρίποδος ἐκήρυττε τὸν περιφρημον χρησμόν·

Οἶδα δ' ἐγὼ ψάμμου τ' ἀριθμὸν καὶ μέτρα θαλάσσης

Καὶ κωφοῦ συνήμι καὶ οὐ φονεῦντος ἀκούω Ὀδμή μ' ἐς φρένας ἤλθε κραταιόνοιο χελώνης Ἐφομένης ἐν χαλκῷ ἄμ' ἀρνείοισι κρέεσσιν Ἡ χαλκὸς μὲν ὑπέστρωται, χαλκὸν δ' ἐπίεσται.²

Ἡ ἀλήθεια τῶν χρησμῶν τούτων καὶ πολλῶν ἄλλων ἐξωογόνει καὶ ὑπέθαλπε τὸ πρὸς τὰ μαντεῖα καὶ μάλιστα τὸ ἐν Δελφοῖς σέβας καὶ πίστιν τοῦ λαοῦ.

Οἱ Γερμανοὶ ἀναδιφῶντες τὰς σελίδας τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἄλλοι μὲν αὐτῶν παραδέχονται ὅτι τῶντι ὑπῆρχε θεία τις ἐμπνευσις εἰς τοὺς χρησμούς, ἄλλοι δὲ διίσχυρίζονται ὅτι πάντα διεῖπον καὶ προέλεγον οἱ ἀριστοκράται τῶν Δελφῶν καὶ οἱ ἱερεῖς, οἱ ὅποιοι εἶχον ἀνταποκριτὰς εἰς ἅπασαν τὴν γῆν, ἐγνωρίζον, ὡς πολιτικοὶ ἄνδρες νὰ κρίνωσι περὶ τῶν συμφερόντων καὶ τοῦ μέλλοντος ἐκάστης πόλεως, καὶ τέλος πάντων ἦσαν ἐν γνώσει καὶ αὐτῶν τῶν οἰκογενειακῶν πραγμάτων. Αὐτηγεῖναι ἡ γνώμη τοῦ Hullmann.

Οἱ χριστιανοὶ τῶν πρώτων χρόνων ἀπέδιδον τὰς μαντείας εἰς ὑποχθόνιους δυνάμεις. Ἄλλ' ἂν τοῦτο ἦτο ἀληθές, τότε οἱ χρησμοὶ θὰ ἦσαν πρὸς κακὸν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἄπ' ἐναντίας ὅμως βλέπομεν ὅτι πάντοτε οἱ χρησμοὶ περιεῖχον ἔννοιαν ἠθικὴν, περιεῖχον ἀρχὰς (ἂν δυνάμεθα νὰ κάμωμεν τὸν ἀναχρονισμόν) συμφώνους πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας.

Ὡς παράδειγμα φέρομεν τὸν εἰς τὸν Λακεδαιμόνιον Γλαῦκον Ἐπικυδὴν δοθέντα χρησμόν. Ὁ Γλαῦκος ἐφημιζετο ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα ὡς ἀνθρώπος δικαιοτάτος. Τὴν φήμην ταύτην ἀκολουθῶν ἀνήρ τις Μιλήσιος ἤλθεν εἰς τὴν Σπάρτην πρὸς τὸν Γλαῦκον καὶ κατέθεσε παρ' αὐτῷ τὸ ἥμισυ τῆς περιουσίας του, ἀφοῦ μετεποίησε πρῶτον αὐτὴν εἰς χρήματα, παρήγγειλε δὲ εἰς τὸν Γλαῦκον νὰ ἀποδώσῃ τὰ χρήματα εἰς ἐκεῖνον, ὅστις θέλει φέρει πρὸς αὐτὸν ὠρισμένα τινὰ σύμβολα. — Μετὰ καιρὸν τινα ὁ Μιλήσιος ἀπέθανε καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ παρουσιασθέντες μετὰ τῶν συμβόλων ἐζήτησαν τὰ χρήματα. — Ὁ Γλαῦκος

¹ Ἡρόδοτος Β. βλ. I. 47.

¹ Βίος Αὐγύστου κεφ. 24.

² Cheniere Introd. σελ. 149.

³ Σημειούμεν καὶ ἡμεῖς χάριν περιεργείας τῶν ἀναγνωστῶν μας ἐνταῦθα ὅτι τὸ ὑπόδημα τῶν Ῥωμαίων στρατιωτῶν ἦν ἰδιαίτερον καὶ ἐλέγετο caliga, ἐξ οὗ caligatus ἐσήμαινε στρατιώτης ἐκ τοῦ ὑποκοριστικοῦ δὲ τοῦ caliga, caligula ἔλαβε τὸ ἐπώνυμον ὃ γνωστὸς ἐπ' ἀγριότητι αὐτοκράτωρ Καλιγούλας.

⁴ Β. βλ. 2 κεφ. 7. ἀριθ. 9.

¹ Ἡρόδοτος Β. βλ. I. 85.

προέτινεν εἰς αὐτοὺς τετραμήνην προθεσίαν προφασίζόμενος ὅτι δὲν ἐνθυμείται ἂν ἔλαβε τὰ χρήματα· ἐν τῷ μεταξύ δὲ τούτῳ ἤρωτης τὴν Πυθίαν ἐὰν ἦτο καλὸν νὰ ὀρκισθῆ ὅτι δὲν ἔλαβε χρήματα καὶ οὕτω καταστῆ κύριος αὐτῶν ἢ δὲ Πυθία εἶπε.

Γλαῦκ' Ἐπικουδείδη, τὸ μὲν αὐτίκα κέρδιον οὕτως, Ὀρκῷ νικῆσαι καὶ χρήματα λήσασσασθαι. Ὀμνυ' ἐπεὶ θάνατός γε καὶ εὐορκον μένει ἄνδρα. Ἄλλ' ὄρκου πάς ἐστὶν ἀνώνυμος· οὐδ' ἐπι χεῖρες, οὐδὲ πόδες· κραιπνὸς δὲ μετέργχεται εἰσόκε πάσαν Συμμάρφας ἔλσειε γενεὴν καὶ οἶκον ἅπαντα. Ἄνδρός δ' εὐορκου γενεὴ μετόπισθεν ἀμείνων.¹

Καὶ ὅτε ὁ Γλαῦκος μετανοήσας ἐξήτει συγγνώμην ἢ Πυθία χριστιανικώτατα ἀπήντησεν ὅτι διὰ τὸν Θεὸν εἶναι τὸ ἴδιον τὸ νὰ σκεφθῆ τις τὸ κακὸν ὡς νὰ τὸ ἐπραττε.

Οὐ μόνον δὲ σύμφωνοι οἱ χρησμοὶ πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ χριστιανισμοῦ πολλάκις ἦσαν ἀλλὰ καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα δι' αὐτῶν κατάρθου ἢ Ἑλλάδας. Οἱ χρησμοὶ ἐνέδυσον τοὺς Ἑλληνας μὲ τὰ πτερά τῆς ἐλπίδος καὶ ἢ ἐλπίς ἐπέφερε τὴν νίκην. Ὑπέβαλλον τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τὴν ἀνδρίαν, τὴν ἀρετήν. Καὶ ὅπως αἱ Ἑστιάδες τῆς Ῥώμης ἐφύλαττον τὸ ἀφίτητον πῦρ, οὕτω καὶ τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν ἐφύλαττεν ἀσβεστον τὴν φιλοπατρίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ δσάκις αὕτη ἐλιποψύχει, ἢ Πυθία ἐρράντιζεν αὐτὴν μὲ τὰ νάματα τῆς Κασταλίας καὶ ἠγγερετο ἐκ τοῦ ληθάργου. — Οὕτως εἰς τὰς παραμονὰς τοῦ ἡρωϊσμοῦ τῶν τριακοσίων Σπαρτιατῶν ἐν Θερμοπύλαις, οἱ Λακεδαιμόνιοι ἔλαβον χρησμὸν παρὰ τῆς Πυθίας, ὅτι ἢ οἱ Πέρσαι θὰ ἐπόρθουν τὴν Λακεδαίμονα ἢ βασιλεὺς ἐκ τῶν ἀφ' Ἡρακλέους ἐπρεπε νὰ προσφέρῃ ἑαυτὸν θῦμα ὑπὲρ τῆς πατρίδος.

Ἵμιν δ', ὦ Σπάρτης οἰκήτορες εὐρυγόροιο Ἡ μέγα ἄστου ἐρικυδέος ὑπ' ἀνδράσι Περσειδῆσι Πέρθεται, ἢ τὸ μόνουκί, ἀφ' Ἡρακλέος δὲ γενέθλης Πενθήσει βασιλῆ φθίμενον Λακεδαίμονος οὖρος. Οὐ γὰρ τὸν ταύρων σχῆσει μένος οὐδὲ λεόντων Ἀντιβῆν· Ζηνὸς γὰρ ἔχει μένος· οὐδὲ ἐφημι Σχῆσθαι, πρὶν τῶν δ' ἕτερον διὰ πάντα δάσηται.²

Καὶ τὸ θῦμα τοῦτο ἦτο ὁ Λεωνίδα, τοῦ ὁποῖου τὸ ὄνομα πάντες οἱ αἰῶνες καὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς μετὰ σεβασμοῦ ἀναφέρουσι.

¹ Ἡρόδοτος Βιβλ. VI 86 3.

² Ἡρόδοτος Βιβλ. VI 220.

Ὁ Βολταῖρος¹ ἀναδιψῶν τὴν ἱστορίαν τῶν ἀρχαίων μυστηρίων διακηρύττει ὅτι οἱ χρησμοὶ ἦσαν μῦθοι καὶ τεχνάσματα τῶν ἱερέων, ὅτι κατάρθουν νὰ μάθωσιν οἱ ἱερεῖς καὶ αὐτὴν τὴν οἰκογενειακὴν κατάστασιν τῶν ἀτόμων, κατὰ τὴν ἐξομολόγησιν, τὴν ὁποῖαν ἕκαστος ἔλαμνεν εἰς τὰς ἡμέρας τῶν μυστηρίων, καὶ οὕτω γνωρίζοντες πάντα ταῦτα, ἠδύνατο νὰ μαντεύωσι τὰς συνεπειὰς. Πρὸς ὑποστήριξιν φέρει παράδειγμα τι δυσπιστίας πρὸς τοὺς ἱερεῖς, ἀρνούμενος τοῦτο ἐκ τοῦ μεταγενεστέρου Πλουτάρχου. Ἱερεὺς τις ἐξήτει νὰ ἐξομολογήσῃ τινα, οὗτος δὲ τὸν ἠρώτησε «Πρὸς τίνα θὰ ἐξομολογηθῶ πρὸς σὲ ἢ πρὸς τὸν Θεόν;» ὅτε δὲ ὁ ἱερεὺς ἀπεκρίθη «πρὸς τὸν Θεόν»· «ἔξελθε λοιπὸν, ἀνταπήντησεν ἐκεῖνος, καὶ ἄφες με μόνον μετὰ τοῦ Θεοῦ!» Ἡ εὐκολὸς ἐξήγησις τῆς ἐπιτυχίας τῶν χρησμῶν, τὴν ὁποῖαν δίδει ὁ Βολταῖρος, ἠδύνατο ἴσως νὰ πείσῃ ἡμᾶς, ἀλλ' ἐν τούτοις πῶς γενεαὶ ἐπὶ γενεῶν παρήλθον καὶ αἰῶνες ἐπὶ αἰῶνων χωρὶς νὰ ἀνακαλυφθῶσιν αἱ ἀγρυπταί τῶν ἱερέων! Τὰ μαντεῖα ἦσαν καταστραμμένα καὶ ὅμως χρησμοὶ ἐξήτουσαν καὶ χρησμοὶ ἐδίδοντο καὶ μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων· μόνον δὲ ἐπὶ Θεοδοσίῳ διετάχθη δι' αὐτοκρατορικῆς διατάξεως νὰ κλεισθῶσιν οἱ ναοὶ τῶν ἐθνικῶν. Καὶ ἢ ἐξάσκησις τῆς θρησκείας ταύτης ἀπηγορεύθη τὸ 451 ὑπὸ τοῦ Μαρκαίου.

Βεβαίως ἀφοῦ οἱ χριστιανοὶ ὑπέπεσαν εἰς πολλὰς πλάνας ἕνεκα τοῦ φανατισμοῦ τῶν, πολὺ φυσικώτερον ἦτο νὰ πάθωσι τοῦτο οἱ ζῶντες εἰς τοὺς ἀρχαίους ἐκείνους χρόνους. Ὅπως δὴ ποτε ὅμως καὶ ἂν φαντασθῶμεν τοὺς χρησμούς ὑπῆρχε πάντοτε εἰς αὐτοὺς θεῖα τις ἐμπνευσις ἀποφαίνεται ὁ Γερμανὸς Kleusen. Καὶ τῶντι ἀπὸ τῶν χρησμῶν ἀποπνέει τὸ ἄρωμα τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ πανταχοῦ ὑποκινεῖται ἢ φιλοπατρία, τὸ εὐγενέστερον τοῦτο αἶσθημα τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, τὸ ὁποῖον δὲν θέλει ἐκλείψει οὐδέποτε ἀλλὰ μετὰ τοῦ κόσμου μόνον θὰ συναποθάνῃ!

Τέλος ὅσον ἐσφαλισμένη καὶ ἂν ἦναι ἢ ἰδέα τινῶν πάλιν, οὐδεὶς δύναται νὰ ἀρνηθῆ τὰ μεγάλα καλὰ τῶν ὁποῖων τὰ μαν-

¹ Dictionnaire philosophique ἐν. λ.

τεῖα καὶ πρὸ πάντων τὸ ἐν Δελφοῖς, ἦσαν αἰτία ἔστω καὶ ἐμμέσως. Οὐδεμίαν ἐν τούτοις περὶ τῆς ἀληθείας τῶν χρησμῶν ἀκριβῆ καὶ σταθερὰν ἰδέαν δυνάμεθα νὰ δώσωμεν.

Φαίνεται ὅμως, καθὼς λέγει καὶ ὁ καθ' ἡμᾶς Καθηγητὴς τῆς ἱστορίας κ. Παπαρηγόπουλος ὅτι αὐτοὶ οἱ χρησμοὶ πολλάκις ἐπέφερον καὶ τὸ ἀποτέλεσμα. Διότι πρόετρεπον αὐτὸ τοῦτο.

Ἵψος διανοίας καὶ ἐκφράσεως, λέξεις ἠχηραὶ καὶ μεγαλοπρεπεῖς, γλώσσα ἀνδρική, ἰδοὺ τὰ κοσμήματα τῶν χρησμῶν.—Ἀπανταχοῦ διακρίνει τις εἰς πᾶσαν λέξιν, εἰς πᾶσαν συλλαβὴν, ὅτι ἀκούει τὴν φωνὴν τοῦ Ἀπόλλωνος.

Εἴτε ἱερεῖς αὐτοχειροτονοῦμενοι μάντιες διεῖπον τὸ μαντεῖον, εἴτε Θεὸς τις κατάρχει ἐν αὐτῷ, οἱ Δελφοὶ πολλάκις ἔσωσαν τὴν Ἑλλάδα.

VII.

Ἄλλα δευτερεύοντα μαντεῖα τοῦ Ἀπόλλωνος.—Μαντεῖα τῶν ἡρώων.—Τὸ μαντεῖον τοῦ Τροφωνίου.—Ὁ θησαυρὸς τοῦ Ὑριέως.—Θυσία.—Ὁ βόθρος τοῦ Ἀγαμήδους.—Ἐρμαί.—Τὸ ὕδωρ τῆς μνημοσύνης.—Περιγραφή τοῦ ἄντρου.—Οἱ πλακοῦντες.—Ὁ στρατιώτης τοῦ Δημητρίου.—Μαντεῖον τοῦ Ἡρακλέους.—Μαντεῖον τοῦ Ἀμφιαράου.—Νεχρομαντεῖα.

Ἐκτὸς τῶν ἐπιστημοτέρων τούτων μαντεῶν τοῦ Ἀπόλλωνος, ὑπῆρχον καὶ ἄλλα δευτερεύοντα, οἷον τὸ ἐν Ἰσμηνίῳ λόφῳ τῆς Βοιωτίας¹ χρηστήριον τοῦ Ἀπόλλωνος ὅπου τὴν ἐμπνευσιν ἀντικαθίστα ἢ σπλαγχνοσκοπεῖα, τὸ ἐν τῇ Κολοφονίᾳ Κλάρω,² τὸ ὁποῖον ἀνίδρυσαν οἱ Κρήτες καθ' ἢν ἐποχὴν δὲν εἶχον ἀκόμη οἱ Ἴωνες καταλάβει τὴν χώραν, τὸ ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἠτώου ἐν Θήβαις³, τὸ ἐν Τεγύρω, τὸ ἐν Δελμησσῷ⁴, καὶ ἄλλα τινὰ τριτεύοντα ἐπὶ τῆς μικρᾶς Ἀσίας διεσπαρμένα.

Τῶν ἄλλων θεῶν τὰ μαντεῖα ἦσαν ὀλίγια. Ἐπιστημότερον δὲ αὐτῶν δύναται νὰ θεωρηθῆ τὸ μαντεῖον τοῦ Ἀσκληπιοῦ εἰς τὸ ὁποῖον ἐδίδοντο χρησμοὶ δι' ἐνυπνίων. Οἱ εἰσερχόμενοι ἐβλεπον αὐτὸν τὸν Θεὸν ἰδίως

¹ Ἡρόδοτος VIII 434.

² Pausaniae Lib. VII 411.

³ Ibidem Lib. IX. XXXIII.

⁴ Ἡρόδοτος I 78.

ὅμμασιν. Ἐπίσης ὀνομαστὸν ἦτο καὶ τὸ μαντεῖον τῆς Δήμητρος ἐν Πάτραις¹ καὶ τὸ χρηστήριον τοῦ Πλούτωνος καὶ τῆς Κόρης ἐν Χάρακι τῆς Καρίας².

Ἐρεξῆς ἔπονται τὰ μαντεῖα τῶν ἡρώων. Τούτων δὲ ἐπιστημότερον ἦτο τὸ Ἄντρον τοῦ Τροφωνίου ἐν Λεβαδείᾳ, τὸ ὁποῖον περιγράφει ὁ Πausanias κατελθὼν ὁ ἴδιος καὶ χρηστηριασθεῖς.

Ὁ Τροφώνιος καὶ ὁ Ἀγαμήδης ἦσαν υἱοὶ τοῦ βασιλέως τοῦ Ὀρχομενοῦ Ἐργίνου.

Οἱ δύο οὗτοι ἀδελφοὶ ἀνεδείχθησαν περίφημοι οἰκοδόμοι. Καὶ κατὰ τινα παράδοσιν οὗτοι ἔκτισαν καὶ τὸν ἐν Δελφοῖς ναόν. Ὁ Ὑριεὺς, ἀνὴρ πλούσιος, κατοικῶν ἐν Βοιωτίᾳ καὶ ὑπὸ τῆς φήμης παρασυρόμενος προσεκάλεσεν εἰς τὴν Βοιωτίαν τοὺς δύο ἀδελφούς νὰ κατασκευάσωσιν ὑπόγειον θησαυροφυλάκιον δι' αὐτόν³.—Οἱ ἀδελφοὶ ἐξετέλεσαν τὸ ἔργον ἀλλὰ μετὰ πολλῆς ἐπιτηδειότητος ἔθεσαν λίθον τινα, τὸν ὁποῖον ἠδύνατο νὰ ἐκβάλλωσιν ὅσάκις ἠθελον καὶ νὰ εἰσερχῶνται εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον. Ὁ Ὑριεὺς βλέπων μετ' ὀλίγον ὅτι τὰ χρήματά του ἤλαττοῦντο ἐνόησε τὸ τέχνασμα τῶν ἀδελφῶν, καὶ διὰ τοῦ περιφήμου Δαιδάλου ἔσθησε παγίδας εἰς τὰς ὁποίας ὁ Ἀγαμήδης πρῶτος ἐπέπεσεν. Ὁ Τροφώνιος διὰ νὰ μὴ ἐκθέσῃ τὸν ἀδελφόν του εἰς βασανιστήρια καὶ ὀδυνηρὸν θάνατον ἀπέκοψε τὴν κεφαλὴν του καὶ φυγὼν ἔκτισεν ὑπόγειον ἄντρον εἰς τὴν Λεβαδείαν ὅθεν ἐδίδοε χρησμούς. Ὁ θέλων νὰ κατέλθῃ εἰς τὸ ἄντρον τοῦ Τροφωνίου ἐπὶ ὠρισμένης ἡμέρας διέμενεν εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ ἀγαθοῦ Δαίμονος καὶ τῆς Τύχης, ἐλούετο εἰς τὰ ὕδατα τῆς Ἐρκύνης, ἐθυσίαζεν εἰς τὸν Κρόνον καὶ τὴν Ἡραν καὶ τὴν Δήμητραν. Τὴν δὲ νύκτα καθ' ἢν νὰ κατέλθῃ ἐμελλεν, ἐρχόμενος εἰς βόθρον τινα, ἐπεκαλεῖτο τὸν Ἀγαμήδην, ἐὰν δὲ τὸ θῦμα ἐπεσάμαιεν ὁ ἱερεὺς αἴσιον, τότε ἐν καιρῷ νυκτὸς ὠδήγουν αὐτὸν εἰς τὸν ποταμόν, ἔχριον δι' ἐλαίου, καὶ ἔλουον αὐτὸν δύο παῖδες μὴ ὑπερβαίνοντες τὸ 13 ἔτος τῆς ἡλικίας, οὓς ἀπεκάλουν Ἐρμάς, μετὰ ταῦτα παρελαμβάνετο ὑπὸ τῶν ἱερέων καὶ ἐφέρετο εἰς

¹ Pausaniae Lib. VII. 21.

² Strabonis Geographica. Tom. III. IA'. 649, 44.

³ Pausaniae IX XXXVII. 5.

δύο πηγὰς πλησίον ἀλλήλων. Τῷ προτέρῳ ὕδωρ τῆς Ἀθήης, διὰ τὴν λησιμονίαν τὰς μέχρι τοῦδε φροντίδας του καὶ ὕδωρ τῆς Μνημοσύνης διὰ τὴν ἐνθυμητικὴν ὅσα ἤθελεν ἀκούσει καταβάς. Εἶτα ἀποκαλύπτεται ὑπὸ τῶν ἱερῶν τὸ ἀγάλμα τοῦ Τροφωνίου, τὸ ὁποῖον ὁ Δαίδαλος κατεσκεύασε καὶ προσευχθεὶς ἐνδύεται λινῶν χιτῶνα διὰ ταινιῶν ζωννύμενος αὐτὸν καὶ ἐπιχωρίους κρηπίδας. Οὕτω παρεσκευασμένος πλησιάζει εἰς τὸ μαντεῖον τὸ ὁποῖον ἔκειτο ἐπὶ τοῦ ὄρους ἐνῶ κάτωθεν αὐτοῦ ἐκτείνεται βελθυσκίον καὶ γηραιὸν ἄλλος. Κρηπίς ἐκ λευκοῦ λίθου κυκλικὴ καὶ ὕψους δύο χιλιάδων πήγρων περιβάλλει τὸ τέμενος. Ἐπὶ τῆς κρηπίδος ἴστανται ὄβελοι χαλκοὶ τοὺς ὁποίους ζῶναι ὀρίζονται συνδέουσι. Ἐπὶ τοῦ περιβάλλου τούτου ὑπάρχουσι διάφορα θύρα ἐντὸς δεαυτοῦ ἐγκλείεται τὸ χάσμα δι' οὗ γίνεται ἡ κάθοδος. Τὸ χάσμα μετὰ τέχνης ὀκοδομημένον ἔχει βάθος 8 πήγρων καὶ πλάτος 4.—Κατέρχεται λοιπὸν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους διὰ στενῆς κλίμακος ἐντὸς τοῦ οἰκοδομήματος τούτου. Ὅταν δὲ φθάσῃ εἰς τὴν βᾶσιν εὐρίσκει στενὴν ὄπην δύο σπιθαμῶν τὸ πλάτος.—Δαμβάνων δὲ εἰς χεῖρας πλακοῦντας ἐκ μέλιτος, διὰ τὴν δαμάσῃ τοὺς ὄφεις, οἱ ὁποῖοι ὑπὸ τὸ χάσμα ἐκρύπτοντο, κατακλίνεται ὑπτίως εἰς τὸ ἐδάφος καὶ προσαρμύζει τοὺς πόδας αὐτοῦ ἐπάνωθεν τῆς ὄπης. Τότε αὐτομάτως σύρεται διὰ τῆς ὄπης ἐντὸς ὑπογείου βαθυκοίλου, ἐνθα ἐκ τοῦ βάθους ἀκούει φωνὴν προλέγουσαν εἰς αὐτὸν τὸ μέλλον καὶ βλέπει ἐνώπιόν του διαφόρους φαντασμαγορίας.—Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀνέρχεται πάλιν καὶ ὑπὸ τῶν ἱερῶν ὀδηγούμενος ἐκάθητο εἰς τὴν καθέδραν τῆς Μνημοσύνης καὶ ἠρωτᾶτο ὑπὸ αὐτῶν. Κατόπιν ἐφέρετο εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Τύχης καὶ κατέγραψεν ὅσα ἤκουσε καταβάς διὰ τὴν μὴ λησιμονίαν πλέον αὐτὰ.—Συνήθως οἱ καταβαίνοντες ἀνέρχοντο αὐθημερὸν, ἐνίοτε ὅμως καὶ μετὰ 2 ἢ 3 ἡμέρας.

Ἀναφέρουσιν ὅτι εἰς ἐκ τῶν δορυφόρων τοῦ Δημητρίου καταβάς διὰ τὴν κλέψῃ χρυσὸν καὶ ἀργυρον ἀπέθανεν ἐντὸς αὐτοῦ καὶ τὸ σῶμα του ἐξῆλθεν μετὰ τινα καιρὸν ἐκ πλαγίας τινὸς ὄπης.

Ἐπῆρχεν ἐπίσης μαντεῖον τοῦ Ἡρακλέους ἐν Βούρροις τῆς Ἀχαιίας.—Πρὸ τοῦ ἀγάλμα-

τος τοῦ Ἡρακλέους ἔκειτο πίναξ καὶ πλησίον αὐτοῦ ἀστράγαλοι.—Ὁ προσερχόμενος προσήγετο πρῶτον εἰς τὸν θεὸν ἔπειτα λαμβάνων 4 ἀστράγαλους ἔριπτεν αὐτοὺς συγχρόνως ἐπὶ τοῦ πίνακος. Εἰ ἐκάστην φάσιν τοῦ ἀστράγαλου ὑπῆρχεν ἰδία εἰκὼν. Τὰς εἰκόνας ταύτας ἐξήγει ὁ ἐπὶ τούτῳ ἱερεὺς καὶ ἐξ αὐτῶν ἐξῆγε τὴν βούλησιν τοῦ θεοῦ.

Μεταξὺ δὲ τῶν Πόντιων καὶ τῶν Θηβῶν ἔκειτο τὸ μαντεῖον τοῦ Ἀμφιαράου. Περὶ τοῦ Ἀμφιαράου θέλομεν ἡμιλίσει εἰς τὸ περὶ χρησμολόγων. Τὸ μεγαλοπρεπὲς αὐτοῦ μαντεῖον περιεβάλλετο ὑπὸ περιβάλλου, ὅστις ἐκοσμεῖτο διὰ πολλῶν κίωνων. Λέγουσι δὲ ὅτι ποτὲ πτηνὸν δὲν ἐπλησίασεν ἐκεῖ, τὴν δὲ περὶ τοῦ μαντείου πᾶν δὲν ἐνέμετο οὔτε ἡμερον οὔτε ἄγριον ζῶον. Οἱ χρησμοὶ ἐδίδοντο καθ' ὕπνον. Τοῦ αὐτοῦ ἥρωος μαντεῖον ὑπῆρχε μεταξὺ Βοιωτίας καὶ Ἀττικῆς ἐν Ὠρωπῷ.¹ Οἱ προσερχόμενοι ὄφειλον πρῶτον νὰ καθαρισθῶσι νὰ θυσιάσωσι κρῖον καὶ ἐπὶ τοῦ δέρματος αὐτοῦ νὰ κοιμηθῶσιν ἐν τῷ ναῶ.—Καὶ ἐνταῦθα ἐδίδετο δι' ὄνειρων οἱ χρησμοί. Οἱ δὲ θεραπεύμενοι ἔριπτον νομίσματα τινα εἰς τὴν ἐν τῷ ἱερῷ πηγῇ.

Διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου ἐδίδοντο οἱ χρησμοὶ καὶ εἰς τὸ μαντεῖον τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ Κάλχαντος καὶ εἰς τὸ μαντεῖον τοῦ Πασιφάνης, τὸ ὁποῖον ἔκειτο ἐν Θαλάμεις τῆς Λακωνικῆς.

ΝΕΚΡΟΜΑΝΤΕΙΑ. Τὸ ἐπιστημότερον ψυχοπομπειὸν ἢ νεκρομαντεῖον ἦτο εἰς τὴν Θεσσαλονίαν πλησίον τοῦ Ἀχέρωντος ἐν αὐτῷ ἀνεκάλου διὰ θυσιῶν καὶ προσευχῶν εἰς τὴν Περσεφόνην τὰς ψυχὰς ἐκ τοῦ Ἄδου καὶ ἐπυθάνοντο παρ' αὐτῶν τὸ μέλλον. Ὁ Ἡρόδοτος² ἀναφέρει περὶ αὐτοῦ τοῦ ψυχοπομπείου ὅτι ὁ Περιάνδρος ὁ Κυψέλου, τύραννος τῆς Κορίνθου καὶ εἰς τῶν ἐπτὰ σοφῶν θέλων νὰ μάθῃ ποῦ ἐκρύπτετο ξενικὴ τις παρακαταθήκη, εἰς τὸ νεκρομαντεῖον τοῦτο ἐπεμψεν ἀγγέλους ἵνα ἐρωτήσωσι τὴν σκιάν τῆς σύζυγου του Μελίσσης. Ἡ δὲ Μέλισσα ἀπήντησεν ὅτι δὲν θὰ εἶπῃ τοῦτο, διότι εἶναι γυμνὴ εἰς τὸν Ἄδην, διότι δὲν ἐκάθησεν τὰ ἐνδύματα τῆς.— Τότε ὁ Περιάνδρος ἐν ἡμέρᾳ

¹ Strabonis Θ'. 399.

² Ἡρόδοτος Β:βλ. Ε. 92.7.

ἑορτῆς παραστήσας ἐνέδραν συνέλαβε καὶ ἐξέδυσσε πάσας τὰς γυναῖκας τῶν Κορινθίων καὶ κατέκασε τὰ ἐνδύματά των εἰς τὸν τάφον, καὶ οὕτως ἡ Μέλισσα ἐξιλέωθη.—Ὁ δὲ Πausanias¹ ἀναφέρει τὸ μαντεῖον τοῦτο ὀμιλῶν περὶ τοῦ Ὀρφέως καὶ δι' αὐτοῦ ζητεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν εἰς Ἄδου κάθοδον.—Ὁ Ὀρφεὺς μετὰ τὸν θάνατον τῆς Εὐρυδικῆς ἦλθεν εἰς τὸ μαντεῖον τοῦτο καὶ πρὸς παρηγορίαν ἀνεβίβασεν ἐκ τοῦ Ἄδου τὴν σκιάν τῆς Εὐρυδικῆς. Ἡ σκιά ἀνῆλθεν, ὁ Ὀρφεὺς ἀποσυρόμενος, ἐνόμιζεν ὅτι καὶ αὐτὴ τὸν ἀκολουθεῖ· ἀλλ' ἰδὼν τὴν ἀπάτην του ἔπεσεν αὐτόχειρ.

ΜΕΡΟΣ Β'. — ΜΑΝΤΕΙΣ.

Ι

Χρησμολόγοι.—Μάντεις.—Οἰωνοσκόποι.—Νεκρομάντεις.—Ὀνειροκρίται.—Σίβυλλαι. Παραγωγή τοῦ ὀνόματος αὐτῶν.—Ἡ Χαλδαία.—Ἡ Δελφίς.—Ἡ Ἐρυθραία.—Ἡ Κυμαία.—Ἡ Λίβυσσα.—Ἡ Σαμία.—Ἡ Ἑλλησποντία.—Ἡ Φρυγία.—Ἡ Κολοσσονία.—Ἡ Τιβουρτία.—Οἱ χρησμοὶ τῶν Σίβυλλῶν.—Κικέρων.—Vincenzo Antolini.—Περὶλήψεις τῶν Σίβυλλιακῶν χρησμοῦν.

Ἐπὶ τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ ἀρχαίου ἐκείνου θρησκευματος, καθ' ὃ προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου ἦτο ἡ ἀποθέσις, καὶ ἡ ψυχὴ καθαιρομένη καὶ ἐγκαταλείπουσα ἐπὶ τῆς γῆς τὸ φορτίον, ἀνῆρχετο ἐλευθερωτέρα εἰς τοὺς οὐρανούς, ὁ ἀνθρώπος ἐθεώρει ἐαυτὸν ἐκτελεστὴν ἀνωτέρας τινὸς βουλῆς, τὴν ὁποίαν ὑποκρουτομένην ἐντὸς νεφελώδους παραπετάσματος, ἐζήτει νὰ ἀποκαλύψῃ διὰ τῆς βοήθειας τοῦ Ἀπόλλωνος. Τὰ ὄρια μεταξὺ θεοῦ καὶ ἀνθρώπων δὲν ἦσαν τοσοῦτον εὐκρινῆ. Ὁ Ζεὺς κατέρχετο ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἀνεμιγνύετο εἰς τὴν τύρβην τῶν θνητῶν, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου ὁ ἀποθνήσκων Ἡρακλῆς ἀπεθεύετο καὶ ἀπελάμβανεν ἰσοθέου τιμᾶς. Καὶ ἐνῶ ὁ Προμηθεὺς, ἐγκαταλείπων τοὺς Τιτᾶνας, προσήρχετο σύμμαχος τῶν θεῶν καὶ ἀνεβίβαζε τὸν ὕπατον τῶν θεῶν εἰς τὸν πάτριον αὐτοῦ θρόνον, ἡ Ἀθηνᾶ ἐχειραγωγεί τὸν πολύμητιν Ὀδυσσεᾶ καὶ ἐβόηθει αὐτὸν ἀ-

ποτυφλοῦσα τὸ πνεῦμα τοῦ Τελαμωνίου Αἴαντος, καὶ ὁ Διώνυσος δλόκληρον στρατιὰν Μαινάδων καὶ Σατύρων πέραν τοῦ Γάγγου ὀδηγῶν, διὰ παντοίων μηχανημάτων ἐζήτει νὰ καταβάλλῃ τὰς δυνάμεις τῶν ἐπερχομένων Ἰνδῶν. Ἰδιότητες δὲ ἀποδιδόμεναι εἰς τοὺς Θεοὺς ἀπεδίδοντο πολλάκις καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Οὕτω ὁ Ἀπόλλων περιέβαλε τοὺς εὐνοουμένους ὑπ' αὐτοῦ μετὰ τὸν τίτλον τοῦ μάντεις καὶ προφήτου, δωρούμενος εἰς αὐτοὺς τὴν ἐμπνευσιν καὶ τὴν λαμπάδα, δι' ἧς ἠδύνατο νὰ πλανῶνται οἱ ἐν τῷ παρόντι ζῶντες εἰς τὰς ἀβύσσους τοῦ ἀγνώστου μέλλοντος.

Ἐκ τούτου ἐγεννήθησαν οἱ μάντεις, οἱ οἰωνοσκόποι, οἱ ὄνειροκρίται. Οἱ διερμηνεῖς οὗτοι τῆς θείας βουλήσεως, οἱ ἐμπνεόμενοι οὗτοι τῶν ἐθνικῶν προφῆται.

Ἡ ἐμπνευσις αὐτῆ, δι' ἧς ὁ ἀνθρώπος προσήγγιζε κατὰ ἓνα βαθμὸν ἐγγύτερον τοῦ θεοῦ, κατὰ τὴν δοξασίαν τῶν ἀρχαίων ἀπεδίδετο ἀνευ διαστολῆς τοῦ γένους ἢ τῆς ἡλικίας.

Καὶ οὕτω ἐνῶ ἀφ' ἑνὸς ἐκρῦσσοντο οἱ μάντεις, οἱ προφῆται καὶ οἱ οἰωνοσκόποι, ἀφ' ἑτέρου ἀνῆρχετο τὸν Τρίποδα ἢ Πυθίαν καὶ ἀνεδίφει τὸ μέλλον ἐπὶ τῶν προφητικῶν βιβλίων ἢ ἐμπνεομένη Σίβυλλα.

Καὶ τῷ ὄντι ἀρχαιότερα μεταξὺ τῶν χρησμολόγων ἀναφέρονται αἱ Σίβυλλαι.

Τὸ ὄνομα Σίβυλλα παράγουσι τινες ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ cabala. Ὁ δὲ Σουΐδας μᾶλλον Ῥωμαϊκὴν τὴν λέξιν ταύτην νομίζει. Παρὰ πολλοῖς ὅμως θεωρεῖται σύνθετος ἐκ τοῦ Σιδεσίου καὶ βυλλῆ (deus plena), διότι ὑποθέτουσιν ὅτι οἱ Αἰολεῖς Σιδεὺς τοὺς Θεοὺς ἐκάλου. Ἄλλ' ἡ δοξασία αὕτη στηρίζεται ἐπὶ ἀκροσφαλῶν βάσεων, καθόσον μόνον οἱ Λάκωνες τὸ θ μετέτρεπον εἰς σ, καὶ τοιαῦτα παραδείγματα ὑπάρχουσι πολλὰ καθὼς Σιδεὺς-Θεός, Ἀσάνα ἀντὶ Ἀθάνια καὶ φερμὸς ἀντὶ θερμὸς. Βυλλῆ δὲ ἀντὶ τοῦ βουλή οὐδαμῶς ἀπαντᾶται. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι τὸ κύριον ὄνομα τῆς πρώτης προφητικῆς ἔλαβον καὶ αἱ ἄλλαι, αἱ ὁποῖαι ἐμιμήθησαν αὐτὴν, ἐπικληθεῖσαι Σίβυλλαι, ὅπως πολλοὶ χρησμολόγοι ἔλαβον τὸ ὄνομα τοῦ Βάκιδος. Κατὰ δὲ τὸν Ἀρριανὸν (παρ' Εὐσταθίου σχολιαστῆ τοῦ Ὀμήρου) ὁ Δάρδανος γήμας τὰς τοῦ Τεύκρου θυγατέρας Νησῶν καὶ Βάτειαν ἐγέννησεν ἐκ τῆς Νησοῦς τὴν Σίβυλλαν, τῆς ὁποίας μετὰ ταῦτα

¹ Pausaniae Libr. IX. 769.6.

ἐλαβον ὄλαι αἱ μάντιδες τὸ ὄνομα, ὅπως μετέβαινε τὸ ὄνομα τοῦ Καίσαρος ἀπὸ αὐτοκράτορος εἰς αὐτοκράτορα καὶ τὸ σέμμα αὐτοῦ ἀπὸ κεφαλῆς εἰς κεφαλὴν. Ὁ δὲ Μάρκος Ἀντίμαχος εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἔκδοσιν τῶν Σιβυλλείων χρησμῶν ἐξακολουθεῖ νὰ ἐρμηνεύῃ τὸ Σιβύλλα Ῥωμαϊκὴν λέξιν ἐξηγῶν αὐτὴν μάντις, προφήτις.¹

Ἐπῆρξαν δὲ κατὰ διαφοροὺς ἐποχὰς καὶ τόπους γυναῖκες τοιαῦται χρησμοφόδοι δέκα τὸν ἀριθμὸν. Ἡ Χαλδαία, ἡ Λίβυσσα, ἡ Δελφὴ, ἡ ἐν Κυμμερίᾳ τῆς Ἰταλίας, ἡ Ἐρυθραία, ἡ Σαμία, ἡ Κυμεία, ἡ Ἑλλησποντία, ἡ Φρυγία καὶ ἡ Τιβουρτία, περὶ ἐκάστης τῶν ὁποίων ἐγράφησαν ὄχι ὀλίγα καὶ α'.

Ἡ Χαλδαία.

Ἡ Χαλδαία ἢ Περσίς Σιβύλλα ἐκαλεῖτο Σαμβήθη, ἢ Σαβᾶ κατ' ἄλλους, ζῶσα εἰς χρόνους ἀρχαιοτάτους, ἐξ οὗ πολλοὶ ὠνόμασαν αὐτὴν θυγατέρα τοῦ Νῶε, ἄλλοι δὲ μὴ δυνάμενοι νὰ πιστεῦσωσι τοῦτο ἐκόλασαν τὴν ἀπὸ τοῦ Νῶε περὶ τῆς καταγωγῆς τῆς φήμην εἰπόντες ὅτι ἐγεννήθη ἐν τῇ πόλει Νῶεξ τῆς εὐδαίμονος Ἀραβίας. Αὕτη δὲ κατὰ τὸν Σουΐδαν προεθεσπίσατο μυρία περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐκ τῶν χρησμῶν αὐτῆς ἀπετελέσθησαν 24 βιβλία περὶ παντὸς ἔθνους καὶ χώρας διαλαμβάνοντα. Πολλοὶ στίχοι αὐτῆς εἶναι ἀτελεῖς καὶ ἄμετροι καὶ τὸ λάθος τοῦτο ἀποδίδεται εἰς τοὺς ταχυγράφους. Τὰ λάθη ταῦτα ἦσαν ἀνεπανόρθωτα, καθότι ἡ Σιβύλλα, ἅμα παρήρηχοτο ἢ στιγμὴ τῆς ἐμπνεύσεως, οὐδὲν ἐνεθυμῆτο πλέον ἐξ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα αὐτὴ πρὸ ὀλίγου προεθεσπίζεν.

Προηγόρευσε δὲ πολλὰ περὶ τῆς τύχης τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, καθ' ἃ ἱστοροῦσιν ὅτε Σουΐδας καὶ ὁ Ἀντίμαχος, στηριζόμενοι εἰς τὴν μαρτυρίαν τοῦ βιογράφου τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου Νικάνορος εἶναι δὲ αὕτη ἡ βασιλίςσα Σαβᾶ,² ἧτις ἀκούσασα τὴν σοφίαν τοῦ Σολομῶντος ἦλθεν εἰς Ἱερουσαλήμ, καθ' ἃ γράφει ὁ Γεώργιος Κεδρηνός.

«Καὶ βασίλισσα Σαβᾶ, ἧτις ἐλέγετο Σιβύλλα παρ' Ἑλλησιν, ἀκούσασα τὸ ὄνομα τοῦ Σολομῶντος ἦλθεν εἰς Ἱερουσαλήμ πειράσαι

αὐτὸν ἐν αἰνίγματι. Ἦν γὰρ σοφὴ καὶ διαβόητος. Περὶ ἧς καὶ ὁ Κύριος ἔφη, βασίλισσα Νότου ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων γῆς ἰδεῖν τὴν σοφίαν τοῦ Σολομῶντος.»

Μετὰ τὴν Περσίδα Σιβύλλαν δευτέρα ἀναφέρεται,

Ἡ Δελφίς.

Ἡ Σιβύλλα αὕτη παραδίδει εἰς ἡμᾶς ὁ Πανσανίας,¹ ὅτι ὑπῆρξε παρθένος τις, ἧτις ἀνερχομένη ἐπὶ πέτρας τινὸς τῶν Δελφῶν ἐχρησμολόγει. Ἐκαλεῖτο δὲ Ἐροφίλη καὶ βεβαίως ἐξῆ πολὺ πρὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου. Ἡ αὕτη κατὰ τὸν Σουΐδαν προσηγορεύετο καὶ Ἀρτεμις. Τρίτη ἀναφέρεται,

Ἡ Ἐρυθραία.²

Αὕτη ἐξῆ πολὺ πρὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, καθ' ἃ καὶ ἡ ἰδία εἶπε περὶ ἑαυτῆς. Λέγεται δὲ θυγάτηρ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Λαμείας, κατ' ἄλλους τοῦ Ἀριστοκράτους αἰ τῆς Ἰδῶλης³ καὶ κατ' ἄλλους θυγάτηρ τοῦ Κριναγόρου, λέγεται δὲ Ἐρυθραία, διότι ἐγεννήθη εἰς χωρίον τι τῶν Ἐρυθρῶν, ἐπικαλούμενον Βάττος, μετὰ δὲ ταῦτα καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ χωρίον πολισθὲν μετωνομάσθη Ἐρυθραία. Ὁ δὲ Στέφανος ἐν τῷ περὶ πόλεων, ἀναφέρει τὴν Μαρπησὸν, Τρωάδα πόλιν, πατρίδα τῆς Ἐρυθραίας, ἐπιφέρων ὅτι ἡ πόλις αὕτη ἦτο ἐρυθροῦ χρώματος. Συνέγραψε δὲ ἡ Σιβύλλα αὕτη 3 βιβλία ἐπιγραφᾶς φέροντα, περὶ παλιῶν, μέλη, χρησμοί. Λέγουσι δὲ προσέτι ὅτι αὕτη πρώτη ἐφεύρε τὸ τρίγωνον εἶδος τῆς λύρας. Ἐκ τῶν σωζομένων χρησμῶν ὁ μὲν Ἰταλὸς μεταφραστὴς Vizenzo Antolini ἀποδίδει εἰς αὐτὴν τὸ γ' βιβλίον τῶν Σιβυλλιακῶν, ἄλλοι δὲ ἄλλα. Ἀποδίδεται ἔτι εἰς αὐτὴν καὶ ἡ περὶ τοῦ Ἰησοῦ ἀκριβῆς, περὶ ἧς θέλομεν διαλάβει ἐν οἰκείῳ τόπῳ καὶ περὶ τῆς ὁποίας ἀναφέρει καὶ ὁ ἱερός Ἀύγουστίνος ἐν τῷ περὶ Θεοῦ πολιτείας (De civitate dei), λέγων ὅτι ὁ Φλαζιανός, ἀνὴρ εὐπαιδευτός καὶ ἀνθύπατος ἀναδειχθεὶς, εἶδεν εἰς αὐτὸν Ἑλληνικὸν τινα κώδικα, Ἐρυθραίας τῆς Σιβύλλης λέγων ὅτι εἶναι χρησμοί, ἐνθα παρετήρησεν ὅτι διὰ τῆς ἐνώσεως

¹ Pansaniae. 4 h X. XII. 4.

² Strabonis Geog. lib. 17. 567. II'. 645 IZ'. 844.

³ Pausaniae Lib. X. XII. 3.

τῶν ἀρχικῶν γραμμάτων 25 στίχων ἀναγινώσκονται αἱ λέξεις Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ υἱὸς σωτήρ.— «Nam vir clarissimus Flaccianus, qui etiam proconsul fuit, homo facilitimae facundiae multaeque doctrinae, cum de Christo colloqueremur, Graecum nobis codicem protulit, carmina esse dicens Sibyllae Erythraeae ubi ostendit quodam loco, in capitulis versuum ordinem litterarum ita se habentem ut haec in eo verba legerentur, Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ υἱὸς σωτήρ: quod est Latine Jesus Christus Dei Filius Salvator.—»

Τετάρτη μετὰ τῶν Σιβυλλῶν ἀναφέρεται,

Ἡ Κυμαία. (Sibylla Cumana.)

Αὕτη εἶναι πλείστορον τῶν ἄλλων γνωστὴ ἐκ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας, καὶ πρὸ πάντων ἐκ τοῦ Τίτου Λιβίου, εἰς τὰ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ταρκύνιου Πρίσκου ἀναφερόμενα γεγονότα. Λέγουσι δηλαδὴ περὶ αὐτῆς ὅτι ἦλθέ ποτε πρὸς Ταρκύνιον, ἐννέα βιβλία χρησμῶν ἰδίων κομίζουσα καὶ ὑπὲρ αὐτῶν τριακοσίων Φιλιππαίους ζήτησοῦσα ἐξ αὐτοῦ, κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Μάρκου Ἀντιμάχου. Καταφρονηθεῖσα δὲ καὶ οὔτε ἐρωτηθεῖσα τί περιεῖχον τὰ ἐννέα ἐκεῖνα προφητικὰ βιβλία ἔκαυσεν ἐξ αὐτῶν τὰ τρία. Μετὰ ταῦτα δὲ, ὅτε πάλιν εἶδε τὸν βασιλέα ἐξερχόμενον τῶν ἀνακτόρων, προσῆλθεν ἐκ νέου προσφέρουσα ἀντὶ τοῦ αὐτοῦ τιμήματος τὰ ὑπολειπόμενα ἐξ ἄλλὰ καὶ πάλιν καταφρονηθεῖσα ἔκαυσεν ἄλλα τρία ἐξ αὐτῶν. Τότε διηγοῦνται ὅτι προσῆλθε καὶ ἐκ τρίτου τὰ περιλειφθέντα τρία κομίζουσα καὶ τὸ αὐτὸ τίμημα καὶ πάλιν αἰτοῦσα καὶ λέγουσα ὅτι ἤθελε καύσει καὶ αὐτὰ, ἐὰν ὁ βασιλεὺς ἤρνεϊτο νὰ τὰ ἀγοράσῃ. Τότε συγκινηθεὶς ὁ Ταρκύνιος καὶ θαυμάσας τῆς γυναικὸς τὴν ἐπιμονὴν ἔδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς ἐκατόν Φιλιππαίους ἐζήτει δὲ καὶ τὰ ἄλλα, αὐτῆς δὲ ἀποκρινομένης ὅτι οὔτε ἔχει πλέον αὐτὰ, οὔτε δύναται νὰ τὰ ἔχῃ ἀνευ τῆς ἐμπνεύσεως, ὅτι ὅμως σώζονται τεμάχια ἐξ αὐτῶν εἰς διαφοροὺς πόλεις κατὰ καιροὺς δοθέντα, ὁ βασιλεὺς δὲ διάταξε νὰ συλλεγῶσι ταῦτα, καὶ νὰ κατατεθῶσιν εἰς τὸ Καπιτώλιον.

Τὸ ἔτος ὁμοῦς 670 τῆς δημοκρατίας ὁ ναὸς

ἐκῆν καὶ ταῦτα μετ' αὐτοῦ. Συνελέγησαν δὲ πάλιν πολλοὶ χρησμοὶ ἐξ ὄλου τοῦ κράτους καὶ τῇ διαταγῇ τοῦ Ἀύγουστου κατετέθησαν ἐντὸς χρυσοῦν κανίστρων ὑπὸ τὸν τρίποδα τοῦ Παλατίου Ἀπόλλωνος. Δεκαπέντε δὲ ἄνδρες ἐφύλαττον τὰ ἱερὰ ταῦτα βιβλία, ἅτινα ἐκάστοτε συνεβουλευόντο οἱ βασιλεῖς τῆς Ῥώμης.

Τὴν Κυμαίαν καθὼς καὶ τὴν Ἀμάθειαν καὶ Μαρπησίαν Σιβύλλαν ἀναφέρει εἰς τὰ ποιήματα αὐτοῦ καὶ ὁ Τιβούλλος ἀμάρσας τὸ 43 π. Χ. ὠνομάζετο δὲ ἡ Κυμαία Σιβύλλα κατὰ τοὺς μὲν Ταρασανδρά κατ' ἄλλους δὲ Ἱεροφίλη. Ἐν τῇ Λατινικῇ ἐκδόσει τοῦ Σερβατίου Γαλαΐα ἀναφέρεται περικοπὴ Προκοπίου τοῦ Καισαρέως ἐκ τῆς α'. αὐτοῦ ἱστορίας τῶν Γοτθικῶν πολέμων, ἐν ἧ λέγεται ὅτι οἱ ἐπιχώριοι τῆς Κύμης ἐδείκνυσον τὸ σπήλαιον ὅπου ἡ Σιβύλλα ἐχρησμοδοτεῖ. Ὁ δὲ Κεδρηνός διηγεῖται ὅτι ἡ Κυμαία καὶ Σαμία Σιβύλλα ἦσαν γνωστὴ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀμεσίου υἱοῦ Ἰωάκδο, ὅστις ἐβασίλευσεν ἔτη εἴκοσι καὶ ἐννέα.

Πέμπτη ἀναφέρεται

Ἡ Λίβυσσα.

Τοῦ Διὸς καὶ Λαμίας, θυγατρὸς τοῦ Ποσειδῶνος, Ἐλισσάμ, καλουμένη, κατ' ἄλλους δὲ Νησοῦς καὶ Δαρδάνου θυγάτηρ ἢ πρώτη Σιβύλλα κληθεῖσα.

Ἐκτη

Ἡ Σαμία.

Φυτό καλουμένη εἰς ἣν ὁ Antolini ἀποδίδει τὸ δ' βιβλίον τῶν Σιβυλλιακῶν χρησμῶν¹ Ἐβδόμη

Ἡ Ἑλλησποντία.

Ἡ ὁποία πιθανῶς νὰ ἦτο ἡ αὕτη μετὰ τὴν Ἐρυθραίαν. Λέγουσι περὶ αὐτῆς ὅτι ἐγεννήθη ἐν τῇ κώμῃ Μαρπησῶν περὶ τὸ πολίχνιον Γεργίτιον τὸ κατὰ τὸν γεωγράφον Στέφανον Γέργις καλούμενον ἀφ' οὗ Γεργιθία ἢ Σιβύλλα, «ἧτις τε καὶ τετύπωται ἐν τῷ νομισματι τῶν Γεργιθίων αὐτῆ τὴ καὶ αἱ Σφιλαι. Ἐν δὲ τῷ ἱερῷ τοῦ Γεργιθίου Ἀπόλλωνος Σιβύλλης φάσιν εἶναι τάφον» ἐξῆ δὲ ἡ Ἑλλησποντία πιθανῶς ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σίλωνος.

¹ Glioracolo sibyllini. Tradotti da Vizenzo Antolini.

¹ Μάρκου Ἀντιμάχου Oracula Sibyllina Προσίμιον.

² Pausaniae. Lib. X. XII. 6.

Ὁ γδοή αναφέρεται

Ἡ Φρυγία.

Και πολλοὶ ὡς τοιαύτην θεωροῦσι τὴν θυγατέρα τοῦ Πριάμου Κασσάνδραν.

Ἐνάτη

Ἡ Κολοφωρία¹.

Ἡτις καὶ Λάμπουσα ἐκαλεῖτο καὶ ἀπόγονος ἦτο τοῦ Κάλχαντος κατ' ἄλλους ὅμως ἢ Θεταλὴ ὡς ἐνάτη φέρεται, κληθεῖσα καὶ Μαντῶ καὶ καταγομένη ἐκ τοῦ Θηβαίου μάντεως Τειρεσίου.

Δεκάτη δὲ τέλος αναφέρεται.

Ἡ Τιβουρτία. (Tiburtina).

Ὁνόματι Ἀλβουναία, εἰς ἣν ὁ Ἴταλὸς μετὰ φραστῆς ἀποδίδει τὸ ζ'. βιβλίον τῶν Σιβυλλιακῶν χρησμῶν.

Ἐπάρχει ὅμως οὐχὶ μικρὰ σύγχυσις μεταξὺ τῶν ἱστορικῶν καὶ πολλοὶ ἀποδίδουσι τὸ ὄνομα τῆς μιᾶς εἰς ἄλλην. Ὡστε ἡ διευκρίνισις αὐτῶν δὲν εἶναι τόσον εὐκόλος.

Κατὰ συνέπειαν οὔτε ὁ χρόνος οὔτε ὁ τόπος τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν εἶναι ἀκριβῶς ὠρισμένος.

Ὁ βίος τῶν γυναικῶν τούτων ὁμοιάζει τὸν βίον τοῦ ἐρημίτου καὶ τῶν Τρωγλοδυτῶν. Περιεβάλλοντο δὲ πάντοτε μὲ τὸ μεγαλεῖον ἐκεῖ ο, τὸ ὅποιον ἠδύνατο νὰ ἐμπνέη ἀείποτε τὸ σέβας καὶ τὸν θαυμασμόν.

Καὶ πρῶτον μὲν εἶναι πιθανώτατον ὅτι ἐπίστευον εἰς ἑαυτάς, εἰς προφητικὴν τινα δύναμιν τῆς ἰδίας αὐτῶν ψυχῆς, ἐπίστευον ὅτι ἠδύνατο δξυδερκέστερον τῶν ἄλλων νὰ ἰδῶσι, καὶ ἐπὶ πλεῖστον νὰ ἐπεκτείνωσι τὰ βλέμματα τῆς ψυχῆς των καὶ νὰ ἰδῶσιν ὡς παρόντα, ὅσα διὰ τοὺς ἄλλους ἦσαν μέλλοντα. Δεύτερον δὲ καὶ ὁ ἐξωτερικὸς αὐτῶν βίος, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχων μὲ τὸν φρικώδη μυστικισμόν τῶν γοητῶν, ἐνέπνεε τὸ σέβας ἀνευ τοῦ φόβου, τὴν πίστιν ἀνευ τῶν μυστηρίων.

Ἦτο ὅμως συνυφασμένη μετὰ τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν ἡ ὑπερῆφάνεια, τὴν ὁποίαν ἐνέπνεεν εἰς αὐτάς ἡ πίστις πρὸς τὴν ἰδίαν ἀξίαν. Οὐχὶ δὲ ἀπαξ καὶ οἱ χρησμοὶ τῆς Σιβύλλης ἐπενήργησαν σπουδαίως ἐπὶ τῆς τύχης τῶν λαῶν καὶ βασιλείων.

Διαιροῦνται δὲ οἱ χρησμοὶ τῶν Σιβυλλῶν εἰς ὀκτὼ βιβλία, ἐν οἷς προλέγονται πάντα τὰ σημαντικώτερα γεγονότα, ἐνίοτε ὑπὸ τὸν πέπλον τοῦ αἰνίγματος, ἐνίοτε δὲ μετὰ τὴν σαύτης λεπτομερείας, μεθ' ὅσης ἤθελε πραγματευθῆ ταῦτα ὁ ἀναδιδῶν τὰ παρελθόντα ἱστορικός. Ἀφ' ἐτέρου ὅμως οἱ χρησμοὶ οὗτοι εἶναι κράμα εἰδωλοκρατίας καὶ χριστιανισμοῦ, διότι ἐν ἑν βιβλίῳ γίνεται λόγος περὶ Ἰησοῦ καὶ Πυργουποίας εἰς τὸ αὐτὸ ἱστορεῖται καὶ ὁ πόλεμος τῶν Τιτάνων κατὰ τοῦ Διός. Ἡ παλινωδία αὕτη πείθει ἡμᾶς ὅτι οἱ σωζόμενοι χρησμοὶ, ἂν ὄχι καθόλου, τοῦλάχιστον κατὰ τὰ 2/3 εἶναι κίβδηλοι καὶ ὑποβολιμαῖοι, ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ φράσεις τῆς γραφῆς αὐτολεξέει πολλάκις ἀπαντώμεναι ὡς τὸ «εἶπες γενιάσθω καὶ γείνατο», ἐπιβεβαιουῦσιν ἀσφαλέςτερον τὴν ὑπόθεσιν ταύτην. Πολλῶν δὲ περισσώτερον ἢ εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν ἀκροστιχίς, ἥτις φαίνεται ὅτι ἐγένετο κατ' ἀπομίμησιν ἀρχαιότερας τινὸς ἀκροστιχίδος, τὴν ὁποίαν ἀναφέρουσι καὶ οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, ἰδίᾳ δὲ δ. Κικέρων, ὅστις ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ τοῦ περὶ μαντικῆς, ἀναφέρει τὰς ἀκροστιχίδας θεωρῶν αὐτὰς γνωστάς.

«Sibyllae versus observamus... Tum vero eaequae akrostichis dicitur cum dein ceeps ea primi versus litteris aliquid connectitur.»

Τρεῖς δὲ ὑπάρχουσι γινῶμαι κατὰ τὸν Βικέντιον Antolini¹ ἄ. ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξαν Σιβυλλαι. β'. ὅτι Σιβυλλαι μὲν ὑπῆρξαν ποτε ἄλλ' οἱ χρησμοὶ αὐτῶν δὲν διεσώθησαν γ'. ὅτι καὶ ὑπῆρξαν Σιβυλλαι καὶ σώζονται οἱ χρησμοὶ των, αὐτὸς δὲ¹ παραδεχόμενος τὸν μέσον ὄρον, ὅτι ὑπῆρξαν μὲν ἐν τισὶ τόποις καὶ χρόνοις Σιβυλλαι καὶ ἐν μέρει σώζονται οἱ χρησμοὶ των ἀλλὰ παρεφθαρμένοι, φαίνεται ὅτι πλησιάζει περισσώτερον τῶν ἄλλων πρὸς τὸ ἀληθές.

Εἶναι δὲ τὸ α'. βιβλίον ἐλεγείων, οὕτως εἶπεῖν τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας ἐν παραβολῇ πρὸς τὴν ἄπειρον ἰσχύϊν τοῦ παντεπόπτου Θεοῦ, ἐνθα φαίνεται πασιφανῶς ὁ κάλαμος τοῦ ἐνθουσιῶντος χριστιανοῦ ποιητοῦ, ὅστις ἐσφετερίσθη τὸ ὄνομα τῆς Σιβύλλης. Ἐν τῷ προομιῳ ἡ Σιβυλλὰ ἐξακολουθεῖ ἀπαριθμοῦσα

¹ Gli oracolo sibyllini tradotti da Vincenzo Antoll. Εἰσαγωγή.

τὰς ιδιότητας τοῦ Θεοῦ καὶ περιγράφουσα τὴν θείαν μεγαλειότητα προκαλεῖ τοὺς θνητοὺς εἰς μετάνοιαν. Διηγεῖται δὲ τὴν κτίσιν τοῦ κόσμου καὶ δημιουργίαν τοῦ παντός, καὶ τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ κατ' εἰκόνα Θεοῦ πλασθέντος, περιλαμβάνουσα δλόκληρον τὴν παναρχαίαν ἱστορίαν, τὰ περὶ Ἀδάμ καὶ Εὐᾶς καὶ τοῦ ἀπηγορευμένου καρποῦ, τὴν ἐκ τοῦ Παραδείσου αὐτῶν ἐξορίαν, τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὸν ἐπὶ τοῦ Νῶε κα τακλυσμόν καὶ τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ ἐν οἴκῳ δουράτεω, ὡς δνομάζει τὴν Κιβωτὸν. καὶ ἐν γένει πάντα τὰ συμβάντα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅσα ἀναφέρει καὶ ἡ γραφή. Προμαντεύει δὲ ἐφεξῆς τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Σωτῆρος τὰ κατὰ τὴν γέννησίν του προσφερθέντα δῶρα, τὸν χρυσὸν τὴν σμύρναν καὶ τὸν λίθον, καὶ παρακολουθοῦσα ὅλην τὴν ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ Ἰησοῦ ζωὴν, προσημαίνει τὰ θαύματα, τὰ πάθη καὶ τὴν ἀνάστασιν, ἅτινα καὶ ἐν τῷ η'. τῶν Σιβυλλιακῶν ἀναφέρονται.

Τὸ δὲ β'. βιβλίον περιλαμβάνει παραινέσεις καὶ ἐντολάς, συλλογὴν δηλαδὴ γνωμικῶν καὶ ἀποφθεγμάτων, ἐκάστου ἑνα μόνον στίχον ἀποτελοῦντος καὶ τούτων τὰ μὲν ἀπαγορευτικὰ τὰ δὲ προτροπικὰ, τοῦ ποιῆσαι δηλαδὴ καὶ μὴ ποιῆσαι.

Μὴ πλουτεῖν ἀδικίῳ ἀλλ' ἐξ ὁσίων βιοτεύειν Ἀρκεῖσθαι παρεοῦσι καὶ ἀλλοτριῶν ἀπέχεσθαι, ... Πρῶτα θεὸν τίμα μετέπειτα σεῖο γονείας' ... Μέτρα νέμειν τὰ δίκαια' καλὸν δ' ἐπιμέτρον [ἔπασσι] ... Μὴ δ' ἐπιπορήσῃς μὴτ' ἀγνώως μὴτ' ἔκοντι' ... Ὅς δ' ἐλεημοσύνην παρέχει, θεῶν οἶδε δανεῖξεν Ἄστερον εἰς οἶκον δέξει καὶ τυρλὸν ὀδήγει Πᾶς ὅρος ἐστί δίκαιος, ὑπερβασίη δ' ἀλεγεινή Μὴ δὲ θέλεις πλουτεῖν μὴδ' εὐχου ἀλλὰ τὸ δ' εὐχου Ζῆν ἀπὸ τῶν ὀλίγων μὴδὲν τε ἔχοντα ἀδικον.

Μετὰ τὰ ἀθάνατα ταῦτα γνωμικά, τὰ ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν συγγραφῶν συλλεγέμενα, ἡ Σιβυλλὰ διὰ τῶν μελανοτέρων χρωμάτων περιγράφει τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῆς κρίσεως. Ἀγλὺς ζοφερά, ἐξακολουθεῖ ἡ ἐμπνεομένη Σιβυλλὰ, θὰ καλύψῃ τὸν ἄπειρον κόσμον, τὴν τε Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν, τὴν Μεσομυρία καὶ τὴν Ἀρκτον, καὶ τότε ἀπὸ τοῦ Οὐρανοῦ ποταμὸς μέγας αἰθόμενου πυρὸς θέλει πλημμυρίσει τὴν γῆν καὶ τὸν γλαυκὸν ὠκεανόν, τότε δὲ θέλουσι φρίξει τῶν ἀνθρώπων αἱ ψυχαὶ παρασυρόμεναι ὑπὸ

τοῦ φλογώδους βέφατος, ἄγγελοι δὲ Θεοῦ θέλουσιν ὀδηγήσει τὰς ψυχὰς πρὸ τοῦ βήματος τοῦ Κυρίου εἰς κρίσιν.

Καὶ τότε νερτεροῖς ψυχὰς καὶ πνεῦμα καὶ αὐδὴν Δόσει ἐπουράνιος καὶ τ' ὀστέα ἀρροσθέντα. Καὶ καθήσει Σαβαὼθ Ἀδοναῖος ὑψικέρανος Εἰς θρόνον οὐράνιον τε, μέγαν δὲ τε κίονα πῆξει Ἦξει δ' ἐννεφέλη πυρὸς ἀφθιτον ἀφθιτος αὐτὸς Ἐν δόξῃ χριστὸς σὺν ἀμύμοσιν ἀγγελτῆρσιν Καὶ καθίσει μεγάλως ἐπὶ δεξιᾷ βήματι κρῖνων Εὐσεβέων βίοτον καὶ δυσεβέων τρόπον ἀνδρῶν.

Ταῦτα ὅμως πάντα σημειωτέον ὅτι ἀντεγράψαν ἐκ τῆς ἀποκαλύψεως καὶ τῶν ἱερῶν βιβλίων ὡς λέγει ὁ Σερβάτιος Γαλλέας

«Notandum autem plaeraque hac quae hoc loco de iudicio extremo proponuntur ex Apocalypsi esse desumpta et non esse sibyllarum vaticinium sed illi ex Scripturis falso esse atributum¹.»—Ἐξακολουθεῖ δὲ μετὰ ταῦτα ἱστοροῦσα τὰς τιμωρίας τῶν ἀσεβῶν καὶ περιγράφουσα τὰ Ἰλυσία πεδία, μεθ' ὃ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτὴν νὰ παύσῃ, ἀφοῦ εἶπε πάντα τὰ ἀληθῆ καὶ ἀπέκαμεν ἡ ψυχὴ αὐτῆς ὅτε αἴφνης καταλαμβάνεται ὑπὸ νέου ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἐπαναρχίζει τὸ ἔργον τῆς νοουθετοῦσα τὸν πλανηθέντα ἀνθρωπον ἐπὶ πᾶσι δὲ φαίνεται ἀποτετυπωμένη ἡ φιλοσοφία τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν γραφῶν καὶ τελευτᾷ προκηρύττουσα ὅτι θέλει ἀγορεύσει δεινὰ πολλῶν πόλεων καὶ λαῶν, ὅπερ τελευταῖον μέρος χρησιμεύει ὡς προανάκρουσμα τῶν ἐν τῷ γ'. βιβλίου προρητήσεων αὐτῆς, ἐν ᾗ γίνεται λόγος περὶ τοῦ ἀπαταιώδους δαίμονος, ἔπειτα δλόκληρος ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ μυθολογία καὶ ἡ ἱστορία τῶν πάλαι γνωστῶν ἐθνῶν ἔτι δὲ τὰ μέλλοντα δεινὰ πολλῶν Ἑλληνίδων πόλεων, τῆς Ῥόδου, τῆς Σάμου καὶ ἡ ὑποδοῦλωσις τῆς ὅλης Ἑλλάδος, τελευτᾷ δὲ ἀπολογουμένη πρὸς ὅσα κατ' αὐτῆς λέγονται καὶ ἐξιστοροῦσα τὴν ἑαυτῆς γενεάν. «Θὰ μὲ εἴπωσιν πολλοὶ θυγατέρα τῆς Κίρκης μαινομένην ψεύστειραν, ἀλλ' ἐνθυμειθεῖτε τῶν λόγων μου καὶ τότε, ὅταν ἰδῆτε αὐτοὺς πραγματωθέντας, δὲν θέλετε μὲ εἶπει πλέον μαινομένην, ἀλλὰ θεοῦ μεγάλην προφήτιδα. Ὁ Θεὸς οὐδὲν μοι εἶπε περὶ τῆς καταγωγῆς μου, ἀλλὰ

¹ Oracula Sibyllina. Opera et studio Servatii Galaei.

¹ Ζουίδας. ἐν. λ.

μόνον τὰ μέλλοντα μὲ ἐνέπνευσε νὰ εἶπω. Ἐλέχθησαν δὲ ταῦτα πάντα ἀληθῆ, ὅσα ἐλέχθησαν διὰ τοῦ στόματός μου.»

Εἰς τὸ δ' βιβλίον εἶναι ἡ ἱστορία τῶν βασιλέων τῆς Ῥώμης καθὼς καὶ εἰς τὸ ε' καὶ ζ'. ἐξιστοροῦνται πάντα τὰ καιουργήματα τοῦ Νέρωνος, ὁ φόνος τῆς μητρὸς του, καὶ ἡ πυρκαϊὰ τῆς Ῥώμης, προφανῶς ἐκ τῆς ἱστορίας ληφθέντα ἐφ' ᾧ καὶ ὁ Γαλέας ἐπιλέγει «non sun tante prae dicta sed tota ex historiis pitita' alioqui prophe tarum vatitina superarethace pse udo-Sibyela.» Τὰ αὐτὰ περίπου ἱστοροῦνται καὶ ἐν τῷ ἔβδόμῳ, ἔτι δὲ πρὸς, πᾶσαι αἱ ἐπισυμβᾶσαι εἰς διαφόρους πόλεις συμφοραί, οἷον λοιμοί, σεισμοί, καὶ καταποντισμοί, καὶ πάντα τὰ δεινὰ τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας ἰδίως ἐπὶ τῆς τέφρας τῆς ὁποίας ὡς λέγει θὰ θρηνηῶσιν αἱ ἀλυόνες, τελευταῖα δὲ προλέγουσα τὸν ἴδιον ἑαυτῆς θάνατον.—Τὸ δὲ ἡ. τέλος βιβλίον περιλαμβάνει τὰ κατὰ τῆς Ῥώμης προμαντεύματα καὶ τὰ περὶ Ἰησοῦ μεθ' ὧν συγκαταριθμεῖται καὶ ἡ ἀκροστιχίς¹. Σειρὰ δηλ. 35 στίχων περίπου, τῶν ὁποίων τὰ ἀρχικά γράμματα ἐνούμενα ἀποτελοῦσι τὰς λέξεις:

α' Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ υἱὸς Σωτὴρ Σταυρός.»

Πολλάκις πρὸς εὔρεσιν τοῦ ἀληθοῦς ὑποδεικνύονται ἐν τοῖς χρῆμασι χρονολογικοὶ ὑπολογισμοὶ ἐκ τῆς λύσεως τῶν ὁποίων ἤρηται καὶ ἡ τῆς ἐνοίας ἀκριβοῦς ἐξήγησις. Πρὸ πάντων δὲ εἰς τὰ κύρια ὀνόματα, τῶν ὁποίων τὰ γράμματα λαμβάνονται ὡς ἀριθμητικά.—Τὰς Σιβύλλιας ἐθεώρουν οἱ ἀρχαῖοι ἐμπνεομένους ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος, οἱ χριστιανοὶ τῶν πρώτων χρόνων ὑπὸ τοῦ Διαβόλου. οὕτω ὁ Ἰσίδωρος θεωρεῖ τὰς Σιβύλλας ἐμπνεομένας ὑπὸ δαίμωνων, λέγων ὅτι ὅπως ὁ Θεὸς εἶχε τοὺς προφήτας οὕτω καὶ ὁ διάβολος τοὺς ἰδικούς του. «Utigitur Deus verus suas habuit Prophetissas, sic etiam Diabolus et suas habuisse suoque spiritui necitasse².—Τὴν ὑπαρξίν Σιβύλλων μαρτυροῦσι καὶ οἱ ἀρχαιότεροι συγγραφεῖς καὶ νεώτεροι οὕτω ὁ Ἰουστίνος (ἐν λόγῳ παραινετικῷ πρὸς τοὺς Ἑλληνας) μαρτυρεῖ ὅτι ἐν Κομμά πόλει τῆς

Καμπανίας εἶδε χαλκοῦν φακὸν ἔνθα ἦσαν τὰ λείψανα τῆς Σιβύλλης ἔτι δὲ τὸν τόπον καὶ τὰς δεξαμενάς ἔνθα λουομένη καὶ βασιλικὴν ἐσθῆτα περιβαλλομένη ἐχώρει εἰς ὑψηλὸν θρόνον καὶ ἐχρηματοῦται.—Ἐκ πάντων τούτων φαίνεται ὅτι πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ὑπαρξίν γυναικῶν τοιοῦτων προλεγουσῶν τὸ μέλλον, καὶ τὴν ὑπαρξίν παρεφθαρμένων τινῶν ἀποσπασμάτων ἐκ τῶν δοθέντων χρησμάτων κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ τόπους.—

Ἰδία ὁμῶς ἐπέστησε τὴν προσοχὴν πολλῶν συγγραφέων ἡ περὶ τοῦ Ἰησοῦ ἀκροστιχίς καὶ ἐν γένει τὰ περὶ τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ β' βιβλίῳ προλεγόμενα.

ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΕΙΣΤΟΣ, ΘΕΟΥ ΥΙΟΣ, ΣΩΤΗΡ, ΣΤΑΥΡΟΣ.

Ἰδρῶσαι δὲ χθὼν κρίσεως σημείον ὅτ' ἔσται·
Ἦξει δ' οὐρανὸν βασιλεὺς αἰῶσιν ὁ μέλλον
Σάρκα παρὼν πᾶσαν κρίναι, καὶ κόσμον ἅπαντα
Ἄφρονται δὲ θεὸν μέροτες πιστοὶ καὶ ἄπιστοι
Ἰψιστον μετὰ τῶν ἁγίων ἐπὶ τέρμα χρόνιοι
Σαρκοφόρων ψυχὰς ἀνθρώπων βήμασι κρίνων
Χέρσος ὅταν ποτε κόσμος ὅλος καὶ ἄκονθα γένηται
Ῥίψουσι δ' εἰδῶλα βροτοὶ καὶ πλοῦτον ἅπαντα·
Ἐκκαύσει δὲ τὸ πῦρ γῆν οὐρανὸν ἠδὲ θάλασσαν
Ἰγνεῖον φλέξει δὲ πύλας εἰρκτῆς αἰῶνα
Σάρξ τότε πᾶσα βροτῶν ἐπ' ἐλευθέριον χάος ἤξει
Τῶν ἁγίων ἀνόμους δὲ τὸ πῦρ αἰῶσιν ἐλέγξει
Ὅπποσα τις πράξας ἔλαθεν τότε πάντα λαλήσει
Στήθεα γε ζοφόντα θεὸς φωστῆριν ἀνοίξει·
Θρήνος δ' ἐκ πάντων ἤξει καὶ βρυγμὸς ὀδόντων.
Ἐκλείψει δὲ χάος σέλας ἡλιόιο καὶ ἄστρον
Οὐρανὸν εἰλίξει, μήτης δὲ τε φέγγος ὀλεῖται
Ἰψῶσαι δὲ φάραγγας, ὀλεῖ δ' ὑψώματα βουῶν.
Ἰψος δ' οὐκέτι λυγρὸν ἐν ἀνθρώποισι φανεῖται.
Ἰσα τ' ὄρη πεδίοις ἔσται, καὶ πᾶσα θάλασσα
Οὐκέτι πλοῦν ἔξει· γῆγε φρυγθεῖσα κεραυνῷ
Σὺν πηγᾷς ποταμοῖς δὲ κοχλάζοντες λείψουσι
Σάλπιγξ δ' οὐρανὸν φωνὴν πολυθρήνον ἀφήσει,
Ἄρῶντα μύσος μελέων καὶ πῆματα κόσμου,
Ταρτάρου δὲ χάος τότε δείξει γαῖα χάνουσα
Ἦρῶσι δ' ἐπὶ βῆμα θεοῦ βασιλῆς ἅπαντες
Ῥέουσι δ' οὐρανὸν ποταμὸς πυρὸς ἠδὲ τε θείου,
Σῆμα δὲ πᾶσι βροτοῖσι τότε, σφραγὶς ἐπίσημος
Τὸ ξύλον ἐν πιστοῖς, τὸ κέρας τ' ποθοῦμενον ἔσαι
Ἄνδρῶν εὐσεβέων ζωὴ πρόσκομμα δὲ κόσμου
Ἰθάσι φωτίζων κλητοῦς ἐν δώδεκα πηγαῖς
Ῥάβδος ποιμαίνουσα σιδηρεῖά τε κρατῆσει.
Οὕτος ὁ νῦν προγραφεῖς ἐν ἀκροστιχίᾳ θεὸς ἡμῶν
Σωτὴρ ἀθάνατος, βασιλεὺς, ὁ παθῶν ἕνεχ' ἡμῶν.

¹ Ἐξακολουθεῖ δὲ προλέγουσα τὰ πάθη τοῦ Σωτῆρος, ὅτι θὰ φορέσῃ στέφανον ἐξ ἀκαν-

θῶν, ὅτι θὰ κολαπισθῆ καὶ θὰ σιωπᾷ καὶ ὅτι θὰ χορτάσῃ ἔτι διὰ πέντε ἄρτων 5000 ἀνδρῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ κτλ., τὸν θάνατόν του τὴν ἀνάστασίν του καὶ δανειζομένη στίχων τῆς Πυθίας οὕτως ἐξακολουθεῖ.

Ὅϊδα δ' ἐγὼ ψάμμων τ' ἀριθμοὺς καὶ μέτρα θαλάσσης
Ὅϊδα μυχοῦς γαίης καὶ τάρταρον ἠερβόντα,
.....
Ὅϊδα ἀριθμοὺς ἄστρον καὶ δένδρεα. ....

Ἐπειτα περὶ τῆς ἐν Βηθλεὲμ γενήσεως τοῦ Ἰησοῦ, καὶ περὶ τοῦ πῶς δεῖ τῷ Θεῷ ὑπηρετεῖν.

Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς στίχους τούτους περὶ τοῦ Ἰησοῦ ἐν γένει ἡ γνώμη τοῦ Antollini ὅτι εἶναι παρείσακτοι εἶναι ὀρθωτέρα.

Πολλοὶ ὑπάρχουσι διαφωνοῖα μεταξὺ τῶν Συγγραφέων ἄλλας ἀντι ἄλλων ἀναγραφόντων, ἐνίοτε δὲ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς Σιβύλλης ὑπὸ διάφορα ἀπαντώσης ὀνόματα.

Ἦδη, ἐγκαταλείποντες τὴν λύσιν τούτων ἐτέρους, χωροῦμεν ἐπὶ τὰ πρόσω ἐξετάζοντες τὴν ἱστορίαν τῶν ἐπιστημοτέρων χρησμολόγων καὶ οἰωνοσκόπων.

(Ἐπεταί συνέχεια)

K. Γ. ΞΕΝΟΣ.

ΟΜΙΛΙΑ

ΠΕΡΙ ΘΑΝΑΤΙΚΗΣ ΠΟΙΝΗΣ

Ἀναγνωσθεῖσα ἐν τῷ Φιλολ. Συλλόγῳ

ΒΥΡΩΝΙ.

(Συνέχεια ἴδ. φυλ. γ')

Ἐντὶ τοῦ παραδείγματος ὅπερ ἐλάβομεν ἀνωτέρω, ὑποθέσωμεν νῦν ὅτι ὁ μὲν φονεὺς εἶναι πολίτης ἐντιμὸς, ὁ δὲ φονευθεὶς κακούργος ἀτιμὸς. Τὸ πρᾶγμα ἤδη λαμβάνει ἀλλοίαν μορφήν. Τί δεῖ γενέσθαι; ἢ ἀρίστη ἀτιμώρητον ἡ Πολιτεία τὸν φονέα; δὲν δύναται. Νὰ φονεύσῃ αὐτόν; ἢ ἄλλὰ τότε πράττει ἐγκλημα πολὺ μεγαλειότερον τοῦ ἤδη διαπραχθέντος, φονεύουσα πολίτην ἐντιμὸν, ὅστις ἂν ἀποδοθῆ εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ πάλιν θέλει εἶσθαι ὡς καὶ πρότερον πολίτης ἐντιμὸς, αἰκογενειάρχης καλός. Ἄν ὁμῶς ἡ πολιτεία,

χρέος ἀκραίφονους δικαιοσύνης ἐκπληροῦσα, φονεύσῃ αὐτόν, καὶ οὗτος τὴν ἐρωτήσῃ, διατὶ μὲ φονεύεις; τί κακὸν σοὶ ἔκαμα; ἠδύνατο ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ν' ἀπαντήσῃ, σὲ φονεύω διότι πρόκειται περὶ τῆς συντηρήσεως καὶ τῆς ἀσφαλείας μου, ἢ ἔχω δικαίωμα νὰ ὑπερασπιζομαι καὶ διαφυλάττω, καὶ ἢ σὺ καὶ διετάραξας καὶ διεκινδύνευσας; Βεβαίως ὄχι· διότι ἡ πράξις αὕτη, κακὴ αὕτη καθ' ἑαυτήν, ἐπέφερε καλὸν ἀποτέλεσμα, ἀφαιροῦσα τὴν ζωὴν κακούργου, ὅστις διὰ τῶν πράξεων του διετάραττε τὴν ἡσυχίαν τῆς πολιτείας. Ἐπομένως ἠδύνατο ὁ ἀνθρώπος οὗτος νὰ τῇ εἶπη, ἀλλὰ νομίζω ὅτι σφάλεις, διότι διὰ τῆς πράξεώς μου, οὐδὲ τὴν συντήρησιν οὐδὲ τὴν ἀσφάλειάν σου διετάραξα, ἐκτός ἂν ζητῆς νὰ μὲ ἐκδικηθῆς, διότι σὲ προέλαβα φονεύσας τὸ θῦμα, ὅπερ εἶχες ὀρίσει διὰ τὴν ἰδίαν σου χεῖρα.

Ἐπίσης κατ' οὐδένα λόγον δὲν δύναται τις νὰ δεχθῆ ὡς βᾶσιν τῆς ὑψίστης ταύτης ποινῆς, τὴν ψυχολογικὴν βίαν, ἥτις σκοπεῖ τὴν ἀποτροπὴν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τοῦ ἐγκλήματος, οὐχὶ διὰ τῆς ἐκτελέσεως τῆς ποινῆς, ἀλλ' διὰ τῆς ἐν τῷ νόμῳ ἀπειλῆς αὐτῆς. 1) Διότι ὁ κακούργος μὴ δειλιῶν ἀπέναντι τῆς ἐκτελέσεως τῆς ποινῆς, ἢ ἀναγκαιτισθῆ τοῦ ἐγκλήματος, μόνον διὰ τῆς ἀπειλῆς τῆς ἐπιβολῆς αὐτῆς, ὅτε εἶν' ἀδύνηλον ἔτι ἂν ὁ κακούργος δὲν εἶπη, «ἡ Πολιτεία μόνον μ' ἀπειλεῖ, δὲν θὰ ἐκτελέσῃ ὁμῶς αὐτήν.» 2) Διότι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ποινῆς ταύτης πρέπει νὰ ἦναι τοιοῦτον, ὥστε νὰ ὑπερτερῆ τῆς ἠδονῆς, ἢ προσδοκᾷ ἐκ τοῦ ἐγκλήματος ὁ κακούργος. Τὸ τοιοῦτον εἶν' ἄσκοπον, διότι ὁ κακούργος καὶ ὁ θάνατος ἀνὰ ἀναμένη αὐτόν, οὐδόπως λαμβάνων αὐτόν ὑπ' ὄψιν προβαίνει εἰς τὸ ἀδίκημα. «Ἡ πείρα, λέγει ὁ κ. Βέρνερ, ἀποδεικνύσιν ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν κακούργων μεθυσκόμενοι ὑπὸ τῆς τοῦ ἐγκλήματος ἠδονῆς, ἐλπίζουσιν ὅτι θὰ διαμείνωσιν ἀγνωστοὶ καὶ ὅτι θ' ἀποφύγῃ τὴν ποινήν.» 3) Οὕτε θάνατος οὕτε τούτου μεγαλειτέρα ποινὴ δύναται νὰ μεταβάλλῃ τὴν ψυχὴν τοῦ κακούργου. Ἐὰν φονεύσῃ ἡ Πολιτεία τὸ σῶμα, ἢ ψυχὴ μένει ἀθικτος, ἀμετάβλητος, ἀδιόρθωτος καὶ εἶν' ἀδύνηλον ποῦ σπεύδει καὶ τί ἀναμένει αὐτήν.

Ἄλλὰ λέγουσι καὶ πάλιν οἱ ὑπερασπισταὶ τῆς Θανατικῆς ποινῆς, δὲν δυναίμεθα νὰ κα-

¹ Μάρκου Ἀντιμάχου. Sibyllina Oracula. Libr. VIII. 54.

² Oracula Sibyllina. Opera et studio Servatii Galaei.

ταργήσωμεν τὴν ποιὴν ταύτην ἀφοῦ σπουδαίας ἀποφέρει ὠφελείας καὶ τῇ πολιτείᾳ καὶ τοῖς πολίταις. Τὸ ἐπιχειρήμα τοῦτο εἶν' ἐπιχειρήμα καθόλου στρεβλόν. Ἀφοῦ, ὡς ἐρέθη ἡ ποιὴν αὕτη δὲν βελτιώνει τὸν κακοῦργον, δὲν τὸν ἠθικοποιεῖ, δὲν τὸν ἐκφοβίζει, δὲν τὸν ἀποτρέπει τοῦ ἐγκλήματος, ποία εἶναι ἡ ὠφέλεια αὕτη ἥτις προσγίνεται τῇ Κυβερνήσει ἢ τοῖς πολίταις; Οἱ κακοῦργοι ὁμοιάζουσι τῇ Δαρνέᾳ Ὑδρα τῶν ἀρχαίων, ἀφ' οὐνεύσης σήμερον ἕνα αὐρὸν ἀναφύονται ἕκατὸν ἄλλοι. Αὕτη εἶναι ἡ ἐκ τῆς ποιῆς ταύτης ὠφέλεια.

Ἄλλὰ λέγουσιν οἱ ὑπερασπισταὶ τῆς Θεανατικῆς ποιῆς, ἐμμένοντες εἰς τὴν σαθρὰν αὐτῶν ἰδέαν, ὡφελεῖ καθ' ὅσον δι' αὐτῆς παραδειγματίζονται οἱ λοιποὶ πολῖται. Τὸ ἐπιχειρήμα τοῦτο ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δύναται νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ποιὴν ταύτην. Πρῶτον διότι ὡς καὶ ἄνω εἶπομεν καὶ νῦν ἐπαναλαμβάνομεν, ὁ ἄνθρωπος ὡς πρόσωπον δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ οὐδενὶ ὡς μέσον ὠφελείας, καὶ δεύτερον διότι ὁ παραδειγματισμὸς, ὃν νομίζουσιν ὅτι συνεπάγεται αὕτη, ἐνεργεῖ ἀντιστρόφως. Φρονοῦσιν ὅτι δι' αὐτῆς παραδειγματίζονται οἱ λοιποὶ πολῖται ὅτι βελτιοῦνται, ὅτι ἐκφοβίζονται καὶ ὅμως συμβαίνει ὅλως τὸ ἐναντίον. Καὶ ἰδοὺ πῶς.

Ἄς ὑποθέσωμεν, ὅτι ἄνθρωπος τις ἐγκληματεῖ. Ἡ Δικαιοσύνη ἀμέσως συλλαμβάνει αὐτὸν, τὸν δικάζει καὶ τὸν καταδικάζει εἰς θάνατον. Φθάνει ἡ στιγμή τῆς ἐκτελέσεως. Ἐντὸς εὐρυχώρου πεδίου στήνοσι τὸ ἱκρίωμα συναθροίζεται περὶ αὐτὸ πλῆθος ἀπειρον, ὅπερ ἀνυπομόνως ἀναμένει τὴν στιγμήν τῆς ἐλεύσεως τοῦ κακοῦργου. Μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ὁ ἐγκληματίας εἶναι κακοῦργος ἄξιος ἀγγίξης. αἴφνης ἀκούεται ἤχος ἀλύσεων. Ἔρχεται, ἔρχεται ἀνακράζουσι πάντες, ἔρχεται ὁ κακοῦργος! Καὶ ἀληθῶς προβαίνει ἄνθρωπος, μὲ μέτωπον ὠχρὸν, μὲ πρόσωπον πελιδόν, μὲ κόμην ἄτακτον, μὲ ὀφθαλμοὺς ἐρυθροὺς ἐκ τῆς ἀπνίας, ῥυπαρὸς, τρέμων εἰκὼν ἀληθοῦς μετανοίας. Τετέλεσται! ὁ πρῶτος κακοῦργος μετεβλήθη πάραυτα ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν ἀνθρώπων εἰς ἀθῶον θῦμα. Ἀνέρχεται τὰς βαθμίδας τοῦ ἱκρίωματος, ἀπευθύνει εἰς τὸ κοινὸν ἀσθενῆ αἴτησιν συγγνώμης, εἶτα κύπτει καὶ ἡ κεφαλὴ του κυλίστα

πρὸς τὰ κάτω. Τότε ἀντὶ οἱ πολῖται νὰ παραδειγματισθῶσιν, ἀντὶ νὰ εὐχαριστηθῶσιν διότι διὰ τοῦ θανάτου ἐκείνου ἠσφαλίσθησαν, ἀντὶ νὰ αἰσθάνωνται ἀγρίαν χάριν ἐκδικούμενοι κατὰ τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου ὅστις τοὺς προσέβαλεν, τοῦναντίον τὴν συμπαθοῦσιν, ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἀναβλύζουσι δάκρυα, ἐκ δὲ τῆς καρδίας τῶν ἐκρήγνυται ὀργὴ ἀκατάσχετος, καὶ τότε κραυγὴ μία, συνεχὴς, παρατεταμένη, φοβερὰ ὡς ἡ φωνὴ τοῦ οὐρανοῦ κριτοῦ, πληροὶ τὴν ἀτμοσφαῖραν κατὰ τῶν ἀδυσωπῆτων κριτῶν, τῶν φονευσάντων τὸν ἀθῶον, καὶ ἀμέσως τὴν ὀργὴν παρακολουθεῖ κίνημα μίσους καὶ ἐκδικήσεως, ὅπερ ἀκουσίως φέρει αὐτοὺς πλησίον τοῦ δημίου. Ἡ λόγχη ὅμως ἀπομακρύνει αὐτοὺς φέρουσα τὸν ὑπάλληλον τῆς δικαιοσύνης ὅπου δεῖ ἐνῶ οἱ θεαταὶ σιωπηλοὶ, κατηφεῖς, δακρύνοντες ἀπέρχονται ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια, καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἀναλογιζόμενοι τὴν εἰδεχθῆ τῆς πολιτείας ἀδικίαν καὶ θρηνοῦντες τὸ ἀθῶον θῦμα, τὸν ἀτιμον δηλαδὴ κακοῦργον.

Ἄλλ' ἄς λάβωμεν ἄλλο παράδειγμα ἐξ οὗ θέλει κατασταθῆ πρόδηλον ὅτι διὰ τῆς Θεανατικῆς ποιῆς κίνδυνος μᾶλλον γεννᾶται ἢ παραδειγματισμὸς. Εἰς τὸ παράδειγμα ὅπερ ἀνεφέραμεν ἄνωτέρω, εἶδομεν τὴν κακοῦργον ν' ἀνέρχεται τὰς βαθμίδας τοῦ ἱκρίωματος, δειλιῶντα καὶ τρέμοντα, ἀντὶ τοιούτου ἄς λάβωμεν ἄλλον, εὐχάρως ἀτενίζοντα τὸν θάνατον, ὡς ἄνθρωπος φέρων τὴν πεποιθησὶν ὅτι μετενόησε καὶ ὅτι μετανοήσας θέλει γίνεαι εὐπρόσδεκτος παρὰ τῷ Ἀδεκαστῷ Κριτῇ. Ἀσπάζεται εὐλαβῶς τὸν ἐσταυρωμένον, ἀκούει ἐν κατανύξει τῆς τελευταίας εὐχῆς ἀγαθοῦ ἱερέως παρὰ τῷ πλευρῷ του ἰσταμένῳ, εἶτα ἐγείρεται, ἀποχαιρετᾷ μειδιών διὰ τελευταίαν φορὰν τὴν ὠραίαν φύσιν, ζητεῖ μετὰ θάρρους ἀπὸ τὸ κοινὸν συγγνώμην, ἔπειτα κύπτει καὶ ὁ πέλεκυς τοῦ Δημίου κυλίστα τὴν κεφαλὴν του ἐντὸς τοῦ πρὸς τοῦτο ὀρισμένου σάκκου. Τότε σὺν τῇ συμπαιδείᾳ σὺν τῷ οἴκτῳ γεννᾶται αἰσθημα ἄλλο μᾶλλον τοῦ πρώτου κινδυνώδες διὰ τὴν πολιτείαν, ὁ θαυμασμὸς τῶν θεατῶν, αἰσθημα ὅπερ παντὶ μέσῳ πρέπει ἡ πολιτεία νὰ ματαιώσῃ. Τοῦτο, ὡς εἶπομεν ἄνωτέρω, φοβούμενοί οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἐξε-

τέλου τὴν ποιὴν ἐν δημοσίοις τόποις, ἀλλ' ἐν τῇ φυλακῇ, καὶ οὐχὶ ὑπ' ὄψει τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ νύκτωρ. Ζητεῖ ἡ πολιτεία ἐν τῇ ποιῇ ταύτῃ τὴν ἀσφάλειαν, τὸ μῖσος πρὸς τὸ ἐγκλημα καὶ τοῦναντίον εὐρίσκει ὅ,τι δὲν ἐξήτει, ὅ,τι δὲν ἐπεθύμει, ὅ,τι παντὶ σθένει ὀφείλει ν' ἀποφεύγῃ.

Ἄς ἐξετάσωμεν νῦν τὸ νέον ἐπιχειρήμα ὅπερ φέρουσιν ὑπὲρ τῆς Θεανατικῆς ποιῆς, τὸ τῆς Ἰσότητος. Ὁ κακοῦργος, λέγουσιν, ἐφόνευσεν, ἐπάναγκες ἄρα νὰ λάβῃ τὰ ἴσα. Τοῦτο ἐξάγουσιν ἐκ τῆς θεωρίας τοῦ Κάντ, στηριζομένης ἐπὶ τοῦ νόμου τοῦ Μωϋσέως, «ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος.» Τὸ ἐπιχειρήμα τοῦτο εἶναι οὐχ ἥττον τῶν πρώτων ἀσθενές. Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι κακοῦργος τις γηράσκει ἐν ἀνομίαις, φονεύει ἐντιμον πολῖτην. Ἡ δικαιοσύνη ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ πράξῃ, ἢ νὰ συλλάβῃ αὐτὸν καὶ τὸν δικάσῃ καὶ νὰ τὸν καταδικάσῃ εἰς θάνατον. Ποία λοιπὸν ἰσότης μεταξὺ τοῦ κακοῦργου τούτου καὶ τοῦ ἐντίμου ἐκείνου πολίτου; Ποία ἰσότης, ὡς λέγει ὁ κ. Σαρίπουλος, μεταξὺ τοῦ Ἀρχιμηδους καὶ τοῦ φονεῦς αὐτοῦ; Ἐντελής λοιπὸν ἰσότης δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ εἰμὴ ἐξωτερικῶς μόνον.

Καὶ δι' ἄλλον ἀκόμη λόγον ἡ ποιὴν αὕτη πρέπει νὰ καταργηθῇ. Ἡ ἀνθρώπινος δικαιοσύνη ὡς πᾶν ἀνθρώπινον, ὑπόκειται ἀν οὐχὶ τῇ ἀδικίᾳ, ὡς λέγει ὁ Κ. Φουκιέ, βεβαίως ὅμως τῇ πλάνῃ. Ἡ πλάνη αὕτη, πλειστάκις γίνεται παραίτιος, νὰ καταδικάζωνται ἀθῶοι ἀντὶ ἐνόχων. Ἄν λοιπὸν ἡ ἀνευ σκοποῦ καὶ ὠφελείας αὕτη ποιὴν καταργηθῇ, ἀν ἀντικατασταθῇ δι' ἄλλης ἠπιωτέρας, τὸ ἐ τὰ δικαστήρια ἀπατωμένα ἐξ ἐξωτερικῶν φαινομένων, καὶ καταδικάζοντα ἀθῶους ἀντὶ ἐνόχων, θὰ δύνανται, ἅμα ἀποκαλυφθῇ ὁ ἀληθὴς ἐνοχος, νὰ ἐπανορθώσωσι τὸ κακὸν ὅπερ ἐγένετο τῷ καταδικασθέντι. Ὑπάρχει μὲν νομικὸς τις κανὼν λέγων, «res judicata pro veritate habetur» ἥτοι τὸ δεδικασμένον ὡς ἀληθειαν ἐχέτω, οὐδεὶς ὅμως θὰ τολμήσῃ ποτὲ νὰ εἴπῃ ὅτι res judicata veritas est; ἥτοι τὸ δεδικασμένον ἐστὶν ἀλήθεια διότι πολλάκις ἡ δικαιοσύνη ἀπακτηθεῖσα ἀπὸ ψευδεῖς ἀποδείξεις ἐφόνευσεν ἀθῶους ἀντὶ ἐνόχων, καταστρέφουσα ἐκ τούτου ὀλοκλήρους οἰκογενείας. Ἡ ἱστορία τῶν ἐθνῶν ἀναφέρει πολλὰ

τοιαῦτα παραδείγματα, ἅτινα χάριν συντομίας ἡμεῖς παραλείπομεν. Οἱ ὑπερασπισταὶ ὅμως τῆς Θε. ποιῆς δὲν ἀπολείπονται καὶ εἰς νέα καταφεύγουσιν ἐπιχειρήματα, οὐχ ἥττον τῶν προηγουμένων ἀσάβασμα. Καὶ πρῶτον λέγουσι δὲν δυνάμεθα νὰ καταργήσωμεν τὴν ποιὴν ταύτην ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, παραμεινάσαν. Ὅτι ὅμως ἡ ποιὴν αὕτη ἔλκει τὴν καταγωγὴν τῆς ἐκ τῶν ἀρχαίων χρόνων, οὐδόπως δικαιολογεῖ τὴν ὑπαρξίν αὐτῆς, διότι κατὰ τὸν συλλογισμὸν τοῦτον, ἔπρεπε πᾶν ὅ,τι εἶχον οἱ ἀρχαῖοι νὰ διατηρῶμεν καὶ σήμερον, ν' ἀπορριπτοῦμεν δὲ, πᾶν ὅ,τι δὲν εἶχον, ὅπερ ἀληθῶς εἶπεν, ἤθελεν εἶσθαι ἀρκούντως κομικόν. Ἄλλὰ καὶ ἐκτὸς τούτων, ἐὰν τὸ κακὸν τοῦτο, ὑπῆρχε κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ὑπῆρχε διότι λόγος δεδικαιολογημένος ἐπέτρεπε τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ, ὁ λόγος οὗτος ἦν τὸ ἀνεπαρκὲς τῶν μέσων τῆς ἐξουσίας. Αἱ κυβερνήσεις τότε δὲν διέθετον τὰ μέσα, ἅτινα διαθέτουσιν αὐταὶ σήμερον. Δὲν εἶχον φυλακὰς ἀσφαλεῖς, δὲν εἶχον συστήματα τέλεια ἐσωτερικῆς διοικήσεως, ὅπως ἔχομεν σήμερον. Ἐπὶ τέλους εἰς τὸ ἐπιχειρήμα τοῦτο ἀντιτάσσομεν ἐκεῖνο ὅπερ ὁ σοφὸς Βεκκαρίας εἶπεν «Ἡ ἀρχαιότης ἦν ἀχανὲς πέλαγος σφαλμάτων ἐφ' οὗ μακρὰν ἢ μὲν τῆς δὲ, ἐπιπλέουσιν ὀλίγαι ἀλήθειαι. Εἶδαμεν ὅτι ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἡ ἐσχάτη αὕτη ποιὴν ἐπεβάλετο ἀνευ μέτρου, ὅτι ἡ ἐννοία τοῦ δικαίου δὲν ἦν γνωστὴ, ὅτι διὰ τῶν ποιῶν δὲν ἐζητεῖτο τὸ ἀπολύτως καλόν, καὶ ὅτι τὰ ἄτομα δὲν ἀποτρέπονται τοῦ ἐγκλήματος ἠθικοποιούμενα.

Κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἐπῆλθε τὸ Ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον (jus divinum.) ὅπερ ἀνέγραψε ὡς ἀξίωμα τὸ θεῖον ἐκεῖνο ecclesia non sinit sanguinem. Διατί λοιπὸν ἡ πολιτεία νὰ μὴ ἀκολουθῇ τὴν θρησκείαν; Διατί νὰ ἐπιμένη κρατοῦσα ἐν χρήσει τὴν ὑπὸ οὐδεμίαν ἐποψίν ὠφελίμον ταύτην ποιὴν; Οὐδεὶς δύναται ν' ἀμφισβητήσῃ τοῦ πυρὸς τὴν θερμαντικὴν ἰδιότητα, οὐδεὶς δύναται ν' ἀμφισβητήσῃ ὅτι πᾶν αἰσθητικὸτητα τοῦ ἀνθρώπου, ἐρεθίζει μᾶλλον ἢ ἐπίτασις τῆς ποιῆς. Ἀντὶ λοιπὸν τῆς ἀπανθρώπου μὲν πλὴν προσκαίρου ποιῆς τοῦ θανάτου ἡ δυνάμεθα προσφορώτερον καὶ σκοπιμώτερον νὰ τάξωμεν τὴν ἀποστέρησιν τῆς ἐλευθερίας. Ἡ μόνωσις ἐπιδύ-

μᾶλλον ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν ἤθελεν εἶσθαι καὶ ἡ τιμωρία δικαία καὶ ἡ ἠθικοποίησις μεγάλη, καὶ ἡ ἐκφοβίσις τῶν λοιπῶν ἔτι μείζων, ἂν ἀντὶ τὸ φρονεῦμεν τοὺς κακοῦργους κατακλείωμεν αὐτοὺς εἰς εἰρκατάς, καὶ ἐκεῖ μὲ τὸν ἰδρώτα τοῦ προσώπου τῶν ἐργαζόμενων, νὰ τρέφωσιν ἑαυτοὺς καὶ τὴν οἰκογένειαν τοῦ παθόντος, κ' ἐκεῖ νὰ βῶσι μὲ τὴν τύψιν τοῦ συνειδῶτος, ὅτι ἐφόνευσαν ἕνα ὁμοῖόν των; Δὲν ἤθελεν εἶσθαι ἀκούσα τιμωρία δι' αὐτοὺς νὰ βλέπωσιν ἀνά πᾶσαν στιγμήν, ἀνά πᾶσαν ὥραν, ἀνά πᾶν ἔτος, ἐφ' ὅρου ζωῆς τέλος νὰ βλέπωσι τὸ θῦμα τῶν αἱματόφυτον πρὸ αὐτῶν; τίς δύναται νὰ εἶπῃ ὅτι ὁ τοιοῦτος δὲν ἠθικοποιεῖται, ὅτι τὸ παράδειγμα αὐτοῦ δὲν ἐκφοβίζει τοὺς πάντας, ὅτι δὲν ἐμπνέει μῖσος καὶ ἀποστροφὴν πρὸς τὸ ἐγκλημα; Ἡ παράτασις τῆς ποινῆς εἶναι φρικωδέστερα τοῦ θανάτου, οὐτινος ἢ ἀθλιότης, ὡς λέγει ὁ Βεκαρίας, εἶναι προτιμωτέρα εἰς τὰς εἰς τὸ κακὸν βεπούσας ψυχάς· ὁ ἐξῆς συλλογισμὸς ἤθελεν ἐκφοβίζει, λέγει, μᾶλλον τὸν κακοῦργον «εἰς τὴν αὐτὴν ἀθλίαν κατάστασιν θέλω καταδικασθῆ καὶ ἐγὼ διὰ βίου ἂν διαπράξω ταῦτα ἐγκλήματα.» Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐπιμένουσιν οἱ ὑπερασπισταὶ τῆς Θ. ποινῆς, λέγοντες ὅτι οἱ κακοῦργοι εἶναι σεσηπὸς μέλος τὸ ὁποῖον πρέπει ν' ἀποκοπῆ, ἵνα μὴ μολύνῃ τὸ λοιπὸν σῶμα. Πλὴν πότε προσεπάθησεν ἡ πολιτεία νὰ διορθώσῃ αὐτοὺς καὶ δὲν τὸ κατώρθωσε; πότε ἐπεχείρησε νὰ ἰάνῃ τὸ σεσηπὸς αὐτὸ μέλος, διὰ φαρμάκων ἰαματικῶν καὶ ἐπέστη ὅτι εἶν' ἀδύνατον; Πότε ἐπεχείρησε διὰ καταλλήλου διδασκαλίας νὰ διδάξῃ εἰς αὐτοὺς τὸ καλὸν τοῦ κακοῦ, ἢ νὰ ἐμπνεύσῃ αὐτοῖς ἰδέαν θρησκείας ἢ ἐντελῶς ἀγνοοῦσι; Πότε ἐζήτησε νὰ κἀθῇ τὴν ἀφορμὴν δι' ἣν ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἐκάρχηθῃ ληστικῆς ἢ ἐφόνευσεν; Ἐὰν ἐπραττεν ὁμοῦς τοῦτο θὰ ἐβλεπεν, ὅτι ἀφορμὴ ὑπῆρξεν ὁ πειρασμὸς τοῦ Δημάρχου, διότι δὲν ἠθέλησε νὰ τῷ δώκῃ ψῆφον, θὰ ἐβλεπεν ὅτι ἀφορμὴ ὑπῆρξεν ὁ δημόσιος εἰσπράκτωρ, ὅστις τῷ ἀφῆρει τὸν καρπὸν τοῦ κόπου τῆς, ὅπως τῷ παρέξῃ μικρὰν προθεσίαν πρὸς πληρωμὴν τῶν φόρων, ἢ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ μεταβατικῆς, ὅστις τῷ ἤρπαζεν ὅ,τι ὁ ληστικῆς τῷ ἄφινε.¹

¹ Τινὲς νομίσαντες ὅτι ταῦτα συμβαίνουσι μόνον ἐν Ἑλλάδι, εἶπον ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ περιο-

Καὶ ὁμοῦ δὲν ἀποθαρρύνονται οἱ τῆς Θ. ποινῆς ὑπερμαχοὶ, καὶ εἰς νέον καταφεύγουσιν ἐπιχείρημα, πλὴν ἐπιχείρημα ὅπως ψευδὲς «Ἐχομεν, λέγουσιν, ἔχομεν ὑπὲρ ἡμῶν τὴν κοινὴν γνώμην.» Τὸ τοιοῦτον οὐκ ἔστιν ἀληθές. Ὁ λαὸς ἐξεδήλωσε πολλὰκις καὶ ἐμφαντικώτατα τὴν κατὰ τῆς ποινῆς ταύτης γνώμην του. Τὸ μῖσος αὐτοῦ κατὰ τοῦ δημίου, ἢ συμπάθεια πρὸς τὸν ἐγκληματιαν, ἢ δυσαρέσκεια αὐτοῦ πρὸς τὴν Πολιτείαν, τὴν ἐκτελοῦσαν τὴν ποινὴν ταύτην, τὸ ἀπέδειξαν ἤδη τρανώτατα. Ἐὰν τοῦτο ἦτο ἀληθές, διατί πᾶς τις νὰ μὴ δέχεται νὰ γίνηται δῆμιος, ἀλλὰ ν' ἀφίη τὴν πολιτείαν νὰ καταφεύγῃ εἰς τὰς τάξεις τῶν κακοῦργων, ὅπως εὖρη τὸν ὑπάλληλόν της; Τὸ μῖσος, λέγει ὁ Γκιζῶ, τοῦ λαοῦ, ἐξεδηλώθη πολλὰκις καὶ ἐξ ἄλλων μὲν, περιστάσεων, καὶ ἐκ τούτου ὅτι ἐν καταστάσει ἀναρχίας διατελοῦντος, καίει (ὡς ἀπαρχὴν οὕτως εἰπεῖν τῶν βιαιοπραγιῶν του) τὴν μηχανὴν τοῦ Γιλοτίνου.

Ἐπι πᾶσι τούτοις ἐν ἔτι προσθέτομεν, ὅτι ἡ ἐσχάτη αὕτη ποινὴ ἀντιβαίνει πρὸς τὴν θρησκείαν, ἥτις δὲν διψᾷ αἱματος. Ὁ Θεὸς καταρώμενος τοῦ Κάιν εἶπεν· «Ἐπικατάρατος ἔσο νὰ πλανᾷσαι ἐπὶ τῆς γῆς καὶ νὰ μὴ εὐρίσκηται χεὶρ ἀνθρώπου, νὰ σοῦ ἀφαιρέσῃ τὴν ζωὴν.» Τὶ ἄλλοδηλοῖ τοῦτο παρ' ὅτι ὁ Κάιν θὰ ἐτιμωρεῖτο μᾶλλον ζῶν, μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι ἐφόνευσεν τὸν ἀδελφόν του, ἢ ἂν ἐφόνευστο;

Εἰς τὸ ἐσχάτον δ' αὐτῶν ἐπιχείρημα, τὸ ὁποῖον ἐπιφέρουσιν, ὅτι δηλαδή ἡ σκληρότης τῶν νόμων καὶ τὴν Πολιτείαν ὠφελεῖ καὶ τὸν κακοῦργον καὶ τὴν λοιπὴν κοινωνίαν ἠθικοποιεῖ, ἀντιτάσσομεν ὅτι ὁ Θεοκιδίδης ζέγει· «Καὶ εἰκὸς τὸ πάλαι τῶν μεγίστων ἀδικημάτων μαλακωτέρας εἶσθαι αὐτάς (τὰς ζῆμίας) παραβαινομένων δὲ τῷ χρόνῳ, ὡς τὸν θάνατον αἱ πολλὰ ἀνέχουσι. Καὶ τοῦτο ὁμοῦ παραβαίνεται ἢ τοῖνον δεινότερον τι τούτου δέον εὐρετέον, ἢ τὸδε γε οὐδὲν ἀντίσχει.»¹ Ἡ πρέπει λοιπὸν νὰ εὐρεθῆ μεγαλειότερα τοῦ

ρίσω τοσοῦτον τὸ ζήτημα. Ἐσφαλὸν ὁμοῦς μεγάλως οἱ Κύριοι οὗτοι, διότι τοῦτοις ὅμοια λαμβάνουσι χώραν καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην. Ἴσως δὲ ἡ μικρὰ Ἑλλάς εἶναι ὁ μόνος τόπος, ἐνθα ὀλιγότερον συμβαίνουσι ταῦτα.

¹ Βιβ. 111. Κεφ. 45. στγ. 59.

θανάτου ποινῆ, ἢ πρέπει νὰ καταργηθῇ αὕτη, διότι εἰς οὐδὲν ὠφελεῖ, ἢ σκληρότης αὐτῆς.

Ἡ ποινὴ λοιπὸν αὕτη πρέπει νὰ καταργηθῇ,

- 1) Διότι στερεῖται βάζεως,
- 2) Διότι ὅλα τᾶλλα τῆς ποινῆς χρήσιμα στοιχεῖα ἐλλείπουσιν ἐξ αὐτῆς.
- 3) Διότι εἶναι ποινὴ ἀνευσκοποῦ τινος ὠφελείας, νοθητέσεως, βελτιώσεως ἢ ἠθικοποιήσεως.
- 4) Διότι ἡ Πολιτεία μόνον τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀτόμου δύναται ν' ἀφαιρέσῃ, οὐχὶ ὁμοῦ καὶ τὴν ζωὴν αὐτοῦ.
- 5) Διότι ἀντιβαίνει εἰς τὴν θρησκείαν.
- 6) Διότι διαμένει ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων, κατ' οὐς εἶχον ἐσφαλμένας περὶ δικαιοῦ ἰδέας.

Τὴν ἀλήθειαν ὁμοῦ τῶν λόγων τούτων αἱ κυβερνήσεις ἢ δὲν ἐννοοῦσιν ἢ προσωποιοῦνται δὲν ὅτι ἐννοοῦσιν καὶ ὁ μὲν Γκιζῶ παραδεχόμενος τὸ πρῶτον λέγει· «Ἡ ἀλήθεια βραδέως εἰσχωρεῖ ἐν τῇ διανοίᾳ τῆς ἐξουσίας, καὶ ἀπαξ εἰσέλθοῦσα δὲν ῥιζοῦται παραχρῆμα ἐν αὐτῇ, διότι οὔτε πιστεύει οὐδὲ ὑποχωρεῖ ἀπέναντι αὐτῆς· ἀπαιτεῖται δὲ χρόνος πολλὸς ὅπως πεισθῇ εἰς τὴν ἀναπέδραστον ὑπεῖκουσαν ἀνάγκην. Καὶ ἀληθῶς, δίκαιον εἶχεν ὁ Γάλλος φιλόσοφος γράφειν ταῦτα.

Οὕτω γνωρίζομεν ὅτι τινὲς αὐτῶν μετὰ σπουδαίας καὶ ἐμβριθεῖς συζητήσεις παραδεχθεῖσαι ὡς ἀλήθειαν τὸ ἀσκοπὸν τῆς θανατικῆς ποινῆς κατήργησαν αὐτὴν καὶ μετὰ τινὰ ἔτη τὴν ἐπανεφέρουν πάλιν, καὶ πάλιν τὴν κατήργησαν καὶ πάλιν τὴν ἐπανεφέρουν. Ἐν τῷ μεγάλῳ δουκάτῳ τοῦ Οὐλδεμβούργου καὶ τῷ τοῦ Νανσὺ, τὸ 1840 καταργήθη ἡ Θ. ποινὴ τὸ 1843 ἐψηφίσθη ἐκ νέου, καὶ τὸ 1845 καταργήθη ὀριστικῶς. Ἐν τῇ τῆς Ἑλβετικῆς δημοσπονδίας, πολιτεία Neuf-Chatel καταργήθη τὸ 1864· ἐν τῇ δημοκρατίᾳ τοῦ Ἁγίου Μαρίνου ἀπὸ τοῦ 1859· ἐν Rohde-Islande ἀπὸ τοῦ 1852· ἐν Ῥωσίᾳ πρὸ πολλῶν ἐτῶν, ἀντικατασταθεῖσα διὰ τῆς ἐν τῇ Σιβηρίᾳ ἐξουσίας ἐν ταῖς Ἰταλικαῖς Βουλαῖς περὶ τὸ 1867 ἐπροτάθη ἡ κατάργησις αὐτῆς, ἀλλὰ μετὰ μακρᾶς συζητήσεις ἀπερρίφθη. Ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸ 1801, μετὰ συζητήσεων μακρᾶν διεγράφη ἡ ποινὴ αὕτη ἐκ τοῦ Κώδικος, ἀλλὰ βραδύτερον ἀνεσυζητήθη καὶ ἀπεφασίσθη νὰ μὴν. Ἐν ταῖς Γερμανικαῖς βουλαῖς πρὸ τριῶν ἐτῶν ἀνεκινήθη τὸ ζήτημα τοῦτο, πλὴν ἀπερ-

ρίφθη διὰ μεγάλης πλειονοψηφίας, ἀντισταμένον εἰς τοῦτο σφόδρα τοῦ Bismare.

Ὁ δὲ Οὐγγῶν, ὡς ἀσθένειαν θεωρῶν τὸ ἐγκλημα, λέγει· «Ὁ γλυκὺς τοῦ Χριστοῦ Νόμος θέλει εἰσδύσει εἰς τὰς νομοθεσίας καὶ θέλει ἀκτινοβολήσῃ ἐν αὐταῖς. Θέλει θεωρηθῆ τὸ ἐγκλημα ὡς ἀσθένεια, καὶ ἡ ἀσθένεια αὕτη ἔξει τοὺς ἰατροὺς της, ἀντικαταστήσαντας τοὺς δικαστὰς Σας, τὰ νοσοκομεῖα της, ἀντικαταστήσαντα τὰ κότεργὰ Σας. Ἡ ὑγεία καὶ ἡ ἐλευθερία θέλουσιν ὁμοιάζει· θέλει ἐγγυθῆ τὸ βάλσαμον καὶ τὸ ἔλαιον ἀντὶ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου. Τὸ τέως διὰ τῆς ὀργῆς θεραπεύμενον κακὸν, θέλει θεραπευθῆ διὰ τοῦ ἐλέους.

Τοῦτο ἔσται ἀπλοῦν καὶ ὑψηλόν. Ὁ Σταυρὸς ἀντικαθιστῶν τὴν Ἀγχόνην.

Ταῦτα λέγει ὁ Οὐγγῶν, ἡμεῖς δὲ οὐδὲν ἔτερον προσθέτοντες, μίαν μόνον ἀποτείνομεν δέησιν· Νὰ εἰσκαουσθῶσιν αἰεὺ χαί τοσοῦτων αἰῶνων, καὶ νὰ καταργηθῇ ἡ ποινὴ αὕτη ἢ οὐδένα σκοπὸν ἔχουσα.

Δ. ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΣ.

ΛΕΟΝΤΟΣ ΑΜΑΤΙΟΥ ΕΛΛΑΣ

(Ἐκ τῶν ἀρχαίων εἰς κατ' ἡμᾶς Ἰάμβους.)

Ὡς τις εἰσαγωγὴ κατάλληλος ἐνταῦθα προταχθεῖ μοι φαίνονται τὰ ἀκόλουθα, ἅπερ ἐπὶ τούτῳ ἠρύσθη ἐν σπουδαίᾳ Γερμαν. πηγῆς.¹

«Ἀπ' αἰῶνων ἡ Ἑλλὰς προσέμενε μετὰ πόθου τὴν ἑαυτῆς σωτηρίαν παρὰ τῆς Δύσεως, ἂν καὶ τὴν ἐλπίδα ταύτην δὲν ἐξέφρασε βέβαια πάντοτε οὕτως, ὡς διὰ τοῦ στόματος τοῦ Τρικοῦπη ἢ τοῦ Κωλέττου καὶ διὰ τῶν ἀφῆτων τῶν ὑπὸ τοῦ Βερανζέρου ἐνθουσιασμένων Ἑλλήνων ποιητῶν. Κατὰ δὲ τὴν σιδηρᾶν τοῦ τριακονταετοῦς πολέμου ἐποχὴν εὐγενῆς Ἑλλῆν, πλήρης ἀγνοιάτου ἔρωτος πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν πατρίδα του, δὲν ἐνεδοίατε νὰ περικαλύψῃ τὰ αἰσθη-

¹ Ἰδεῖ Versuch einer Polyglotte der europäi Schen Poesie von Adolph Elissen, ersten Band Seite 301. Φ. Α. ΟΙ.

ματά του ταῦτα διὰ τοῦ ἐνδύματος τῆς κο-
λακείας, ἵνα οὕτω κερδήσῃ ἀγωνὸν καὶ προ-
στάτην τῶν καταπεπιεσμένων ὁμογενῶν του
τότε κραταιότατον τῆς Δύσεως ἡγεμόνα.
Μετὰ 185 ἔτη ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κων-
σταντινουπόλεως καὶ τῆς πτώσεως τοῦ τε-
λευταίου Παλαιολόγου, καὶ 183 προτοῦ ὁ
Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης καὶ ὁ ἀρχιεπίσκο-
πος Γερμανὸς ἀναπετάσασιν τὴν σημαίαν τῆς
Ἑθνεγεροσύνης, ἐν ᾧ συνείχε τὴν Ἑλλάδα ὁ
βαρύτερος τῶν ἀπίστων ζυγῶν, ἀπειραθῆ
πρώτην φοράν νὰ διεξεργεῖται Ἑλληὶν τὴν με-
γαλοφυχίαν καὶ τὸν θρησκευτικὸν ζῆλον τῶν
φράγγων πρὸς ἐξολόθρευσιν τῶν ἐχθρῶν ἐκεί-
νων τοῦ χριστιανικοῦ ὀνόματος, καὶ ἀνάστα-
σιν τῆς πατρίδος του. Ὁ σοφὸς δηλονότι Χῖος
Λέων Ἀλλάτιος, περίφημος ἤδη διὰ πολλῶν
θεολογικῶν ἅμα καὶ ἱστορικῶν συγγραφεῶν
αὐτοῦ ἐν Ἑλληνικῇ καὶ Λατινικῇ γλώσσῃ
τότε ὢν, λαβὼν ἀφορμὴν ἐκ τῆς γεννήσεως
τοῦ βασιλόπαιδος τῆς Γαλλίας, τοῦ ἔπειτα
βασιλέως αὐτῆς Λουδοβίκου ΙΔ'. (ἐν ἔτει
1638), συνέστησεν ἐγκαρδίως εἰς τὸν ἰσχυ-
ρὸν ἄνδρα, τὸν ἀπὸ δεκατεσσάρων ἡδὴ ἐτῶν
διέποντα τὰς τύχας τῆς Γαλλίας καὶ τῆς
μέσης Εὐρώπης, τὴν ἀξιοθρήνητον καὶ ὑπ' οὐ-
δενὸς τῶν συμπατριωτῶν του βαθύτερον καὶ
ὀδυνηρότερον ἐλεεινολογουμένην τύχην καὶ
κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος διὰ συγκινητωτά-
του παραπόνου μεσῶν ἐπῶν. Ἰαμβικούς ἐναρ-
μονίους στίχους μεταχειριζόμενος καὶ ὕψος
γλώσσης εὐγενὲς καὶ καθαρὸν, ἂν καὶ πῶς
περισσῶς εἰς λέξεις πλούσιον, ζωηρῶς ἐξει-
κονίζει ὁ Λέων ἐν τῇ «Ἑλλάδι» του τὸ πα-
λαιὸν αὐτῆς σθένος καὶ μεγαλεῖον, ἀποκλαίει
τὴν βαθεῖαν πτώσιν τῆς καὶ, τελευταῖον, ἐγ-
κωμιάζει τὸν νεογέννητον βασιλόπαιδα ὡς
τὸν σωτήρα κρείττονος μέλλοντος, ὡς τὸν
ἀσφαλῆ καὶ βέβαιον ἀστέρα τῆς ἐλπίδος, τὸν
φωτοβολοῦντα ἐν τῷ μέσῳ τοῦ νυκτίου ἐκεί-
νου ζόφου τῆς ἀθλιότητος καὶ αἰσχύνης τῆς.
Ἐπειδὴ τὸ περίεργον τοῦτο ποίημα γνησίου
Ἑλληνος ἐκ τῆς σκοτεινοτάτης περιόδου τῆς
Ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἦν δὴ καὶ θέμα του
ἔχει, μόνον εἰς ὀλίγους εἶναι προσίτον, καὶ
ἵσως εἰς ἔτι ὀλιγωτέρους γνωστὸν, δὲν εἶναι
βεβαίως ἀπόσκοπον νὰ γνωστοποιηθῆ εἰς τὸ
νῦν Ἑλληνικὸν κοινὸν τὸ μέρος αὐτοῦ, τὸ
περὶ τῶν τυχῶν τῆς ἡμετέρας πατρίδος πραγ-

ματεύμενον, ἤτοι αὐτὸς ὁ πυρὴν τοῦ ὅλου
πονήματος ἀκέραιος.¹ Ἐν τούτῳ παρατηροῦ-
μεν ὅτι, ἀφ' οὗ ὁ ποιητὴς, πρῶτον εἶδεν ἐν
πνεύματι πῶς αἱ πόλεις τῆς Γαλλίας καὶ ἐ-
πομένως οἱ λαοὶ τῆς Γῆς ἐγγύθεν τε καὶ μα-
κρόθεν ἐπαρουσιάσθησαν ἐνώπιον τοῦ βασιλό-
παιδος ἵνα τῷ προσφέρωσι τὰ συγχαρητήριά
των, τελευταία παρίσταται εἰς τὴν φαντα-
σίαν του καὶ ἡ προσφιλεῖς πατρίς του :

« Ἀσχοῖς βαπτίτῃ θῆναι δέ τοι οὐ θέμις ἐστίν. »

(Σίβυλλα περὶ Ἀθηνῶν.)

Τί εἶναι τοῦτο ; ἄρα βλέπω ἀληθές ;
Ἔθλα, ὦ φιλάτῃ μοι ἐμφάνισις,
Ἔθλα σὺ, τῶν θεαμάτων, ὅσα ποτ' ἐγὼ
Προσεῖδον, πάντων κάλλιστον φανέν μοι νῦν
τὴν προσηνῆ τῆς ὕβιν φῶς κοσμεῖ σε μόνον
Ἄλλ' αὐστηρὰ αἰδέως τις τ' ὄμμα τὸ γοργόν
Προβαίνει μὲ τὸ βῆμα στερεώτατον,
Κ' ἐλευθερίας δῶρα πέριξ σπεύρουσα,
Διὰ στεφάνου ἐστεμμένη τιλαυγούς
Ποδῆρης, μέλας πέπλος κρύπτει τὴν καλὴν,
τὴν εὐγενῆ μορφήν τῆς μὲ λαμπρὰς πτυχάς
Καὶ σύρονται προμήκη ἐκτεινόμενα
τοῦ πέπλου τ' ἄρα ὀπισθὲν τῆς κατὰ γῆς
Καὶ λάμπει οὗτος ὅλος, ἂν καὶ σκοτεινός,
Πεποικιλμένος μ' ἔντεχν' ἄνθη, ἐμπορρα,
Μὲ μαῦρα δ' ἅμα γράμματα κατὰστικτος,
Ἄθλα ἐξήγει μόνον πάνσοφος ἀνὴρ
Αὐτὴ ἡγεῖτο πρώτη κ' εἰς τὰ ἔχνη τῆς
Μυρίαὶ ἠκολούθουν κόραι μὲ στολὰς
Ὅμοιαι καὶ κατὰ τὴν ὕβιν ὅμοιαι.
Ἐπήνθ' εἰς πάσας κάλλος ἐκπρεπέστατον,
Εἰκὼν χαρίτων πᾶσα, πρότυπον αὐτῶν,
Εἰς χάριν τῆς ἀνάσσης μόνης ὑστερεῖ
Εἰς τὰς σεπτὰς τὸν παῖδ' ἀφ' οὗ ὠλένας τῆς
Δεχθεῖσα περιέβαλε, τὸν ἐσφιγξε
Μετὰ στοργῆς μεγάλης πρὸς τὸ στήθος τῆς,
Καὶ γλυκερῶς τὰ χεῖλη του ἐφίλησε
Μ' ἀγάπην εἶτα τ' ὄμμα του προσέβλεψασα,
Ἐβρόντησε κ' ἐξήστραψεν ἐπῶν κρουνοῦς,
Ὅποια οὔτε τοῦ Λαέτου ὁ υἱός,
Οὐτ' ὁ Ἀτρείδης εἶπεν, οὐτ' ὁ γηραιὸς

¹ Καθὼς ἐγνωστοποίησεν αὐτὸν καὶ ὁ προσημειωθεὶς
Γερμανὸς λόγιος εἰς τὸ κοινὸν τῶν συμπατριωτῶν του.
Φ. Α. ΟΙ.

« Τῆς Πύλου ῥήτωρ σιωπῶ τὸν Περικλῆ
Καὶ τ' ἄλλα τῶν ῥητόρων πρὸς τοὺς λόγους τῆς,
τῶν νέων, ὄντως παιδικὰ ληρήματα.

« Γῆς ξένης, εἶπε, τέκνον, ὦ υἱέ, μ' ὄρας
Σὺ ἐκ Δυσμῶν, ἐγὼ δὲ ἐξ Ἀνατολῶν
Εἰς τῶν Κελτῶν ἐκείθεν τὸ βασίλειον
Μακρὰ ὁδὸς με ἄγει, ἀλλ' ἀγαπητῆ,
Καθότι νῦν ὄρων σε περιπτύσομαι
Καὶ πάντες, ὅσοι τέχνας θεραπεύουσιν
Εἰς τὰ τεμῆνη τῶν Μουσῶν τὰ ἱερά,
Τὰ τῆς σοφίας ὅσοι ὀργιάζουσι,
Καὶ ὅσ' εἰς χεῖρας χαλκευδύτους, στιβαράς,
Θωρακοφόροι, δόρατα κραδαίνουσιν,
Εἰς Ἄρεως πεδία νικηταὶ ἐχθρῶν,
Μ' ἐξεύρουσι κ' Ἑλλάδα ὀνομάζουσιν
Εἴμ' ἢ Ἑλλάς, ὦ τέκνον, ἢ Ἑλλάς, ναί, ἦς
τὸ κλέος δι' ἐκλάμπρων ἔργων σελαγεῖ
Ἄθνατον, ἦς τ' ὄνομα διήπταται
Διὰ τε γῆς καὶ πόντου ἀνυμνούμενον,
Πληροῦν καὶ Δύσιν ἅμα καὶ Ἀνατολήν
Καὶ πᾶν, πᾶν κράτος δεξιὰ, ἀριστερὰ,
Μακρὰν, ἐγγύς, κατοίκους ἔχον συνετοῦς,
(Περὶ τῶν ἀσυνέτων δὲν μοὶ μέλλει κἄν!)
τὸ κλέος, ὅπερ κ' εἰς τὰς γαλλικὰς ψυχάς,
Ὡς μέχρι τοῦδε, θέλει λάμπει ἄφθιτον
« Ἐγὼ αὐτοὺς τοὺς νόμους ἔθηκα, δι' ὧν,
τὰ κράτη τὰ γενναῖά των στηρίξασα,
Εὐδαίμονας τοὺς Αὔσους ἀνέδειξα,
Μονάρχας παντελείους, ὄντως πανσθενεῖς.
Ἐγὼ ἐδίδαξ' ἄνδρας, τῶν δρυμῶν υἱούς,
Ὁρσειδίους καὶ ἀγροίκους καὶ τραχεῖς,
Σκληροῦς, ὁμοίους πρὸς θηρία ἄγρια,
Πολλῶ δ' ἐκείνων, κ' εἶθε ψεύδος ἔλεγον,
Ἀσπλαγχνότερους ἔτι πρὸς ὁμογενεῖς,
Νὰ συνοικῶσιν εὖνομ' οἴκους κτιζόντες,
Πιστοὶ ἀλλήλων ἀρωγοὶ ἐν τοῖς δεινοῖς,
Εὐεργετοῦντες εὐεργέτας εὐμενῶς
Κ' ἴν' ἀμερίμωτος ζῶσι βίαν εὐδίαν,
Ἡσφαλισμένοι κατ' ἐχθρῶν, νὰ στέφωσι
τὰς πόλεις διὰ πύργων καὶ ἐπάλξεων.

« Ἄλλ' ἐπειδὴ τοὺς ἄνδρας, οὓς ἐξέλεξα
οὐχὶ ἀπλῶς νὰ ζῶσιν, ἀλλ' ὁμοῦ καλῶς,
Ἀπάντων εὐποροῦντες, ὧν περ ἐχρήζον,
Μ' ἀφθόνους κτήσεις κατευχαριστούμενοι,
οὐχ ἥττον πρὸς τρυφήν τὸν νοῦντων καὶ γλιθῆν
Νὰ τρέψωσι παρῶρμα ἢ καρδιά των,
Ἐγὼ τὰ εἶδη καὶ τοὺς τρόπους τῶν τεχνῶν
Σαφῶς εἰς ἀγνωσοῦντας διεκρίνησα,
Δι' ὧν πᾶν ἔργον τέχνης κάμνουσ' οἱ βροτοί. »

« Ἄλλ' ἵνα μὴ διὰ βαναύσου νῦν φωνῆς,
Δι' εὐτελῶν μεγάλα λόγων βεβηλῶ,
Μικρὰ ἀφείσα εἰς σπουδαῖα ἔρχομαι.
Ἄροτριῶν ὁ γεωργὸς τὰς γαίας σου,
Ὁφείλει εἰς ἐμὲ τοὺς δημητριακοὺς
Μὲ κούφας κώπας, κ' ἂν ὁ πόντος μαινεται,
« Κ' ἐκβράζει τῶν βυθῶν του ἄμμον παραχθεις,
Ὁ ναύτης τὰς δεινὰς θυέλλας ἡμερῶν,
Κ' εὐθύνων διὰ τῶν οἰάκων του τὴν ναῦν,
τὸ σκάφος σῶν φέρ' εἰς ὄρμον ἀβλαβῆς.
Ἡ δὲ γυνὴ εὐκλώστων μίτων ἔμπειρος,
Διὰ χρυσῆς κερκίδος κοπιάζουσα
Λαμπρὸν ὑφαίνει καὶ ποικίλον ἔνδυμα
Ἐπικομοῦσα, ὡς τῇ φαίνεται καλόν.
τὸ σπρικόν—τοῦ λόγου μάρτυς—ὑφασμα
Πεποικιλμένον μ' ἄνθη καὶ ζωγραφητόν.
Ἄν δ' ἡ πορφύρα στράπτει μ' αἵματος χροιάν,
Διὰ τοῦ ἐμπορίου φθάν' εἰς ἀνακτας!
τοὺς τοίχους δὲν στολίζει ὑφασμα κομψόν,
Δὲν εἶν' ὡς τάπης εὐχρηστον χαμαὶ σρωθέν ;
Τίς ἔκαμε ζωγράφους; λίθων γλύπτas τίς;
Τίς ἀργυρον, χρυσόν τε καὶ χαλκὸν χυτὸν
λαμπροῦς εἰς φλόγ' ἀνθρώπων διεμέρφωσε ;
Καὶ εἶδον τῶν ἀνθρώπων ὀφθαλμοὶ ποτε
τὰ ἄτινα κ' ἰδόντες δὲν πιστεύουσι ;
Τίς περὶ τοῦ ἀγάλματος δὲν ἤκουσε
τοῦ τρέχοντος ἐκείνου τοῦ παιδάλου ; τίς ;
Μυκάται, Μύρων, ἔτι ὁ χαλκοῦς σου βοῦς
Καὶ ἄλλος δι' αἰθέρος δρόμον ἔτεμεν
Ἐπτερωμένος ἄνευ τῶν πτερῶν ἀνὴρ,
Θαῦμα καινὸν εἰς τοὺς θνητοὺς τῆς τέχνης μου.
Ἐγὼ τὰ δῶρα τῆς σοφίας, τῶν Μουσῶν,
Καὶ τοὺς καρποὺς τοῦ θεοῦ νοῦ ἐπιμελῶς
Εἰς πλείστας βίβλους, ὡς εἰκὸς, κατέθηκα.
οἱ πρὶν τὰ ὄψα, ὄψεις τε καὶ νοῦν τυφλοὶ
τὴν τῆς πυκνῆς οὐμίχλης ἐξελάσαντες
Νυκτὸς, τότε ἔργων πρῶτον, εἶδον, ἤκουσαν
Καταπεφρονημένοι ὅλως πρότερον
Ναί, εἶδον, εἶδον μ' ὄμμα ὀξυνθέν ποτε
τοῦ οὐρανοῦ τὰ φῶτα εἰς πολυκαμπεῖς
Ἐπιπᾶς, καὶ ἐπ' ἀνίσων δρόμους ἀτραπῶν
λαμπρῶς νὰ διανύωσι στρεφόμενα :
Μ' ἐτάζον ὄμμ' ἂν προμηνήν ὁ φαστήρ
Ὁ νέος ἀνατείλας συμφορὰν τινα,
εἶτ' εὐτυχίαν προσσημαίν' εἰς τοὺς βροτούς
Καὶ καταπτὰς ὑψόθεν ἔπειτα ὁ νοῦς,
τοῦ πόντου στέρανα καὶ πτυχὰς διαπερῶν,
Κ' εἰς βράχθρα εἰσδύων καὶ μυχοὺς νεκρῶν, »

«Κρυπτά ἐκείθεν εἰς τὸ φῶς ἐξείλκυσεν,
Οὐχὶ ψευδὲς τι, ἀλλ' οὐσίαν ἀληθῆ·
Δὲν λέγω τ' ἄλλα, μ' ὅσα εὐηργέτησα
Μεγάλως τοὺς ἀνθρώπους· τὸ ληρῆν μισῶ.»

«Αὐτὴ δ' ἐγὼ μακροχρονίως ἦνασσον
Τοῦ κόσμου, ἠνωμένη μετὰ τοῦ λαοῦ
Τοῦ φύσει ἠγεμόνος, τοῦ Ἑλληνικοῦ,
Ἐν πᾶσι πάντα ἐπαρκῆς καὶ εὐτυχῆς,
Ἐφθόνως τ' ἀγαθὰ τοῦ βίου σπένδουσα·
Ὅποτε δὲ τοῦ κράτους τὸ πηδάλιον
Ἐκράτουν, ὅπως πρέπει ἄρχων νὰ κρατῆ,
Χωρὶς κυμάτων, ἀνευ ζάλης φοβερᾶς
Καὶ πολυστρόφου δόλου, διανέμουσα
Τὸ δίκαιον κ' ἐνόμως βασιλεύουσα,
Ἀνεδειξά τὰς πόλεις πικνευδαίμονας,
Μυρίους καθιστώσα δὲ μακαριστοὺς
Ἀπὸ τοῦ αἴσχους ἔργων ἔσωσα κακῶν.»

«Καὶ ὅμως ἐδεσμεύθη, φεῦ, δεινῶς ἐγὼ!
Ὡς οὐσα, καίπερ θεία, ἀλλ' οὐχὶ Θεός.
Θνητὴ δὲ εἰς τυράννιον τόσων τὸν ζυγὸν
Ἐποβλήθεισα ἐναλλάξ, ἀπέκαμον,
Κατατριβεῖσα, τέλος, ἢ ταλαίπωρος·
Αὐτ' εἰς παρανόμους δούλην ἔπεσα,
Εἰς φύλους δι' ἀλιτηρίων πράξεων
τὰς ἑαυτῶν καρδίας κατασιχύναντας,
Μιαρωτάτους καταστάντας φρικωδῶς·
Ἐντεῦθεν γιγαντώδης καὶ βαρεῖά μοι
Ἐπῆλθεν ἢ κατάρρα τῆς καταστροφῆς·
Ἐπὸ τῆς Μοίρας κτυπηθεῖσ' ἀπώλεσα
Τὸν πλοῦτον, ὃν πρὶν εἶχον, κλέος, καλλονήν.
Βιαιῶς χειρωθεῖσα δ' ὑπ' ἀνδρῶν συγχά
Κατσαπαράχθη καὶ κατέσπαρμαια κακῶς.»

«Καὶ εἶν' οἰκτρά μὲν ταῦτα, ὅμως φορητὰ
Θεοῦθεν δεδομένας ἔδει εὐμενῶς
τὰς συμφορὰς νὰ φέρω ὑποκύπτουσα·
Ἄλλ' ὅταν ὡσπερ λέων φοβερὸς ἐχθρὸς,
Ἡ βλοσυρὸς ὡς δράκων καὶ σὺς ἄγριος,
Οὐτινος οὔτε τ' ὄνομα κἂν εὐφημον,
Εἶτ' ἐκ τῆς Ἄγρας τὸ παράγει, ἐκρηφθῆς
Ἐκ τῶν ἐρήμων τῶν Κασπίων καὶ Σκυθῶν,
Εἶτε κ' ἐκεῖνων τόπος ἐξωλέστερος,
Τεκῶν ἡμῖν τὰ τέκνα ταῦτα ἔθρεψεν,
Ἄν οὗτος ἔρπων εἰς δυσβάτους ἀτραπούς,
Εἰς τὰς ἐμάς οἰκήσεις πνέων ὄλεθρον
Καὶ τὰς εὐκάρπους γαίας πόδα ἔβαλε
Καὶ ἐξωθῶν τοῦ θρόνου τὸς πρὶν ἀνακτὰς
Αὐτὸς ἀρπάζει καὶ κρατεῖ τὰ κράτη των,
Ἄν ἄδικος καὶ ἄθεος καὶ ἄπιστος,
Εἰκῶν τῆς δυσσεβείας κ' ἐπαιρούμενος»

«Εἰς ἔργα μόνον βίαια, ἀτάσθαλα,
Πρὸς ἀνδροκτόνα ξίφη μειδιῶν φαιδρῶς,
Καὶ εἰς ὄσμην πτωμάτων κ' αἵματος τροφῶν,
Ὡς ἂν εἰς νέκταρ καὶ ἡδίστην τῶν τροφῶν·
Ἄν δὲν φοβῆται τοῦ Θεοῦ τὴν χεῖρα κἂν,
Οὐδὲ τρομάζει τ' Οὐρανοῦ τὴν νέμεσιν,
Ἄν πόλεμον κατὰ τοῦ εὐσεβοῦς λαοῦ
Κινεῖ ἀκαταπαύστως, τὴν θρησκείαν του·
Διῶκων ὡς διώκτης δυσμενέστατος,
Ὡ! ποῖον τοῦτο μέγιστον δυστύχημα!
Ὡ! ἄβυσσος καὶ ζάλη συμφορῶν πικρῶν!
Δεινὸν τ' αἰοῦναι ταῦτα καὶ τ' ὄραν δεινόν,
Ἄλλὰ τὸ πάσχειν εἶναι πάντων οἰκτιστόν!
Ὡ θεία δίκη τοῦ Ὑψίστου, τί ἐγὼ
Νὰ περιγράψω πρῶτον καὶ τί ὕστερον,
Ἐπὸ ἀπειραριθμῶν σπαίρουσα πληγὰς,
Κ' ἐνὸφ μὲ τόσα ἄλγη ἤδη παλαιὰ
Ὀρμῶν καὶ νέον πλήσσει τὴν καρδίαν μου;»

«Τίς, τίς ὅτ' ἐκ βυθῶν τῆς βράζ' ἢ θάλασσαν,
Ἐπ' Ἐὔρου, Νότου καὶ Βορρᾶ δεινὰς πνοάς,
Ὅποτε μυκωμένη ὑπὲρ τὴν ἀκτὴν,
τὴν ὑπ' αὐρῶν δυσπνέων καὶ δυσήνεμον
Καὶ κελαινὴν, κυλίει γαῦρα κύματα,
τὴν ἄμμον καὶ τὰ κύματ' ἀριθμεῖ αὐτὰ;
Αὐτὸς δὲ, ὃν περ εἶπον, ὁ εἰς ὄρεϊνὰς
Καὶ λόχμας καὶ δυσβάτους νάπας γεννηθεῖς,
Διὰ τῆς τῶν θηρίων ἐντραφεῖς βορᾶς,
Καὶ κατασβέσας μ' ὕδατα τὴν δίψαν του,
Γυμνὸς καὶ ἀνυπόδητος, ἢ ἂν ποτε
τὸ τυλωθὲν του σῶμα ὑπὸ τῶν αὐχμῶν,
Ὡς καὶ τοῦ ψύχους τῆς χιόνος ὄμμα ὄν,
Ἐπόθει νὰ καλύψῃ δι' ἐνδύματος,
Εἰς βράχη τ' ὄλον κατενδύων σῶμά του,
Αὐτὸς χρυσοῦς νῦν λάμπει, ποικιλίστολος,
Μὲ κόσμον κ' εἰς τὰ πέδιλά του σπρικόν,»
Χρυσῶν καὶ τῆς ἐσθητῆς του τὸ κράσπεδον,
Καὶ ὅσον πένης ἦτο πρὶν, τοσοῦτο νῦν
τὰ πάντα κόνιν θεωρεῖ, μηδαμινά.»

«Ἐπὸ τὸ ξίφος τὸ αἰμοσταγὲς αὐτοῦ
Κατέπεσον ἐν ζάλ' οἱ νέοι φοινικῆ
Οὐδὲ οἱ στόνοι τῶν γερόντων οἱ πολλοὶ
τῶν ἀδυνάτων, οὔτε κἂν τῶν γυναικῶν
τῶν πρεσβυτέρων τόσα, τόσα δάκρυα,
Οὐδὲ καὶ τῶν παρθένων τὸ ἐρύθημα,
Οὐδὲ τὸ τῶν νηπίων λάλημα βρεφῶν,
Ὁ γέλως τῆς ἀπελπισίας ὁ δεινός,
Αἰμοδιψῆ σφαγέα ἀνεγαίτισαν·
Ἄλλ' ὑπ' ἐμφύτου λύσσης οἰστρηλαθηθεῖς,
Κ' ἐκφρόνως πράττων, δούλος τῆς μανίας του,»

«τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων κτείνει ῥιζιθόν.
Κ' εἰς τὸν ζοφώδη στέλλει Ἄδην ἅπαντας,
Εἰς τὸν χαλκὸν ἐμπνέων τὸν ὄλεθρον
τὴν λύσσαν, δι' ἧς φόνους ἐκτελεῖ αὐτὸς·
«Ἐδάτων ἴσως εἶδες βέυματά ποτε;
Εἰς φίλας πρὶν γελῶντα σιγηλὰ ἀκτὰς,
Ἐπ' ὄμβρων πυργωθέντα δὲν δεικνύουσι
Πῶς εἰς θαλάσσας ποταμούς συμπλέκουσι,
Πορείαν διανοίγοντ' ἀχαλίνωτον;
Τότε τῆς γῆς τὸ πρόσωπον κατακλυσθὲν
ἀπέβαλε τὴν χάριν του τὴν λάμπουσαν,
Αὐτόπρεμα τὰ δένδρα ἐξεσπάσθησαν,
Καὶ οἶκον στέγαι συγκατεδαφίσθησαν,
τὴν ὕβριν τῶν ὑδάτων πάντα δύσμορφα
Ἐπαιτιῶνται τότε· Ἡ ὡς ὅτε πῦρ
Ἄφθην Ἐφαιστου λάβρον πάντα πυρπολεῖ,
Ἐως σποδὸν τὰ κάμη καὶ σκιὰν ἀπλήν·
Ὅμοιος ὁ ἀφόρητος αὐτὸς ἐχθρὸς
Κατακλυσμὸν φρικώδη ὄντως μελετᾷ,
Καὶ δυσιάτους φλόγας καὶ πυρκαϊάς,
Καὶ τοῦ βροτειῶς γένους ὄλεθρον δεινόν·
Ὅρμα εἰς πάντων ἔκφρων τὴν καταστροφὴν
Καὶ μαύρην φέρει μοῖραν, φόνον, θάνατον.»

«Καὶ ζῶων οὕτω καὶ βροτῶν τὴν ἀβλαβῆ
Ἀθῶαν πάντως ὑπαρξίν κατέπνιξε·
τὴν γῆν ὑψώσας πρὸς τὰ ὄρη ἴσασε,
τὰς βράχεις των δι' ὀρύζας ἰσοπέδωσε,
Κ' ἐπόντωσε τὴν χέρσον καὶ ἐξέρρωσε
τὸν πότον καὶ τὰ βέυματα ἐξήρανε,
Κατεμποδίσας τὰς τοῦ ὕδατος πηγὰς·
Δὲν λέγει, ἄρα ψευδὸς ἢ παράδοσις,
Ὅ ἐερέξῃς ὅτι πάλ' ἐσκόπει ὅμοια,
Ὅποτε στόλον μυριάων ἔχυνε
Καὶ στρατεύμ' ἀναριθμητὸν ἐπάνω μου.

«Εὐκλεεστάτας διὰ κατορθώματα
Πόλεις διὰ μαχαίρας καὶ πυρὸς αὐτὸς
Παμφάγου καταστρέφων διεπέρασεν,
Ἐπάλλεις ῥίπτων καὶ ἀνάκτορα λαμπρὰ
Ἐκ θεμελίων κατερειπιῶν χαμαὶ
Καὶ τοῦ Θεοῦ κατέρριψ' ἔτι τοὺς ναοὺς,
Ὡν καὶ ὁ χρόνος, σεβασθεῖς, ἐφείσατο,
Καὶ τὰ κειμήλιά των ἤρπασαν λησταί.
Νεκρῶν κευθμῶνας ἀσεβῶς ἠνέφξεν,
Ἐνθ' ἦσαν κεκλεισμένα σώματα κλεινὰ,
Καὶ τοὺς θανόντας ἔκπαλ' ἐθεθῆλωσεν·
Ἐξανιχνύων δὲ καὶ τοῦ χρυσοῦ σωρούς,
Ἐσθῆτας εὔρε πολυτίμους καὶ στολάς,
Σωθέντ' ἀρχαιοτάτου χρόνου λείψανα,
Κ' εἰς καταιγιδας παίρνιον ἐξέριψεν.»

«Ἐπὶ δεινοῖς δὲ ἔργοις μᾶλλον ἐξαφθεῖς
Ἐν τῇ σκληρᾷ βουλευεταὶ καρδίᾳ του
Ὀλέθρους νέους πανουργῶν ἐχθροπαθῶς·
Διότι τὰς παντίμους τέχνας, μ' ἄς ἐγὼ
τὸ γένος τόσον τῶν θνητῶν ἐκόσμησα,
Ὡς βλάβερὰς ἐδίωξεν ὁ ἀθλιος,
Ἀνθρώπων ἔθη καὶ πᾶν ὅ,τι συνετὸν
Μεταβάλων εἰς τρόπους τῶν θηρῶν σκαιούς.»

«Πολλὰ δὲ ἵνα εἶπω βραχυλόγως, νῦν
Σιγᾷ ἢ γλωσσα ἢ σοφῇ καὶ τ' ἀσπαστὰ
Παρήλθον καὶ θυμῆρη δῶρα τῶν Μουσῶν.
Οὐδεὶς τι οἶδεν ἀκριβὲς ἢ σκέπτεται,
Οὐδὲ παρ' ἄλλου δύναται νὰ διδαχθῆ,
Οὐδ' ἂν τι μάθῃ, τὸ τηρεῖ ἐπωφελεῖς·
Ἄρκει κακῶς ἂν δὲν μεταχειρίζεται
Κάνεις νῦν πλέον ὅσα ἔμαθε τυχόν.
Αὐτὰ ἐκείνος τ' ἀρρήτα διέπραξε
Καὶ ἄδικα, καὶ τὰ τεμένη τῶν Θεῶν,
Ὅσους ἐγὼ κατεῖχον (οὔτε μάταιον
Καὶ κοῦφον λέγω λόγον, ἀλλὰ ἅπαντες
Ἐκάλουν οὕτω καὶ ἐφήμιζον συχνά)
Εὐμοίρους τόπους, ὡς καὶ πόλεις μου λαμπρὰς,
Κατεδαφίσας, πάντα ἔκαμε σποδόν.»

«Ὡ βάρβαρα καὶ οἰκία καὶ ναοὶ θεῶν
Δεινῶν ἠρώων θρόνοι, ὕψιστ', ἱεροί!
Ἐφθάρητ' ἠφανίσθητε, ἐπέσατε,
Οὐδ' ἔχνος ὑπελείφθη κἂν ὕμων, οὐδὲν,
Οὐδὲν, φεῦ, πλέον! καὶ αὐτὴν ἐσκόρπισεν
Ἡ πνεύσας αἶρα ἔτι τὴν σποδὸν ὕμων,
Καὶ ἂν τι μέγα ἦτο ἔκπαλαι ἐδῶ,
Καὶ τοῦτο μόλις νῦν ἠξέουρασ' οἱ σοφοί.»

«Πρὸς τί Κερκῆτας, Βούσηρεας, Σιντοὺς ἐγὼ
Νὰ λέγω; Κόλγους, Κοραζοῦς, Ἴππόποδας
Καὶ Ἐκεχειρεῖς καὶ Πέρσας, Ἀραβας,
τοὺς καὶ διηρημένους δίχα καὶ σμικρὰς
τῆς γῆς γωνίας κατοικοῦντας πρὸς δυσμὰς,
Καθὼς καὶ γαλαξίαν ὄλον ἐκ λαῶν
Μέχρι τῶν Αἰθιοπίων πρὸς Ἀνατολὰς
Καὶ πλείους ὅσους ἄλλους, ὅσοι εἰς τὰς τρεῖς
Μυρίοι ζῶσ' Ἠπειρούς, ὄντ' ἀνώνομα
Καὶ ἄγνωστ' ἄλλως εἰς τὸν κόσμον ἢ γνωστὰ
Καθόσον μόνον δόξης τῆς Ἑλληνικῆς
Εὐμοίρησαν καὶ, τῶν Ἑλλήνων συνετῶς
τὰ ἦθη ἀσπασθέντα, τρόπον βάρβαρον
Πρὸς τὸν ἐκεῖνον κόσμον ἀντήλλαξαν;»

«Μοὶ κατεστράφη, πόλις τῆς Ἀσίας σὺ,
Κλεινὴ, ἢ διὰ πύργων, τοίχων ἀρραγῶν,
Βατῶν ὑπὸ ἀρμάτων, πάντως ὀχυρὰ
Περιστεφανωθεῖσα ὑπὸ γυναικῶς.»

«Κτισθεῖσα μέσω γοργοτάτου ρεύματος,
Και διὰ τοῦ ναοῦ τοῦ Βήλου ἅμα και
Τῶν κρεμαστῶν σου κήπων, θαῦμα ἐπὶ γῆς!
Ἡρεπιώθης πρὸ πολλοῦ, Τετράπολις,
Ἡ διὰ τὴν ποτὲ δημοσπονδίαν σου
Και τὴν πιστὴν τῶν νόμων τήρησιν κλεινὴ.
Διὸ κοινὸν κοσμεῖ σε τοῦτο τ' ὄνομα,
Τοῦ νικητοῦ Σελεύκου ἱδρυμ' ἀγλαόν!»

«Τί, θρόνε τῆς Ἀρτέμιδος πανάρχαιε,
Ἐγένου σὺ, ἀφ' οὗ τῶν Οὐρανῶν αὐτὴ
Τὰς εὐρυτάτας πύλας ἀπολείπουσα,
Προσφιλεστέρα στέγην τὴν ἰδίαν της
Καὶ ὦκει καὶ διώκει ἡ ἄγνῃ θεά;»

«Ἐγκεκρυμμένη σὺ εἰς ἄλμυρούς βυθοὺς
Ὅποτε κατὰ θεῖον οἱ Θεοὶ λαχρὸν
Τὰ πάντα μεταξύ των διμοίρασαν,
Τοῦ φοίβου χάριν τότε ἀνεβλάστησας
Ἐκ τῆς θαλάσσης ὡς τις κόρη νεογνή
Διαπρεπῆς τὰ κάλλη, καταστόλιστος
Τοσοῦτον, ὅσον ἄλλη τις περιβότος
Κάμμία τῶν κυμάτων δὲν εἶν' ἀνασσα.

Ἄν κ' ἔπιες τὸν ὄμβρον πρὶν τὸν θαυμαστὸν,
Ὅν σ' ἔβρεξ' ὁ Θεῶν τε καὶ ἀνδρῶν πατήρ,
Ψεκάδας διασπείρας εἰς τὸ πᾶν χρυσᾶς,
Ἄλλ' ὁ χρυσοῦς σοὶ ὄμβρος δὲν ὠφέλησεν,
Ὅστε κακῶς ἐκ βάρων νὰ μὴ δλεσθῆς!»

«Ἦ σεῖς, ἀνταὶ καὶ ὄχθαι, λέσχαι καὶ σοαί,
Τῆς Ἰωνίδος γῆς ποικίλαι καὶ σεπταί,
Δι' ὧν τὸ ὕδωρ τὸ ἡδὺν καὶ κάλλιστον
Ἀπάντων ῥέει: τ' ἀργυροῦν τοῦ Μέλητος,
(Σοφᾶς ἐμπνεύσεις εἰς τὸν πίνοντα δωροῦν)
Θανάτου πτώσιν πάντα, φεῦ, ἐπέσετε!»

«Ἦ κλεινὸν Ἄργος καὶ ἀγαροὶ τῶν Μυκηνῶν,
Ἦ Κόρινθος καὶ Σπάρτη, Δύμη, Πήδασος,
Φλιοῦς καὶ Πάτραι, Κλεωναὶ καὶ Ταΐναρος,
Καὶ Γερηνία, Μεγαλόπολις, καὶ σείς,
Ἦ Πάμμητος, Ἐλίκη, Στέμφυλος ὄμοῦ,
Ἐπίδαυρος καὶ Ἦλις καὶ Οἰνὴ καὶ
Φεραὶ καὶ Σικυῶν καὶ ἄλλαι παμπληθεῖς,
Ἄς ἡ εὐνομούμενη νῆσος τοῦ Λυδοῦ
Λαμπρὰς ἐνεῖγεν ἥρωος τοῦ Πέλοπος,
Πρὶν τοῦ Θεοῦ σᾶς εὖρη κατὰ κεφαλῆς
Πεσοῦσα θλεθρία ἡ δεινὴ ὀργή,
Εἰς ποῖον τῶρα κύπτετε αἰσχρὸν ζυγόν;
Καὶ τίς λαὸς προίστατ' ἔφορος ὑμῶν
Φρουρὸς εἰς τὴν θητεῖαν τὴν ἐπαίσχυντον;»

«Φεῦ! πόσον ἐκ μεγάλου ἔγεινες μικρὸν,
Σχεδὸν ἐμυδενίσθης, πρῶην ἀλαζόν
Καὶ κενοφρόνως καὶ δεινῶς μεγαλαυχῶν,»

«Ἦ τ' ἀνικητῶν δ' αἰφνης νῦν δαμῆν χειρῶν,
Ἦ κράτος τοῦ Αἰγέως, ὑπὸ νήσων σὺ
Περικατεσπαρμένον ὡς τοῦ Οὐρανοῦ
Πληθὺς τοὺς θόλους ἄστρον ἄπειρος κοσμεῖ!»

«Τί ἔγεινεν ἡ τοῦ καλοῦ σου γέροντος,
Τοῦ Πιπτακοῦ ποῦ, Λέσθος, ἡ ἐστία νῦν;
Ὅν οὔτε δῶρα τοῦ Λυδοῦ τ' ἀνάριθμα
Οὔτ' αἰ πομπῶδεις ὑποσχέσεις τῶν Περσῶν
Κατώρθωσαν διόλου νὰ θαμβώσωσι;

Ποῦ τοῦ Ὀμήρου, Ἰος, τάφος ὁ σεπτός;
Τὸ ἱερὸν τοῦ φοίβου καὶ τροφῶν αὐτοῦ
Τῆς Κοικηίδος, τὸ ὀργιαζόμενον

Εἰς τὰς τῆς Κύνθου ἀκρωτείας, τῶρα ποῦ;
Καὶ ἡ πατρὶς ἐκείνου πλέον ποῦ, δι' ὃν
Μετὰ τῆς θυγατρὸς του νῦτοκτόνησεν

Ὁ δυστυχῆς Λυκάμβης ἀπαγχονισθεῖς;
Τοῦ Βακχυλίδου καὶ τοῦ Σιμωνίδου ποῦ,
Τῶν φίλων τούτων ἡ κοινὴ γενέτειρα,

Καθὼς συνάμα τοῦ σοφοῦ Ἀρίστωνος,
Ἦν καὶ τοῦ Περιπάτου ἡ λαμπρὰ σχολή
Ἐφήμισεν ἐκείνη τοῦ υἱοῦ αὐτῆς;»

«Ἦ Χίος, σὺ ἐν μέσω τῶν συμφορῶν
Μοὶ ἦσο μόνῃ πόρῳ τοῦ θλήθρου, σὺ,
Καθὼς προσῆκεν, ὡς τι ἄστρον ἀθικτός

Ἦ τὸν τύχην ἀνωτέρα τῶν κοινῶν
Δεινῶν, καὶ σωζομένη ἀκατάκλυτος
Ἀπὸ τῆς τῶν κυμάτων τῶν φορᾶς.

Καὶ ἔμεινεν εἰσέτ' εἰς τοὺς πολίτας σου
Ἦ εὐγενῆς ἀξία, φρόνημα λαμπρὸν,
Ὁ καὶ δὲν εἶναι θαῦμα, ἐπεὶ αὐτοὶ

Ἐξ εὐγενῶν καὶ ἦσαν κ' ἐπαιδευθήσαν
Ἄνεκαθεν ἀνατραφέντες εὐγενῶς
Διὸ καὶ ἡ εὐγένειά των σώζεται.

Ἦ τὸν τῶν νήσους πάσας λαμπροτάτη σὺ
Κεῖσ' ἐν θαλάσῃ ἐφ' ἑδραίων βάσεων
Κ' εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἀνδρας ἔτεκες

Βουλὴν καὶ λόγον εὐφρεῖς καὶ φρόνημα
Πολυαριθμότερους, τὸν Μητρόδωρον,
Θεόκριτον καὶ Σκύμον ἅμα κ' Ἰωνα

Καὶ Οἰνοπίδην καὶ Δημόκριτον, σιγῶ
Πρὸς τούτους τὸν Θεόπομπον καὶ πρὸ παντῶς
Τὸ στόμα λέγω τῶν Μουσῶν, τὸν Ὀμηρον,

Ἐκεῖνον, ὅστις ἦδε φθονητὰς ὠδᾶς
Ὅχ' εἰς ἀνθρώπους μόνον, ἀλλὰ κ' εἰς Θεούς.
Ἦ Χίος σὺ, ὡς εἶπον, μὴ ὡς αἰ λοιπαὶ

Φθαρεῖσα πόλεις, δούλη ὅμως νῦν,
Ἦ τὴν κόπην, κύπτεις εἰς ζυγὸν ἀνάξιον.»

«Πᾶν τίμιον ἐφθάρη, ἱερὸν, σεμνόν.
Ἐφθάρησαν Ἀθῆναι αἰ Θεότευκτοι,

Ἦ τὸν τῶν μὲν βᾶσιν ἔθηκεν αὐτὸς ὁ Ζεὺς
Τὸ τεῖχος δὲ ὁ Ἄρης πέριξ ἔστησεν,
Ὁ Ἰσθμῖος δὲ πύργους ἐπὶ τῶν τειχῶν,

Καὶ ἡ Παλλὰς τὰς τρίβους ἐξωμάλυνε
Καὶ τὰς οἰκίας ἔκτισεν ὁ Ἡφαιστος,
Καὶ τὰς στοᾶς δὲ μέγας ἱδρυσεν Ἐρμῆς,

Ὁ Φοῖβος ἐξωγράφησεν, ἡ Ἀρτεμις
Τοὺς παρθενῶνας ἤγειρε, καὶ τὰ λουτρά
Ἦ θεῖα Ἀφροδίτη κατεσκεύασεν,

Ὁ Βάκχος δὲ τοὺς κήπους, Θέμις ἡ Θεά
Τὸ πρυτανεῖον, καὶ τὸ δικαστήριον
Ἦ δίκη, τοῦ δικαίου φύλαξ ἀγρυπνος.

Δικαίως ὑπὲρ πάσας ἦτο ἐξοχος.
Ἦ πόλις αὐτὴ κ' ἐτιμάτο ἐξοχα,
Θεότευκτος καὶ ὅλως ἱδρυμὰ Θεῶν.

Ἄλλ' ὑπὸ τοῦ λυσσῶντος καὶ αὐτὴ κυνὸς
Ἀπόλετο τελείως, ἐσπαράχθη, φεῦ!
Καὶ κατεσκάθη, κατεστράφη οἰκίστα

Εἰς Μοῖρας θεηλάτου πέσασα ὀργῆν.
Κ' ἡ εὐφραδῆς τῆς γλῶσσα καὶ οἱ λόγοι της
Διὰ ποικίλης τόσον λάμποντες στολῆς,

Αὐτὰ τὰ δῶρα τῶν Μουσῶν καὶ τ' ἄσματα,
Τὰ γλυκερὰ καὶ τὰς ψυχὰς φαιδρύνοντα,
Καὶ τῶν πεπαιδευμένων τὰ πονήματα

Τὰ τέκνα μακροῦ χρόνου, κόπου νεοροῦ,
Τὰ πάντα, πάντα φροῦδα, φεῦ, ἀπώλοντο!
Οὐδ' ἀπομένει πλέον ἔχθος τῶν καλῶν,

Ὅποσα εἶγε, λείψανον ἰδῆ τις
Διὸ κ' εἰς οἶκτον καὶ εἰς χλευασμὸν κινεῖ.»

«Τῆς ἀγγελίας δ' ἔτι πρόπει νὰ μνησθῶ
Νῦν, ἥτις ὡς τι φάσγανον δέχτατον
Σπαράττουσα ἀλγύνει τὴν καρδίαν μου.

Ἦ ἔδρα τῶν Καισάρων, τὸ Βυζάντιον,
Τὸ διὰ τῶν ἀκτῶν του δύο φιλικῶς
Θαλάσσης χαιρετίζον καὶ τὸν Βόσπορον

Συνάμα καὶ τὸν πόντον, ὅτ' εἶν' ἀπασῶν
Τιμαλφεστάτη τῶν τοῦ κόσμου πόλεων,
Ὅποσας ποτ' ἐφώτισεν ὁ Ἥλιος

Τὴν αἰθερίαν διατρέχων τροχίαν,
Κ' ἂν τὴν ἡμέραν φέρῃ πρὸς Ἀνατολὰς,
Κ' ἂν πρὸς τὴν Δύσιν κλίνῃ κ' εἰς σκιάν τῆς Γῆς

Τὴν σφαιρὰν καταλείπῃ, κ' ἂν μεσουρανοῦν
Τὴν θάλαπην, κ' ἂν εἰς τοὺς ἀντίποδας
Τὰς φλόγας ἀκοντίζῃ τῶν πυρῶν αὐτοῦ,

Τίς ποτε ἄρα ν' ἀρονθῆ ἡδύνατο;
Κ' εἰς νῦν κ' εἰς τέχνας ὅτι κ' εἰς τρυφὰς πολλῶν
Ἦ τὸν πᾶν μέτρον πάσας καθυπερτερεῖ;

Εἰς ταύτην δὲν ἐδώρησεν ὁ Κύριος
Καὶ τὸ τῆς ἐξουσίας σκῆπτρον ἐκπαλαί

Τὸ σκῆπτρον, ὃ εἰς τ' ἄλλα κράτη ὡς καιῶν
Λαμπρὸς τῆς εὐνομίας ἐχρησίμευε,
Τῆς αὐτοκρατορίας σκῆπτρον, σκῆπτρον, ὃ,

Ἄν τὸ τοῦ Πέτρου μόνον ἐξαίρεσῃ τις,
Τὸ πάντων ἦτο μέγιστον, κλεινότατον;
Ἄλλὰ καὶ τοῦτο ὄλετ', ὡς μὴ ὤφειλεν,

Ἀθλίως ὑπὸ τούτου ἐξαφανισθῆν
Τοῦ ἀκορέστου τοῦ θλήθρου δαίμονος.
Καὶ οἱ προτοῦ κρατοῦντες ἀρχόντες τῆς Γῆς,

Ἐκ τῆς ἰδίας γῆς των καὶ τῶν οἴκων των
Καὶ τῶν σεπτῶν των ἱερῶν ἐπὶ μακρὸν
Ἐξωρισμένοι χρόνον ἦδ' οἱ δύστηνοι,

Εἰς γῆν πλανῶνται ξένην, σύροντες τὸ ζῆν
Πικρὸν, κατηραμένον καὶ κατώδυνον,
Μ' ἐλπίδας μόνον, φεῦ, κενὰς προφόμενοι.

Ἄκουεῖς, ἀναξ, ποῖα ὁ ἐχθρὸς κακᾶ
Μοὶ ἔκαμεν ἐκείνος ὅσον δ' ἔτι νῦν
Κακοποιεῖ με καθ' ἡμέραν ἐρημῶν

Ἄς σοὶ ἀγγεῖλῃ ἄλλος ἐπεὶ ἐγὼ
Νὰ σοὶ τὸ εἶπω φρίσσω μὲ τὸ στόμα μου
Ἄλλ' ἀπὸ τῶν συμφορῶν ἀπαλλαγῆς

Νὰ τύχω παρ' ἀνθρώπων ἀπελπίζομαι,
Διότ' ἰσχνὸν ἀνθρώπων ὑπερβαίνουσιν.»

Τοὺς στίχους τούτους ἀπήγγειλα πρὸς τοὺς ἄλλους ἐν τῷ φιλολογικῷ Συλλόγῳ «Βύρωνι» ἐφέτος καθ' ἡν ἐσπέραν πανηγυρικῶς καὶ λαμπρῶς ἐώρταζεν οὗτος τὴν 25^{ην} Μαρτίου. Δὲν ἀπέβλεψα δὲ μόνον εἰς τὴν πανελληνίαν οὐσίαν καὶ σημασίαν των, μεθερμηνεύων τὴν «Ἑλλάδα» ὅσον μοὶ ἦτο δυνατόν πιστῶς ὁμοῦ καὶ ἐλευθέρως ἐκ τοῦ ἀρχαίου καὶ ἀρκούντως καλοῦ καὶ νευρώδους ποιητικοῦ πρωτοτύπου τοῦ Ἀλλατίου¹ εἰς τὴν νέαν ἡμῶν καθαρεύουσαν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐμμεσόν τινα ζωντανὴν διαμαρτύρησιν ὑπὲρ αὐτῆς ταύτης ἀπέναντι τῆς συχνᾶ ἐσχάτως ἐπαναλαμβανομένης γνώμης διαφόρων σπουδαίων ἄλλως καὶ ἀξιοτίμων λογίων Εὐρωπαίων, οἵτινες τὴν κατακρίνουσι, θεωροῦντες αὐτὴν ὡς οὐχὶ φυσικὴν καὶ κατάλληλον εἰς τοὺς νῦν Ἑλληνας, ἀλλ' ὡς ἐπιτετηθευμένην καὶ τεχνητὴν, ἀνθ' ἧς ἐπομένως δογματίζουσι ὅτι σφείλομεν νὰ καλλιεργῶμεν καὶ μεταχειρίζομεθα τοῦ λοιποῦ τὴν δημόδιον γλῶσσαν, ὡς τὴν μόνην φυσικὴν δύναμιν καὶ χάρι-

¹ Ὡς εὐρηται τοῦτο ἐν τῷ προσημειωθέντι ποιήματι τοῦ Elissen.—F. A. OI.

σώζουσιν και πάντως ἀρμόζουσιν σήμεραν εἰς ἡμᾶς. Ἐπιθυμῶν λοιπὸν ἐγκαρδίως, ἔτι και διὰ τῆς ἀπλῆς καὶ ἀπερίττου ταύτης μεταφράσεως, ὡς ἀποδειχθῆ καὶ ὅσον δῆπote ὅτι τῶνδ' ἂν στερεῖται ἰκανῆς τινος φυσικῆς δυνάμεως καὶ χάριτος καὶ ζωηρότητος ἢ καθαρεύουσα ἡμῶν γλῶσσα οὔτε παντάπαι φαινεται ἀνεπίδεκτος καὶ ἐντίμου παραλληλισμοῦ μάλιστα πρὸς τὴν ἀρχαίαν, ἐξ ἧς δὴ καὶ παρήχθη καὶ πλουτίζεται καὶ καλλύνεται δι' ἀδιδάστου καὶ ἐλευθέρας ἐνεργείας τῶν ὁσιμέραι τελειότερον ἀναπτυσσομένων πνευματικῶν τοῦ ἔθνους ἡμῶν δυνάμεων ἐπιθυμῶν ὡς ἀποδειχθῆ ἂν, ὡς ἔχει εὐδιάκριτον λαμπρὸν παρελθόν, ἔχη ὅπως οὖν καὶ παρὸν ἀνάλογον ἢ γλῶσσα αὐτῆ, καὶ εἰς τὸ μέλλον προαγωγὴν δικαιῶται νὰ ἐλπίζῃ περισσοτέραν ἅμα καὶ ἀξιοπρεπεστέραν ἢ ἢ δημῶδης καὶ χυδαία, καὶ μ' ὅλ' αὐτῆς τὰ κατὰ μέρος ἀπαραγνώριστα καλὰ προσόντα καὶ ἀναντιρρήτα θέληγτρα, εὐχομαι νὰ μὴ ἀπεμακρύνθῃ πολὺ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ τούτου σκοποῦ, καθότι βεβαίως δὲν εἶμαι ὁ τελευταῖος τῶν βαθέως συναισθανομένων καὶ εὐκρινῶς ἀνομολογούντων τὴν ἀλήθειαν τοῦ στίχου «Die Kraft ist schwach, allein die Lust ist gross», στίχου τοῦ Γοιθίου ἐν τῷ Φάυστω του.— Ἀλλὰ περὶ τοῦ πόσον κατώρθωσα νὰ πλησιάσω εἰς τὸν εἰρημένον σκοπὸν, ἢ ἀπελείφθῃ αὐτοῦ, δύνανται δεόντως νὰ κρίνωσιν οἱ εἰδήμονες.

Φ. Α. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΗΣ.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ.

ΙΟΥΛΙΟΥ ΠΟΛΥΔΕΥΚΟΥΣ ΕΡΜΗΝΕΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΑΙ ΟΜΙΛΙΑΙ, ἐκδοθέντα ἐξ ἀνεκδότου ἑλληνικοῦ χειρογράφου ὑπὸ τοῦ κ. Α. Boucherie, ἐν Παρισίοις, 1872.

RECEUIL DES CHANSONS POPULAIRES GREQUES, publiées et traduites pour la première fois par Emile Legrand. Paris 183.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΑΝΑΠΛΟΥΣ ΒΟΣΠΟΡΟΥ, edidit Carolus Welscher 1874.

Ὁμογενῆς φιλότιμος καὶ φιλόμουσος, ὁ Χριστάκης ἐφένδης Ζωγράφος, τέκνον γεν-

ναῖον τῆς εὐάνδρου Ἡπειροῦ, εἰς ἣν ὁ Ἑλληνισμὸς ὀφείλει τοὺς Ζωσιμάδας, τοὺς Καπλάνας, τοὺς Ζάπας, τοὺς Ριζάρεις, συνέστησε, πρὸ τινος, ὡς γνωστὸν, διαγωνισμῶν, διὰ τοῦ φιλελληνικοῦ ἐν Παρισίοις Συλλόγου πρὸς ἐνθάρρυσιν τῆς σπουδῆς τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων, καὶ τοῦ διαγωνισματὸς του τέκνα, δυνάμεθα εἰπεῖν, εἰσι τὰ τρία ἀνωτέρω ἀγελλόμενα συγγράμματα, τυχόντα πάντα τοῦ δι' αὐτοῦ ὀρισθέντος βραβεῖου.

Περὶ αὐτῶν ἡ οὐδόλως ἢ ὀλίγιστος ἐγένετο, ἄχρι τῆς ὥρας, παρ' ἡμῖν, λόγος, καὶ τὴν ἔλλειψιν ταύτην, θέλομεν πειραθῆ ὡς ἀναπληρώσωμεν, σιωπῶντων τῶν λογίων ἡμῶν.

Αἱ ἀνωτέρω ἐκδόσεις ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ ἀσχολοῦνται περὶ τὰ πάτρια ἡμῶν γράμματα πλείοτερον ἡμῶν, οἷς οὐ σχολῆ, ἐνδιατρίβειν περὶ ταῦτα, τὰ μικροῦ λόγου ἄξια, ἔργα, τὸ πολὺ λογιωτάτων τινῶν, ἀλλ' ἀσχολουμένων ἴσως καὶ αὐτῶν περὶ τὴν γενικὴν ἀσχολίαν, τὴν περὶ τῶν ὑπουργικῶν μεταβολῶν καὶ τῶν ἀλλεπαλλήλων διαλύσεων τῶν βουλευτικῶν συνόδων....

Α'.

Καὶ τὰ τρία ἀναγελλόμενα συγγράμματα εἰσι τὰ μάλιστα σπουδαῖα, καθότι, ἅπαντα ἐκδίδονται κατὰ πρῶτον, πλουτίζοντα τὴν τε ἀρχαίαν καὶ τὴν νεωτέραν ἡμῶν φιλολογίαν.

Ὁ διακεκριμένος Ἑλληνιστὴς κ. E. Miller πραγματευόμενος περὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἀνάπλου τοῦ Βοσπόρου, ὑπὸ Διονυσίου τοῦ Βυζαντίου ἐν τῇ Ἑσπερίδι τῶν πολυμαθῶν (Journal des Savans) πᾶν δικαίως ἀποφαίνεται ὅτι «ἡ ἀνεύρεσις τοῦ συγγράμματος τοῦ Διονυσίου τοῦ Βυζαντίου ἐστὶ γεγονός σπουδαιότατον.» Ὁ Πέτρος Γύλλιος (Pierre Gilles, γνωστότερος ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Gyllius) πολυμαθῆς φυσιολόγος, ἀκμάσας περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 15 αἰῶνος, ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φραγκίσκου Α' εἰς Ἀνατολὴν πρὸς ἀνεύρεσιν χειρογράφων, ὅσα τυχὸν περιεσώθησαν μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ὁθωμανῶν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Μετὰ πολλὰς περιπετείας, ὁ Γύλλιος ἦλθε καὶ παρέμεινεν ἐπὶ ἰκανὸν χρόνον ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, ἀσχοληθεὶς εἰς τὴν συγγραφήν τοῦ γνωστοῦ πονήματός του de topographiè Constantinopleos e de illius an-

tiquabatatis, ἐν βιβλ. Δ'. ἐκδοθέντος ὑπὸ τῶν κληρονόμων του, ἐν Λουγδούνῳ (Lyon) κατὰ τὸ 1561. Εἰς τὴν σύνταξιν αὐτοῦ ἔτυχε ἀνεπίστου βοηθήματος, τοῦ παρ' αὐτοῦ εὐρεθέντος χειρογράφου τοῦ Διονυσίου μετέφρασε δὲ αὐτὸ ὀλόκληρον λατινιστὶ περιλαβὼν ἐν τῷ ἰδίῳ συγγράμματι. Ἀλλ' ἔμεινεν ἀγνωστον τὶ ἀπέγεινε μετὰ ταῦτα τὸ ἐν λόγῳ χειρόγραφον. Ματαίως ἐζήτησαν αὐτὸ, ἀνερευνόντες πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης, ὁ Λουκάς Ὀλοστεινός, Λέων δ' Ἀλάτιος, ὁ Δουκάγγιος κλπ. Ἑλληνισταί. Ἡ δόξα τῆς πρώτης ἀνεύρεσεως τῶν ἐπιπεργαμηνῆς πτυχιῶν τούτων (feuillet) ἀνήκει τῷ ἡμετέρῳ Μινωῖδῃ Μηνᾷ, ὅστις κατὰ τὴν γενομένην τὸ 1841 ἔτος ἀποστολὴν αὐτοῦ ὑπὸ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως εἰς τὴν Ἀνατολὴν, συνέπηξεν αὐτὰ εἰς μίαν δέσμην ἐκ πολλῶν τεμαχιῶν, ἅτινα συνέλεξεν ἐκ διαφόρων μερῶν. Ἡ δέσμη αὐτῆ, μετὰ τὸν θάνατόν του, περιήλθεν εἰς τὴν κατοχὴν τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Γαλλίας ἐν ἑαυτῇ δὲ, μετὰ ἐξαιετῆ ἐρευνᾶν ἐν τοῖς χειρογράφοις, ἀνεῦρεν αὐτὰ ἀνεπίστως ὁ κ. Welcher.

Βραχέα τινὰ γινώσκομεν μόνον περὶ τοῦ Διονυσίου τούτου, ἐκ τοῦ Σουῖδα. Κατ' αὐτὸν, Διονύσιος ὁ Βυζάντιος ἔζη περὶ τὰ τέλη τῆς Β'. (Μ. Χ.) ἑκατονταετηρίδος, πρὸ τοῦ 196 ἔτους, καθ' ὃ δὲ Σέπτης Σεβήρος κατέσκαψε τὸ Βυζάντιον. Εἶναι δὲ πολύτιμον τὸ συγγράμματός του, καθὸ περιγράφον λεπτομερῶς τὴν τε εὐρωπαϊκὴν καὶ τὴν ἀσιατικὴν ἀκτὴν, παρεμβάλλον πλείστας ὕσας ἱστορικᾶς πληροφορίας καὶ τινὰς μυθολογικάς, μετὰ διδομένων περὶ φυσικῶν ἐπιστημῶν. Σὺν τῷ εἰρημένῳ συγγράμματι, ὁ κ. Βελγῆρος δημοσιεύει καὶ ἄλλα τεμάχια τῶν ἐλασσάνων Ἑλλήνων γεωγράφων, ὧν τὰ πλείστα ἀνέκδοτα ὡσαύτως.

Ἡ ἔθνικὴ ἡμῶν βιβλιοθήκη ἧτις πλουτίζεται θαυμασίως καθ' ἑκάστην διὰ τοῦ ζήλου καὶ τῆς ἀκρίτου ἐπιμελείας τοῦ πεπαιδευμένου ἐφόρου αὐτῆς, κατέχει πάντα τ' ἀγελλόμενα συγγράμματα, ἅτινα δύναται νὰ συμβουλευθῆ πᾶς ὁ βουλόμενος.

Β'.

Τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Legrand ἐκδοθέντα δημοτικὰ ἡμῶν ἄσματα, τὸ πρῶτον δημοσιεύονται, κατὰ τὸ πλείστον, καὶ ταῦτα.

Ἐν τῷ προλόγῳ αὐτοῦ ὁ προσφιλεὶς τοῖς Ἑλλήσιν οὗτος ἑλληνιστὴς ἐκθέτει, ὅτι τὸ χειρόγραφον τοῦτο εὐρέθη ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου κ. Κωνστ. Σάθα, ἀναδιφούντος, χάριν τῆς Νεοελληνικῆς Βιβλιοθήκης, τὰ ἐν Βιέννῃ χειρόγραφα καὶ παρεδόθη αὐτῷ πρὸς δημοσίευσιν. Περιέχει 147 διάφορα ποιήματα, ὧν τὰ πλείστα ἐκ τοῦ χειρογράφου καὶ τινὰ δίστιχα, ἐκ τοῦ χειρογράφου καὶ ταῦτα. Συνελέγησαν δὲ περὶ τὰ μέσα τῆς 157. ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ τοῦ Augier Busbecq, καθ' ὃν χρόνον διετέλεσε πρεσβευτὴς τῆς Αὐστρίας ἐν Κωνσταντινουπόλει· πολλὰ δὲ τῶν ποιημάτων τούτων εἰσι προγενέστερα καὶ τῆς 16. ἑκατονταετηρίδος, καὶ περιέχουσι, καθὰ καὶ ὁ κ. Legrand παρατηρεῖ, τὰ μόνον σχεδὸν περισωθέντα δείγματα τῆς ὀμιλουμένης, κατὰ τὸν 16. καὶ 157. αἰῶνα, γλώσσης ἡμῶν, ἧτις δὲν περιέχει εἰσέτι ξένας λέξεις, ἐξαιρέσει ἑπτὰ ἢ ὀκτώ, καθιερωθεισῶν ὑπὸ πολυχρονίου χρήσεως, οἷον φουδούλια, κοράσιον, κοριτσάκι, κουρτέσσα, χαρίεσσα, νοστιμούλια, καὶ ἐν ἧ ἀπαντᾷ πολλάκις ἢ χρῆσις τοῦ συνδέσμου οὐ, ἀντὶ τοῦ ἐπικρατήσαντος βραδύτερον δέν.

Ἐλπίζοντες νὰ πραγματευθῶμεν ἄλλοτε, περὶ τῶν δημοτικῶν ἡμῶν ἄσμάτων ἐν γένει καὶ περὶ τῶν ἐκδοθέντων αὐτὰ, παραθέτομεν τὰ δίστιχα τὰ περιεχόμενα ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ Legrand, ἀνήκοντα πάντως εἰς τὴν λαλουμένην κατὰ τὸν 16. αἰῶνα γλῶσσαν.

«Λουλούδι ἀνοξάτικον, ἔαρινέ μου κρίνε,
Ὁ σὸς εἶμι, σοὶ δέδωκα σῶμα, ψυχὴν καὶ εἶναι.»
«Δός μοι φιλὴν, γλυκὸ φιλὴν, ῥῶς τῶν ἐμῶν ὀμμάτων,
Ἡ ἄφες με, ἀγάπη μου νὰ ξεψυχῆσω ἐμπρὸς σου.»

Χάριν τῶν ἀγνωστῶν τοῦ Βύρωνος ἀπασπῶμεν καὶ ἄλλα τινὰ τῶν ποιημάτων, τῶν περιεχομένων ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ κ. Legrand, ἐπιφυλασσόμενοι νὰ ἐπανελέθωμεν εἰς σπουδαιότατα ἄλλα.

Μωρὸ παιδί μικροῦτοικο καὶ γαῖτανοζωμένο¹
ποῦ σ' ἔλουζαν, σ' ἐχτένιζαν εὐ δάσκαλο σὲ πάγου.
Εἶδες χορὸν ποῦ χορεύαν καὶ πῆγες νὰ χορέψης,
ἐσείστηκες, λυγίστηκες, σοῦ κόπη τὸ γαϊτάνι.
Βάνει λίτρα² ἢ μάνα σου καὶ λίτρα ἢ ἀδελφῆ σου
καὶ λίτρα καὶ μισόλιτρο ἢ ἀγαπητικῆ σου.

¹ Καὶ τοῦτο εἶναι βεβαίως ναυούριμά τι προσημοιάζον τῷ ἐκδοθέντι ἐπ' ἑμοῦ ἐν τῷ Α'. τεύχει τοῦ Βύρωνος,

² Λίτρα, λίρα; (νόμισμα.)

Στους ούρανοὺς τὸ διάζονται, στοὺς κάμπους τὸ
[τυλίγουν
καὶ μέσ' τῆ μέσ' τῆ θάλασσα πάγουν νὰ τὸ ὑφάνουν.
Βάνουνε τὸ Χριστὸ μπροστὰ, τὸν Ἅγι' Γιάννη
[στὴ μέση
κ' ἐκεῖ στὰ κομποδέματα βάνουν τὸν ἅγι' Γεώργη.
« Ἄγιε μου Γεώργη γλήγορε καὶ γριβοκαβαλλάρη
βοήθα κ' ἀποσκέπασε τὸ νῆδ τὸ παλληκάρη,
Νὰ προδατῆ, νὰ χαίρεται στοὺς κάμπους καβαλ
[λάρης
μέτ' ἀλόγῳ του παίζοντας, μετ' τὸ σπαθὶ εὖ χέρι.»

Ἄξισημείωτον ἐπίσης εἶναι καὶ τὸ τρα-
γοῦδι τὸ ἐπιγραφόμενον ὁ θάνατος τοῦ Κωρ-
σταντίνου Δραγάκη, ὅπερ ὅμως ὁ κ. Legrand
ἔγραψε καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ ἐν Ναυπλίῳ ἄλ-
λοτε καθηγητοῦ κ. Α. Φατσέα, διασωθὲν κατὰ
παράδοσιν, μεταγενέστερον δὲ τῆς ΙΕ' ἑκα-
τονταετηρίδος. Ἀρχίζει ἐκ τῶν ἐξῆς στίχων

«Θρηνηστε Χριστιανοί, Ἀνατολὴ καὶ Δύση
θρηνηστε καὶ κλαύσετε τὸν γαλασμὸν τὸν μέγαν.
Στὰ χίλια τετρακόσια καὶ τὰ πενήντα τρία
ἡμέρα τρίτη τοῦ Μαΐου, στὰς εἴκοσι ἑννέα κλπ.»

Καὶ τελειώνει διὰ τῶν ἐξῆς

«Τὴν κεφαλὴν του ἔκοψαν, στήνουν τὴν στὸ κον-
[τάρη
καὶ τὸ κορμὶ του ἔθαψαν εὖν δάφνην ἀπὸ κάτω.»

Τὰ ἐξῆς δίστιχα ἀνήκουσι βεβαίως εἰς τὸν
ΙΕ' αἰῶνα.

« Ἄλλοι! κρίμα τὸ ἔποισαν¹ ὁ ἔρωτας σ' ἐμένα
Νὰ θέλῃς πάντα νὰ θωρῆς τὰ μάτια μου θλιμμένα

« Δὲν εἶναι πλειὸ χειρότερον, οὐδὲ οἱ δαρμοὶ καὶ πόνοι
σὰν ἀγαπᾷ κανεὶς κρυφὰ καὶ δὲν τὸ φανερόνει.

« Δένδρο μου χρυσοπράσινο καὶ δροσερὴ μου βρύση
ὅταν σὲ θέλω θυμηθῶ τὸ σῶμα μου ἀποφρύσει.²

« Ἄσπρη κανόδουλα μὴ βαγῆς, στραπτὸ κερὶ μὴ
[λύσης (λυώσης)
βρύση μου τετρακάθηρη ἀλλοῦ φιλὶ μὴ δώσης.

« Σὰν τοῦ κοράκου τὸ περὶ εἶναι τὰ δού σου μάτια
καὶ βλέπω τα ἐγὼ ὁ ἐλεεινὸς καὶ γίνομαι κομμάτια

« Ὡς τρέχουν τὰ κρύα νερά, κόρη μου, εἰς τὴν βρύση
ἔτσι τρέχ' ἡ ἀγάπη μου, μέσα εἰς τὴν καρδιά μου.

¹ Ἐποίησιν.

² Μαρτυρεῖται, ὡς ἐξηγεῖ ὁ κ. Legrand.

(Ἐκ τῶν τοῦ βιενναίου χειρογράφου.)

Ἀπάντησα τὴν ἀγαπῶ ἀπὸ λουτρὸν λουσιμένη
κ' ἀπάντησά τὴν κ' ἔρχετο μέσα εὖ σταυροδρόμῳ,
κ' εἶπα, ματάκια, ἰδέτε τὴν, χεῖλη, φιλήσετε τὴν,
χεῖρα περιλαμπώσατε,¹ κορμὶ πιθώμησέ τὴν
καὶ πάλιν ξαναλέγω το, ἀφῆσε κ' ἄς παγαίνῃ
ἔχει κ' ὁ χρόνος ὄραμα² κ' ἔχει ὁ καιρὸς ἡμέρας
νὰ κατατάξουν³ οἱ ἔχθροὶ καὶ τότε νὰ φιλοῦμε⁴

Ἄσπρο, λευκὸ τριαντάφυλλο, ταῖς νύκτας πῶς
[κοιμᾶσαι,
μετὰ ταῖς ἀγκάλαις ἀνοικταῖς κ' ἐμένα δὲν θυμᾶσαι,
Καὶ τὴν ψυχὴν πῶς τιμωρεῖς ποσῶς δὲν τὸ θυ-
[μᾶσαι;

Κυρά δαμασκηνόγειλη καὶ λιγνοπουγουνάτη,
θαυμάζομαι, ὅταν περπατῆς τὰ δένδρα δὲν ἀν-
[θοῦσαι.

Τὰ μῆλα, τὰ δαμάσκηνα, τὰ κίτριά, τὰ νεράντσια
ἀπὸ τοὺς κλώνους κρέμονται, τὴν ἡδονὴν κερ-
[δίξουν.

ἀλλὰ, ποῦ κρέμω¹ ἀπὸ σέ, τίποτε οὐ κερδίξω,
εἰμὴ ματίτσια θλιβερά, καρδιὰ κατακαυμένη.

Συκοφαντοῦν καὶ λέγουν με ὅτι ἀγαπῶ σε, ἀθύν-
[τρια

κ' ἐγὼ ἀρνούμουν κ' ἔλεγα ἐτοῦτον γὰρ τὸν λόγον.
« Ὅχι, μὰ τὸν Ἀρχάγγελον, μὰ τὴν Χριστιὰ-
[νοσύνη,

Ἀλήθεια, τὴν καλὴν τὴν νηὴν διαβαίνω, χαίρε-
[τῶ τὴν,

κ' ὅταν τὴν εὐρὼ εἰς μοναξιάν, σκύπτω γλυκο-
[φιλωτὴν»

Παραθέτομεν τέλος καὶ ἐν τῶν κλεφτι-
κῶν τραγουδιῶν τῆς συλλογῆς.

Ὁ Νικολὸς Τσουβάρας.

(1672.)

Ἀλάτσε, κοῦκε, λάλησε, λάλα, καυμέν' ἀηδόνι
λαλάτε σ' ἀκροπέλαγος τοῦ πλέθου τὰ καρδιά.
Ῥωτάτε γὰρ τὸν Νικολὸ, τὸν Νικολὸ Τσουβάρα,
ποῦτον στὸν Λοῦρ' ἀρματωλὸς, στὸ Καρπενήσι
[κλέφτης.

Ἐἶχε φλάμπουρο κόκκινο, κόκκινο καὶ γαλάζο,
εἶχε σταυρὸ, εἶχε Χριστὸ, εἶχε καὶ Παναγία»

« Ἐψές, προφῆς ἀκούσαμε τὰ βροντερὰ του-
[φέκια,
κ' εἶδαμε πῶς ἐδάρεσε τοὺς Τούρκους μέσ' τὸ
[Λοῦρο

¹ Ἀγκαλιάσατε.

² Ὁρας.

³ Ἀγαπήσουν.

⁴ Ἀγαπώμεν.

κ' ἐπῆρε σκλάβους δεκοκτὼ κ' αὐτὸν τὸν μουσε-
[λίμη,
πῆρε μουλάρια δώδεκα μ' ἀσπὴν φορτωμένα,
κ' ἐκεῖθε πέρα διάβηκε, πέρα κατὰ τὸν Βάλτο,
πῆγε νὰ κάμῃ τὴν Λαμπρὴ καὶ τὸ Χριστὸς ἀνέστη
νὰ ψῆσῃ τὸ σφαχτάρη του, κόκκιν' αὐτὰ νὰ φάγῃ,
καὶ νὰ χορέψουν τὰ παιδιὰ, νὰ ρίψουν εὖ σημάδι.

Ἐν ἐπομένῳ ἄρθρῳ θέλομεν διαλάβει καὶ
περὶ τῶν τοῦ Ἰουλίου Πολυδεύκου Ἑρμη-
νευμάτων.

Κ. ΠΑΠ.

ΜΕΛΕΤΗ

ΕΠΙ ΤΩΝ ΒΑΤΡΑΚΩΝ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΟΥΣ.

(Συνέχεια καὶ τέλος ἴδε φυλλάδ. γ')

Ἡ σκηνὴ ἐνταῦθα ἀλλάσσει δὲν ἀντι-
καθίσταται ὅμως ἐξ ὀλοκλήρου τὸ πρῶτον
σκηνογράφημα διὰ δευτέρου. Εἶπομεν ἐν
ἄρχῃ ὅτι ἐκεῖ που ἐπὶ τῆς σκηνῆς φαίνε-
ται ὁ οἶκος τοῦ Ἡρακλέους ὅπως πάλιν
τώρα μεταβάλλεται εἰς τὰ τοῦ Πλούτωνος
οἰκήματα, μεταβαλλομένων ὀλίγων τῶν περί-
ἐπὶ τὸ ὑποχθονιώτερον, διὰ τῆς μεταστρο-
φῆς τῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς πυραμίδων, ὧν ἐκά-
στη πλευρὰ εἶχε σκηνογράφημα στρεφόμενον
πρὸς τοὺς θεατὰς, ὁσάκις ἢ πρόσδος τοῦ δρά-
ματος ἀπῆται τῆς σκηνῆς τὴν μετατροπὴν.

Ὁ δὲ Διόνυσος μετὰ τοῦ Ξανθίου ἐξακο-
λουθοῦντος νὰ φέρῃ ἐπὶ τῶν ὤμων τὰ στρώ-
ματα βαίνοσι πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ χοροῦ ὑπο-
δειχθεῖσαν αὐτοῖς θύραν τοῦ Πλούτωνος, πρὸ
τῆς ὁποίας ἴστανται σκεπτομένου τοῦ Διο-
νύσου τίνοι τρόπον νὰ κρούσῃ τὴν θύραν συμ-
βουλεύει δ' αὐτὸν ὁ Ξανθίας νὰ μὴ χρονο-
τριβῆ, ἀλλὰ νὰ κτυπήσῃ αὐτὴν λαμβάνων
τὴν στάσιν καὶ τὸ ἀρειμάνιον ἦθος τοῦ Ἡρα-
κλέους. Καὶ τὴν συμβουλήν τοῦ Ξανθίου ταύ-
την ἐκτελῶν ὁ τοῦ οἴνου χαριτωμένος θεὸς
πλήττει μετὰ τὸ ἀγριώτερον ἦθος καὶ ἐκ βιά-
θρων διασειεῖ τὰ δώματα τῶν ὑποχθονίων
δαϊμόνων κραυγῶν συναμα παῖ παῖ. Ἐντὸς
τοῦ Ἄδου τὰ ἐχρειάσθησαν πῆγαινε νὰ ἀ-
νοίξῃς ὄχι, πῆγαινε σὺ, ἔλεγε ὁ εἰς τῷ ἄλλω.
Τέλος ἡ θέλησις τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Διὸς ὑπε-
ρίσχυσε καὶ ὁ Αἰακὸς ἐτόλμησε νὰ προβάλλῃ

τὴν κεφαλὴν ἀπὸ τοῦ παραθύρου δὲ βλέπει
ἐκεῖ ἕνα χριστιανὸν, ὅστις ἐκινδύνευε νὰ κρι-
μνήσῃ τοῦ Ἄδου τὰ τεῖχη διὰ τῆς κοιλίας
του. Ποῖος εἶσαι σὺ, τὸν ἐρωτᾷ ὁ Αἰακὸς ἀ-
ναθαρρήσας ἦδη.

« Ἡρακλῆς ὁ κρατερός » ἀπαντᾷ πεφυσιω-
μένος ὁ υἱὸς τῆς Κανάτας. Ἄλλ' ὁ Αἰακὸς
εἶχε πολὺ λάθει θάρρος, εἰς τοῦτο δὲ προσε-
τέθη καὶ ἡ ὀργὴ του κατὰ τοῦ Ἡρακλέους,
ὁ ὁποῖος, ὅτε ἄλλοτε κατέβη εἰς τὸν Ἄδην,
τοὺς εἶχε κάμει ἀνάστα ὁ θεὸς δὲ ἐξῆλθε
καταπόρφυρος ἐπὶ τοῦ παραθύρου κράζων
κατὰ τοῦ ἐξησθηνήμενου, ὡς ἐφαίνετο, αὐτοῦ
Ἡρακλέους φαγδαίως.

Ὁ βδελυρὸς κἀναίσχυντε καὶ τολμηρὸς σὺ
καὶ μαρὲ καὶ παμμίαιρε καὶ μαρῶτατε,
ὅς τὸν κῦν' ἡμῶν ἐξελάσας τὸν Κέρβερον
ἀπῆξας ἄγγων κἀποδοῖς ὧσον λαβῶν,
ὄν ἐγὼ φύλακτον ἀλλὰ νῦν ἔχει μέσος
τοῖα Στυγὸς σε μελανοκάρδος πέτρα
Ἄχερόντιός τε σκύπελος αἱματοσταγῆς
φρουροῦσι Κωκυτοῦ τε περίδρομοι κύνες
Ἐχιδνά θ' ἑκατογκέφαλος, ἡ τὰ σπλάγγνα σου
διασπαράζει πνευμόνων τ' ἀνθάψεται
Ταρτηστία μύριαινα.

Ἀκούων τὸν ὄραμθὸν τῶν ἀπειλῶν του-
των ὁ Διόνυσος λευκὸς ὡς μάρμαρον, νεκρὸς
μᾶλλον πρὸ τῶν θυρῶν τοῦ Ἄδου ζιτῶν εἴ-
σοδον ἐφαίνετο τί παθαίνει ἀκόμη, κατωτέρω
θὰ μάθητε. Ὁ Αἰακὸς ταῦτα βλέπων ἐξακο-
λουθεῖ σφοδρώτερον

τῶν νεφρῶ δέ σου
αὐτοῖσιν ἐντέροισιν ἡματωμένω
διασπᾶσονται Γοργόνες Τιθράσαι,
ἐφ' ἃς ἐγὼ δρομαῖον ὀρμήσω πόδα.
Ξανθίας. Βρᾶ τί ἔπαθε.
Διόνυσος. Ἐχέστηκα ἐπικαλέσου τὸν θεόν.
(Ξανθίας. Οὐτος, τί δέδρακας;
Διόνυσος. Ἐγκέχοδα κάλει θεόν).

Ἴδου τί ἔπαθε ὁ ταλαίπωρος υἱὸς τῆς Σε-
μέλης. Διὰ δὲ τοῦ ἐγκέχοδα κάλει θεὸν πά-
ρωδεῖ συνάμα τὸ Ἀριστοφάνης φράσιν τινὰ
θυσίας ὅτε προσήνεγκον οἱ ἀρχαῖοι σπονδὴν,
ὁ σπένδων ἔλεγεν εἰς τὸν ἱερέα, ἐγκέχουκα,
κάλει θεόν, ἔχουσα δῆλα δὴ τὸν οἶνον, προσ-
ευχήθητι νῦν καὶ ἐπικαλέσθητι τὴν βοήθειαν
τοῦ θεοῦ ὁ Διόνυσος μετεποίησεν αὐτὸ εἰπὼν
ἐγκέχοδα, ὁ θεὸς ἴλεος γένοιτό μοι.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ξανθίας ἐνέπαιξε τὸν κύριον
του ὡς δειλὸν, ἐκεῖνος τυχῶν τῆς εὐκαιρίας,
διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν γνωριμίαν τῆς ἐχιδνῆς

τῆς ἑκατογεφάλου καὶ τῶν Γοργόνων, ἐμπρὸς λέγει, κύρ Ξανθία, ἐπειδὴ μοῦ κοκορούεσαι καὶ μοῦ κάμεις τὸν ἀνδρεῖον,

σύ μὲν γενοῦ γῶ τὸ ῥόπαλον τοῦτι λαβὼν καὶ τὴν λεοντῆν, εἴπερ ἀφοβόπλαγχνος εἶ. ἐγὼ δ' ἔσομαι σοι σκευοφόρος ἐν τῷ μέρει.

Ἄλλὰ μόλις μετεβλήθη εἰς Ἡρακλέα ὁ δούλος καὶ εὐθύς ἐξέρχεται θεράπαινα, ἥτις διὰ πολλῶν παρακλήσεων προσκαλεῖ αὐτὸν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν οἶκον, ὅπου ἡ κυρία Πλούτωνος, ἅμα ἤκουσεν ὅτι ἦλθεν ὁ Ἡρακλῆς, ὠραῖος ἀλλ' ἰσχυρὸς πρὸ πάντων νέος, λαμπρὸν ἐτοιμάζει αὐτῷ γεῦμα μὲ μουσικὴν, μὲ χορευτριάς καὶ τὰ παρεπόμενα. Ὁ Ἡρακλεοξανθίας μετὰ πολλὰς ἀποποιήσεις πεισθεὶς τέλος, λέγει πρὸς τὴν θεράπαιναν διὰ τοῦ ὑψηφρονεστέρου τρόπου καὶ τοῦ μᾶλλον πεφυσωμένου ἀριστοκρατικοῦ:

ἴθι νῦν, φράσον πρώτιστα ταῖς ὀρχηστρίαι ταῖς ἔνδον οὖσαις αὐτὸς ὅτι εἰσέρχομαι. (πρὸς τὸν Διόνυσον)
ὁ παῖς ἀκολοῦθε δεῦρο τὰ σκευὴ φέρων.

Φαντάσθητε τὸν φαγᾶ, τὸν οἰνοπότην, τὸν λάγνον καθ' ὅλα Διόνυσον νὰ περάσῃ ὡς δούλος εἰς τοιοῦτον γεῦμα στάσου, στάσου ματροξανθία, λέγει, μὲ τὰ σωστά σου ἐπίστευες, ὅτι θὰ σὲ κάμω Ἡρακλῆ φροτώσου τὰ στρώματα καὶ ἀπεκδύει τῆς Ἡρακλείου στολῆς τὸν τλήμονα Ξανθίαν, ὅστις ὠνεῖρεῦτο νὰ συμφάγῃ δούλος αὐτὸς μετὰ τῶν θεῶν.

Ἄλλὰ τὰ βάσανα τοῦ Διονύσου ἦσαν πολυλά μόλις μετεβλήθη εἰς Ἡρακλέα καὶ ἀμέσως ἐξέρχονται καὶ χαλαζήδον ῥίπτουσι κατ' αὐτοῦ ὕβρεις δύο πωλήτριαι, ὧν ἄλλοτε ὁ Ἡρακλῆς, εἶχε καταφάγει ἐν τῷ Ἄδει δεκάξ ἄρτους καὶ εἴκοσι κρέατα καὶ χλωρὸν τυρὸν μὲ τὰ καλάθια καὶ ἐμυκάτο, ὅταν ἐζήτουν ἀπ' αὐτοῦ τὴν πληρωμὴν, καὶ ἤρπασε καὶ τὸ πάτωμα καὶ ἔκαμε θάλασσα ὅλα. Ἀπέρχονται δὲ ἵνα προσκαλέσωσι ἐκδικητὰς κατὰ τῆς καταβόρας ταύτης τὸν Ὑπέροβλον καὶ τὸν Κλέωνα. Ἐνταῦθα δὲ ὁ Ἀριστοφάνης δὲν λησμονεῖ πάλιν τὸν πεφιλημένον του δημαγωγὸν, παριστῶν αὐτὸν ὅτι καὶ ἐν τῷ Ἄδει φλυαρεῖ ὑποκρινόμενος τὸν προστάτην καὶ ὑπερασπιστὴν τῶν δικαίων τοῦ λαοῦ. Ὁ Διόνυσος εὐρίσκειται πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν, τῆς μετὰ τὴν συνέντευξιν τοῦ Αἰακοῦ, θέσῃ οὐ-

δεμίαν ἀπὸ τῶν δημαγωγῶν σωτηρίαν ἐλπίζει, καθὼς δὲν ἠλπίζει καὶ ἀπὸ τῶν ταρταρείων θηρῶν μίαν βλέπει σανίδα σωτηρίας, τὸν Ξανθίαν, ὃν προθέτει ἀσπίδα αὐτοῦ κατὰ τῶν ἀγριοπωτέρων θηριῶν τοῦ Ἄδου, τῶν δημαγωγῶν ἀλλ' ὁ Ξανθίας ἦτο δυσηρεστημένος, πρέπει λοιπὸν νὰ περιποιηθῇ αὐτόν. «Νὰ μὲ πάρῃ ὁ διάβολος, λέγει, ἂν δὲν ἀγαπῶ τὸν Ξανθίαν.» «Μῶρ' ἔνοια σου καὶ σὲ μυρίστηκα' παῦσε, παῦσε καὶ ὁ Ξανθίας δὲν γίνεταί Ἡρακλῆς». Πείθεται ὅμως ἐπὶ τέλους καὶ γίνεταί πάλιν Ἡρακλεοξανθίας. Ἐξέρχεται δὲ τότε ὁ Αἰακός, παριστάμενος βλάξ ὑπηρέτης, φίλος τῶν σκύλων τοῦ οἴκου τοῦ κυρίου του, περιστοιχούμενος ὑπὸ πάντων τῶν θηριῶν τοῦ Ἄδου, ἵνα συλλάβῃ καὶ τιμωρήσῃ αὐτόν. Συλλογίζομαι ὅποιας παρωδημένας, ὅποιας ἀστεῖως ἀγρίας μορφὰς θὰ ἔδωκεν ὁ Ἀριστοφάνης εἰς τὰ τραγελαφικά τοῦ Ἄδου θηρία καὶ δὲν δύναμαι νὰ ἀποσβήσω τὸν γέλω. Μετὰ τῶν θηριῶν τούτων ὄμα ὁ Αἰακὸς νὰ συλλάβῃ τὸν Ἡρακλεοξανθίαν, ἵνα δῶ δίκας τῆς τοῦ Κερβέρου κλοπῆς, συμφωνεῖ δ' αὐτῷ καὶ συγκατηγορεῖ καὶ ὁ Διόνυσος. Ἄλλ' ὁ Ξανθίας ἤξευρε νὰ ἀποφύγῃ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον, συνάμα δὲ καὶ νὰ ἐκδικηθῇ κατὰ τοῦ βλακωδεστάτου δεσπότη του λέγει λοιπὸν πρὸς τὸν Αἰακόν.

καὶ μὴν νῆ Δία,
εἴ πόποτ' ἦλθον δεῦρ', ἐθέλω τεθνηκέναι.
εἴ κλειψα τῶν σῶν ἄξιόν τε καὶ τριχός.
καὶ σοὶ ποιῆσω πρᾶγμα γενναῖον πάνυ·
βασάνιζε γὰρ τὸν παῖδα τουτοῦ λαβών.

Ὁ Διόνυσος διαμαρτύρεται ὅτι εἶναι θεὸς αὐτὸς, καὶ δούλος ὁ Ξανθίας ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτος ἔλεγε τὰ ἐναντία, ὁ Αἰακὸς ἐν τῇ σφίξ! ἐν τῇ δικαιοσύνῃ αὐτοῦ! ὡς δικαστῆς τῶν νεκρῶν, ἀπεφάσισε νὰ βασάνισῃ, νὰ μαστιγώσῃ ἀμφοτέρους, φρονῶν ὅτι ὅστις ἦτο θεὸς δὲν ἤθελεν αἰσθάνεσθαι τῆς μάστιγος τοῦ πόνου· ἐπειδὴ ὅμως ἐψεύσθησαν αἱ σκέψεις του, μὴ δυνηθέντος νὰ διακρίνῃ τὸν θεὸν διὰ τὴν πονηρίαν τοῦ Ξανθίου, ἔκαμεν ἔφρασιν τῆς δίκης εἰς τὸν Πλούτωνα καὶ εἰσήγαγεν αὐτοὺς εἰς Ἄδην.

Ὁ Πλούτων ἐγνώρισε τὸν υἱὸν τῆς Σεμέλης καὶ τοῦ παλαιμένου ἀδελφοῦ του καὶ πλουσίαν αὐτῷ παρέθηκε δαῖτα· ὁ δὲ Ξανθίας στενάς συνέδεσε σχέσεις μετὰ τοῦ συνα-

δέλφου του δούλου τοῦ Αἰακοῦ πρὸς τὸν ὁποῖον πολλὰ δουλικά ἄθλα διηγείται, μετὰ τῶν ὁποίων συμφωνοῦσι καὶ τοῦ ἐν Ἄδει κριτοῦ, ἀλλ' ὡς παριστᾶ αὐτὸν ὁ Ἀριστοφάνης τοῦ θυρωροῦ τῶν νερέτων μελάθρων, τὰ ἄθλα.

Ὁ Διόνυσος δὲ βλέπων τῶν νεκρῶν τὸν ἄνακτα τοσοῦτον προθύμως καὶ μελιχρῶς πρὸς αὐτὸν φερόμενον, ἀπετόλμησε νὰ ζητήσῃ τὴν χάριν, ὅπως λάβῃ ἕνα δεξιὸν ποιητὴν εἰς τοὺς ζῶντας, καὶ ὁ Πλούτων μετὰ πολλῆς εὐχαριστήσεως τὸ δῶρον τοῦτο προσέφερεν εἰς τὸν ἀνεψιὸν του.

Διὰ τοῦ ἐκκυκλήματος λοιπὸν ἀλάσσει ἡ σκηνὴ καὶ φαίνεται τὸ ἔνδον τῶν ἀνακτόρων τοῦ Πλούτωνος, ἡ αὐλὴ τῶν νεκρῶν· ἐπὶ δὲ τῆς σκηνῆς εἶναι ὁ Πλούτων, ἡ Περσεφόνη, ὁ Διόνυσος, ἀναμφιβόλως ὁ Ξανθίας καὶ ὁ Αἰακός· εἰς τὸ μέσον δὲ τῆς σκηνῆς ἵσταται θρόνος, ἐφ' οὗ κάθηται ὁ Αἰσχύλος κρατούμενος καὶ μὲ τὰς δύο αὐτοῦ χεῖρας, διότι ὁ Εὐριπίδης πολιορκεῖ τὸν θρόνον τοῦτον· περὶ δὲ ἵσταται ὁ ὄχλος τῶν νεκρῶν, ἐκεῖ δὲ που εἰσι καὶ οἱ μεμνημένοι βάρταχοι, θεώμενοι τὸν ποιητικὸν ἀγῶνα. Οὗτος ἀρχεταί· ἀνταγωνισταὶ εἰσιν ὁ Εὐριπίδης καὶ ὁ Αἰσχύλος.

Εἰς τοὺς μεταξὺ τῶν ἀνταγωνιστῶν πρώτους χαιρετισμούς, ὁ μὲν Εὐριπίδης φιλοφρονεῖται τὸν Αἰσχύλον, ἀποκαλὼν αὐτὸν ἀνθρωπὸν ἀγριοποιῖον, ἀυθαδόστομον, ἔχοντ' ἀχαλίνωτον, ἀκρατῆς, ἀθύρωτον στόμα· εἰς τὰς εὐγενεῖς δὲ τὰς ἀτάκτας ἐκφράσεις μυκώμενος ἀπαντῶν ὁ Αἰσχύλος προσαγορεύει τὸν ἀντίπαλόν του στωμυλιοσυλλεκτάδην καὶ πτωχοποιὸν καὶ ῥακιοσυρραπτάδην καὶ χωλοποιὸν, γάμους ἀνοσίους εἰσενεγκόντα εἰς τὴν τέχνην.

Μετὰ τοὺς ἀγρίους δὲ τούτους χαιρετισμούς ὁ Διόνυσος φοβηθεὶς τὸν Αἰσχύλον περὶ λαμπόμενον τοὺς ὀφθαλμούς ὑπ' ὀργῆς, καὶ, ὡς περ ἐμπρησθεὶς πρῦνος, βοῶντα, προτρέπει τὸν Εὐριπίδην ν' ἀπέχῃ ἀπὸ τῶν χαλαζῶν τῆς γλώσσης τοῦ ἀνταγωνιστοῦ του. Ἄλλ' ὁ Εὐριπίδης, ὁ δικανικὸς ποιητῆς, ὡς περ ἀποκαλεῖ αὐτὸν ὁ κωμικὸς, δὲν ἄφινεν εὐκόλως τὸ βῆμα τοῦ δικαστηρίου ἐν αὐταῖς ταῖς τραγωδίαις του, πολλῶ δὲ μᾶλλον τώρα ὅτε πρόκειται νὰ λάβῃ τὴν πρωτοκαθεδρίαν μεταξὺ τῶν νεκρῶν καὶ νὰ ἀνέλθῃ εἰς τοὺς ζῶντας· καὶ διὰ προκαλεῖται τὸν Αἰσχύλον εἰς μάχην. Οὗτος ὅμως ἀρνεῖται κατ' ἀρχὰς τὸν ἀγῶνα, διότι

λέγει ὅτι δὲν εἶναι οὗτος ἀπὸ τοῦ ἴσου διαμφοτέρους τοὺς ἀνταγωνιστὰς, διότι ἡ τέχνη ἢ δραματικὴ δὲν συναπέθανε μετ' αὐτοῦ, ἐνῶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Εὐριπίδου τέχνη πλέον δὲν ὑπάρχει, διαφθείραντος αὐτοῦ ταύτην. Ἀρχεται ὅμως ὁ ἀγὼν, καὶ πρῶτος ὁ Εὐριπίδης κατηγορεῖ τοῦ συναδέλφου του ὅτι εἰς τὰ δράματα του ἐποίει τοὺς μὲν χοροὺς ἀραδιάζοντας ὀρθοὺς ἀσμάτων συνεχῶς, τὰ δὲ κύρια πρόσωπα κεκαλυμμένα ἐκάθητο καὶ ἐσίγων, περὶ δὲ τὸ τέλος τοῦ δράματος ἐξερρεύοντο λόγους βοεῖους ὀφρῶς ἔχοντας καὶ λόφους, μορμωποὺς, ἵπποκρήμους, αὐτὸς δὲ λέγει ἰσχνάνας τὴν τέχνην πρισμένην ἀπὸ τὰ κωμώματα τοῦ ἀντιπάλου του, ἀφῆρεσε τὸ βάρος αὐτῆς ἐπιλλοῖς καὶ περιπάτοις καὶ τευτλίοις λευκοῖς, χιλῶν διδοῖς στωμυλιμάτων, ἔκαμε δὲ καὶ δημοκρατικὴν πάνυ πρᾶξιν, εἰσάγων ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὀμιλοῦντας ἐξ ἴσου τὴν γυναῖκα καὶ τὸν δούλον, τὸν κύριον καὶ τὴν γραῖαν καὶ τὴν κόρην, ἐδίδαξε δὲ τοὺς πολίτας ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων

καὶ τὰς οἰκίας
οἰκεῖν ἄμεινον ἢ πρὸ τοῦ
κἀνασκοπεῖν· πῶς τοῦτ' ἔχει;
ποῦ μοι τοδί; τίς τοῦτ' ἔλαβε;

Μὰ τοὺς Θεοὺς, προσθέτει ὁ Διόνυσος, καθεῖς ἐκ τῶν Ἀθηναίων τώρα, ἅμα εἰσέλθῃ εἰς τὴν οἰκίαν του κραυγάζει πρὸς τοὺς ὑπαρέτας· ποῦ εἶναι ἡ χύτρα; ποῖος ἀπέφαγε τὸ κεφάλι τῆς μαρίδας; ποῦ εἶναι τὸ χθεσινὸ σκόρδο; ποῖος ἔγλυψε τὴν ἐλγά· ὡς τώρα δὲ, λέγει, ἐκάθητο χάχιδες μαμμάκυθοι, διὰ πᾶν ἀφροντιστοῦντες.

Ἄλλ' ὁ Αἰσχύλος ἤρχιζε νὰ τρίξῃ τοὺς ὀδόντας του· ἐρωτᾷ δὲ τὸν Εὐριπίδην, διατί θαυμάζεται ὁ ποιητῆς ἀπαντήσαντος δ' ἐκείνου, διὰ τὴν δεξιότητα καὶ ρουθεσίαν, ὅτι βέλτερος ποιῶμεν τοὺς ἀνθρώπους ἐν ταῖς πόλει, καὶ πῶς λέγει ὁ Αἰσχύλος, δὲν εἶσαι σύ μυρίων ἄξιος θανάτων, ὅστις παραλαβὼν ἀπ' ἐμοῦ τοὺς πολίτας, πολίτας τῆς Ἀττικῆς τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῆς Σαλαμῖνος, πολίτας τετραπήχεις, ἀποπνέοντας λόγχας, ψυχὰς μεγάλας, ἀπεγυναίκωσας, διδάσκων Φαίδρας πόρνας καὶ Σθενεβοῖας;

Οὕτως ἠνόνουν οἱ ἀρχαῖοι τὸ θέατρον διδασκαλεῖον ἠθικῆς ἀγνόν· ἡ κακία δὲν ἔπρεπε νὰ εἶχε πολὺ εἰς τὴν παράστασιν μέρος

διότι οί λόγοι της δηλητηριάξουσι τὰς ψυχὰς, ἢ αἰσχρότης δὲν ἔπρεπε νὰ ὀμιλῆ πολὺ τὴν μάχον τῆς ποιήσεως γλώσσαν, διότι ἀποτυγχάνουσα καὶ τιμωρομένη κινεῖ τὴν συμπάθειαν, τὸ ἐπικινδυνωδέστατον εἰς τὴν κραταίωσιν τῶν καλῶν ἡθῶν.

Καὶ ὅμως τὰ δράματα τὰ ὁποῖα εἶχον ἐν αὐτοῖς τὰ ἐπικίνδυνα τὰ συμπαθῆ πρόσωπα γυναικὸς ματαίως ἐρώσης, εἶχον ἐν αὐτοῖς ἀφ' ἑτέρου τοὺς ἠθικωτάτους, τοὺς παρθενικοὺς χαρακτήρας νεανιῶν ἀνθισταμένων ἡρωϊκῶς εἰς πᾶσαν τῆς αἰσχρότητος προσβολὴν, εἰς πᾶσαν τῆς ἡδονῆς παγίδα· εἰς τὸν ἀμαρτωλὸν τῆς Σθενεβοίας ἔρωτα, ἀντιτάσσεται τοῦ ἀναβάτου τοῦ Πηγᾶσου, τοῦ ἥρωος Βελερεφόντου ἢ ἠθικῆ ἀνδρεία, εἰς τὴν λυσώδη τῆς Φαίδρας κλίσιν πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ συζύγου τῆς Θεσέως, ἀνθίσταται τοῦ νεαροῦ Ἴππολύτου, τοῦ παρθενικοῦ, ἀλλ' ἀτρομήτου τῆς ἀρετῆς μαχητοῦ ἢ ἀγνότης, ἢ ἀποστροφή πρὸς τὸ ἔνοχον τῆς μητρικῆς του πάθος· ὁποῖαν διὰ τοὺς νέους διδασκαλίαν περιεῖχον τὰ δράματα ταῦτα, καθὼς γνωρίζομεν τοῦτο ἀπὸ τὸν σωζόμενον Ἴππολύτου τὸν στεφανηφόρον τοῦ Εὐριπίδου. Καὶ ὅμως ὁ Αἰσχύλος καὶ ὅμως ὁ Ἀριστοφάνης ἐθεώρουν τὴν γυμνὴν τῆς κακίας παράστασιν ἐπικίνδυνον λίαν, ἐνῶ μάλιστα εἰς τὸ θέατρον δὲν ἐπορεύοντο γυναῖκες τότε. Τί θὰ ἔλεγον, ἀν σήμερον παρίσταντο ἐν τῷ ἡμετέρῳ θεάτρῳ; ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἐν τῇ ἀπὸ σκηνῆς ἀπαγγελίᾳ δὲν ἤθελον ἀναγνωρίσει τὴν γλώσσαν τῶν Θεῶν των, τὴν γλώσσαν ἐν ἣ ἔγραψε ὁ Ὅμηρος τὰς ποιήσεις του καὶ τοὺς νόμους τῆς Σπάρτης ὁ Λυκούργος, τὴν γλώσσαν ἐν ἣ ἐκέλευσεν ὁ Μιλτιάδης τοὺς μαχητὰς τοῦ Μαραθῶνος τὴν κατὰ τῶν βαρβάρων ἔφοδον, ἐν ἣ ἔψαλλον τῆς Σαλαμῖνος τὰ νικητήρια, ἤθελον καλύψει ὑπ' αἰσχύνῃς τὸ πρόσωπον, βλέποντες τὴν αἰσχρότητα γυμνῆν, ὡς ἡ ἀναίδεια, τὴν αἰσχρότητα οὐχὶ ἀποτυγχάνουσαν καὶ τιμωρομένην, ἀλλὰ θριαμβεύουσαν διὰ τοῦ ἐπαγωγοῦ, διὰ τοῦ προαγωγοῦ τῆς εὐθυμίας καὶ τοῦ γέλωτος τρόπου.

Ἦ καιροί, ὦ ἦθη!

Μετὰ τὰς πρώτας ταύτας μεταξὺ τῶν ποιητῶν προσβολὰς ἀφορώσας τὸν σκοπὸν, τὴν ἠθικὴν ἐκάστου δράματος διδασκαλίαν, καθ' ἣν δεικνύνται ὑπέροχος ὁ Μαραθωνομάχος καὶ Σαλαμινομάχος ποιητῆς, ἀρχεται λεπτομερε-

στέρα καὶ τεχνικὴ ἀνάλυσις τῶν ποιημάτων ἀμφοτέρων. Πρῶτος δὲ πάλιν ὁ δικηγορικὸς Εὐριπίδης ἐξελέγχει τὸν πρόλογον τοῦ Αἰσχύλου καὶ ἐν παραδείγματι τὸν πρόλογον τῶν Χορηφῶν αὐτοῦ, κατηγορῶν αὐτὸν ὅτι πολλὰ περιτολογήματα καὶ ἀνόητα περιέχει· ὁ δ' Αἰσχύλος ἐξελέγχει τοὺς προλόγους τῆς Ἀντιγόνης τοῦ Εὐριπίδου πολλὰ περιεχούσης τὰ ἀνόητα, μετὰ δὲ τοῦτον κατηγορεῖ αὐτοῦ ὅτι τοσοῦτον πανημοῖοτυποι εἰς τὰς τομὰς, τοσοῦτον χλιαροὶ εἰς τὴν ἱσορικὴν ἀσθητικὴν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἶναι πάντες οἱ πρόλογοί του, ὥστε δύναται τις μετὰ τὸν δεῦτερον καὶ τρίτον στίχον, ἀν οὐχὶ καὶ ἐν τῷ πρώτῳ νὰ καταστρέφῃ τοὺς προλόγους συμπληρῶν τοὺς στίχους διὰ κωμικωτάτων ἐνοιῶν· προσκαλεῖ δὲ τὸν Εὐριπίδην νὰ ἀπαγγεῖλῃ τινὰς στίχους του ἐκ διαφόρων προλόγων, εἰς τοὺς ὁποῖους προσθέτει τὸ ἡμίστιχον *ληκῦθιον ἀπώλεσε* ἐν παραδείγματι·

Εὐριπίδης (ἐκ τῆς Σθενεβοίας)

Οὐκ ἔστιν ὅστις πάντ' ἀνὴρ εὐδαιμονεῖ,
ἢ γὰρ πεφυκὸς ἐσθλός, οὐκ ἔχει βίον
ἢ δυσγενῆσιών·

Αἰσχύλος *ληκῦθιον ἀπώλεσε.*

Εὐριπίδης (ἐκ τοῦ Μελεάγρου)

Οἶνεὺς ποτ' ἐκ γῆς

Αἰσχύλος *ληκῦθιον ἀπώλεσε.*

Εὐριπίδης, Ἐὰσον εἰπεῖν πρῶθ' ὅλον με τὴν στίχον.

Οἶνεὺς ποτ' ἐκ γῆς πολὺμετρον λαβὼν σάκχην
θῶν ἀπαρχὰς

Αἰσχύλος *ληκῦθιον ἀπώλεσε.*

Ἐπειτα τρέπονται ἐπὶ τὰ χορικά μέλη καὶ ὁ μὲν Εὐριπίδης πρῶτος πάλιν κατηγορεῖ τοῦ Αἰσχύλου ὅτι εἰς τοὺς χοροὺς του μεταχειρίζεται πάντοτε τὸ αὐτὸ ὕψος, ἄγριον καὶ δυσπρόφερτον· ἐπὶ παραδείγματι·

ὅπως Ἀγαιῶν δῖονον κράτος, Ἑλλάδος ἦθας
πλαττοβαρτοπλαττοβαρτ.

Σφίγγα, δυσμεριᾶν πρῦτανιν κῦνα, πέμπει
πλαττοβαρτοπλαττοβαρτ.

ὅπερ *πλαττοβαρτ* σημαίνει τὸ ἀπόκρινον τῆς ποιήσεως καὶ τῶν μελῶν τοῦ Αἰσχύλου· καὶ ὅμως ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου, τοῦ Ἀριστοξένου τοῦ μουσικοῦ ἐπαινεῖται ὡς εἰς ἐκ τῶν καλλιτέρων μελοποιῶν, τῶν ἀρίστων περὶ τὴν ἁρμονίαν.

Ὁ δὲ Αἰσχύλος λέγει, φέρετε τὸ λυρὶ, βρε τί λυρὶ; ποῦ εἶναι ἐκεῖνο ποῦ παίζουσι ἐπάνω εἰς τὰ ὄστρακα· ἔλθε, Μοῦσα τοῦ Εὐριπίδου· καὶ ἀρχεται·

Ἀλκυόνες, αἱ παρ' ἀενάοις θαλάσσης
κύμασι στρωμύλλετε,
τέγγουσαι νοτίοις πτερῶν
βρᾶνσι χροά δροσιζόμεναι·
αἱ θ' ὑπωροφιοὶ κατὰ γωνίας
εἰσειεῖειλίστετε δακτύλοις φάλαγγες
ἰστόπωνα πηνίσματα
κερκίδος ἀοιδοῦ μελέτας,
ἢ ὁ φίλαυλος ἔπαλλε δελφίς
πρῶταις κυανεμβόλος
μαντεῖα καὶ σταδίου.

Ἐν αὐτῷ ἐμπαίζει τὸν Εὐριπίδην ὡς γράφοντα καὶ τὰ μέλη ἀνίσχυρα καὶ ἰδέας ἰσχνὰς καὶ ταπεινὰς· κατωτέρω δ' ἐξελέγχει αὐτοῦ μίαν μονωδίαν, ἐν ἣ προσκαλεῖται ὅλος ὁ κόσμος εἰς ἐπικουρίαν· διατί; διότι μία γειτόνισσα ἔκλειψεν ἀπὸ τὴν ἄλλην ἀλέκτορα. Ἐννοεῖται ὅτι ταῦτα εἶναι πλάσματα τοῦ Ἀριστοφάνους, ἀλλ' εἶχε διδόμενα.

Ἵστερον τίθενται οἱ ποιηταὶ παρά τινα ζυγὸν εἰς ἑκατέραν πλάστιγγα τοῦ ὁποῖου τίθησιν ἕκαστος ἀνὰ ἓνα στίχον, ἵνα δοκιμασθῇ ἡ βαρῦτης τῶν λόγων ἀμφοτέρων· ἀλλὰ καὶ ἐδῶ ὁ Αἰσχύλος νικᾷ, οἱ στίχοί του εἶναι πολὺ βαρύτεροι τῶν τοῦ Εὐριπίδου· ἐπὶ παραδείγματι.

Εὐριπίδης (ἐκ τῆς Μηδείας)

Ἐθ' ὄφελ' Ἀργοῦς μὴ διαπᾶσθαι σκάφος.

Αἰσχύλος (ἐκ τοῦ Φιλοκτήτου)

Σπερχεῖ ποταμὲ βούνομοι τ' ἐπιστροφάι.

Διόνυσος. Ἀφήσατε τοῦ Αἰσχύλου ὁ λόγος βαρῦναι πολὺ περισσώτερον.

Εὐριπίδης. Διατί;

Διόνυσος. Διότι ἔθεσε ὀλόκληρον ποταμὸν· σὺ δὲ ἔθεσε λόγον φέροντα πτερά.

Εὐριπίδης (ἐκ τοῦ Μελεάγρου)

Σιδηροβρυθὲς τ' ἔλαβε δεξιὰ ξύλον.

Αἰσχύλος (ἐκ τοῦ Γλαύκου)

Ἐφ' ἄρματος γὰρ ἄρμα καὶ νεκρῷ νεκρός.

Διόνυσος. Σ' ἐξηπάτησε πάλιν· διότι ἔθεσε εἰς τὴν πλάστιγγα δύο ἄρματα καὶ δύο νεκρούς, οὓς δὲν δύναται νὰ κινήσωσιν ἑκατὸν Αἰγύπτιοι (οἱ Μαλτέζοι τῆς ἐποχῆς.)

Τελευταῖον δὲ προτείνει ὁ Διόνυσος εἰς τοὺς ἀνταγωνιστὰς δύο ζητήματα καὶ δύο ζητεῖ συμβουλὰς περὶ τῆς πόλεως· εἰς ταῦτα ὁ μὲν Εὐριπίδης ἀπήντησε σοφῶς, ὁ δ' Αἰσχύλος σαφῶς, ὃν καὶ προτιμᾷ ν' ἀναγάγῃ ὁ Διόνυσος εἰς τοὺς ζῶντας, μὲ ὅλας τὰς διαμαρτυρήσεις τοῦ ἑτέρου τῶν διαγωνισθέντων κατὰ τοῦ τοιούτου κριτοῦ. Ἀφοῦ δὲ ὁ Αἰσχύλος παρεχώρησε τὴν ἔδραν εἰς τὸν Σοφοκλῆ ἐκεῖ που παριστάμενον, παραγγείλας αὐτῷ νὰ τὴν διατηρήσῃ μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς του εἰς τὸν Ἄδην,

ἀπέρχεται μετὰ τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν γῆν πάντων, ἐκτὸς τοῦ Εὐριπίδου, αὐτοὺς προπεμπόντων.

Τὸ δράμα βραίνει κατὰ τὴν ἔσιν καὶ λύσιν καλῶς· ἐγκαταμιγνύοντα ἐπεισόδια πολλὰ φυσικώτατα χωρὶς νὰ παραβλάπτωσιν τὴν τακτικὴν πορείαν τῆς κωμωδίας. Τὸ κωμικὸν μέρος εἶναι ἀφθονον καὶ ἐκτὸς τοῦ μέρους, ὅπου ἀπειλεῖται ὁ Διόνυσος ὑπὸ τοῦ Αἰακοῦ, βωμολοχίαι δὲν ὑπάρχουσιν. Αἱ κατὰ προσώπων ὕβρεις εἶναι ἀφθονοί, τοσοῦτον δίκαιαι ὅσον καὶ εὐφρεῖς· ὁπόσον ἀξεία εἶναι ἡ διακωμώδησις τοῦ Κλεισθένους, ὁπόσον πικρὰ ἡ τοῦ Θεορηκίωνος καὶ Θεραμένους, ὁπόσον εὐφρῆς τοῦ Ἐρύξιος· ὁ Διόνυσος ἐκεῖ ἐκφράζει τὴν ἀπορίαν του πρὸς τοὺς ζήγους τοῦ Αἰσχύλου μὴ δυνάμενος νὰ ἐννοήσῃ ὁποῖον εἶδος θηρίον εἶναι ὁ Ἴππαλέκτωρ· ἀπαντήσαντος δὲ τοῦ ποιητοῦ ὅτι ἦτο σμειῖον εἰς τὰς Περσικὰς νῆας, καὶ ἐγὼ λέγει ἐνόμιζα ὅτι αὐτὸ τὸ θηρίον ὁ Ἴππαλέκτωρ εἶναι ὁ Ἐρυξίς ὁ υἱὸς τοῦ Φιλοξένου.

Ἐν δὲ μέγα τὸ ὁποῖον δύναται τις νὰ κατηγορήσῃ τοῦ κωμικοῦ εἶναι ὅτι ἐπιγράφει τὸ δράμα Βάτραχοι, ἐνῶ οὗτοι πολὺ ὀλίγον μέρος, μόνον κατὰ τὸν διάπλου τῆς λίμνης, ἔχουσι καὶ ὅτι τὸν χορὸν τῶν βατράχων ἀντικαθιστᾷ ὁ χορὸς τῶν μεμνημένων καὶ τοῦτον ὁ χορὸς τῶν νεκρῶν, ὅπερ εἰς οὐδὲν δράμα τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης συνέβη. Τοῦτο εἶναι ἐλάττωμα ὅσο καὶ ἀνὸνυθῶμεν ὅτι τοὺς βατράχους αἰδοῦσι ἀντικαθιστῶσιν οἱ μεμνημένοι εἰς τὰ μυστήρια τῆς Μούσης καὶ τούτους ὁ εἰς τὸν ποιητικὸν ἀγῶνα παριστάμενος τῶν ποιητῶν ὄχλος.

Οἱ δὲ χαρακτήρες ἐν τῷ δράματι εἶναι ἀπταιστοί· ὁ Ξανθίας εἶναι ὁ πονηρὸς ὑπηρετῆς ὅστις ἐκαβαλλικεῖσε τὸν κύριόν του βλάκα ὡς τὸν Διόνυσον· οὗτος δὲ εἶναι ὁ μέθυσις Θεός, ὃν τοσοῦτον ἀπεφάσισε νὰ ταλαιπωρήσῃ ὁ Ἀριστοφάνης καὶ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ὁποῖου ἠδύνατο νὰ ἐπιγράψῃ τὴν κωμωδίαν· ὁ Ἡρακλῆς εἶναι ὁ ἀγροῖκος, καθ' ὅλα ἀνθρωπος· ὁ Αἰακὸς βλάξ ἐπιστάτης τῆς οἰκίας τοῦ δεσπότου αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον ἀγαπῶσιν ἐξαιρετικῶς αἱ γαλαὶ τοῦ οἴκου καὶ οἱ σκύλοι καὶ πρὸς τὰ ὁποῖα αἰσθάνεται ἔρωτα σφοδρόν. Ὁ Πλούτων δὲ παρίσταται οἰκοδεσπότης ἡγερέμενος ἐκ τῆς τραπέζης του. Οἱ δὲ βάρδοι Βάτραχοι δὲν λησμονοῦσι τὸ ἔσμα αὐτῶν.

K. ΖΗΣΙΟΥ.

ΠΟΙΗΣΕΙΣ.

ΔΙΑΤΙ ΚΛΑΙΩ.

Ἄν τὴν ψυχὴν μου διαρκῶς ἡ λύπη κατακλύζη,
 Πόσον μισῶ τὰ δάκρυα ὁ ὕψιστος γνωρίζει
 Καὶ ἂν δὲ εἶπον πρὸ καιροῦ δὲν θέλω πλέον λύπας
 Τὰς τερηδόνας τῆς ψυχῆς, τοὺς ψυχοφθόρους γύπας,
 Καὶ ἐμακρύνθην σιωπῶν ἀπὸ τῶν ἐγχοσμίων
 Προσμένων τὴν ἀνάπαυσιν εἰς τὸ νεκροταφεῖον,
 Ἐγνῶσκον πλὴν πῶς ἡ σιγὴ τῆς μάγου νηνεμίας
 Πολλάκις εἶναι πρόδρομος ἀγρίας τρικυμίας.
 Ὡ ἔαρ διὰ τ' ἄνθη σου μὴ δρόσου ἔχης χρεία
 Καὶ διὰ τοῦτο συγκινεῖς τὴν εὐπαθῆ καρδίαν;
 Τῶν δῶρων σου ἀνταμοιβὴν ζητεῖς πολὺ μεγάλην
 Ἐγὼ οὐδὲν θὰ ὀσφρανθῶ· καὶ ὅμως κλαίω πάλιν.
 Πλὴν κλαίω ἵνα δροσισθῆ ἡ χλόη τῶν μνημάτων
 Τριῶν νεκρῶν τριῶν σκιῶν ἐμοὶ προσφιλεστάτων.

Η ΒΗΞ.

Ψάλλε τὸ ἄσμα, φίλη μου, τὸ ἄσμα ὅπερ τρέμων
 Ἐγγύς σου ἄλλοτ' ἔψαλλον κιθαρῳδῶν εὐδαίμων.
 Ἡ μήπως ἐλησμόνησας τοὺς προσφιλεῖς μου στίχους
 Καὶ τοὺς ὑψοῦντας τὴν ψυχὴν ἐναρμονίους ἤχους;
 Ἄς σ' ἐνθυμίσω τὴν στροφὴν· «ἦν νύξ τοῦ φθινοπώρου
 Ἡ μητριὰ τοῦ ναυαγοῦ ὡς καὶ τοῦ ὀδοιπόρου,
 Ὅτε, ἐνῶ περιχαρεῖς ὑπὸ σκιὰν φιλύρας
 Οἱ ἔρασταὶ ὠρκίζοντο συσφίγγοντες τὰς χεῖρας,
 Ἐν φύλλον ἐπεσε ξηρόν.» Τότ' ἤρχισε τὸν ἦχον,
 Ἐκεῖνος δὲ περίλυπος τὴν ἠκολούθει· . . . . βήχων.

ΞΤΟΝΟΙ ΚΑΙ ΞΚΕΥΕΙΣ

Ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς . . . .

Λοιπὸν εἰς τάφους πάντοτε, ὦ μοῦσα μου, θὰ κλαίης!
Χθὲς ἔτι δὲν ἐθρήνησες ἐν ἄνθος ἐξανθήσαν!
Πάντοτε λύπης ἄσματα καὶ πένθους θὰ μ' ἐμπνέης!
ἽΩ! τ' ὄμμα μου ἐστεῖρευσε δάκρυ τοσοῦτο χύσαν . . .

Δὲν ἔχω πλέον δάκρυα, δὲν δύναμαι νὰ κλαύσω.
ἸΑφες, πολὺ ἐθρήνησα, ἐστέναξα πολὺ . . .
Δὲν ψάλλω πλέον, ἀπελπὶς τὴν λύραν μου θὰ θραύσω,
ἸΑφοῦ σκοτία πανταχοῦ ταρτάρου μὲ κυκλοῦ . . .

Λοιπὸν εἰς σὲ ἄνθος θραυσθὲν εἰσέτι πρὶν ἀνθήσης,
Οἱ ἔσχατοι τῆς λύρας μου ἀφιεροῦνται στόνοι,
Εἰς σὲ, ἥτις ἐπέπρωτο τὸν βίον νὰ ἀφήσης,
ἸΕνῶ παιδρὸι παρήρχοντο οἱ παιδικοὶ σου χρόνοι.

Μαίους δέκα πρὶν ἰδέης, πρὶν τὴν ζωὴν γνωρίσης,
ἸΗ εἰμαρμένη ἔκοψε τοῦ βίου σου τὸ νῆμα.
Καὶ τόσην, τόσην καλλονὴν, νεότητα νὰ κλείσης
Προώρισεν εἰς τὸ ψυχρὸν καὶ ἄχαρὶ σου μνήμα.

ἽΩ θάνατε! μυστήρια ὁποῖα συγκαλύπτεις!
Τί γίνεται ἢ ὑπαρξίς ἢν ρίπτεις εἰς τὸ μνήμα;
Φεῦ! ἐπιμόνως διατὶ τὸ μέλλον μας νὰ κρύπτεις;
ἽΟμίλει, εἶν' ὁ θάνατος ἀθανασίας βῆμα; . . .

ἽΑλλοίμονον! σιγὴ παντοῦ καὶ σκότος βασιλεύει . . .
Οὐδέποτε ὁ ἄνθρωπος τὸ αἰνίγμα θὰ λύσῃ . . .
Εἶναι ζωὴ ὁ θάνατος! ὦ εἰρωνεία, χλεύη!
Φωτίζει πλέον ἢ λαμπὰς ἀφοῦ ταχῆ καὶ σβύσῃ! . . .

ἽΑπελπισία! ἢ φθορὰ ἰδοῦ τὸ μέλλον ποῖον,
ἽΙδοῦ ἢ ἀναμένουσα ἡμᾶς ἀθανασία;
ἽΑφοῦ ἐν λύπαις, στεναγμοῖς ἀνύσωμεν τὸν βίον
Νὰ μᾶς καλύπτῃ τὸ μηδέν, τοῦ τάφου ἢ σκοτία!

Μηδέν! λέξεις ἀπαίσιος, φρικώδης καταδίκη,
Βαρὲος τίνος πταίσματος ἢ τιμωρία εἶσαι;
ἽΕζήτησεν ὁ ἄνθρωπος νὰ γεννηθῆ; ὦ φρίκη!
Καὶ τόσον, τόσον ἀπηνῶς, σκληρῶς τὸν ἐκδικεῖσαι!

Μηδέν! ὦ φρίττω ἐπ' αὐτῇ καὶ μόνη τῇ ἰδέᾳ!
ἽΑς ἠδυνάμην καὶ ἐγὼ ὡς τόσοι ν' ἀπατώμαι . . .
Νὰ πλάττω μέλλον εὐδαίμον καὶ μ' ὄνειρα ὠραῖα
Νὰ βαυκαλίζω ἐμαυτὴν, μ' αὐτὰ ν' ἀποκοιμῶμαι.

ἽΑς ἠδυνάμην κλείουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς νὰ εἶπω
— ἽΑν ἀποθνήσκω πλὴν χωρῶ πρὸς τὴν ἀθανασίαν —
Καὶ φεύγουσα περιχαρῆς τὴν γῆν νὰ καταλείπω
ἽΕλπίζουσα εἰς μέλλουσαν ζωὴν καὶ εὐτυχίαν! . . .

ἽΑς ἠδυνάμην στρέφουσα πρὸς οὐρανὸν τὸ ὄμμα
ἽὩς πρὸς σωτῆρα εὐελπίς κ' ἐγὼ νὰ ἀτενίζω,
Καὶ βλέπουσα τὸ γαλανόν, τὸ κυανοῦν του χρώμα
ἽΕλπίδας νὰ ἀρύωμαι, εἰς μέλλον νὰ ἐλπίζω! . . .

ἽΑλλὰ ποῦ μὲ παρέσυρεν ὁ μύχιός μου πόνος! . . .
Νὰ κλαύσω ἄλλην θέλουσα δι' ἐμαυτὴν δακρῶν . . .
Στενάζω, πλὴν δι' ἐμαυτὴν ἐκχέεται ὁ στόνος,
Κι' ἐνῶ ἐκείνη ἔδυσεν, ἐγὼ θαρρῶ πῶς δύω! . . .

Σκια φιλάττη! σύγγνωθι, ἂν ἴσως σὲ ταράττω,
ἽΙδοῦ τὸ ἄσμα ἄφησα, τὴν λύραν μου θὰ θραύσω.
Τὴν μνήμην σου ἀείποτε ἐντός μου θὰ φυλάττω
Καὶ μόνον, ὅταν νεκρωθῶ, νὰ σὲ θρηγῶ θὰ παύσω.

ἸΑθήναι 19 Φεβρουαρίου 1873.

ΦΩΤΕΙΝΗ Α. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ.

ΔΗΜΩΔΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.

Η ΓΕΙΤΟΝΙΞΙΑ.

Γειτόνισσα, γειτόνισσα, μικρή γειτονοπούλα
 μάζευσ' τὰ πέ—ἄχ γειτόνισσα—
 μάζευσ' τὰ περιστέρια σου,
 μάζευσ' τὰ περιστέρια σου πούρχονται στην αὐλή μου.
 μοῦ τρῶνε τὸ—ἄχ γειτόνισσα—
 μοῦ τρῶνε τὸ σταράκι μου, μοῦ πίνουν τὸ νερό μου,
 μοῦ πέρνουν καὶ στὰ νύχιά τους τὸ χῶμα τῆς αὐλῆς μου
 καὶ ἄν τὸ χῶμα τὸ θέλα νὰ χτίσω μοναστήρι,
 νὰ βάλλω μέσα καλογραῖς κι' ἀπ' ὄξω καλογέρους,
 νὰ μῶθ' καὶ ἄν ἡγούμενος νὰ ταῖς ἔξομολογῶ.

ΤΟ ἸΑΦΙ

Κάμπο μεγάλο διάβηκα μέσα τὸ καλοκαῖρι
 κ' ἔφθασα Ἰάφι δύστυχο ἔνα ρουμάνι μέσα
 ἔχει νὰ φάω καλὴ βοσκή, ἔχει νὰ πιῶ νεράκι
 καὶ ἔπεσα ν' ἀναπαγῶ ἔνα ἐνοῦ δενδρῶν τὸν Ἰαχίο
 μὰ κυνηγὸς ἐφύλαγε ἀπὸ τὰ δένδρα ἴπισω,
 φαρμακωμένο μοῦστειλε μὲς στὴν καρδιά μου βόλι
 οὔτε γιατροὶ μ' ὠφέλεσαν οὔτε καλὰ βοτάνια
 μόνο μιὰ γραῖα μάγισσα μιὰ γιάτρισσα ποῦ ἔξέρει,
 τὸν πόνο ποῦ ἔχεις μοῦ ἔλεγε τὸ φίλημα γιατρεύει,
 νὰ σὲ φιλήσ' ὁ κυνηγὸς κι' ὁ πόνος σου θὰ ἔγειάνη.

Ο ΑΡΡΩΣΤΟΣ

Ἄρρωστησα ξαρρώστησα σαράντα μιὰ ἡμέρα
 κι' ἄλλοι μοῦ λένε τίχτικο κι' ἄλλοι μοῦ λέν' ἀστένεια.
 θεὰ σοῦ στείλω μιὰ βραδεῖα νὰ ἔρθῃς τὸ χῶρις ἄλλο
 νὰ μὴν ἀκοῦς τὴ μάνα σου μήτε κανέναν ἄλλο,

νὰ μὴν ἀκοῦς τὴ μάνα σου μήτε τὸν ἀδερφό σου,
 ἔλα, χρυσὸ τριαντάφυλλο, ἔς τὸν ἀγαπητικό σου.
 Ἐκεῖ ποῦ θὰ ἔρθῃς ἄματι μου κάτσε ἔς τὴν κεφαλή μου,
 κι' ἄν ἦσ' ἀγάπη μου πιστὴ ἔπες μου καὶ μοιρολόγια.
 κι' ὅταν ἴδῃς τὸν εὔτεξα νὰ ἔρθῃ μὲ τοὺς παπάδες
 τότε νὰ μπηξῆς μιὰ φωνὴ νὰ σβύσουν ἢ λαμπάδες,
 καὶ ὅταν μὲ σηκόσουνε τέσσερα παλληκάρια,
 τότε νὰ μπηξῆς μιὰ φωνὴ νὰ κλαῖν' καὶ τὰ λιθάρια,
 καὶ ὅταν μ' ἀκουμπήσουμε στῆς ἐκκλησιᾶς τὴν πόρτα,
 τότε νὰ μπηξῆς μιὰ φωνὴ νὰ μαραθοῦν τὰ χόρτα,
 καὶ ὅταν μ' ἀκουμπήσουνε στὸ ἔρημο τὸ μνήμα
 τότε νὰ μπηξῆς μιὰ φωνὴ νὰ κλαῖν' καὶ τὰ παιδιά,
 καὶ ὅταν θὰ σοῦ φέρουνε τὰ κόλυβά μου φάτα
 καὶ ἔπες, θεὸς χωρὲς τὸν νεὸ ποῦ μ' ἀγάπα.

Ο ΚΑΠΕΤΑΝ ΛΥΚΟΣ

Μὴν τὸν εἶδατε
 τὸν ἀπαντήσατε
 τὸν Λύκο τὸν λεβέντη τὸν ἀρχιληστή,
 μῶρ' καπετάνιε μ',
 τὸν ἀρχιληστή.
 Ἐμεῖς τὸν εἶδαμε
 τὸν ἀπαντήσαμε
 ἔνα ἐνοῦ παπᾶ τὴ στάνη κ' ἔτρωγ' κι' ἔπινε
 βρ' ὁ καπετάνος
 κι' ἔτρωγ' κι' ἔπινε
 ἄρνια καὶ κοτοπούλια καὶ γλυκὸ κρασί
 βρὲ καπετάνιε μ'
 καὶ γλυκὸ κρασί,
 καὶ πέντε βλαχοπούλαις τὸν κερνούσανε
 τὸν καπετάνιο μ'
 τὸν τριγυρνούσανε.

Κι' ἡ μικρότερη
 ἢ εὐμορφώτερη
 στὰ γόνατα καθίζει καὶ τοῦ ἔλεγε
 τοῦ καπετάνιο μ'
 καὶ τοῦ ἔλεγε

Δέν παντρεύεσαι δὲν πρόξενεύσαι
 δὲν προξενεύσαι
 Δέν παντρεύομαι δὲν πρόξενεύομαι
 δὲν προξενεύομαι
 Τὶ μένα ἢ μάνα μου
 καὶ ἡ μανούλα μου
 ἔς τὰ μαύρα εἶναι ἄντιμὲν ἡ γιὰ τὰ μένανε,
 βρέ βλαχοπούλα μ',
 γιὰ τὰ μένανε.

ΣΟΦΙΑ ΚΑΛΕΤΑΝ Ο ΛΥΚΟΣ

"Όσα λελούδια ἔχ' ἡ ἀνοιξίς¹

κ' ἡ πόλι παραθύρια,

Τόσα φλωράκια ἔξώδιασα

κόρη μου γιὰ τ' ἔσένα.

—Λεβέντημ' ἄν ἐξώδιασες

Τόσα φλωριά γιὰ μένα,

Γίνομαι γῆ νὰ μὲ πατᾶς

γεφύρι νὰ διαβαίνης.

Γίνομαι καὶ γλυκομηλιά

νὰ κάθησαι στὸν ἴσχιο.

Νὰ πέφτουν τ' ἄνθ' ἀπάνω σου

Τὰ μῆλα στὴν ποδιά σου.

Γίνομαι κ' ἀσημοσογιὰς

νὰ καθαιρᾶς τὰ μῆλα.

Συλλέκτης

Κ. ΖΗΣΙΟΥ.

¹ Ἀπεστάλη μοι παρὰ τοῦ κ. Ν. Παπαλεξανδρῆ.